

**T.C.
GAZİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI
ESKİ TÜRK EDEBİYATI BİLİM DALI**

**TRABZONLU EMİN HİLMİ
HAYATI-ESERLERİ-EDEBİ KİŞİLİĞİ
VE
DİVANININ METNİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

HAZIRLAYAN

Muhammed DUMAN

TEZ DANIŞMANI

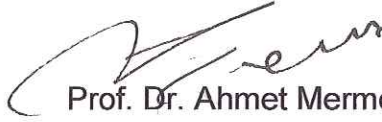
Prof. Dr. İsmail Hakkı AKSOYAK

Ankara-2010

ONAY

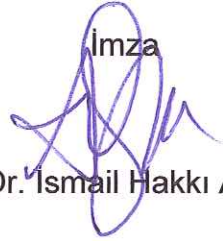
Muhammed DUMAN tarafından hazırlanan Trabzonlu Emin Hilmi Hayatı-Eserleri-Edebi Kişiliği ve Divanın Metni başlıklı bu çalışma 09.11.2010 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oybirliği ile başarılı bulunarak jürimiz tarafından Eski Türk Edebiyatı anabilim dalında yüksek lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

İmza

Prof. Dr. Ahmet Mermer

İmza

Prof. Dr. İsmail Hakkı Aksoyak

İmza

Prof. Dr. Yaşar Aydemir

ÖNSÖZ

Klasik Türk edebiyatının Osmanlı Devleti'nin durağan toplum düzeni içinde 13. yüzyıldan başlayarak 19. yüzyıla kadar insanların edebi ihtiyaçlarını rahatlıkla karşılayabilen yapısı, 19.yüzyıldan itibaren çözülmeye başlamıştır. Bu yüzyılda üslup sahibi öncü şairlerin yetişmemesi ve Batı'ya yönelişin sonucu olarak ortaya çıkan zihniyet değişimi karşısında varlığını koruma mücadelesi içine giren klasik Türk edebiyatı, önceki yüzyıllarda yetişen büyük sanatçıların benzerleri olmaya çalışan şairler elinde günden güne etkisini kaybetmiştir.

Bu incelemenin konusu olan Emin Hilmi Efendi, 19. yüzyılda merkezden uzakta Trabzon'da yetişmiş şair ve münşilerden biridir. Bu çalışmada, yaşadığı çağın etkisini yansıtması ve Trabzon'daki edebi çevre hakkında bilgi sahibi olmamızı sağlaması gibi özellikleriyle önem kazanan Emin Hilmi Efendi'nin hayatı, edebi kişiliği incelenmeye çalışılmış ve şairin divanı transkribe edilmiştir.

Üç ana bölümden oluşan bu çalışmanın birinci bölümünde şairin hayatı, eserleri ve edebi kişiliği hakkında bilgi verilmiş; ikinci bölümünde şairin kullandığı nazım biçimleri, aruz kalıpları, kafiye türleri ve redifler incelenmiş bununla birlikte şairin dil özellikleri ortaya konmaya çalışılmış ve üçüncü bölümünde ise Divan'ın transkripsiyonlu metni yer almıştır.

Daha önce hakkında tezkirelerdeki kısa değerlendirmeler ve merhum Hilmi İmamoğlu'nun yazdığı bir makale dışında herhangi bir çalışma olmayan Emin Hilmi Efendi'nin klasik Türk edebiyatı içindeki yerinin bu çalışma ile daha da belirgin hale geleceği umudunu taşıyorum. Tam ve eksiksiz olduğu kesinlikle iddia edilemeyecek olan bu çalışmada gözden kaçırmış olabileceğim bazı hatalarım için şimdiden özür diliyorum.

Çalışmamın başlangıcından bu yana manevi desteğini üzerimden eksik etmeyen kıymetli arkadaşım Burcu Aslan'a ve metnin okunmasında yardımını esirgemeyen değerli hocam Prof. Dr. İsmail Hakkı Aksoyak'a en içten teşekkürlerimi sunmayı bir borç biliyorum.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	i
İÇİNDEKİLER	iii
KISALTMALAR	v

BİRİNCİ BÖLÜM

EMİN HİLMİ'NİN HAYATI, ESERLERİ ve EDEBÎ KİŞİLİĞİ

1. EMİN HİLMİ'NİN HAYATI	1
1.1. Adı ve Mahlası	1
1.2. Doğum Tarihi	2
1.3. Doğum Yeri	2
1.4. Öğrenimi	3
1.5. Mesleği	4
1.6. Ailesi	8
1.7. Bağlı Olduğu Tarikat.....	11
1.8. Ölümü	12
2. ESERLERİ	12
2.1. Divan	12
2.2. Muhakeme-i Ye's ü Emel	15
2.3. Paresiz Kasidesi Şerhi.....	15
2.4. Diğer Eserleri.....	15
3. EDEBÎ KİŞİLİĞİ	16
3.1. Şairliği Üzerine Kaynaklarda Söylenenler	16
3.2. Kendi Sanatı Hakkındaki Düşünceleri	17
3.3. Edebî Kişiliğine Etkisi Olanlar, Yazdığı Nazireler ve Etkisi	22

İKİNCİ BÖLÜM

DİVANIN DEĞERLENDİRİLMESİ

1. DİVANIN ŞEKİL ÖZELLİKLERİ	30
1.1 Nazım Biçimleri	30

1.1.1. Kasideler.....	31
1.1.2. Musammatlar.....	34
1.1.3. Kıtalar	35
1.1.4. Gazeller.....	46
1.2. Vezin	51
1.3. Kafiye ve Redif	62
2. DİLİ	88
2.1. Atasözü ve Atasözü Hükmünde Söyleyişler	88
2.2. Deyimler	93
2.3. Arapça ve Farsça Unsurlar.....	98

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

EMİN HİLMİ DİVANININ METNİ

1. EMİN HİLMİ DÎVÂNİ	104
2. SONUÇ	494
3. KAYNAKÇA	495
5. ÖZET	497
6. ABSTRACT	498

KISALTMALAR

BOA:	Başbakanlık Osmanlı Arşivi
G. :	Gazel
H. :	Hicri
K. :	Kaside
Kıt. :	Kıt'a
Manz.:	Manzume
Mh. :	Muhammes
Mrb. :	Murabba
Müfr.:	Müfred
Ms.:	Mısra
No:	Numara
s. :	Sayfa
Tah. :	Tahmis
V:	Vezin

BİRİNCİ BÖLÜM

EMİN HİLMİ'NİN HAYATI, ESERLERİ VE EDEBİ KİŞİLİĞİ

1. EMİN HİLMİ EFENDİ'NİN HAYATI

1.1. Adı ve Mahlası

Kaynakların çoğu şairin adını “Emin Hilmi” olarak bildirir (Tahir, 1972: 136; İnal, 1988: 649; Yüksel, 1993: 148). Sadece Hilmi İmamoğlu, şairi tanıttığı bir bildirisinde şairin asıl adının “Mehmed Emin” olduğunu belirtmiştir (İmamoğlu, 2002: 281). Devlet Arşivleri’nden ulaşılabilen kayıtların büyük bir bölümünde şairin “Trabzonlu Emin Hilmi Efendi”(BOA DH.MKT 2269/70; BOA A.MKT.MHM 286/50; BOA A.MKT.MHM 428/61; BOA A.MKT.MHM 449/77; BOA İ.DH 690/48256; BOA İ.DH 610/42530), sadece birinde ise “Mehmed Emin Hilmi Efendi” olarak anıldığı görülmektedir (BOA DH.SAİD 2-86). Buna göre İmamoğlu’nun verdiği bilginin doğru olduğu sonucuna ulaşmak mümkündür. Şairin “Hilmi” mahlasını kullanması, kaynaklarda “Emin Hilmi” adıyla anılmasının ve halk tarafından bu şekilde tanınmasının sebebidir. Buna göre şairin asıl adı “Mehmed Emin”dir.

“Hilmi” sözü, Arapça “hilm” kökünden gelmektedir. “Hilm”, “insanın tabiatında olan yavaşlık, yumuşaklık” (Devellioğlu, 2002: 370); “sabırlı ve hazımlı, akıllı ve ağırbaşlı olmak” (Karaman, 2006: 260) anlamlarına gelmektedir. “Hilm” aynı zamanda İslam ahlakının temel erdemlerinden biridir. “Hilm; sabır, sekinet ve vakardır, ağırbaşlılık ve yumuşak huyluluktur, öfkeye, ihtiraslara ve bencil duygulara hakim olmaktır, güçsüzlük ve onursuzluktan kaynaklanan bir zillet ve acz değildir. Kuran’da baştan sona kadar hilm ruhu mevcuttur. Bu sebeple İslam ahlakının, dolayısıyla müslümanın karakterini belirleyen temel erdem hilmidir.” (Karaman, 2006: 260). Buna göre “Hilmi”, hilm sahibi demektir.

1.2. Doğum Tarihi

Emin Hilmi Efendi, 1247/1831 yılında doğmuştur. (BOA DH.SAİD 2-86)

1.3. Doğum Yeri

Trabzon'da doğmuştur. (BOA DH.SAİD 2-86) Şatırzade Müteveffa Arif Efendi'ye 1271/1856 yılında sunduğu kasidede Trabzonlu olduğunu şu sözlerle belirtir:

‘ Abd-i dîrîniñ Trābzoni̇yem olmaz mı ‘ aceb

İntisābım dergeh-i iḥsānıña ğāyet tamām

(18/15)

Şairin doğduğu yere karşı beslediği derin muhabbet, şiirlerindeki birçok ifadeden rahatlıkla anlaşılabilir. Trabzon redifli kasidenin tegazzül bölümünde bunu görmek mümkündür:

‘ Aklım alalı ey gül-i ra‘ nā-yı Trābzon

Oldum ne ‘ aceb bülbül-i şeydā-yı Trābzon

Āşüfteligim atma beyābāna ğamıñla

Derler baña Mecnūn saña Leylā-yı Trābzon

(20/19-20)

1.4. Öğrenimi

İlköğrenimini Trabzon'da tamamladıktan sonra zamanın ünlü âlimlerinden, dayısı Hoca Pir Efendi'den ilim öğrenmiştir. Hattan mezun olup İstanbul'a giderek sarf, nahiv, mantık, fıkıh dersleri almıştır (BOA DH.SAİD 2-86). Arapça ve Farsçayı rahatça konuşabilecek kadar iyi bilmektedir (Sami, 1301: 1; İnal, 1988: 649); fakat düzenli bir öğrenim görmediği için elinde şahadetnamesi yoktur (İmamoğlu, 2002: 281).

Hilmi, tahsiline dair bilgileri daha çok devlet büyüklerine yazdığı kasidelerde halinden şikâyet edip kendine uygun bir görev isterken dile getirmiştir. Denkleri arasında en iyi değilse bile onlardan pek de aşağı kalmadığını, muhasebeci kabul edilemezse de hesap işlerini iyi bildiğini belirtmiştir:

Hüner ise medâr-ı feyz kalmam mişlime mādûn

Degilsem de kemâlât ile pek de fâ'ıku'l-akrân

Egerçi pek muhâsib 'add olunmazsam da 'âlemde

Müsâvât-ı hesâb u sehvi etdim pek güzel iz'ân

(7/62-63)

Hem muhâsiblikde de sehv ü hisâbı añladım

İkisi tev'emdir ey manzûme-hân-ı merhamet

(7.1/30)

1.5. Mesleği

Emin Hilmi Efendi, birçok memuriyetlerde bulunmuştur. İlk olarak 1849/1265'te Trabzon Valisi Hayrettin Paşa'nın Divan kitabeti refakatinde bulunduğu dair bilgiye, oğlu İlyas Sami Bey'in yazdığı tercüme-i halde ve bu yazıdan naklen İbnülemin Mahmud Kemal ve İmamoğlu'nun yaptığı araştırmalarda rastlanmaktadır; ancak aynı bilginin sicill-i ahval defterinde kayıtlı tercüme-i halde bulunmadığı görülmektedir. Bu nedenle bu bilginin doğruluğunu şüpheyi karşılamak gerekir.

1856'da [H.1272] Trabzon Meclis-i Kebir Azalığı ve Sandık Emanetine tayin edilmiştir. Bu görevi devam ederken Ordu ve Gümüşhane sancakları kaymakamlıklarının ve Meadin Müdüriyetinin ihtilasatının tahkiki ve daha sonra Karahisar-ı Şarki sancağının umur-ı hesabiyesinin tahkik ve ıslahı ile görevlendirilmiştir (BOA DH.SAİD 2-86; Sami, 1301: 1). 1861'de [H.1277] Trabzon ve Vakfıkebir'e bağlı köylerin arazi kayıtlarını yaparak hazineye büyük menfaatler sağlamış, bunun yanında eşkıyaların yakalanması gibi önemli bir hizmette bulunmuştur (Sami, 1301: 1).

1867'de [H.1283] Erzurum vilayeti defterdar muavinliğine tayin olursa da Trabzon'a olan aşırı sevgisinden dolayı bu görevi kabul etmemiş ve 15 ay boşta kalmıştır. Abdülaziz Han'ın Avrupa seyahati dönüşünde¹ yazdığı kasidede halinden,

Bulundum şadıkâne hayli hıdmetlerde ammā kim

Yine gezmekteyim bilmem ne serdir bî-ser ü sāmān

(7/61)

¹ Şair bu kasideyi 1284 yılında yazmıştır, bu durum kasidede bulunan şu beyitten anlaşılmaktadır:

Teşādūf etdi lafz-ı 'ıyd seksen dört ile zīrā

Zamān tārīḥ-i şādīdir ki başka istemez bürhān

sözleriyle yakındıktan sonra kendini akranlarıyla karşılaştırıp en az onlar kadar hesap bildiğini ve onlardan üstün olarak “fenn-i inşa”da şöhret bulduğunu, divan olacak kadar şiirinin bulunduğunu;

Hüner ise medâr-ı feyz kalmam mişlime mādûn

Degilsem de kemâlât ile pek de fâ’ıku’l-akrân

Egerçi pek muhâsib ‘add olunmazsam da ‘âlemde

Müsâvât-ı hesâb u sehvi etdim pek güzel iz‘ân

Biraz da kesb-i şöhret etdigimden fenn-i inşâda

Olur âşâr-ı hâmem lâ’ik-i dest-i hünermendân

Gelince bahş-i eş‘âra da hayli zâd-ı tab‘ım var

Olur evrâk-ı nazmım toplanılsa bir büyük dīvân

(7/62-63-64-65)

bu beyitleriyle belirttikten sonra devlete 11 sene hizmet ettiğini ve vakit gelmiş ise hakkında ferman buyrulacağını belirtir:

Bu hâl üzere tamâm on bir sene hıdmetdeyim ammâ

Felek göstermedi bir feyze hâlâ şûret-i imkân

Nem eksikdir bakıldıkça şu esbâb-ı mükâfâta

Budur ey şâh-ı ‘âlem kalbim işte eyleyen vîrân

Zamānı gelmiş ise sāye-i şāhānede elbet

Huṣūl-i maḳṣad-ı ‘abd-i hakīre olunur fermān

(7/67-69)

Trabzon Valisi olan Esad Muhlis Paṣa’ya sunduğu kasidesinde* ise bu halini şu sözlerle ifade etmiştir:

Nice şükr etmeyeyim ‘abd-i deriñ ez-cümle

Pençe-i ğadre düşüp ḳalmış idim zār ü nizār

Ġadriñ enva‘ı füzün eyleyemem ben ta‘dād

Orasın ehl-i vuḳūf eylesin artık iḥtār

(12/28-29)

Sadrazam Mehmed Emin Ali Paṣa’ya sunduğu “adalet” redifli kasidesinde* de bu haline değinmiştir:

Tā bir senedir böyle süründüm ola ḥāṣā

Bu aşrda bir kimse perişān-ı ‘adālet

(16/38)

1868 Martında [H.1284] 2000 kuruş maaş ile Trabzon Vilayeti Mektubi Muavinliğine, bununla birlikte 1500 kuruş maaş ile Vilayet Gazetesi muharrirliğine tayin edilmiştir (Sami, 1301: 1; BOA DH.SAİD 2-86). Bu

* Esad Muhlis Paṣa, 1866 yılında birinci defa Trabzon valiliğine atanmıştır.

* Mehmed Emin Ali Paṣa, 1867 yılında beşinci defa sadrazamlığa getirilmiştir. Alıntı yaptığımız bu üç şiirin sunulduğu kişilerin görevde bulundukları tarihler dikkate alındığında bu üç alıntının da şairin açıkta kaldığı on beş aylık zaman diliminde yazıldığı ve açıkta kalmasıyla ilgili olduğu anlaşılabacaktır.

görevlerindeki başarılarından ötürü 1869'da [H.1285] saniye rütbesine yükseltilmiştir (BOA SE A.MKT.MHM. 428-61). 1871'de [H.1287] yazdığı ve Bab-ı Ali'ye takdim ettiği manzumeye mükafat olarak beşinci dereceden bir mecdidi nişanına nail olmuştur. (BOA İ.DH. 610-42530) Bu, her mısrası 1287'ye tekabül eden bir tarih manzumesidir. Bu mükafat ile ilgili olarak sicill-i ahval kayıtlarında ve İlyas Sami Bey'in yazısında 1286 tarihine rastlanmaktadır; ancak şair bahsi geçen nişanın verilış tarihini yazdığı şiirin takdiminde bizzat kendisi şu sözlerle açıklamıştır:

“Seksen Yedi Sene-i Müteyemminesi İçin Bi't-tanzîm Bâb-ı ‘Âliye Taqdîm
Olunarak Muķâbilinde Nişâne-i Mükâfât Olmak Üzre Beşinci Rütbeden Bir Kıt‘a
Mecîdi Nişân-i Zî-şânına Nâ’iliyyet-i ‘Âcizânemi Mucib Olan Târîhdir.”

(36)

1871'de [H.1287] aldığı bu nişan, asker celbi konusunda gösterdiği bazı hizmetler karşılığında 1878'de [H.1294], dördüncü dereceden Mecidi nişanı ile değiştirilmiştir (BOA DH.SAİD 2-86; Sami, 1301: 1).

1877'de [H.1293] yılında Batum Askeri Fırkası Başkitabetine tayini hakkında emir gelirse de 18 Mart 1877'de açılan Osmanlı Meclis-i Mebusanı'na Trabzon mebusu seçildiğinden Batum'a gidememiş, Mektubi Muavinliğinden de istifa ederek İstanbul'a gelmiştir. 13 Şubat 1878'de meclis kapatılınca İane-i Muhacirin Encümeni azalığına tayin edilir. Bu görevde on ay maaş almadan çalışmış ve mükâfat olarak “mütemayiz” rütbesine terfi ettirilmiştir. Aynı zamanda Batum ve havalisi muhacirlerinin iskânıyla görevlendirilerek Trabzon'a gönderilmiştir. (BOA DH.SAİD 2-86, Sami, 1301: 1)

1298'de İdare-i Mahsusa muhasebeciline, bir süre sonra Bahriye Nezareti Mektubi Kalemi Müdürlüğü ile Matbaa-i Bahriye Nezareti'ne tayin edilmiş ve rütbesi “Ula Sınıf-ı Sanisi”ne yükseltilmiştir. (BOA DH.SAİD 2-86, Sami, 1301: 1)

Emin Hilmi Efendi, memuriyet hayatı boyunca aldığı görevleri hakkıyla yerine getirmiş, devletine olan sadakati ve dürüstlüğüyle tanınmıştır. Bunu kendisi şu sözlerle ifade etmiştir:

Şadākat ise re'sü'l-māl-i dükkān-ı hayātımdır

İhānet şüretiyle etmedim sermāyeden noķşān

(7/66)

Trabzon Valisi Sırrı Paşa'nın Emin Hilmi Efendi hakkındaki mütalaası şairin ehliyeti hakkında gerekli bilgiyi sunmaktadır:

“Sahib-i tercüme Emin Hilmi Efendi, erbab-ı ehliyet ve kifayetten olup ancak bu misillülerin memleketlerinden gayrı yerlerde istihdamları halinde kendilerinden daha ziyade istifade olunacağı muhakkak ve mücerrebdır.” (BOA DH.SAİD 2-86)

1.6. Ailesi

Emin Hilmi Efendi, Hüseyin Alemdarzade Hacı Arif Ağa'nın oğludur. (BOA DH.SAİD 2-86) Henüz 16 yaşındayken babasının yaptırdığı bir çeşme için düştüğü tarihte bunu şöyle belirtir:

Pederim Hâcî ' Ārif Ağadır

Merķadi ola maķām-ı Ġufrān

(168/1)

21 yaşındayken 1852 yılında babasını kaybetmiştir:

Bir āh ile dedi tārīhini Hilmī hāmēm

Rabbim ede maķām-ı pākin behişt-i bālā (1268)

(151/7)

Emin Hilmi Efendi'nin hayatı hakkındaki birçok bilgiyi Divan'ındaki tarih manzumelerinden öğrenmek mümkündür. Bu manzumelerden biri, kayınpederinin ölümü hakkındadır. Bu manzumeden Emin Hilmi Efendi'nin Vakfıkebirli Ebubekir Ağa'nın kızıyla evlendiği anlaşılmaktadır:

Dedim târîḥ-i cevher-dârını Ḥilmî bu tarz üzre

Ebûbekir Ağa sây'-efgen-i cây-ı cinân oldu (1270)

(167-4)

Emin Hilmi Efendi'nin bu evliliği tam olarak hangi tarihte yaptığı bilinmemekle birlikte ilk oğlu Muhammed Halid'in doğumu için düştüğü tarih sayesinde kuvvetli bir tahmin yapmak mümkündür. Bu manzumeden anlaşıldığı üzere Emin Hilmi Efendi 19 yaşındayken ilk çocuğu dünyaya gelmiştir:

Ḥilmî mânend-i güher dedi kalem târîḥin

Dâḥil-i nehc ü cûd oldu Muḥammed Ḥâlid (1266)

(153/3)

Buna göre evlilik yılı en geç 1849'dur. Şairin bu evlilikten dördü erkek ikisi kız olmak üzere altı çocuğu olmuştur; bunlar sırasıyla Muhammed Halid, Saime, Mihriban, Yusuf Servet, İlyas, Mehmed Asım'dır. Emin Hilmi Efendi, doğan her çocuğu için bir tarih manzumesi yazmıştır:

Târîḥ-i cevher-dârını Ḥilmî dedi kîlk-i sürûr

Rabb eylesin sâlin füzûn toğdu kerîmem Şâ'ime (1269)

(157/2)

Dedi üçler gelerek Hilmî bâña târîhin

Mihribân etdi bu gün mihr-i cihân gibi tûlû‘ (1271)

(158/2)

Toğdu bir oğlum da adını deyince Hilmîyâ

Düşdü târîh-i vilâdet aña Yûsuf Servetî (1273)

(154/1)

Geldi iki müjdecî Hilmî dedi târîhini

Verdi İlyâsım cihân iklîmine zîb ü şeref (1273)

(155/2)

Biri çıkıp dedi târîhini kendisine bi’z-zât

Meḥmed ‘Âşım olduñ dâhil-i şaḥn-ı cihân elân (1277)

(156/2)

Hilmi Efendi’nin aile fertlerinin ölümleri üzerine yazdığı tarihlerden, şairin hayatının acılı dönemleri hakkında fikir edinmek mümkündür, bu tarihler amcası Ömer Efendi, babaannesi Fatma Hanım, kardeşi Ahmet Efendi ve amcası Ali Efendi hakkındadır:

Etdi sünûḥ böyle târîh-i fevti Hilmî

Yâ Rab ‘Ömer Efendi cennetde ede iskân (1283)

(139/5)

Sene biñ ikiyüz altmış dokuz oldu bi’t-tab‘

Fatma Hânıma târîh-i duḥûl-i ‘uḳbâ (1289)

(152/5)

Dedim güher gibi tārīh-i fevtini Hilmī

Cān atdı kaçır-ı behište birāderim Aḥmed (1267)

(162/2)

Tārīh-i rihleti düşdü Hilmī cevheriden

‘Azm etdi tāk-ı hūlde ‘emmin ‘Ali Efendi (1277)

(171/4)

Hilmi Efendi’nin, çeşitli mutasarrıflıklarda görev yapan oğlu İlyas Sami Bey’den olma torunu, Cumhuriyet Dönemi’nin yetiştirdiği önemli edebiyat araştırmacılarından Nihat Sami Banarlı’dır.

1.7. Bağlı Olduğu Tarikat

İbnülemin ve İlyas Sami (İnal, 1988: 649; Sami, 1301: 1), Emin Hilmi Efendi’nin Nakşibendi tarikatına bağlı olduğunu bildirmektedir. Bu bağlılığı Hilmi’nin yazdığı bir tarih manzumesiyle doğrulamak mümkündür. Bu manzume, “mürşid-i tarik, feyz-i refik-i Nakşibendi Eş-şeyhü’l-Kamil Mehmed Efendi Hazretlerinin mahdum-ı alisi Abdüssamed Efendi’nin vefatına” dairdir. Bu manzumede şeyhine bağlılığını şu beyitlerle belirtmiştir:

Hācı Muḥammed-i baḥr-i faẓl u ‘ilm kim ol

Şeyḥ-i şefikimizdir der-rāh-ı Nakşibendī

(113/1)

N’ola zāmīrimizi açsa Hilmī feyziyle

Cenāb-ı Hālid’i pīr-i reh-i şafā biliriz

(227/5)

1.8. Ölümü

Emin Hilmi Efendi, 6 Ekim 1884'te [15 Zilhicce 1301] uzun süredir müptelası olduğu kalp rahatsızlığı nedeniyle İstanbul'da vefat etmiştir. Oğlu İlyas Sami Bey şairin son anlarını şu şekilde dile getirmiştir:

“...zıkr olunan zilhiccetü’ş-şerifenin on beşinci pazar günü ... sabah namazını edadan sonra illet-i mezkurenin avdet eylediğini beyan ile yine yatağa girerek istiğfar ile iştilalini gören hane halkının tabib celbini teklif eylemesi üzerine bu derde tabib ne yapsın dedikten sonra yine istiğfara mevazibetle birçok zaman zarfında teslim-i ruh-ı ariyet eylemiştir....”
(Sami, 1301: 1)

Ölümünden bir önceki gece her dizesi “hicri 1302” senesinin hululüne tarih olmak üzere Sultan Abdülhamid’e bir kaside yazmıştır. Mezarı Edirnekapi dışında hocası ve dayısı Hoca Pir Efendi’nin mezarı yakınındadır. Üsküdarlı Talat şairin ölümü üzerine şu tarihi düşmüştür (Özgül, 1990: 223).

Hayf bir günde iki şair-i hoş-gu gitti

Birisi Hazret-i Hilmi biri Mir-i Avni

Yazılır cümleye tarih gelir bir gün olur

Kodular ah iki şair-i mahir kevnî

2. ESERLERİ

2.1. Divan

Emin Hilmi Divanı, 1877 [H. 24 Receb 1293] yılında şair henüz 46 yaşındayken Trabzon Vilayet Matbaası’nda Münşeat’ı ile birlikte basılmıştır.

Bütünü 288 sayfa olan eserin ilk 160 sayfası şiir, 128 sayfası ise nesirdir. Eserin sonunda bir de hata-sevap cetveli bulunmaktadır.

285. sayfada başlayan Takrizat bölümünde El-hac Akif Bey, Mektubi-i Vilayet-i Trabzon Faik Bey, Ser-müretteb-i Matbaa-i Trabzon Nuri Bey birer kutlama yazısı yazmışlardır. Bununla birlikte Şair Agah, Şair Şevket, Mehmed Hulusi Efendi, oğlu İlyas Sami Bey, Naci Efendi eserin basılışına tarih düşürmüşlerdir:

Dedim ıab' a muvâfık ben de târîh-i tâm Āgâh

Başıldı pek nefis Hilmî-i dānānî bu âşârı (1293)

Şevketâ kilik-i mübâhatla yazdım târîh

ıab' olundu eşer-i Hilmî-i Rişto-aşvâl (1293)

Lafz-ı ke'sü'l-zurefâ ıab' ına oldu târîh

Şulanır ağzı Hülûsî okudukça insân (1293)

Dedim bir şevkle Sāmî hitâm-ı ıab' ına târîh

Bu yıl Hilmî Efendi'ni de çıkıdı işte dîvânı (1293)

Hitâm-ı hâmeden ıab' ımca Nâci geldi târîhi

Emîn Hilmî Efendi eyledi âşârını maıbû' (1293)

Emin Hilmi Efendi ise eserinin basım tarihi için şu beyti kaleme almıştır:

Dedi tārīḥ-i ṭab' ın ṭab' -ı kemter lafzen ü ma' nen

Başıldı bin iki yüz toḳsan üçde bu nüṣḥa (1293)

Divan edebiyatı geleneğine göre mürettep bir divanda şiirlerin tevhid, münacat, naat, miraciye, İslam ve tarikat büyükleri için methiyeler, hükümdar ve devlet büyükleri için methiyeler, terci-i bend ve terkib-i bendler, küçük mesneviler, tarih manzumeleri, musammatlar, şarkılar, gazeller, mukattaat, rubai, kıta, nazım, müfredat, mesari sırasına uygun biçimde tertip edilmesi gerekmektedir (Akün, 1994: 397-398). Emin Hilmi Divanı, genel olarak klasik divan tertibine göre düzenlenmiştir.

Emin Hilmi Divanı şu bölümlerden oluşmaktadır:

- A) Giriş: Bu bölümde Allah'a seslenilen 1 müfred, tevhid niteliği taşıyan 1 kıta, biri münacat, ikisi naat türünde olmak üzere 3 kaside ve müşterek bir naatın tahmisi bulunmaktadır.
- B) İbtida-i Kasaid: 15 kaside, 2 tahmis, 1 kıta, 1 murabba
- C) Tahmisat: 4 tahmis, 1 muhammes
- D) İbtida-i Tevarih: 141 kıta, 2 kaside, 10 müfred
- E) İbtida-i Gazeliyat: 101 gazel, 1 kıta
- F) Rubaiyat: 11 rubai
- G) Müfredat: 106 müfred
- H) Mısraat: 35 mısra
- İ) Şarkıyyat: 1 muhammes, 2 murabba

2.2. Muhakeme-i Ye's ü Emel

Münazara tarzında kaleme alınan ve nasihat özelliği taşıyan küçük hacimli mensur bir eserdir. İlk baskısı 1284'te İstanbul'da yapılan eser 1285'te Rusçuk'ta tekrar basılmıştır.

2.3. Paresiz Kasidesi Şerhi

Trabzon'lu Şair Agah Osman Paşa'nın "paresiz" redifli kasidesinin Ziya Paşa'nın ünlü Zafername'si tarzında yapılmış şerhidir. Oğlu İlyas Sami Bey tarafından 1325'te İstanbul'da yayınlanmıştır.

2.3. Diğer Eserleri

Emin Hilmi'nin başlayıp tamamlayamadığı, yayımlanmamış bazı eserleri bulunmaktadır; bunlardan İlyas Sami'nin şu sözleriyle haberdar oluyoruz:

"...şimdi mezkur divanın havi olduğu asardan daha ziyade yadigar ile İstiğfar-name-i Hilmi ve Muhakeme-i İdbar u İkbal ve Mevzun Durub-ı Emsal namlarıyla başlanılıp yarı kalmış üç kıta risale-i nefise bırakmıştır ki bunlardan asar-ı mezkureyi Eşar-ı Mütebakiye-i Hilmi namıyla hemen tertip ve tab'a ve yarı kalan resail-i mezbureyi dahi merhumun ruhuna hizmet gayretiyle aczime bakmayarak ikmal ve neşre çalışacağım... ve irtihalinden bir gün evvel söylediği yüz beyitten ibaret kaside-i Kuraniyesi..." (Sami, 1301: 1)

Bu sözlerden hareketle şairin yayımlanmamış eserleri şu şekilde sıralanabilir:

- 1- İstiğfarname-i Hilmi
- 2- Muhakeme-i İdbar ve İkbal

3- Mevzun Durub-ı Emsal

4- Kaside-i Kur'aniye

İlyas Sami Bey, bu eserleri tamamlayıp yayımlayacağını ilan etse de bunlara ait bir kayıtla karşılaşılammıştır.

3. EDEBİ KİŞİLİĞİ

3.1. Sanatı Üzerine Kaynaklarda Söylenenler

Tercüman-ı Hakikat gazetesinde şairin ölümü üzerine oğlu İlyas Sami tarafından yazılan tercüme-i halin sunumunda “asrımızın ser-amedan-ı şuara ve münşiyanından Trabzoni meşhur Emin Hilmi Efendi” (Sami, 1301: 1) olarak tanıtılan ve kaynaklarda edebi kişiliği hakkındaki tahlillerin oldukça sınırlı olduğunu gördüğümüz Emin Hilmi’yi Mehmet Tahir, “şairlerden ve kalem sahiplerinden bir zat” olarak takdim etmekte, nesrinin nazmından üstün olduğunu ve şiirlerinde hakimane parçaların bulunduğunu vurgulamaktadır. Şiirlerine örnek olarak şu iki beyti değerlendirmesine eklemiştir:

Mānend-i bûm meskeni virāneler olur

Her kim ki dest-i ğadr ile bir âşiyān bozar

Mağrūr olup güşāyiş-i iqbāle alma āh

Zībendegī-i gülşeni bād-ı hāzān bozar (Tahir, 1972: 136)

İbnülemin, “Nazmı da nesri de herhalde marifetten nasibi olduğuna şehadet ediyor.” sözleriyle hakkında olumlu değerlendirmede bulunduğu Emin Hilmi’yi bazı noktalarda eleştirmektedir.

Ruḥ-ı kâmer-veşini şâp diye öperdim eger

Geleydi gizlice bir şeb o şūḥ-ı şâb baña

Bildim esâs-ı ḥılkatimi eyledim ibâ

Ey dil getirmiş ‘ âlem-i kevne beni meni

gibi beyitlerinden hareketle divanında birçok garip ifadenin bulunduğunu belirttikten sonra,

Denirse Nef’ i-i âteş-zebâne mu‘ ciz-gū

Benim de şi‘ rime sihr-i ḥelâl dense cedîr

beytinde kendini Nefi ile karşılaştırmasını şairin insafına bıraktığını ifade eder. Şiirlerine örnek olarak aşağıya matla beyitleri alınan gazelleri göstermektedir:

Ḥâl-i sūr u ḥüzn dem-â-dem gelir gider

Rûz-ı mezâ vü leyle-i muzlîm gelir gider

Etmek ümmîd-i vuşlatıñ ey serv-ḳad ‘ abeş

Bâlâ-yı naḥle ḥaḥiş-i îşâl-i yed ‘ abeş (İnal, 1988: 649)

3.2. Kendi Sanatı Hakkındaki Düşünceleri

Divan şairleri, özellikle yazdıkları kaside ve gazellerde zaman zaman kendi şiirleri ve şiir anlayışları hakkındaki düşüncelerini dile getirmişlerdir. Bunlar, haklarında kısıtlı bilgi bulunan şairlerin sanat anlayışlarını ortaya koymada edebiyat araştırmacılarının yararlanabileceği önemli kaynaklardır.

Emin Hilmi, fırsat buldukça şiir ve inşa alanındaki başarısıyla övünmüştür, Abdülaziz Han'ın Avrupa seyahati ile ilgili yazdığı kasidesinde* şiirlerinin büyük bir divan oluşturacak kadar çok olduğunu belirtmiştir:

Gelince bahş-i eş' âra da hayli zâd-ı tab' ım var

Olur evrâk-ı nazmım toplanılsa bir büyük dīvân

(7/65)

Onun şiirinin güzelliği, kendine düşmanlık edenlerin bütün engellemelerine rağmen şiirden anlayanların beğenisi ile karşılanmaktadır:

Şi' rimiñ vaşfını ehl-i hüner işitmededir

Lâkin aşhâb-ı ğaraż sem' ini perkitmededir

Yine tâ sâmi' a-i dehre kadar gitmededir

Gerçi her def' a pesend ile kabûl etmededir

Haylice ehl-i şu' ūr ehl-i şi' âr-ı devlet

(9/29)

Versem mezâda kâle-i rengin nazmımı

Dânişverâna göre epeyce behâ eder

* Bu şiirin 1867 yılında şairin henüz 36 yaşındayken yazıldığı dikkate alınırsa övünmesinin nedeni daha iyi anlaşılabilir.

(21/19)

Şiirindeki güzel koku saçan noktalar, sevgilinin kaşlarının yanında veya adalet güzelinin yüzünde bulunan benlere benzemektedir:

Nikât-ı ğâliye-bâr-ı suṭûr-ı eş‘ârım

Olur cevânib-i ebrû-yı yâre ḥâl-i ‘abîr

(14/27)

Her nokṭa-i nazmım ise ruḥsâr-ı suḥanda

Ḥâl-i siyeh-i çehre-i ḥübân-ı ‘adâlet

(16/36)

Söz güzeli ile kalemi evleneli gazel adında birçok çocuğu olduğunu (240/4) söyleyen Hilmi, bu gazellerini “nev-gazel, nazm-ı taze, gazel-i nev-eda” olarak nitelemektedir. Beğenilmesini umduğu şiirleriyle çağdaşı şairlere meydan okumaktadır, bu şiirlerin beğenilmemesi abestir, öyle ki bu şiirler gonca yapraklarına yazılacak kadar güzeldir:

Ḥilmi bırağıp ortaya bir nev-ġazel yine

Nazm-âverân-ı ‘aşra yeñiden eder şalâ

(G.5/5)

Dedim bu nev-ġazeli Ḥilmiyâ kibârâne

Ger olmaz ise pesendîde-i ricâl ‘abeş

(G.13/5)

Yazsın bu nazm-ı tâzeyi evrâķ-ı ġonçeye

Ḥilmî dahîl-i ġülşen-i vaķt-i bahâr olan

(G.78/9)

Maḥşûl-i bâğ-ı neş'e-fezâ-yı ḥulûşîdir

Söz var mı Ḥilmî bu ğazel-i nev-edâmıza

(G.88/5)

Kılıç gibi kullanabildiği kalemi (14/20-21), yeri geldiğinde belagat gülşeninde en güzel şarkıyı söyleyen bir bülbüle dönüşebilir:

‘ Aceb nevâ koparır gülşen-i belâğatte

Olunca bülbül-i ḥâmem dehen-güşâ-yı şarîr

(14/22)

Kalemi aslında kuru bir fidan ise de yaratılışının zoru ile fesahat bahçesinde goncalar açabilir. (14/23) Kaleminin nakışları, baharın renklerini bile kışkandıracak güzelliktedir. (14/24) Sözleri nadir eser, hüner sayfaları ise halka ünlü bir hediyedir:

Mebâḥiṣ-i suḥanım hep nevâdir-i âşâr

Şeḫâyif-i hünerim ḥalkâ bergüzâr-ı şehîr

(14/25)

Yazdığı şiirlerdeki başarısını bu sözlerle ifade eden şair, şairliği hususunda yer yer iddialı sayılabilecek sözler sarf etmekten kaçınmamıştır. Tarafsız bir bakışla yaklaşıldığında onun gibi bir kalemin “yegâne” olduğu (g-73) görülecektir; onun gibi bir şair dünyaya pek ender gelmektedir:

Dehre ḥâmem gibi güzîde suḥan

Ḥilmiyâ pek yegâne gelmededir

(219/6)

Onun gibi mahir bir şair “ecnās-ı nāsıñ şımf-ı lâzında” yoktur, o çağında Karadeniz Bölgesi’nin en büyük şairidir:

Bulunmaz şimdicek Hilmî gibi bir şâ‘ir-i mâhir

Aransa büsbütün ecnās-ı nāsıñ şımf-ı lâzında

(268/5)

Her ne kadar büyük bir şair olsa da şiirleri “hased-kārān-ı Rūmuñ” kulağına girmemektedir:

Güşuna girmez hased-kārān-ı Rūmuñ Hilmiyā

Şīt-i nazmım ğulğule-bağşā-yı Īrān olsa da

(272/5)

Memuriyet hayatının büyük bir bölümünde bulunduğu kurumların yazı işlerinden sorumlu olan Emin Hilmi, şairliğinin yanı sıra münşiliğiyle de temayüz etmiş bir sanatçıdır; şiirlerinde bu özelliğini de vurgulamıştır. Kimi zaman inşa alanındaki şöhretinden tevazu içinde söz etmişken, kimi zaman büyük bir özgüven ile çağının en büyük münşisi olduğunu iddia etmiştir:

Biraz da kesb-i şöhret etdigimden fenn-i inşāda

Olur āsār-ı hāmem lāyık-ı dest-i hünermendān

(7/64)

Münşi-i ‘aşrım sevād-ı hatt-ı rengīnim n’ola

Olsa mağbūt-ı hatt-ı her meh-veşān-ı merhamet

(17/28)

Kendini kâtiplerin en önde geleni olarak takdim eden Hilmi, diğer kâtipleri askere kendini ise kalemden kılıcını tutan bir komutana benzetmektedir:

Benim serâmedi şimdi gürûh-ı küttâbın

Kitâbetim o kadar buldu imtiyâz-ı keşîr

Ketîbedir ketebe nezd-i ahkârânemde

Elimde hâme-i tîr-i zebândır şimşîr

(14/20-21)

Anlaşıldığı kadarıyla kaynaklarda orta derece bir sanatçı olarak değerlendirilen Emin Hilmi kendini gerek şiir gerekse inşa alanında başarılı bulmakta; fakat hak ettiği değeri görmediğine inanmaktadır.

3.3. Edebî Kişiliğine Etkisi Olanlar, Yazdığı Nazireler ve Etkisi

Klasik Türk edebiyatı, varlığını sürdürdüğü altı asırlık zaman diliminde ne zaman tekrara düşse, zirve şairler öncülüğünde yeni söyleyişler üreterek kendini yenilemeyi bilmiştir. 19. yüzyıl, zihniyet değişimiyle birlikte eski şiire iltifatın azaldığı bir dönem olsa da tarihi süreç içinde oluşan birikimin bir bütün halinde bu yüzyılda görülmesi, bu dönemde yetişen şairlere yaratıcılık imkânı sağlamıştır. Kimi şairler, Nabi'nin izinde hikemi üslupla, kimileri Şeyh Galip'in ardında Hint üslubuyla, bazıları ise Nedim'in takipçisi olarak Mahalli söyleyişle şiirlerini yazmışlardır. (Ünver, 1988: 99-300; İsen, 2002: 150-170; Eflatun, 2007: 512-520)

Buna göre 19. yüzyılda yetişen bir şairin sanat anlayışını ortaya koyarken, onu yalnız bir şiir akımına bağlamak yerine hangi üsluptan ne

derece etkilendiğini belirlemek daha doğru olacaktır. Bu dönemde de varlığını hissettiren Hikemi şiir; insanı, olayları, dünyayı değerlendiren çeşitli konuları işler. Özelliğini daha çok yol gösterici, düzeltici, eğitici konulara yer vermesinden alır. Mesaj verme, telkinde bulunma gözetildiği için şairlerce anlatımın kısa ve özlü olmasına özen gösterilir. Atasözlerine, deyimlere, halk söyleyişlerine Hikemi şiir dilinde sık rastlanır. (Mengi, 2000: 183) Emin Hilmi'nin şiirlerinde Hikemi üslubun ön planda olduğu görülür. Emin Hilmi, gazellerinde sadece hikemi şiirin zirve şairi olan Nabi'nin adını anmaktadır:

Bu nazmım Hilmiyâ reşk-âver-i Nâbî olur elbet

Ederse ‘âşım-ı ser-defter-i nazm-âverân ezber

(216/5)

Yazdığı bir tarih manzumesinde ise memduhunun şiir vadisinde Nabi gibi olduğunu belirtmektedir:

Meslek-i inşâda mefķûdu’l-mişâl

Vâdi-i eş‘ârda Nâbî-nihâd

(105/3)

Bununla birlikte bir gazelinin mahlas beytinde kendi şiirini överken hekimane üslubu en iyi kullananın kendisi olduğunu söyler:

Ahṡālīmī Ḥilmī o şeh-i naḥvete ‘arz et

Üslûb-ı ḥekīmâne ifāde saña maḥşûş

(236/5)

Hilmi'nin “gelir gider” redifli gazelinde Nabi'nin etkisini açık olarak görmek mümkündür. Bu şiir, kafiyesi dışarıda tutulursa bir naziredeki özelliklerin tamamını taşımaktadır. Nabi'nin,

Bezm-i safāya sāgar-ı sahbā gelür gider

Gūyā ki cezr ü medd ile deryā gelür gider

matlalı gazeline (Bilkan, 1997: 624) Hilmi,

Ḥāl-i sürūr u ḥüzn demādem gelir gider

Rūz-ı mezā vü leyle-i muḥlim gelir gider

(203-1)

matlalı gazeliyle karşılık vermiştir.

Emin Hilmi Efendi'nin şiirlerinde bu üslubun özelliklerini yansıtan birçok beyitle karşılaşmak mümkündür. Hayata akıl penceresinden bakan Emin Hilmi, tecrübelerini öğüt niteliğinde sözlerle aktarma yolunu seçmiştir. Şair, bunu yaparken atasözlerini kullandığı gibi kimi zaman sözlerinin atasözü değerine ulaştığı görülür:

Etme da' vā-yı beḳā dünyāda kim

Maḥkeme ḳāḍıya mülk olmaz imiş

(308)

Perende-i şahrā-yı sefer olma ki zīrā

Her kuş yuvasında öter 'ālemde meşeldir

(316)

Baḥş-i da' vā-yı ta' azzümde ne lāzımdır cedel

Yol geçer üstünden olsa ne ḳadar yüksek cebel

(325)

Reh-i maṭlabda şitāb üzre bulunma zīrā

Her yorulduğu maḥalde ḳışınıñ ḥān olmaz (225/5)

Ne devlet ü ne hey'et ü ne in ü ne an bozar

İşi bozarsa bil kader-i āsumān bozar

(205/1)

Emin Hilmi'nin olumsuz gittiğini düşündüğü birçok noktada eleştirilerini ortaya koymaktan kaçınmadığı görülmektedir. Bu dünyaya birçok insan gelmektedir; ancak olgun insan pek azdır.

İnsān-ı kāmīl arar iseñ nādir ey gönül

Gerçi cihāna muttaşıl ādem gelir gider

(203/2)

Mollalara akıllı iseler paraya tapmamalarını tavsiye eder, çünkü para gelip geçicidir; elde kalan ise sadece kiridir:

Ey hāce tapma sīm ü zere hüşyār iseñ

El kiri kalır ādeme dirhem gelir gider

(203/4)

Hilmi, insani ilişkilere önem vermektedir; ona göre hatır binası tahrip edilmemelidir, çünkü hatır sarayının kurucusu buna asla razı olmaz. Her ne kadar insani ilişkilerin gönül kırmak yerine gönül yapma biçiminde olması gerektiğini öğütlesse de bu zamanın insanları böyle bir hassasiyeti gözetmez:

Etme bir vech ile taḥrīb-i bīnā-yı hāṭır

Ḳā'il olmaz buña bāni-i serāy-ı hāṭır

(213/1)

Zamâne halkı refîkin işe yararsa arar

Cerîha-i bedeniñ şanma ki yararsa şarar

(224/1)

Ölüm ve dünya hayatının geçiciliği, Hilmi'nin üzerinde ısrarla durduğu konular arasındadır. Gülünün kokusunda kalıcılık, bülbülünün nağmesinde neşe bulunmayan, başlangıcında vefa, sonunda beka olmayan, süsüne, bezesine aldanılmaması gereken dünya hayatı, ancak geçici bir çadır yeri yahut bir hayalin gölgesi olarak anlaşılmalı ve ona “can u dil” ile bağlanılmamalıdır. Hilmi'nin bu noktada aklı ön plana çıkardığı görülmektedir. İnsan, dünyanın bu gerçek yüzünü kavrayabilmek için aklını kullanmalı ve ona ibret gözüyle bakmalıdır.

Var ise ‘aql u fikriñ dünyâ-yı dūna yâ Hū

Zinhâr etme cân u dil ile meyl u rağbet

Yok verd-i gülşeninde bûy-ı beķâdan âşâr

Yok bülbül-i bahârında nağme-i şetâret

(111/1-2)

Cihân zıll-i hayâl olduğunu fehm eyleyip yâ Hū

Şaķın ârâyiş-i yek-rûzesine eyleme rağbet

(114/1)

Ârâyiş-i dünyâya kılma var ise ‘aqlıñ heves

Bir haymegâh-ı ‘âriyetdir çünki bu çarh-ı zemîn

Yok ibtidâsında vefâ yok intihâsında beķâ
 Bunuñ nesinde var şafâ bak ‘ ayn-ı ‘ ibretle hemîn
 (112/1-2)

Emin Hilmi’de hikemi üslubun usta şairi Nabi etkisinin yanı sıra Sebk-i Hindi’nin önde gelen şairleri Naili, Şeyh Galip ve Nefi’nin etkisini de görmek mümkündür. Naili’nin meşhur

Hevâ-yı aşka uyup kūy-ı yâre dek gideriz
 Nesīm-i subha refikız bahâre dek gideriz

matlı gazelinin Emin Hilmi’deki etkisi,

Reh-i muḥabbetiñ ey meh temâma dek gideriz
 Bu yolda ḥadd-i ḥayâtı ḥitâma dek gideriz
 (229-1)

matlı gazelde rahatlıkla hissedilebilmektedir. Bununla birlikte Şeyh Galip’in “ateş” redifli gazeline Emin Hilmi’nin iki nazire yazdığı görülmektedir. Bu şiirlerin matla beyitleri aşağıya alınmıştır:

Ruḥuñ âteş-i teng âteş cemâliñ besbeter âteş
 Ma‘ âzallah yandım senden üstüñ ser-te-ser âteş
 (233/1)

Yaķamazsın cihânı olsañ ey meh ser-te-ser âteş
 Yaķar meşhûrdur kim cürmü miķdârınca yer âteş
 (234/1)

Emin Hilmi’nin adını anarak övdüğü bir diğer şair ise kasideciliğin en güçlü sesi olan Nefi’dir. Buradan hareketle kasidecilikte kendine örnek aldığı

şairin Nefi olduğu söylenebilir. “Nefi” adının geçtiği iki beyit aşağıya alınmıştır:

Şâ‘ir-i Nef‘î-edâyım ki tutar el üstüne
Nef‘ için her nazmımı şâhib-dilân-ı merhamet (17-29)

Denirse Nef‘î-i âteş-zebâne mu‘ciz-gû
Benim de şi‘rime sihr-i helâl dense cedîr
(14-29)

Emin Hilmi’de mahallileşme akımının temel bazı özelliklerini gözlemek mümkündür. Atasözü ve deyimleri bolca kullanan şair, çevresinde olan bitene de seyirci kalmamış bunları düşürdüğü tarihlerle kayıt altına almıştır*. Bunların yanı sıra yer yer mahallileşmenin 18. yüzyıldaki en önemli temsilcisi Nedim’in kendine has söyleyişine yaklaştığı söylenebilir:

Bir nîm-nigâh lûtfuña degmezse sevdiğim
Hilmî yolunda nâfile mi cân fedâ eder
(21/26)

Mâ-melekden başka nakd-i cânı bile sevdiğim
Râh-ı ‘aşkıñda fedâ etsem de nem var nem gider
(217/3)

Bağş-i la‘lînde sevdiğim bilseñ
Hâtırına daha ne gelmededir
(219/5)

Hep şehîd-i ma‘nevî-i tîğ-i müjgânıñ olup
Sevdiğim böyle heder olsun mu her dem kanımız
(228/3)

* Şairin kullandığı atasözü, deyimler ve düşürdüğü tarihler ikinci bölümde ayrıntılarıyla işlenmiştir.

Emin Hilmi, sekiz gazelini nazire olarak kaleme almıştır. 215 ve 280 numaralı gazeller Kastamonu Mutasarrıfı Abdünnafi Efendi'ye, 205 numaralı gazel Eşref Paşa'ya, 206 numaralı gazel Şakir Şevket Efendi'ye, 210 numaralı gazel Raşid Efendi'ye, 212 numaralı gazel Cazım Efendi'ye, 216 numaralı gazel Asım Efendi'ye ve 225 numaralı gazel ise Emin Efendi'ye naziredir. Bununla birlikte Emin Hilmi'nin 19 müşterek gazel yazdığı görülmektedir. Şairin nazire veya müşterek gazel yazdığı bu kişilerin Trabzon'da görev almış devlet memurları ya da Karadenizli şairler olduğu dikkate alındığında merkezden uzakta olan Trabzon vilayetinde canlı bir edebi muhit olduğu ve Emin Hilmi'nin de bu muhitten etkilendiği söylenebilir.

Tabi bu tek taraflı bir etkilenme değildir, Emin Hilmi çevresindeki şairleri de etkilemiş; onların övgülerine mazhar olmuştur. Şair Agah, şairi "Hilmî-i dāna", Şevket ise "Hilmî-i Rısto-aḥvāl" olarak nitelemiştir. Buradan onun beğenilen bir şair olduğuna ulaşılabileceği gibi düşünceye önem vermesiyle tanınan sanatçı olduğu sonucuna da ulaşılabılır.

Hilmi, çeşitli memuriyetlerde bulunmuş bir devlet görevlisi olarak hayatı yorumlayabildiği ölçüde şiirlerine yansıtmış, gördüğü bozuklukları kullandığı mahlasın anlamına uygun düşen ağırbaşlılık içinde, itidalini kaybetmeden bununla birlikte çekinmeden eleştirmiş, akil bir insan edasıyla kendi doğrularını ortaya koymuş, atasözlerinden de yararlanarak insanları doğruya yönlendirmeye çalışmıştır. Yer yer Sebk-i Hindî'nin özelliklerine de rastlanan şiirinde hikemi söyleyiş daha belirgin bir şekilde gözlemlenebilmektedir.

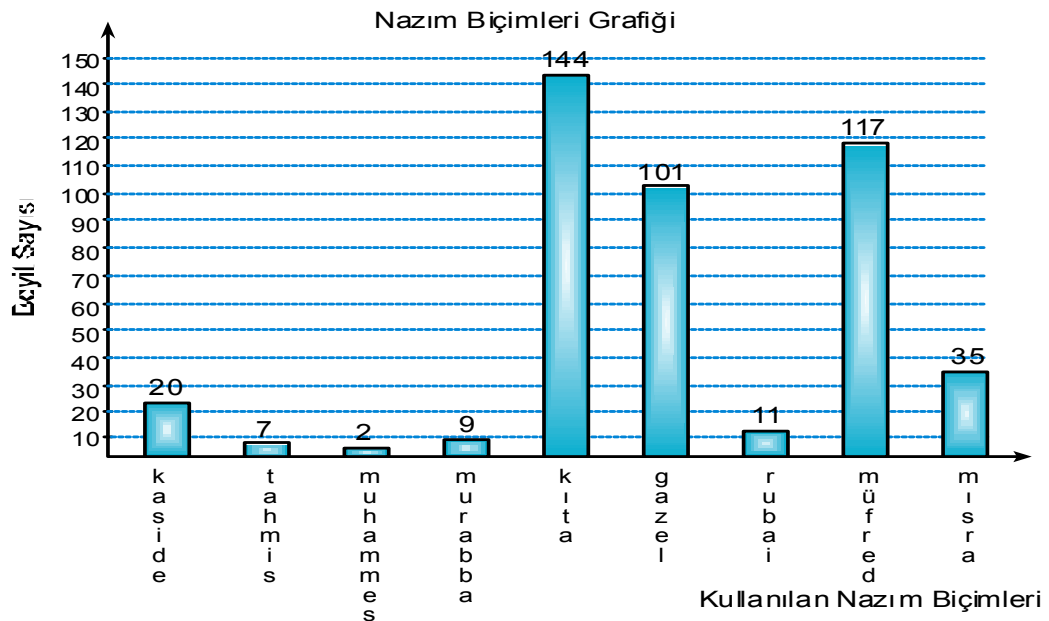
İKİNCİ BÖLÜM

DİVANIN DEĞERLENDİRİLMESİ

1. DİVANIN ŞEKİL ÖZELLİKLERİ

1.1. Nazım Biçimleri

Emin Hilmi, Divan'da yer alan şiirlerini diğer şairler gibi Divan edebiyatının çeşitli nazım şekilleriyle yazmıştır. Başta kaside ve kıta olmak üzere gazel, murabba, muhammes, tahmis, rubai, müfred ve mısra gibi nazım biçimlerini geleneğe uygun biçimde kullanmıştır. Emin Hilmi Divanı'nda yer alan nazım biçimleri, sayılarına göre değerlendirildiğinde aşağıdaki grafikte de görüldüğü gibi 144 manzumeyle en sık kullanılan nazım biçimi kıtadır. Kıtaları, 117 manzumeyle müfredler, 101 manzumeyle gazeller, 35 manzumeyle mısralar, 20 manzumeyle kasideler, 11 manzumeyle rubailer, 9 manzumeyle murabbalar, 7 manzumeyle tahmisler ve 2 manzumeyle muhammesler izlemektedir.

Nazım biçimlerinin beyit sayıları dikkate alındığında kıtaların, 879 beyitle divanda en fazla yeri kaplayan nazım biçimi olduğu anlaşılmaktadır. Kıtaları, 803 beyitle kasideler ve 679 beyitle gazeller izlemektedir.

1.1.1. Kasideler

Divan'da, grafikte de belirtildiği gibi kaside formuyla yazılmış 20 manzume bulunmaktadır. Bunların üçü Giriş, on beşi İbtida-i Kasaid, ikisi ise İbtida-i Tevarih bölümünde yer almaktadır. Şair, İbtida-i Tevarih bölümündeki 52 ve 61 numaralı manzumelerde kaside nazım biçimini kullanmış; ancak bunları İbtida-i Kasaid bölümüne almamıştır. Bu şiirlerin başlıkları ve matlaları aşağıda verilmiştir.

E'âzım-ı Vükelâ-yı Kemâl-i İhtivâ-yı Salâtanat-ı Seniyyeden Ebhetlü Devletlü
Yûsuf Kâmil Paşa Hâzretleriniñ Mülgâ Meclis-i Vâlâ Riyâset-i Celîlesine Merreten
Ba'de Uhrâ Vuķû' Bulan Me'mûriyet-i Devletleri Şırada Bi't-tanzîm-i İrsâl ve
Taķdîm Olunan Târîħdir.

Şâh-ı evreng-i cihânıñ bir ħidiv-i a'zamı

Meclis-i vâlâya geçdi müjde tutdı 'âlemi

(52/1)

Seksân Yedi Sâl-i Sa'd-i Aķterânını Tebrîk İçün Bi't-tanzîm Müşârileyh
Hâzretlerine Taķdîm Olunan Târîħ-i İhlâş-ı Nişândır.

Ey dâver-i dâd-âver ü destûr-ı himmet-âşinâ

Vey âşaf-ı kân-ı sühâ dinmek saña ħâtem sezâ

(61/1)

Bu manzumelerin çeşitliliğine bakıldığında bunların üçünün dini içerikli şiirler olduğu, kalan 17 şiirin ise devlet büyüklerinin övgüsüne ayrıldığı görülmektedir. Bu gruba giren 20 manzumenin metinde geçen sıralama numaraları ve beyit sayılarına göre dökümünü şu şekilde göstermek mümkündür:

Sıra No.	Manz. No.	Kaside Formunda Yazılmış Manzumeler	Beyit Sayısı
1	3	Münacat	39
2	4	Na't	43
3	5	Na't	67
4	7	Abdülaziz'in Avrupa Seyahati	73
5	8	Hıdiv İsmail Paşa için	35
6	10	Yusuf Kamil Paşa için	29
7	12	Esad Muhlis Paşa için	35
8	13	Hüsnü Paşa için	24
9	14	Hüsnü Paşa için	49
10	16	Mehmed Emin Ali Paşa için	44
11	17	Mehmed Rüşdi Ali Paşa için	38
12	18	Şatırzade Arif Efendi için	26
13	19	Ali Raik Efendi için	24
14	20	Besim Paşa için	25
15	21	Ragıp Paşa için	29
16	22	Bekir Rüstem Paşa için	30
17	24	Islah-name-i Canik	124

18	25	Kaside-i Emeliye	44
19	52	Yusuf Kamil Paşa'nın terfisi	18
20	61	Yeni Yıl Tebriki	7

Aşağıdaki grafikten de anlaşılacağı üzere kasideler 7-124 beyit arasında değişmektedir. Bu 20 kasidenin 3'ü Giriş, 15'i İbtida-i Kasaid, 2'si ise İbtida-i Tevarih bölümünde yer almaktadır. Giriş bölümündeki kasideler, dini içeriklidir; bunların biri münacat diğer ikisi ise naattır. 39 beyitlik münacat, 19. yüzyılın en uzun münacatı olma özelliğini göstermektedir (Babacan, 2001: 7).

İbtida-i Kasaid bölümündeki kasidelerde yukarıdaki tabloda adı geçen devlet büyüklerinin övgüsü yapılmıştır. Emin Hilmi, kasidelerde devrinin çeşitli siyasal ve sosyal olaylarına da yer vermiştir. 7 numaralı kasidede, Abdülaziz Han'ın Avrupa seyahatine, 24 numaralı kasidede ise Canik Sancağı'nda (Samsun ve çevresi) meydana gelen imar hareketlerine yer verilmiştir.

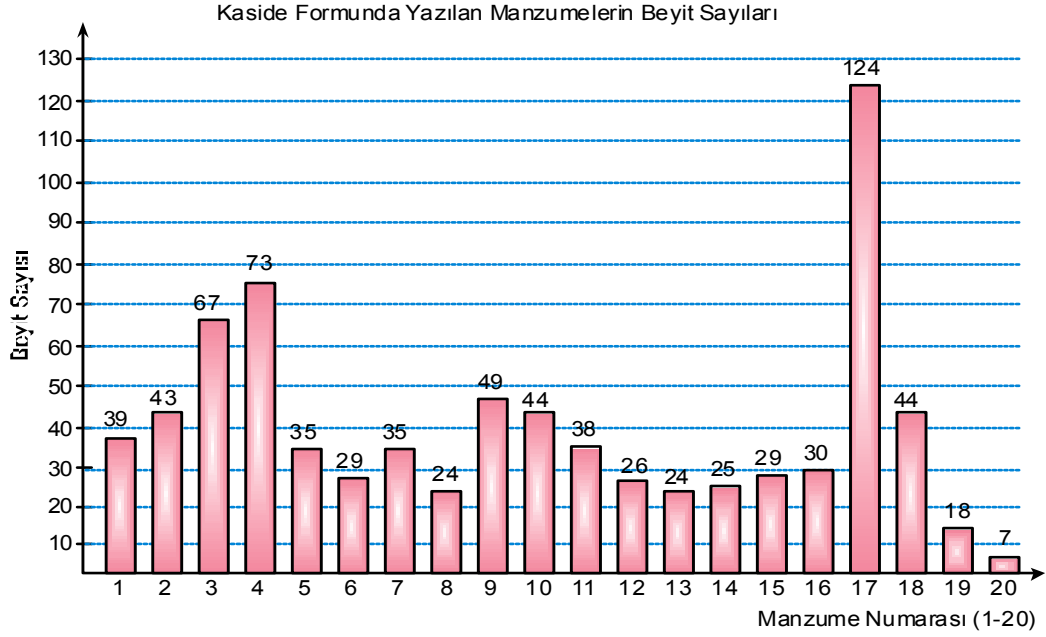
Şairin bazı kasidelerde tarih düşürdüğü görülmektedir. Bekir Rüstem Paşa için yazılan kasidede Paşa'nın Trabzon'a vali oluşunu,

Bekir Paşa-yı Rüstem-menkabet memdûhu'l-eṭvârîñ (1266)

Trabzon'a kudûm-i devleti fevz-i Hudâ oldu (1266)

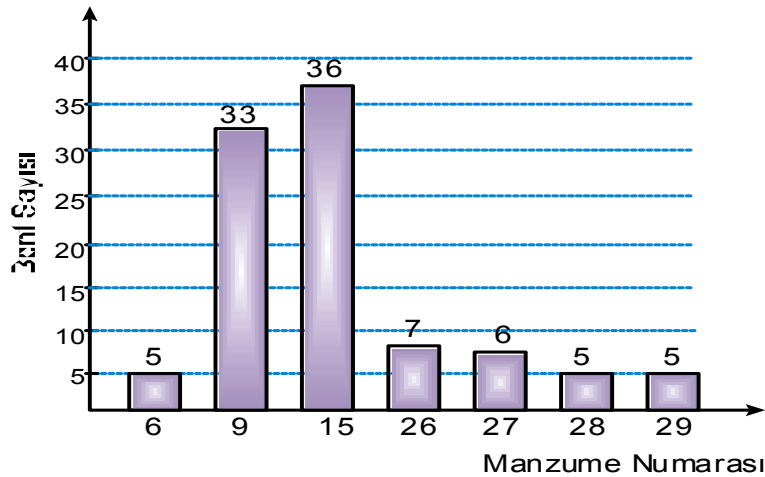
(22/30)

beytiyle tarihlendirmiştir. 24 nolu kasidede Canik ıslahına ve yukarıda matla beyitleri verilen 52 ve 61 numaralı kasidelerde Yusuf Kamil Paşa'nın terfisi ile yeni yıl tebriki için tarih düşürülmüştür. Emin Hilmi, sadece bir kasidesini nazire olarak yazmıştır. "Kaside-i Emeliye" adlı bu kaside Trabzon Divan-ı Temyiz Reisi Abdi Efendi'ye naziredir.

1.1.2. Musammatlar

Biri Giriş, ikisi İbtida-i Kasaid, dördü Tahmisat bölümünde olmak üzere Emin Hilmi Divanı'nda yedi tahmis bulunmaktadır. Tahmislerin bent sayıları 5-36 arasında değişmektedir. Tahmislerin bent sayılarının dökümü manzume numaraları ile aşağıdaki grafikte gösterilmiştir.

İbtida-i Kasaid bölümünde bir, Şarkıyyat bölümünde ise iki murabba bulunmaktadır. Toplamda üç murabba yazan Emin Hilmi, biri Tahmisat, diğeri Şarkıyyat bölümünde yer alan iki de muhammes kaleme almıştır.

1.1.c. Kıtalar

Biri Divan'ın giriş bölümünde, biri Gazeliyat bölümünde, kalan 142'si ise İbtida-i Tevarih bölümünde olmak üzere 144 manzume kıta biçiminde kaleme alınmıştır. Emin Hilmi, bazı manzumelerini kaside olarak adlandırmış olmakla birlikte bu şiirlerin ilk beyitlerinin musarra olmadığı tespit edilmiştir. Kıtalar bölümünde değerlendirilen bu şiirlerin başlıkları ve matlaları aşağıda gösterilmiştir.

Ḥālā Dīvān-ı Aḥkām-ı 'Adliye Nezāret-i Celīlesine Sāye-efgen-i Feḥāmet ü İclāl Übbehetlü Devletlü Midḥat Paşa Ḥazretleriniñ Muḥaddemā Mesned-i Sāmī-i Şadārete Revnaḡde-i İḡbāl Olduḡları Şırada Āşār-ı Midḥat ve Sitāyişi Ḥāvī İnşād ve Taḡdīm Olunan Ḳaşıdedir.

Ola pīrāye-i dīhīm-i güzīn-i şevket

İntihā-yı deme dek şāh-ı 'adālet-efzā

(23/1)

Be-her Mışra'ı Mücevher Tārīḡ Olmaḡ Üzre Seksen İki Sāl-i Mes'adet-İştīmālī İçin Bi't-tanzīm Ḥuzūr-ı 'Adālet-nüşūr Ḥazret-i Pādişāhiye Lā-celīlü'l-'arz Bāb-ı 'Āliye Taḡdīm Olunan Ḳaşıdedir.

Yine sāl-i feraḡ-ārā vü ferḡünde edip tekrār (1286)

Ḳuvā-yı 'ömr ü şānın ederek tebşīr sulṡāna (1286)

(33/1)

Seksen Sekiz Sene-i Mes'üdesi İçin Kezālik Tanzīm İle Lā-celīlü'l-'arz Bāb-ı 'Āliye Taḡdīm Olunan ve Her Mışra'ı Eyzan Tam Tārīḡ Teşādūf Etmiş Olan Ḳaşıdedir.

Meserret-sāz olup biñ ikiyüz seksen sekiz sālī (1288)

Eder te'bīd-i 'izzin pādişāh-ı mecd-efzānīñ (1288)

(37/1)

İki yüz Seksen Toğuz Sāl-i Meyāmin İştimalini Tes‘id İçin Kezalik Her Mışra‘ ı Tam Tārīh Olmak Üzre Lā-celilü’l-‘ arz Mesned-i ‘ Ālī-i Vekālet-i Muṭlaqaya Taqḍīm Edilen Kaşīde-i ‘ Acz-i Bedīddir.

Eder şāh-ı cihānıñ izdiyāden mecdini tes‘ id (1289)

Yine müjde teceddüdsāz olup sāl-i sa‘ ādet-zā (1289)

(38/1)

Biñ İki yüz Toğsan Sene-i Mübārekesi İçin Kezalik Her Mışra‘ ı Tārīh Olmak ve Zıkr Olunan Mışra‘ larıñ Evvelki Hārfleri Hesaḅ Olunduğu Hālde Anlar Dağı Tārīh-i Mezḳūru Mutażammın Bulunmak Üzere Tanzīm İle Bāb-ı ‘ Āliye Taqḍīm Olunan Kaşīdedir.

Biñ iki yüz toğsān olur şubḥ-ı ıarab-‘ unvān olur (1290)

Maḥv-āver-i aḥzān olur sāl-i nev-neş’e berīd (1290)

(39/1)

Toğsān Bir Sene-i Mütēyemminesi İçin Kezalik Her Mışra‘ ı Tārīh Olmak Üzre Bi’t-tanzīm Bāb-ı ‘ Ālī Cānib-i Sāmīsine Taqḍīm Olunan Kaşīdedir.

Teberrükle tekerrür-sāz olup sāl-i leṭāfet-sā (1291)

Eder ‘ arz şeb ü rüz ıarab yine her insāna (1291)

(40/1)

Haşşa Müşīr- i Mu ‘ azzam ü Mufahḥamı ve Naşr- ı ‘ İzz ü İkbālīñ Yūsuf Muḥteremi Şehzāde-i Civanbaht Necābetlü Devletlü Yūsuf ‘ İzzeddin Efendi Hāzretleriniñ Sūr-ı Nāşirü’s-Sūrūr Hotenleriniñ İcrā Buyuruldığı Eşnāda Ya‘ ni Bin İki Yüz Seksan Yedi Sene-i Mübārekesinde Evvelki Beyti Hurūf-ı Mehmele ve Şānīsı Hurūf-ı Mu‘aceme ve Şālīsı Hurūf-ı Tāmeden İkişer Tārīhi Mütēzemmin Bulunmak ve Şu Tertīb ve Hesaḅ Üzerine İle‘n-nihaye Her Mışra‘ ı Başka Başka Tārīh Olmak Üzere Tanzīm ve Taqḍimine İhāle-i Kilk-i Cür’et Olunan Kaşīde-i

Kemeri Ol Zamân Nasılsa Taḳdīm Olunamadığı Mu'aḥḥara Der-sa'ādete 'Azimetle Taḥḳīḳ ve İstihbār Kılınmış ve Bunuñ İnşādından Maḳşad İse Meşmûl-ı Naẓar-ı Kimya-Eşer Necābet-penahları Buyrulmagla Beraber Ḥā'iz -i Cā'ize-i Şeref Olması Maddesi Bulunmuş Oldugundan Şu Maḳşad Ġā'ib ve Zāyi' Edilmemek İçün Zıkr Olunan Ḳaşıdeniñ 'İbāre Arasında bi'l-münāsebe 'Arz Olunması Ġareẓ Maḥẓene Mebni Diger Tanzīm ve Taḳdīm Olunan Ḳaşıde-i 'Acz-vesīmdir.

Ey dil ele bir ḥāme al fikriñ derin deryāya şal

Ya'ni yem-i efkāra ṭal bā-cezr ü med-i şevḳ-i tām

(41/1)

Ḳaşıde-i Müteḳaddime

'Abdül-'azīz ḥān ḳāmer-i ruḥsār ü bedr-i burc-ı zeyn (1287)

Mihr-i sipihr-i raḥmdır ol şāh-ı ṭārem-i āsitān (1287)

(42/2)

Cennet-mekān ve Ḥuld-āşiyān 'Abdülmecīd Ḥān Aleyhi'r-raḥmetü'l-ḡufrān Ḥāzretlerine 'Arz Olunmaḳ Üzere Tebrīk Sāli Mutāzammin Tanzīm Olunan Ḳaşıdedir.

Ḥāmi-i şer'-i metīn ü ḥāfız-ı bünyād-ı dīn

İntizām-baḥşā-yı iḳlīm-i cihān 'Abdülmecīd

(43/1)

Pīrāye-sāz Gehvāre-i Hestī Olan Şehzāde-i Civān-baḥt Necābetlü Devletlü Seyfeddīn Efendi Ḥāzretleriniñ Tārīḥ-i Vilādet Cāmi'ül-Meymenetlerini Mutāzammin Olmaḳ Üzere İnşād ü Taḳdīm Olunan Ḳaşıdedir.

Şehenşāh-ı mu'azzam ḥāzret-i 'Abdü'l-'azīz Ḥānıñ

Cihānı etdi bir şehzāde-i pāki yine tezyīn (44/1)

Trabzon Hükümet Konağınıñ Vâlî-i Esbak Mütevvefa Emîn Muhlîş Paşa Ma‘rifetiyle İnşa Olundugu Şırada Her Mısrâ‘ı Tārîh Olmak Üzere Bi‘l-inşâd-ı Mezkûr Konağıñ Kapısı Bâlâsına Nakş Etdirilen Kaşîde-i ‘Acz-i İ‘tiyâddır.

Şafağ pîrâ-yı ufq-ı saltanat revnak-res-i ‘âlem (1282)

Şeh-i Cem-câh ü rüşd ‘Abdü’l-‘azîz hân-ı kerem-ârâ (1282)

(45/1)

Zât-ı Şevket-simât-ı Hâzret-i Pâdişâhîniñ Avrupa Seyehât-ı Seniyyelerinden ‘Avdetle Kulûb-ı ‘Âlemi Mâlamâl Envâr-ı Meserret Buyurdukları Esnâda Trabzon Vâlî-i Vâlâşânı Bulunan Devletlü Es‘ad Muhlîş Paşa Hâzretleriniñ İ‘lân-ı Kemâl-i Şâdumânı İçün İcrâ Eyledigi Şehrâyîniñ Vaşf ü Senâsı Hakkında Bi’t-tanzîm Müşârileyh Hâzretlerine Takdîm Olunan Tārîhli Kaşîdedir.

Vere taht yerin saltanatda dâimâ Mevlâ

Kemâl-i fevz ü nuşret Hâzret-i ‘Abdü’l-‘azîz Hân’a

(53/1)

Dâhiliye Nezâret-i Celîlesi Müsteşârlığına Ārâyîşde-i İkbâl Oldukları Esnâda Mîr Mahmûdü’l-hışal ‘Uţufetlü Maḥmûd Celâleddin Beg Efendi Hâzretlerine Berây-ı Tes‘îd Takdîm Olunan Kaşîdedir.

Mîr-i Maḥmûd-ı mekârim-kâr kim devrânda

Zâtıdır bir nüşha-i kübrâ-yı ‘irfân ü kemâl

(68/1)

Resm-efgen-i Temâşil-i Himmet Devletlü Râsim Pâşa Hâzretleriniñ Trabzon Vilâyet-i Celîlesine Evvelki Def‘a Olarak Sâye-endâz-ı İclâl Oldukları Şırada Ressâm-ı Hâmeniñ Resm Eyledigi Kaşîde-i İhlâş ü Sîmdir.

Etdi bir vâli-i zîşân ile tecdîd-i şeref

Yine şehr-i ʔarab-efzâ-yı Trabzon haqqâ

(79/1)

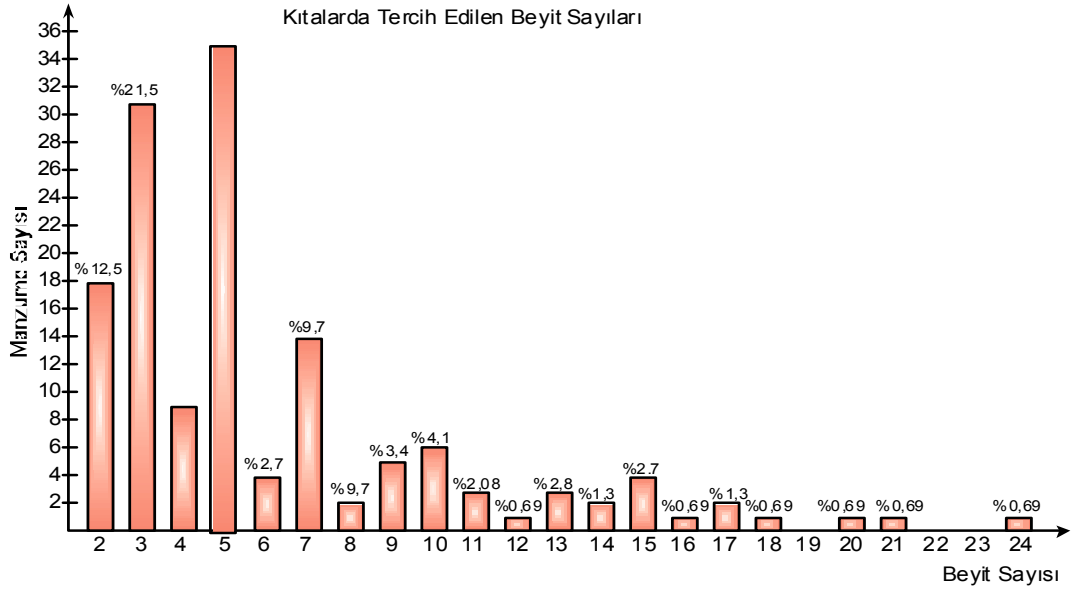
İş Bu Kaşide Ėazeliyyâtın Tab^ç Olunduğunu Mûte^ç âķib İnşâd Kılınmasından
Nâşi Bu Maħalle Derc Olundu.

Etdi yine tekrâr-ı hâl-i mes^ç adet sâl-i cedîd (1293)

Mihr ü meh-i yümn ile versin çeşm-i ekvâna zîyâ (1293)

(285/1)

Divan'daki kıtaların beyit sayılarına dikkat edildiğinde, beyit sayılarının 2 ile 24 arasında değiştii Ėörülmektedir. 5 beyitlik kıtaların genel toplam içindeki oranı %25'tir. 2-7 beyit arasında değişen kıtaların oranı ise %77.65'tir.

Emin Hilmi, kıta nazım biçimini kullandığı 144 manzumenin 143'ünde tarih düşürmüştür.

1.1.d. Gazeller

Divan'ın hacim bakımından önemli bir kısmını oluşturan Gazeliyat kısmında 101 gazel yer almaktadır. Divan'daki gazellerin beyit sayılarına göre dökümü, gazel numaralarıyla birlikte aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Man. Num.	Beyit Sayısı
184	5
185	5
186	5
187	5
188	5
189	5
190	5
191	5
192	6
193	5
194	5
195	5
196	5
197	5
198	5
199	9
200	5
201	5

202	5
203	7
204	7
205	15
206	7
207	5
208	7
209	5
210	7
211	5
212	7
213	5
214	7
215	7
216	5
217	5
218	5
219	6
220	5

221	7
222	10
223	5
224	11
225	10
226	7
227	5
228	5
229	6
230	5
231	6
232	5
233	9
234	7
235	5
236	5
237	5
238	7
239	6

240	5
241	5
242	6
243	9
244	7
245	7
246	5
247	8
248	5
249	7
250	5
251	11
252	9
253	7
254	5
255	5
256	7
257	6
258	5

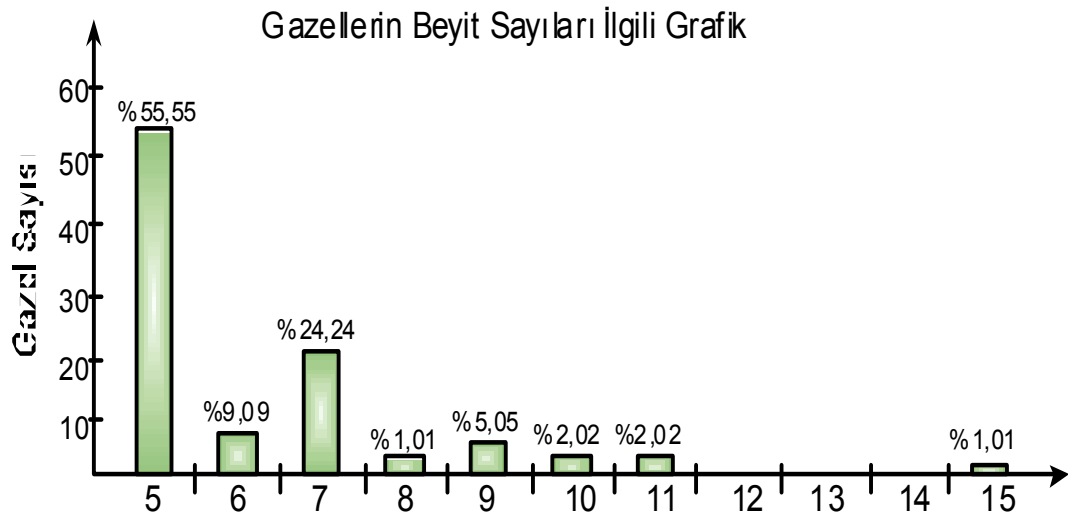
259	5
260	5
261	9
262	7
263	5
264	7
265	7

266	5
267	7
268	5
269	5
270	6
271	5
272	5

273	4
274	7
275	7
276	5
277	5
278	5
279	4

280	7
281	6
282	6
283	5
284	5

Edith Ambros'un 16. yüzyıla ait on yedi divanı esas alarak yaptığı incelemesinden çıkan sonuçlara göre gazellerde en fazla tercih edilen beyit sayısı 5 ve 7'dir. Bunların genel toplam içindeki yüzdesi 90.8'dir (Okuyucu, 2004: 179). Emin Hilmi Divanı'ndaki gazellerde kullanılan beyit sayılarının oranları aşağıdaki grafikte gösterilmiştir.

Buna göre Emin Hilmi'nin 5 ve 7 beyitlik 79 gazel yazdığı, bunların 101 gazel içindeki yüzdesinin 78.2 olduğu ve bu yüzdenin Ambros'un araştırmadaki sonuçlarla benzerlik gösterdiği anlaşılmaktadır. 7 beyitten uzun gazellerin sayısı 11'dir, bunun toplam içindeki yüzdesi 10.8'dir.

Emin Hilmi, sekiz gazelini nazire olarak kaleme almıştır. 215 ve 280 numaralı gazeller Kastamonu Mutasarrıfı Abdünnafi Efendi'ye, 205 numaralı gazel Eşref Paşa'ya, 206 numaralı gazel Şakir Şevket Efendi'ye, 210 numaralı gazel Raşid Efendi'ye, 212 numaralı gazel Cazım Efendi'ye, 216 numaralı gazel Asım Efendi'ye ve 225 numaralı gazel ise Emin Efendi'ye naziredir.

İlk örneklerine 16 yüzyılda rastlanan ve 19. yüzyılda sayılarında artış gözlenen müşterek gazellerde Emin Hilmi 19 müşterek gazeliyle 29 müşterek gazel yazan Ordulu Tıflı'nın ardından ikinci sırayı almaktadır (Aksoyak: 305).

Emin Hilmi, 5 gazelini "Meclis-i İdāre-i Vilāyet Kātib-i Şānisi Şakir Şevket Efendi" ile, 4 gazelini "Hicāz Vilāyet-i Celīlesi Mektūbcusu Sa'ādetli Mehmed Behcet Efendi" ile 2'şer gazelini "Bayburdī Hacı Zihnī Efendi", "Trabzon Zabtīye Kātibi Sābık Alaybeyzāde Mehmed Hūlūşī Efendi", "Tıflī Efendi" ile, 1'er gazelini ise "Dīvān-ı Temyīz-i Vilāyet Mümeyyizānından Mūteveffā Zūhdü Efendi", "Hammāmizāde Mekremetlū Mehmed Fevzī Efendi", "Müderresinden Trabzonī Hacı Feḥmī Efendi", "Trabzonī Tālib Efendi" ile müşterek yazmıştır. Bununla birlikte şairin Divan'da bulunmayan fakat Tıflı Divanı'nda rastlanan bir müşterek gazeli daha vardır, bu gazeli aşağıya alınmıştır:

Ne buldun ey gönül bu âlemin zevk ü safasında

Beka yokdur safasında vefa yok aşinasında

Dil ol zevk ü safa içre nice magrur olur bilmem

Turur mu şems-i devlet hiç revzen iştihasında

Felek bu genç yaşımda öyle bir derde düşürdü kim

Felatun olsa da izhar-ı acz eyler devasında

Erişmez dest-i kutahım yüce mesken tutar dostlar

Düşer kadri velakin evc-i kibre itilasında

Misal-i ruzgar bustan-ı dehri geşt etdim

Veli buy-ı vefa yokdur zükurunda nisasında

Aceb Leyla-yı sani olsalar da hüsn ü suretle

Yine bir kimse Mecnun olmuyor aşk u hevasında

Turulmaz Mecdözin'de neylesin Tıfli-i biçare

Firar mümkün değildir Hilmiya vakt-i şitasında(Aksoyak: 326)

Bunların yanında şair bir gazelini noktasız harflerle kaleme almıştır:

Derd-i dildir âdeme her kâr-ı dehr

Gül-i ekdâra maḥaldır dâr-ı dehr

(207/1)

Bir gazelinde (235) Farsça sözcüklerin Türkçe karşılıklarını veren şair, diğer bir gazelinde kafiye olarak İstanbul'daki semt adlarını kullanmıştır:

O şāh-ı ḥüsn kim şahrā-yı Sultāniyyeden geçmiş

Görünce anı ʿaqlım fark-ı ʿİrfāniyyeden geçmiş

(232/1)

Bunların dışında Emin Hilmi Divanı'nda 11 rubai, 34'ü musarra olmak üzere 106 müfred ve 35 mısra bulunmaktadır. Emin Hilmi, müfred ve mısralarda atasözlerini nazma çekmeye çalışmıştır. Bununla birlikte cinaslı söyleyişler bu bölümde yoğunluk kazanmıştır.

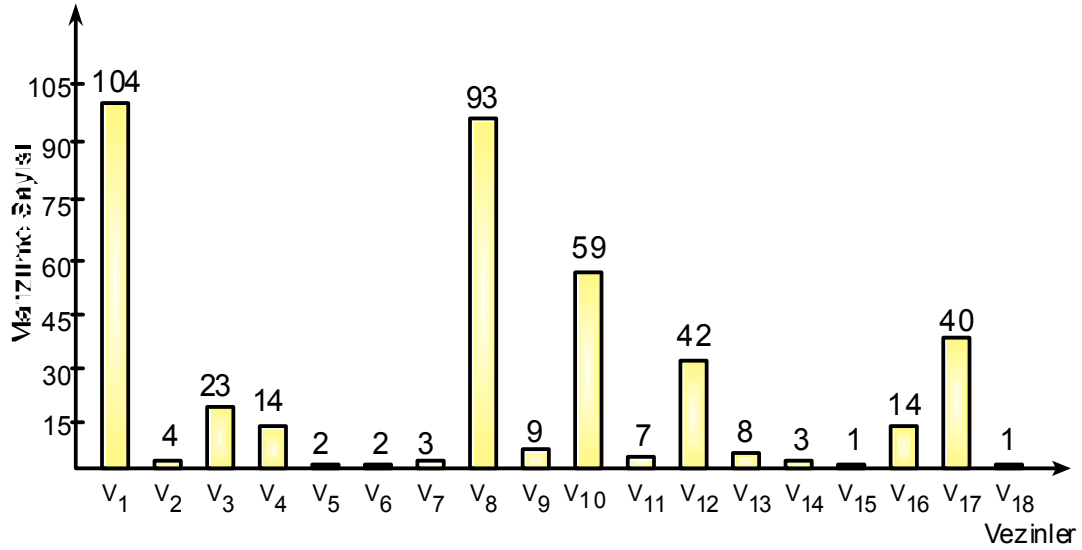
1.2. Vezin

Şiirin en önemli ahenk unsurlarından biri vezindir. Emin Hilmi, şiirlerinde 10 bahrin 18 kalıbını kullanmıştır. Şairin kullandığı aruz kalıplarının nazım şekillerine göre dağılımı aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

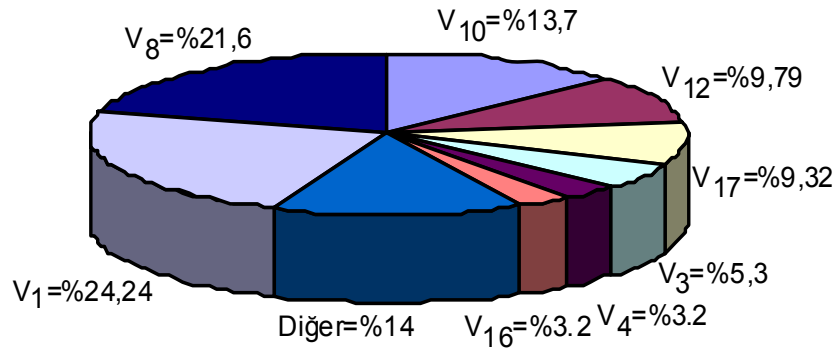
Kod	Bahir	Vezinler	k	mrb	mh	tah	kıt	g	mf	ms	tp
V1	Hezec	mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün	5			2	53	12	27	5	104
V2	Hezec	mefā' ilün mefā' ilün fe' ülün							2	2	4
V3	Hezec	mef' ülü mefā' ilü mefā' ilü fe' ülün	4		1		3	6	9		23
V4	Rezec	müstef' ilün müstef' ilün müstef' ilün müstef' ilün	1				11	1	1		14
V5	Rezec	müstef' ilün müstef' ilün		1			1				2
V6	Rezec	müstef' ilātün müstef' ilātün								2	2
V7	Remel	fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün					2		1		3
V8	Remel	fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün	5	2	1	3	32	21	22	7	93

V9	Remel	fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün					3	1	1	2	7
V10	Remel	fe' ilātün fe' ilātün fe' ilātün fe' ilün	3			2	12	19	19	5	59
V11	Remel	fe' ilātün fe' ilātün fe' ilün					2		4	1	7
V12	Müstec	mefā' ilün fe' ilātün mefā' ilün fe' ilün	1				9	15	12	5	42
V13	Hafif	fā' ilātün mefā' ilün fe' ilün					2	2	1	3	8
V14	Münseri	müfte' ilün fā' ilün müfte' ilün fā' ilün					2		1		3
V15	Muzari	Mütefailün feulün mütefailün feulün					1				1
V16	Mütekariib	Mefulü failatün mefulü failatün					11		2	1	14
V17	Mütekariib	Mefulü failatü mefailü failün	1					22	15	2	40
V18	Mütekariib	Feulün feulün feulün feul							1		1

Yukarıdaki dökümü verilen ve Divan'da kullanılan vezinler, Divanın genelinde ve nazım biçimleri ile nazım birimleri bazında kullanım sıklığı açısından istatistiksel olarak ele alınıp incelenmiş ve grafiklerle sunulmuştur.

Vezinler, kullanıldıkları manzume sayısı açısından incelendiğinde (V1) olarak kodlanan “mefā‘ilün mefā‘ilün mefā‘ilün mefā‘ilün” kalıbının 104 manzumeyle en sık kullanılan kalıp olduğu görülmektedir. Bunun genel toplam içindeki oranı aşağıdaki grafikte de belirtildiği gibi %24.24’tür. V1’i 93 manzume ve %21.6’lık kullanım oranıyla V8 ve 59 manzume ve %13.4’lük kullanım oranıyla V10 takip etmektedir. En sık kullanılan üç kalıbın toplam oranı ise %59.5’tir. Buna göre Emin Hilmi, daha çok “mefā‘ilün mefā‘ilün mefā‘ilün mefā‘ilün” (V1), “fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün” (V8) ve “fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilün” (V10) kalıplarını tercih etmiştir.

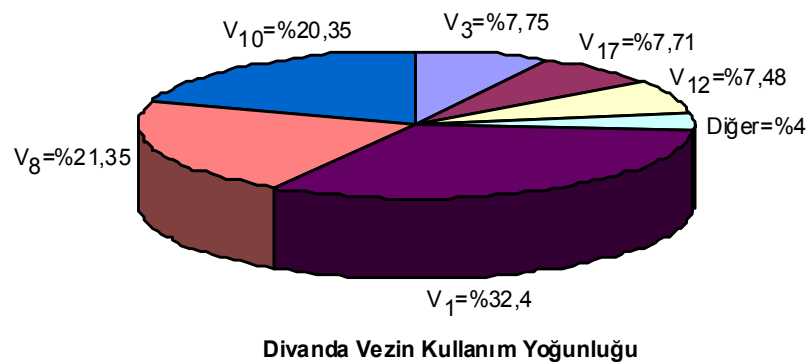

Divanda Vezin Kullanım Alanları

Aşağıdaki grafikte ise tercih edilen kalıpların nazım birimine göre tüm divan içindeki kullanım oranları gösterilmiştir. Oranlar hesaplanırken beyit nazım birimi² esas alınmıştır. Buna göre V1 kodlu kalıp, 819 beyitte kullanılmıştır; bu sayının 2540 beyitlik bütün divan içindeki oranı %32.4'tür. V8 kodlu kalıp, 555 beyitte %21.35'lik bir oranla kullanılmıştır. V10 kodlu kalıp ise 517 beyitte %20.35'lik bir oranla kullanılmıştır. Bu üç kalıbın toplam oranının %74.15 olması dikkat çeken bir başka husustur. Buna göre manzume sayısı esas alındığında %59.5 olan bu üç kalıbın oranının nazım birimi esas alındığında %74.15'e kadar yükselmesi şairin özellikle bu kalıplarda başarılı olduğunun delili olarak görülebilir.

Bu noktada özellikle V1 ve V10 kodlu kalıpların divan içindeki kullanım oranlarının manzume sayısı esas alındığında düşük, nazım birimi esas alındığında ise yüksek olduğuna dikkat çekmek gerekmektedir. Bu durum, uzun manzumelerde işlek ve kullanışlı olması bakımından özellikle V1 ve V10 kodlu kalıpların tercih edildiğinin bir göstergesi kabul edilebilir.

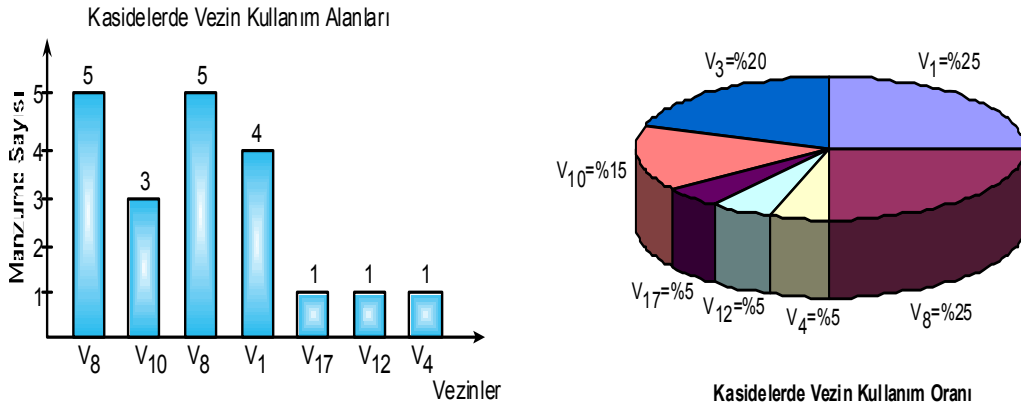
Divan şiirinde V1, V8 ve V10 kalıplarının kullanım oranı sırasıyla %13.7, %29.1 ve %13.5'tir. (İpekten, 2001: 281) Bütün divan şiirinde olduğu gibi Emin Hilmi Divanı'nda da bu üç kalıbın sık kullanılmış olması, şairin bir ahenk unsuru olan veznin uygulanmasında geleneğe bağlı kaldığının göstergesi olarak yorumlanabilir.

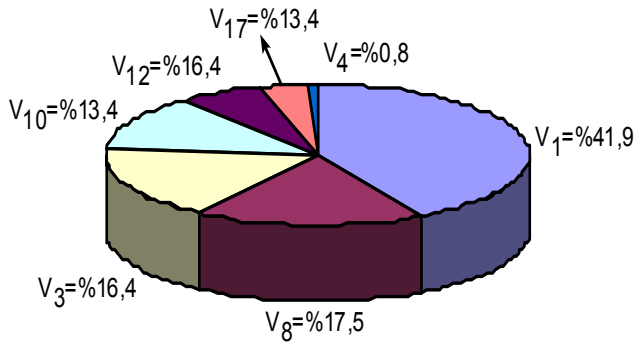
² Tahmis, murabba ve muhammes nazım biçimlerinde kullanılan mısra sayıları toplanmış ve beyit cinsinden hesaba dahil edilmiştir.

Emin Hilmi Divanı'nın bölümlerine göre vezin kullanım oranlarına bakıldığında belirli vezinlerin yine ön plana çıktığı görülmektedir. Kasidelerde Hilmi'nin 7 farklı kalıp kullandığı ve tüm Divanda olduğu gibi V1 ve V8'in 5'er manzume ile en çok kullanılan kalıplar olduğu anlaşılmaktadır. Kullanım sıklığı açısından V1 ve V8'i, V3 ve V10 kalıpları takip etmektedir. V17, V12 ve V4 kalıpları ise birer manzumede tercih edilerek %5'lik kullanım oranları ile en az kullanılan vezinler olmuştur.

Divan şiirinde kaside nazım biçimiyle yazılan manzumelere bakıldığında "fe' ilātün fe' ilātün fe' ilātün fe' ilün" kalıbının %21.5, "fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün" kalıbının %18.8, "mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün" kalıbının %17.7 oranıyla kullanıldığı görülmektedir. (İpekten, 2001: 281) Aşağıdaki grafiklere dikkat edildiğinde, Emin Hilmi Divanı'nda da benzer sonuçların ortaya çıktığı görülecektir; Emin Hilmi, V1 ve V8'i 5'er manzumede %25'lik bir oranla, V10'u ise 3 manzumede %15'lik bir oranla kullanmıştır. Burada şairin V3 kalıbına V1, V8 ve V10 kalıpları kadar önem verdiği belirtilmelidir.

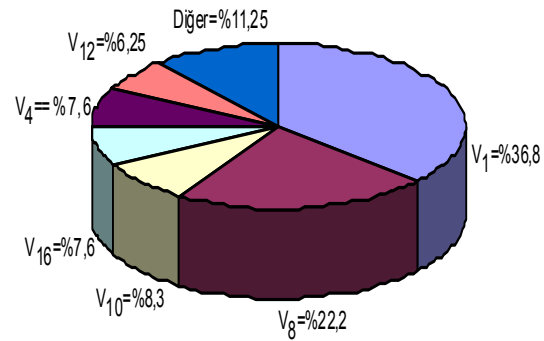
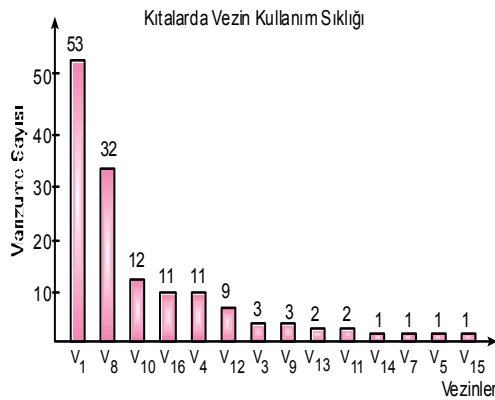

Aşağıdaki grafiğe dikkat edildiğinde sık kullanılan V8, V1 ve V10 kodlu kalıpların kasideler içindeki kullanım oranının nazım birimi ölçeğinde %72.8 olduğu, tüm divan içindeki oranı %7.75 olan V3 kodlu kalıbın oranının ise farklılaşarak %16.4 çıktığı görülecektir.

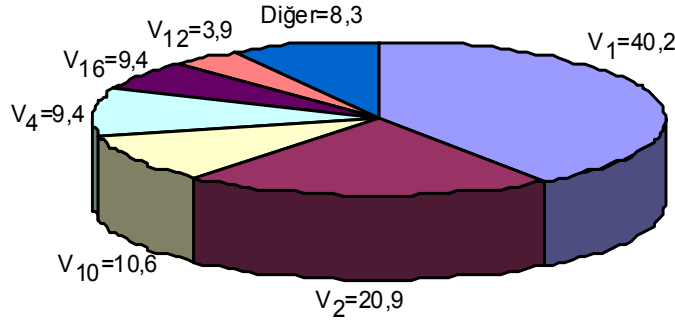
Kasidelerde Vezin Kullanım Yoğunluğu

Divan'daki kıtalarda kullanılan kalıpların kullanım sıklığı ve oranları aşağıdaki grafiklerde gösterilmiştir. 144 manzumeyle divan içinde en çok kullanılan nazım biçimi olan kıtalarda 14 farklı aruz kalıbı kullanılmıştır. Bu kalıplar içinde V8, V1 ve V10 kodlu kalıpların divanın genelinde ve kasidelerde olduğu gibi kıtalarda da sık olarak kullanıldığı anlaşılmaktadır. Bu bölümde V1'in 53 kıtada %36,8'lik kullanım oranı ile en çok tercih edilen kalıp olduğu görülmektedir. Bu kalıbı %22,2'lik kullanım oranı ile V8 ve %8,3'lük kullanım oranı ile V10 izlemektedir. Toplam 14 kalıbın kullanıldığı bu kısımda V16 ve V4, 11'er; V12 ise 9 kıtada tekrar edilmiştir. Kalan 14 manzumede ise 8 farklı kalıbın tercih edildiği görülmektedir. Aslında Divan'ın tamamında kullanılmış olan on sekiz kalıptan kıtalarda, grafiklerde de görüldüğü gibi, yalnızca altısının sıklıkla uygulandığı anlaşılmaktadır.

Kitalarda Vezin Kullanım Oranları

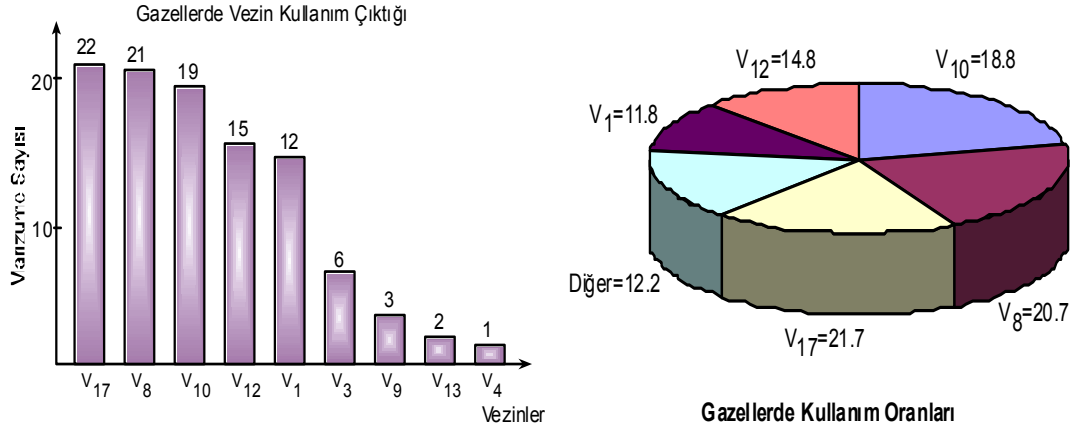
Kıtalarda kullanılan kalıplara nazım birimi ölçeğinde bakıldığında V8, V1 ve V10 kodlu kalıplar, aşağıdaki grafikte de görüldüğü gibi, divanın geneline ve kasidelere paralel olarak %71.7 gibi bir oranla önemli bir yer tutmaktadır.

Kıtalarda Vezin Kullanım Alanları

Dîvân'ın önemli bir bölümünü oluşturan gazellerde ise V17'yi V:8 ve V:10 kalıplarının takip ettiği görülmektedir. Bu kısımdaki 101 şiirde Hilmi'nin 9 farklı kalıp denediği ve kullanılan kalıplardan en çok tercih edilen V17'nin 22 gazelde, V8'in 21 gazelde, V10'un 19 gazelde tercih edildiği bunun yanında V:13'ün 2 ve V:15'in bir gazelde denendiği görülmektedir. Gazellerde kullanılan kalıpların kullanım yüzdelere bakıldığında grafikte de görüldüğü gibi V17'nin %21.7'lik kullanım oranıyla tüm gazeller içinde en çok kullanılan kalıp olduğu, V8'in %20.7, V:10'un %18.8'lik kullanım oranları ile bu bölümde tercih edilen diğer kalıplar arasında yer aldığı söylenebilmektedir.

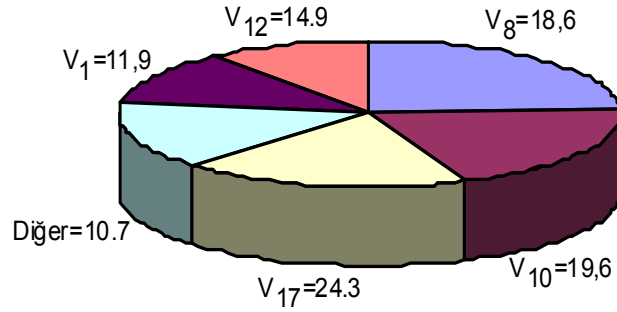
Bu bölümdeki 101 gazelin tamamında kullanılmış olan 9 farklı veznin en çok kullanılan üçü (V17, V8, V:10) bütün gazellerde kullanılan vezinlerin %61.2'sini karşılamaktadır. Bu sonuçlar, Hilmi'nin gazel türünde vezin tercihinin daha çok "mef'ülü fâ'ilâtü mefâ'ilü fâ'ilün" "mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün" ve "fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilün" vezinleri yönünde olduğunu ortaya koymaktadır.

Divan şiirinde gazellerde en çok kullanılan kalıp Remel bahrinin “fâ‘ilâtün fâ‘ilâtün fâ‘ilün” (%31.4), daha sonra sırasıyla yine Remel bahrinin “fe‘ilâtün fe‘ilâtün fe‘ilâtün fe‘ilün” (%13.4), Hezec bahrinin “mefâ‘ilün mefâ‘ilün mefâ‘ilün mefâ‘ilün” (%13.2), Muzari bahrinin “mef‘ülü fâ‘ilâtü mefâ‘ilü fâ‘ilün” (%13.1) ve “mef‘ülü mef‘âilü mef‘âilü fe‘ülün” (%7.6) ile Müctes bahrinin “mefâ‘ilün fe‘ilâtün mefâ‘ilün fe‘ilün” (%6.2) kalıplarıdır. (İpekten, 2001: 281)

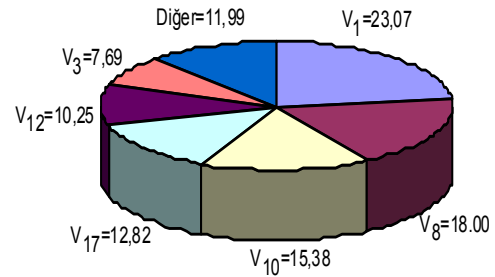
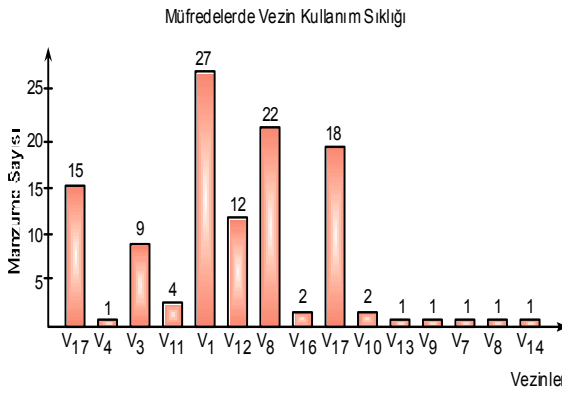
Bu bilgilere bakıldığında Emin Hilmi’nin gazellerde tercih ettiği kalıpların farklılaştığı, Muzari bahrinin “mef‘ülü fâ‘ilâtü mefâ‘ilü fâ‘ilün” (%21.7) ve Müctes bahrinin “mefâ‘ilün fe‘ilâtün mefâ‘ilün fe‘ilün” (%14.8) ön plana çıktığı görülmektedir.

Aşağıdaki grafikte ise gazellerde kullanılan kalıpların nazım birimi ölçөгindeki oranları görülebilir. Buna göre nispeten uzun gazellerde V17 ve V10 kalıplarının kullanıldığını söylemek mümkündür.

Gazelerde Vezin Kullanım Yoğunluğu

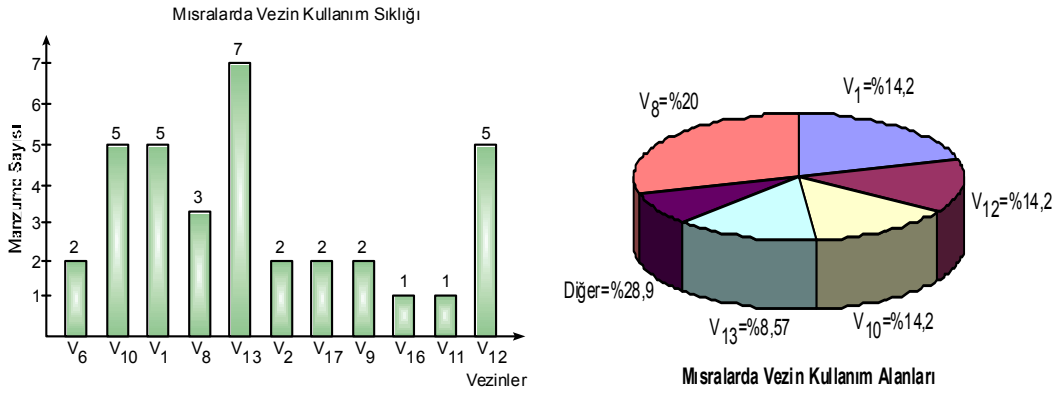
Müfredlerdeki vezin kullanım sıklığı ve oranları aşağıdaki grafiklerde gösterilmiştir. Buna göre V1 kalıbı 27, V8 kalıbı 22 ve V10 kalıbı 18 müfredde kullanılmıştır. Kullanılan kalıp çeşitliliğinin en fazla olduğu nazım biçimi 15 farklı kalıpla müfredlerdir. Müfredlerde bütün divanda sadece bir kere kullanılan Mütakarib bahrinin V18 kodlu “fe’ülün fe’ülün fe’ülün fe’ül” kalıbına yer verilmiştir.

Müfredlerde Vezin Kullanım Oranları

Mısralarda ise aşağıdaki grafiklerde gösterildiği üzere kıta, kaside ve müfredlerde olduğu gibi V1, V8 ve V10 kodlu kalıpların sık kullanıldığı görülmektedir. 35 mısranın 7’sinde V8, 5’er mısrada ise V10, V1 ve V12

kullanılmıştır. Mısralarda diğer nazım biçimlerinde kullanılmayan V6 kodlu Rezec bahrinin “müstef‘ ilātün müstef‘ ilātün” kalıbına da yer verilmiştir.

Rubai, Ahrem ve Ahreb kalıpları ile yazılan bir nazım biçimidir. Hilmi Divanı'ndaki 11 rubainin sadece ikisinde bu kalıplar kullanılmıştır. Bu rubailer, 286 ve 296 numaralı manzumelerdir. 296 numaralı rubai, Ahrem kalıplarından “mef' ülün mef' ülün mef' ülü fe' ül” ile yazılmıştır:

Eger kelle kulağ derseñ yerinde

Benim senden nem eksikdir efendi

Deyip ol şāriḥ-i metn-i hamāḳat

Ḳıyāfet-nāmesin şerḥe özendi

286 numaralı rubainin ilk üç dizesinde “mef' ülün mef' ülün mef' ülün fā”, dördüncü dizesinde ise “mef' ülün mef' ülün mef' ülü fe' ül” kalıbı kullanılmıştır:

Ey beni yokdan eyleyen icād

İhd ḳalbī ilā-ṭarīḳ-i reṣād

Işbı' -ı ḳudretiñdedir ḳünki

İñḳılāb-ı ḳulūb-ı cümle 'ibād

Diğer 9 rubaide şu kalıplar kullanılmıştır: 287 numaralı rubaide, “mef‘ülü fâ‘ilâtü mefâ‘ilü fâ‘ilün”, 288 numaralı rubaide “mef‘ülü mefâ‘ilü mefâ‘ilü fe‘ülün”, 289 ve 293 numaralı rubailerde “fâ‘ilâtün fâ‘ilâtün fâ‘ilâtün fâ‘ilün”, 290, 291 ve 294 numaralı rubailerde “fe‘ilâtün fe‘ilâtün fe‘ilâtün fe‘ilün”, 292 numaralı rubaide “mefâ‘ilün mefâ‘ilün mefâ‘ilün mefâ‘ilün”, 295 numaralı rubaide ise “mefâ‘ilün fe‘ilâtün mefâ‘ilün fe‘ilün” kalıpları kullanılmıştır.

Emin Hilmi Divanı’nda kullanılan kalıpların çeşitliliği üzerine karşılaştırmalı bir bakış, şairin vezne yaklaşımı hakkında fikir sahibi olmak bakımından faydalı olacaktır. Divanı yayımlanmış on altı 19.yüzyıl şairinin kullandığı kalıplara bakıldığında şu verilerle karşılaşılmaktadır: Halim Divanı’nda 14, Fatin Divanı’nda 18, İbrahim Taib Divanı’nda 9, Nail Abbas Paşa Divanı’nda 6, Suturi Divanı’nda 14, Refi-i Kalayi Divanı’nda 7, Refik Divanı’nda 11, Faik Ömer Divanı’nda 10, Ayntablı Hafız Divanı’nda 16, Leskofçalı Galib Divanı’nda 9, Osman Nevres Divanı’nda 13, Şeref Hanım Divanı’nda 22, Leyla Hanım Divanı’nda 14, Pertev Paşa Divanı’nda 16, İzzet Molla Divanı’nda 20, Enderunlu Vasıf Divanı’nda 21 farklı kalıp kullanılmıştır. Emin Hilmi Divanı’nda ise 18 farklı kalıp kullanılmıştır. Buradan hareketle Emin Hilmi’nin, vezin çeşitliliğine çağdaşı birçok şairden daha fazla önem verdiği anlaşılmaktadır.

Emin Hilmi Divanı’nda bazı aruz kusurlarını görmek mümkündür. İmale-i memdud hece sonlarındaki “elif, nun” harflerinden sonra yapılmaz; aruz hatası sayılır (İpekten, 2001: 152). Hilmi, vezni sağlamak amacıyla bazı beyitlerinde bu kuralın dışına çıkmıştır. Aşağıdaki beyitlerde bu durumun örnekleri görülmektedir:

O nûruñ yümni ile ermedi hem keşti-i Nûh’a

Yem-i Tūfān dan mevc-i ğam u henn yâ Resûlullah

Zan etme sâde güneş etdi istifâza-i nûr

O nûrdur olan a‘ yân nâsa şu‘ le-nümûd

(5/29)

Ne ĩn ü ân ü zemĩn ü zamân el-ĥâşıl

Mükevvenâtıdan ańda eşer idi mefķûd

(5/50)

Meger bir kıt‘ a-i nâ-ĉizedir kim sâĥa-i dünyâ

Degil cevlânġâh-ı esb-i ‘izz ü şânına meydân

(7/36)

‘Umûm ĥalkıñ olup ĥişşemend âşâr-ı şâdiden

Feraĥnâk olarak nev‘ -i beşer devrânda el-ân

(7/53)

Cenâb-ı aķdesiñdir ‘âleme ĉün bâdi-i raĥmet

Ümmĩd-i şefķatiñle eyledik ‘isyânda keşret

(6/4)

Aruz terimi olan ulama iki kelimenin birleştirilmesine, birlikte okunmasına denir. Ulama aruz uygulamasında ĉok kullanılmış ve üstelik şiirde bir ahenk yaratması bakımından da gerekli sayılmıştır. Tersine ulama yapılacak yerde yapılmazsa kulaġa hoş gelmeyen bir sekt, bir kesinti olur (İpekten, 2001: 142). Ancak “ayn” harfi ile başlayan kelimelerle ulama yapılması bir kusur sayılmıştır. Arap alfabesinde “ayn” sessiz harf olduġundan ulama yapılmaz (İpekten, 2001: 144). Hilmi, bazı beyitlerinde bu kuralın dışına ĉıkmıř ve aruz hatası yapmıştır:

Añl te' âķu ben 'Arş-ı ' Azîme oldu hemân
 Ğubâr-ı pāk-i ķudūmü medâr-ı faķr ü su' ūd

(5/46)

Kemâl-i luķf ile dîdâr-ı pāķin 'arż etdi
 Ğabîb-i Ekremine Ğazret-i Ğudâ-yı Vedūd

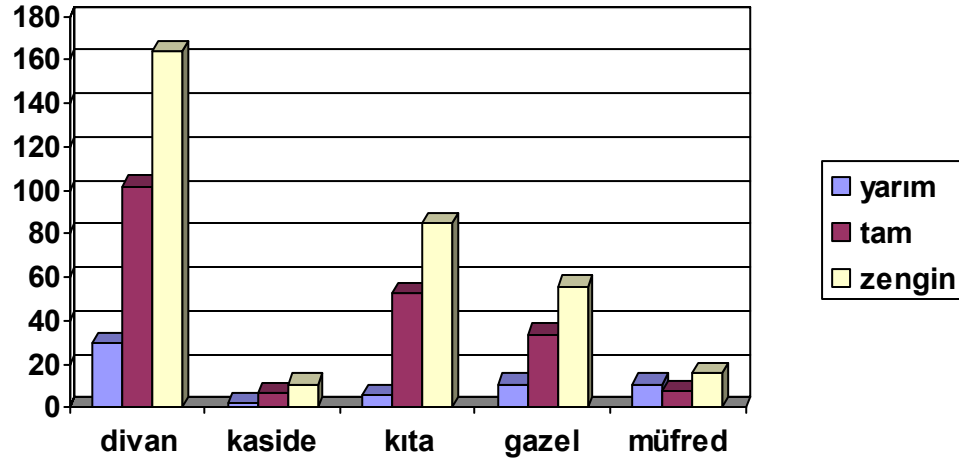
(5/51)

Eyler meşâm-ı cāna şemîm-i sa' ādet 'arż
 Verd-i ğüzîn-i şer' -i metîn-i Muķammedî

(287)

1.3. Kafiye ve Redif

Klâsik şiirimizin en önemli ahenk unsurlarından biri kafiye'dir. Klâsik edebiyatın temsilcileri şiiri, "mevzun, mukaffa ve muhayyel söz" (Tahir'ül-Mevlevî, 1994: 139) olarak gördükleri için hem vezne, hem de kafiye'ye büyük önem vermişlerdir. Ses tekrarı ve mısra'ların ahengini artıran bir musiki unsuru olarak da değerlendirilen kafiye, zaman içerisinde vezin ve şeklin de önüne geçerek daha esaslı bir ses unsuru hâline dönüşmüştür (Genç, 2005: 133). Türk edebiyatında kullanılan kafiye çeşitlerinden yarım, tam ve zengin kafiye arasında, Hilmi'nin tercihi çoğunlukla zengin kafiye'den yana olmuştur. Hilmi Divanı'nda kullanılan kafiyelerle ilgili yaptığımız incelemeler, Divandaki manzume türlerine göre ve kafiye kullanım sayıları ile kullanım oranları açısından değerlendirilerek tablolarda gösterilmiştir.

Yukarıdaki grafikte yarım, tam ve zengin kafiyelerin nazım biçimlerine göre dağılımı verilmiştir. Buna göre hem divanın tümünde hem de bütün nazım biçimlerinde en sık kullanılan kafiye biçimi zengin kafiye'dir. Zengin kafiye'yi, tam ve yarım kafiye'ler takip etmektedir. 11 kaside, 85 kıta, 56 gazel ve 16 müfredde görülen zengin kafiye toplamda 164 nazım biçiminde kullanılarak en sık tercih edilen kafiye biçimidir.

Dîvân'da yer alan kasîdelerin %55'inde zengin kafiye, %35'inde tam kafiye yalnızca iki manzumede %10'luk oranla yarım kafiye kullanıldığı tespit edilmiştir. Kafiye'li kelimeler içinde birer sessizin benzerliğine dayanan yarım kafiye kullanımının kasideler içinde tam ve zengin kafiye'ye nazaran çok az tercih edildiği görülmektedir:

Seniñçün halk olunmuşdur dü ' âlem yâ Resûlullah

Bu da âyetle şâbit hulkuñ a' zam yâ Resûlullah

Kasîdelerde kullanılan kafiyeli kelimelerin daha çok Arapça ve Farsça sözcük ve tamlamalardan seçildiği, Türkçe kelimelere daha az yer verildiği görülmektedir. Tam ve zengin kafiyelerdeki ses benzerlikleri de çoğunlukla uzun vokal kullanımı sebebiyle meydana gelmiştir. Kasidelerde kullanılan kafiyeler aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Divan'da bulunan 144 kıtanın 85'inde %59'luk oranla zengin, 53'ünde %36'lık oranla tam, 6'sında %4'lük oranla yarım kafiye kullanılmıştır. Diğer nazım biçimlerinde olduğu gibi burada da yarım kafiye zorunluluk dışında pek tercih edilmemiştir.

Gazel bölümünde yer alan 101 gazelin 56'sında %55.4'lük kullanım oranıyla zengin kafiye en fazla tercih edilen kafiye türü olmuştur. 34 gazelde ise %33.6'lık oranla tam kafiye kullanılmıştır. %10.8'lik kullanım oranıyla 12 gazelde tercih edilen yarım kafiye bir yana bırakılırsa, Hilmi'nin gazeldeki tercihi tam ve zengin kafiyeden yana olmaktadır. Bu sonuç ise geleneksel şiir anlayışının ve uygulamalarının Hilmi'nin şiirinde de devam ettiğini ortaya koymaktadır.

Emin Hilmi, kafiye konusunda geleneğe bağlı kalmıştır. Kafiyelerin daha çok göze hitap ettiği yönündeki klâsik anlayışın Hilmi'nin şiirinde devam ettiği görülmektedir:

Bağdım raķam-ı vaşlına ay çıkdı yekūnu

Sen sehv-i ĥesāb eyler iseñ işte ye günü

(318)

Kafiye kullanımı konusunda pek zorluk çekmemiş olmakla birlikte bazı şiirlerinde kafiyeye gerektiği şekilde özen göstermeyen şairin, Arapça bir kelime ile Farsça bir kelimeyi ya da Farsça bir kelimeyle Türkçe bir kelimeyi kafiyeli kullanma hususunda pek sakınca görmediği ve bu konuda tasannu'dan uzak kalmayı tercih ettiği anlaşılmaktadır. Divandaki “baña/Ĥudā, ser-te-ser/yer,

huşyār/var, nāz/az, olan/cihān, necīl/bil... vs” örnekler bu türden kullanımlar arasında sayılabilir. Aşağıdaki gazelde bunun örneğini görmek mümkündür:

Dönderdi şekl-i nokṭa-i mevhūmeye beni

Ol dāne ḥīn-i ‘ işveniñ alnındaki beni

Bildim esās-ı hilkatimi eyledim ibā

Ey dil getirmiş ‘ âlem-i kevne beni meni

Tahşīl-i vaşla māni‘ olur hār-ı tāli‘ im

Āgūşa almak istese gönlüm o gül-teni

Etmez o şūh-ı saht-derūna neden eşer

Āh-ı şerer-pāşım eridirken āheni

Haşm-ı kavī-i cān u dilimdir zamānede

Sevmek degil lisānına cānā alan seni

(276/1-5)

Kimi zaman, redif olması gereken ifadelerin kafiye olarak kullanıldığı görülmektedir:

Zamāne halkı refiķiñ işe yararsa arar

Cerīha-i bedeniñ şanma ki yararsa şarar

Teşādüm-i ğaraẓ erbābını eder berbād

Sefine sāhil-i sengine ger çatarsa batar

Nifāk olur ‘uluv-engiz ihtilāl-i bilād

Harik kangi mahalle şerer atarsa yakar

Verir müdāvimine neş’e-i hayāt-efzā

Müdām ‘aşk-ı haqikīyi kim çağırarsa yaşar

Tarik-i ma‘rifet-i Hak’dadır huşul-i felāh

Hevā-yı nefis-i haṭā-kāra kim taparsa şapar

(224/1-5)

Emin Hilmi, bazı şiirlerinde cinas oluşturacak sözleri kafiye olarak kullanmıştır; aşağıdaki gazel bunun güzel bir örneği sayılabilir:

Çok emekle çıkdı rû-yı yâra ḥatt

Şafha-i eyyâmı yara yara ḥatt

Seyr için çıkdı ruh-ı yâri velî

Açdı sinemde büyük bir yara ḥatt

Bir nişānı yoğ idi şimdiye dek

Gizlenirdi ġālibā bir yara ħaṭṭ

Yol bulunmazdı vişāle evvelā

Şimdi bāri sen bir işe yara ħaṭṭ

Çeşm-i maḥmūrunu ḥāb-ı nāzdan

Belki bir taḳrīb ile uyāra ħaṭṭ

Uyarız belki o mehle ba‘d-ez-īn

Ḥilmi giderse eger o yāra ħaṭṭ

(239/1-6)

Emin Hilmi'nin şiirlerinde Türkçe sözcüklerin de kafiye olarak kullanıldığı görülmektedir. 246 ve 269 numaralı müşterek gazeller buna örnek olarak gösterilebilir. Mehmed Behçet Efendi ile müşterek yazdığı aşağıdaki gazelde Türkçe fiiller kafiye olarak kullanılmıştır:

H. ‘ Ālemde bir āhū-nigehiñ ‘ aşkına çatdık

B. Şayd olmadı ammā nidelim çok kovalatdık

B. ‘ Ömrüm diyerek şarmağa ol genc civānı

H. Vādī-i felāketde dil-i zārı kocatdık

H. Raḥm etmedi hīç ḥālimize kuru kuruya

B. Būs-ı lebi ümmīdi ile ağızı şulattık

B. Aşlā gözümüz yaşına bakmadı ammā

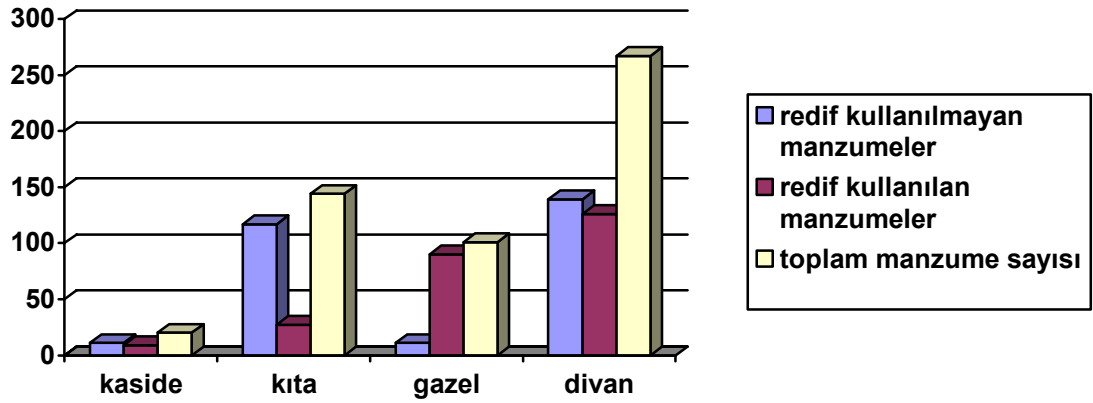
H. Biz bâb-ı teẓallumda yine şuyuna yatdık

H. Açıldı bu şeb eski elem defteri Ḥilmī

B. Meyl-i dili Behcet yine bir şūḥa yamatdık (246/1-5)

Kafiye gibi şiirin önemli ahenk unsurlarından biri olan redifin değişik biçimleri Divan'da kullanılmıştır. Müstakil kelime veya kelime grubu olarak da karşımıza çıkan rediflerin genellikle isim ve fiil çekim ekleriyle kullanılmış şekilleri görülmektedir. Hilmi Divanı'nda yer alan manzumelerde kullanılan redifler ve bunların Divan içindeki dağılımları aşağıda verilmiştir. Aşağıdaki grafiğe dikkat edildiğinde özellikle gazelerde redife büyük bir önem veren şair, kıta ve kasidelerde aynı tavrı sergilememiştir. Şair, 101 gazelinin 90'ında yani %89.1'inde redife yer vermiştir. Bu durumdan şairin gazellere, kıta ve kasidelere nazaran daha fazla önem verdiği yönünde bir sonuç çıkarmak mümkündür.

Redif kullanımı kıtalarda gazellerin tam aksine oldukça azdır, 144 kıtanın sadece 27'sinde yani %18.75'inde redif kullanılmıştır. 20 kasidenin 9'unda yani %45'inde redif kullanılmıştır.

Yukarıda Hilmi'nin gazelde redif kullanımına önem verdiğiinden söz edilmişti. Şairin gazelerde kullandığı rediflerin yapısal çeşitliliği de oldukça zengindir. Redifler yapılarına göre aşağıdaki gibi sınıflandırılabilir:

1. Ek Redifler: Emin Hilmi, gazellerinin 10'unda ek halinde redif kullanmıştır. Bunlar, “-dedir, -ar, -imiz, -dık, -un, -dan, -ında, -mıza, -i, -i”dir.

2. Kelime Redifler: Gazellerin 34'ünde tek kelimedenden oluşan rediflere yer verilmiştir. Tek kelimedenden oluşan bu redifler “aşına, bana, bana, gurbet, elbet, abes, hiç, şerh, bozar, saklar, gelir, ezber, olur, olmaz, sensiz, biliriz, ateş, ateş, hat, elveda, hilaf, zülfün, eyleyerek, gibiyim, bulamam, sanırım, olan, etegin, etegin, ise, üstünü, yerini, açılmadı, eylemeli, sufi” kelimeleridir.

3. Ek + Kelime Redifler: 27 gazelde ise ek + kelime biçiminde redif görülmektedir. Bunlardan 14'ü Farsça tamlamaların ikinci unsurudur. (-ı ğurbet, -yı muhabbetdir, -ı dehr, -ı intizâr, -hâtır, -ı rûzgâr, -yı ğaraż, -i qarż, -i elfâz, -ı gül, -yı emel, -ı vaţan, -ı ârzû, -yı zamâne). 10'u Türkçe ek ve Türkçe kelimedenden oluşur (-um yeter, -e gelmededir, -ın kimdir, -e benzemez, -den geçmiş, -e bak, -dir güzelim, -sın görmedin, -e sığmadı, -i gibi). Geriye kalan 3'ü ise Türkçe ek ve Arapca-Farsça kelimedenden oluşur (-ım reşid, -e dîdelerim, -dir hâmem).

4. Ek + Kelime + Kelime Redifler: Emin Hilmi'nin gazellerinde bu biçimde oluşmuş üç redif vardır. Bunlar “dır o şûh, -a dek gideriz, -dım bu gece”dir.

5. Ek + Kelime + Kelime + Kelime Redifler: Bu biçimde oluşan rediflere iki örnek görülmektedir. (-den çok ne var, -e Allah yol vere)

6. Ek + Kelime + Kelime + Kelime + Kelime Redifler: Bu biçimde oluşan bir redif vardır. (-de nem var nem gider)

7. Kelime + Kelime Redifler: Bu biçimde oluşmuş redif sayısı 11'dir. (bu şeb, zemîn gözet, gelir gider, olduğum yeter, değil midir, edecek günlerdir, gelir geçer, saña maşûş, nedir bilmem, etmez misiñ, olsa da, olaydım kâşki)

8. Kelime + Kelime + Kelime Redifler: Bu biçimde oluşan bir redif vardır. (seniñ yandım eliñden)

9. Kelime + Kelime + Kelime + Kelime Redifler: Bu biçimde oluşan bir redif vardır. (ne var ne yok)

2. DİLİ

2.1. Atasözü ve Atasözü Hükmünde Söyleyişler

Atasözlerinin şekil ve anlam açısından birtakım özellikleri ve kuralları bulunmaktadır. Uzun deneyimlerle gözlemlere dayanan yargıların bilgece düşünce, öğüt ya da genel kural halinde, özlü biçimde ifade edildiği atasözleri kalıplaşmış ifadeler olması açısından da dikkat çekicidir. İnandırıcı ve etkileyici ifade tarzının yanında, kullanılan üslup açısından da çeşitli söz sanatlarına malzeme olan atasözleri (Aksoy, 1984:19-49; Çotuksözen, 1979: 19) zaman zaman edebi metinlerde yazar ve şairler tarafından tercih edilmiştir. Divan edebiyatı geleneği içinde 15. yüzyılda Necati Bey'le başlayan atasözü ve deyim kullanımı, 16. yüzyılda Zati, Hayali, Taşlıcalı

Yahya; 17. yüzyılda Sabit, 18. yüzyılda ise Nedim’de sıkça görülen bir ifade aracı olarak görülmektedir.*

Ancak şairler şiirin yapısından kaynaklanan birtakım kısıtlamaları göz önüne alarak atasözlerinin kalıplaşmış yapılarında bazı değişikliklere gitmekte de bir sakınca görmemişlerdir. Hatta bazı şairler yaşadıkları dönemin dil özelliklerini de dikkate alarak kimi sözcükleri farklı biçimlerde kullanma yoluna gitmişlerdir (Batislam, 1997: 107-123; Kaplan, 2009: 599-635). Bu çerçevede Hilmi Divanı’nda atasözlerinin kullanıldığı ve dönemin şartları içinde birtakım farklılıklar taşıdığı görülmektedir.

Divan’da atasözlerinin kullanıldığı bölümlerde Hilmi, “meşeldür, fı’l-meşel, bu bir eski meşeldir, meşhürdür, darb-ı meşeldir bu, eski meşeldir, ma’lûmdur, demişler, müştehirdir” gibi söyleyişlerle söylediği sözün atasözü veya çok bilinen, veciz bir ifade olduğuna ya da bu sözlerin yaygın biçimde kullanıldığına dikkat çekmektedir.

Hilmi Divanı’nda tespit edilen atasözleri kullanıldıkları bağlam içinde verilmiştir:

Meme olmaz dediler ağlamayan etfâle

(433)

Ķâdı da’ vâcı olunca Tañrı yardımcı gerek

(430)

Ķarîb kuşuñ yuvasını yapar Hâķ

(428)

Żiyâ verdigini kim gördü bilmem dibine mumuñ

(424)

* Geniş bilgi için bakınız: MENĶİ, Mine “Necati’nin Şiirlerinde Atasözlerinin Kullanımı”, **Erdem 1986**, s. 47-57; ÇENELİ, İlhan “Zatı Divanı’nda Atasözleri ve Deyimler”, **Türk Kültürü 1973**, s.153-158; KURNAZ, Cemal, **Hayali Bey Divanı’nın Tahlili**, Kültür Bakanlığı Yy. 1987; KURNAZ, Cemal, “Taşlıcalı Yahya Bey Divanında Atasözleri Ve Deyimler”, **Türk Kültürü Araştırmaları 1983**, s. 198; KAPLAN, Yunus “Sabit’in Şiirlerinde Atasözleri, Deyimler ve Halk Söyleyişleri”, **Turkish Studies 2009**, s.599-635; BATİSLAM, Dilek, “Nedim’in Şiirleindeki Atasözleri ve Deyimler” **Türkoloji Araştırmaları 1997**, 107-123

Şâgır için meşeldir iki ezân okunmaz

(421)

Dereye düşen etmez fi'l-meşel yağmurdan pervâ

(414)

Çârsız gül var ise dildâr ara ağıyârsız

(413)

Çivi çiviye acı acıyı çıkarır imiş

(411)

Bir eliñ çıkmaz sesi al ittifâka herkesi

(408)

Bu bir eski meşeldir görölür düş uykudan sonra

(407)

İmâm bildigin okur olsa câmi' ne kadar ekber

(406)

Eşek çamura düşünce çü diyeni çok olur

(405)

El elden üstdür ' arşa varınca

(403)

Varını veren utanmamış dediler fi'l-meşel

(435)

Her kemâliñ bir zevâli var imiş meşhûrdur

Bedr olunca nakşa meyl eyler hilâl-i âsümân

(398)

Hücûm-ı mevce-i keyd-i ' adûdan pek şakın zîrâ

Çapudândır gemisin kırtaran darb-ı meşeldir bu

(396)

Meşrebi serd ise de gam degil ol mâh-veşiñ

Çadri ' âli olur eyyâm-ı şitâda güneşiñ

(384)

Geldi hattı öp dāne-i hālinden o yārīn

Hırmen şönu dervīşīn olur eski meşeldir

(378)

Ƙavuşmaz ise de tağ tağa insān Ƙavuşur derler

Umulmazken Ƙavuşdum o büte semt-i Cibālīde

(369)

‘Aşķıñā eşkim yeter şāhid daha söz istemez

Eski sözdür görünen köye Ƙılağuz istemez

(361)

Şevķ-i la‘liñ beni bend etse nola kākülüne

Şuya düşen kişi nā-çār yılana şarılır

(350)

Sen iylik et de at deryāya yā hū

Anı Hālīķ bilir bilmezse balıķ

(347)

Bahş-i da‘vā-yı ta‘azzümde ne lāzımdır cedel

Yol geķer üstünden olsa ne Ƙadar yüksek cebel

(325)

Bent-i maṭlab Ƙocadı ey hāl-i baht artık yetiş

Ƙız Ƙocayınca düşer ğayret *demişler* dayıya

(324)

Perende-i şahrā-yı sefer olma ki zīrā

Her Ƙuş yuvasında öter ‘ālemde *meşeldir*

(316)

Etme da‘vā-yı beķā dünyāda kim

Maḥkeme Ƙādıya mülk olmaz imiş

(308)

Eyle şikest-i hâfir-i dest-i cefâ ‘ âlemde kim
Olur imiş meşhûrdur yırtıcı kuşuñ ‘ ömrü az

(298)

Çār-sūya uymaz evdeki bāzārī ‘ âlemiñ
 Anı hezār māni‘ olur nāgehān bozar

(205-10)

Seyl-i derd etsin te‘ āķub ba‘ d-ez-īn
Şuya düşen eylemez hıvıf-ı maţar

Seng-i ta‘ na hep kemālimdir sebeb
Țutulur Țaşa dıraĥt-ı pür-semer

Bār-ı ‘ aşķıñ ‘ āşķa gelmez girān
Vermedi ĥammāla aĥırķlık semer

(209/2-3-4)

Ĥased-girāndan etme keder şaķın Ĥilmī
Çok olsa müşterī kālāya iştiĥār gelir

(214/7)

Țaleb-i şıdķa şaķın düşme nifāk ehlinden
Țalb-i şeytānda ma‘ lūmdur ģmān olmaz

Reh-i maţlabda şitāb üzre bulunma zīrā
Her yorulduĥu maĥalde kişiniñ ĥān olmaz

Țav’-i tedbīr-i zuhūr ile yanar şem‘-i umūr
Şeb zuhūr etmeyecek māh nümāyān olmaz

(225/4-5-8)

Yaşamazsın cihānı olsañ ey meh ser-te-ser âteş
Yakar meşhûrdur kim **cürmü miqdārınca yer âteş**

Ne hâşıl tatalım yakıp kül etseñ ‘âşıkānıñ hep
Yakacak bulmasa bilmez misin **kendiye yer âteş**

(234/1-2)

Derde düşdüm ârzū-yı sebz-i haṭṭ-ı yârdan
 Bir tutam ot uçurur çünkü **deveyi yardan**

(260/1)

Eylerim vaşl-ı meyānıñ mübrimāne ârzū
 Müştehirdir ki **emel hâşıl olur ısrârdan**

Hep sükûtuñdur eden da‘vet ümmîd-i vuşlatıñ
 Çün **sükût** eski meşeldir **şayılır ikrârdan**

(260/4-5)

Sevdâ yeminde düşdü gönül kayd-ı zülfüñe
Mâra şarılır işte ġarîḳ-i biḥâr olan

(261/2)

Buldu karar lâne-i zülfüñde mürġ-i dil
Mürġ-i ġarîbe lâneyi Mevlâ binâ eder

(21/23)

Bunu işbâta delîl istenilirse hâzır
 Dedi çünkü kudemâ **gökden inermiş esmâ**

(23/6)

2.2. Deyimler

Belli bir anlama gelmek üzere iki veya ikiden artık kelimedenden meydana gelmiş söz öbekleri olan deyimler, daha kısa oldukları için edebî metinlerde atasözlerine göre daha fazla kullanılmaktadır. Deyimler de atasözleri gibi söyleyişe renk, ahenk, anlam katarak şiirlere canlılık kazandıran kelime grupları olarak karşımıza çıkar (Kaplan, 2009: 605) Hilmi Divanı'nda kullanılan deyimler bazı özellikler taşımaktadır.

Kullanılan deyimlerin büyük bir kısmının Türkçe kelimelerden oluştuğu görülmektedir:

can bulmak (7/47), bir ağızdan (9/31), gözden geçirip (10/16,16/3), ağzına almamak (10/23), gözünü yummak (12/5), yüz tutmak (12/7,16/27), bir içim su (12/14), gökte ararken yerde bulmak (12/25), el açmak (12/33), can atmak (14/38), el çekmek (15/5), belini bükme (15/5), toprağa girmek (15/7), gözüne mil çekmek (15/8), boyun bükme (16/13), gözyaşı dökmek (16/22), söz açmak (16/28), el üzme (16/38), el üstünde tutmak (17/29), baştan atmak (17/26), kuş uçmaz kervan geçmez (24/35), boy çekmek (24/44), ayağını gezdirmek (24/74), sevdaya tutulmak (25/36), aklını başından almak (30/2), kanına girmek (30/3), mum yapıştırmak (30/4), elden gitmek (30/5), kuvvet bulmak (32/1), kuvvet vermek (40/4), göz erşdirmek (40/6), şan vermek (41/13), boyun eğme (49/7), şeref bulmak (52/13), ömür geçirmek (55/4), sürme çekmek (59/9), ciğeri yanmak (121/5), dişini sıkma (180/1), canını dişine almak (180/2), canına kıymak (182/2), bir baltaya sap olmak (190/2), gönül vermek (199/3)

Bazı deyimler, Arapça ve Farsça sözcüklere Türkçe sözcüklerin eklenmesi yoluyla oluşmuştur:

Cendereye almak (12/26), bahse almak (23/16), kad çekmek (24/70), münasip düşmek (24/78), dil vermek (28/1), kale almak (30/2), haddi olmamak (31/4), damen tutmak (72/3), cenah salmak (100/2), bâda vermek (134/3), yed çekmek (180/3)

Bazı deyimlerde ise Türkçe kelimelerin yerini Arapça ve Farsçadaki eş anlamlı sözcükler almıştır:

Şımāh-ı cān ile ger istimā' edersen ögüd (can kulağı ile dinlemek) (5/33)

Başına kondu bilā-şüphe **hümā-yı devlet** (başına devlet kuşu konmak) (15/11)

Çekdi mihrāb-ı hayātından nihāyet **dest ü pāy** (el ayak çekmek) (115/3)

Nice **yıkdıñ** ise **kaşr-ı dil-i vīrānemi** yap (gönül yıkmak) (190/3)

Şairin birçok deyimini şiirin vezni ve kafiyesi gereği; deyimini oluşturan sözcüklerin yerlerini değiştirerek kullanmıştır:

Halā 'ıķ **buldu** yūmn-i maḳdemiñ ile yeniden **cān** (7/47)

Çünkü **almışdı** felek **cendere-i** ālāma (12/26)

Büktü teşhīr-i Kırım mes 'elesı haylı **belin** (15/5)

Tutulup biz de bu **sevdāya** ne dersın olduķ (25/36)

Raḥle-i tedrīse şākirdān **egdikce boyun** (49/7)

' Āķıbet **olamadım** dehrde **bir balṭaya şap** (190/2)

Emin Hilmi Divanı'nda tespit edilebilen başlıca deyimler şunlardır:

Ağzına almamak (10/23)

Āha kalmak (151/4)

' Aklını almak (20/19)

' Aklını başından almak (30/2)

Almak yürümek (190/5)

Al kana boyamak (19/14)

Ayağını gezdirmek (24/74)

Bāda vermek (134/3)

Bahş almak (23/16)

Başa çıkarmak (261/1)

- Başdan atmak (17/26)
- Başına hümâ-yı devlet konmak (15/11)
- Belini bükme (15/5)
- Bir ağızdan (9/31)
- Bir balığa şap olmak (190/2)
- Bir içim su (12/14)
- Boy çekmek (24/44)
- Boynunu bükme (16/13)
- Boyun eğmek (49/7)
- Can atmak (14/38)
- Can bulmak (7/47)
- Cânını dişine almak (180/2)
- Cânına kıymak (182/2)
- Cigeri yanmak (121/5)
- Cenâh şalmak (100/2)
- Cendereye almak (12/26)
- Dâmen tutmak (72/3)
- Dâne-i eşk dökmek (25/2)
- Derde düşmek (260/1)
- Dest ü pây çekmek (115/3)
- Dil vermek (28/1)
- Dili tutuşmak (151/5)
- Dişini sıkma (180/1)
- El açmak (12/33)
- El çekmek (15/5), (253/3)
- El urmağ (260/5)
- El üstünde tutmak (17/29)
- El tutmağ (22/23), (76/11)

- Eli tutmak (178/2)
- El üzme (16/38)
- El vermek (19/19)
- Elden gitmek (30/5)
- Ele geçirmek (262/3)
- Etek öpmek (263/2)
- Fâlda bulmak (34/8)
- Fer bulmak (9/30)
- Ġam yemek (190/5)
- Geçit vermek (7/20)
- Geçmişe mâzî demek (12/32)
- Gökde ararken yerde bulmak (12/25)
- Gönül vermek (199/3)
- Gözden geçirmek (10/16), (16/3)
- Göz eriştirmek (40/6)
- Gözüne mîl çekmek (15/8)
- Gözünü yumdu (12/5)
- Göz yaşı dökmek (16/22)
- Gün gibi bâriz (16/39)
- Ġaddi olmamak (31/4)
- Ġâtırına gelmek (202/2), (219/6)
- Ġayâle gelmek (49/8)
- Ġayrân kalmak (7/54)
- Hebâya vermek (386)

- İgneden iplige (24/20)
- Kadd çekmek (24/70)
- Ḳalbe çıkar (9/5)
- Ḳalem oynatmak (19/1)
- Kāle almak (30/2)
- Kāmetini bükme (32/2)
- Kanına girmek (30/3)
- Kaşr-ı dil-i vīrānesini yıkmak (190/3)
- Kelle kulağ yerinde olmak (296)
- Ḳıyāmet kıpmak (7/46)
- Ḳuş uçmaz kervan geçmez (24/35)
- Kuvvet bulacak (32/1)
- Kuvvet vermek (40/4)
- Mum yapışdırmak (30/4)
- Müjde tutmak (52/1)
- Münāsib düşmek (24/78)
- Nizām vermek (12/19)
- ‘Ömür geçirmek (55/4)
- Rağbet bulmak (9/28)
- Rāhat bulmak (106/4)
- Ṣalkım saçak (8/29)
- Selām okumak (4/31)
- Sevdāya tutulmak (25/36)
- Ṣımāḥ-ı cān ile istimā‘ etmek (5/33)
- Söz açmak (16/28)
- Sürme çekmek (59/9)
- Ṣān vermek (41/13)
- Ṣeref bulmak (52/13)

Şöhret bulmak (15/26)

Temel tutmak (98/2)

Toprağa girmek (15/7)

Yādına gelmek (190/4)

Yād eylemek (48/9)

Yele gitmek (87/3)

Yüz sürmek (5/65)

Yüz tutmak (12/7), (16/27)

Yed çekmek (180/3)

2.3 Arapça ve Farsça Unsurlar:

Hilmi'nin Arapça ve Farsçaya hakim oluşu, doğal olarak şiir dilini de etkilemiştir. Onun Arapça ve Farsça isim ve sıfatları rahatlıkla, zorlamaya gitmeden kullanabildiğini söylemek mümkündür; fakat Divanda, bu dillerde yazılmış şiirlerin bulunmadığını da belirtmek gerekir. Bununla birlikte şairin sözcük ve tamlamalar dışındaki Arapça ve Farsça unsurları zaman zaman Türkçe yapılar içine kattığı görülmektedir. Bu yapılar tamamen bir beyit, ya da bir mısra olabildiği gibi bazen de mısranın bir bölümünü oluşturmaktadır.

Hüve Rezzākunellezī Ḥayyun (2/1)

Dedi leyse ke-mişliḥi şey'un (2/2)

Yā men-leke'l-iḥsān ü eyā Fāṭır-ı Ekrem (3/39)

İşitdikce **ene efṣaḥ** kelām-ı mu' ciz-āyātın (4/22)

O sāḥada işitip **üdni minnī** fermânın (5/47)

Le 'im-i nefis ile ḥālā **li-rabbihî le-kenūd** (5/56)

Hāzihi cennātü 'adnin der görenler bî-gümân (8/12)

Fedḥuluhā ḥalidîn āvâzı da olsa n'ola (8/13)

Medeḥa yemduḥu medḥan denilip de bulunur (23/7)

Velî ez-lafzeş enf-i cân-râ bûy-ı şafâ-âmed (59/13)

Eyledim **el-hükmü lil-ğâlib** deyip ibrâz-ı râz (62/8)

Be-sır-ı bâ ' -ı bismillah güftem Hilmi târîiş

Emîn Pâşâ-yı mâh lutf râ bād-ı ayn-ı fitr nev- ' iyd (71/9)

Der-ma' ârif-i nebûd emşâleş (73/1)

Edebde mazhar-ı **sırru ebih** ol tâli' i es' ad (76/7)

Mücib-i **el-veledu sırru ebih** (89/2)

Ğaferallahu Te' âlâ lehümâ yevm-i cezâ (152/2)

Dest-i ihsânî ile **ba' de ħarâbi' l-Başra** (190/3)

Hilmi'nin Türkçe yazdığı şiirlerde sık sık Arapça ve Farsça terkip ve tamlamalar kullanmıştır. Genellikle ikili tamlamaları tercih ettiği Divan'ında, üçlü, dördlü ve beşli tamlamalara sıkça rastlamak mümkündür. Onun kullandığı tamlamalarda yer yer karmaşık ve külfetli bir yapı görülmektedir. Özellikle kaside ve kıtalarda bu tür tamlamaların yoğunluk kazandığı görülmektedir. Aşağıya kaside ve kıtalarda geçen dördlü ve beşli tamlamalardan bazı örnekler alınmıştır:

V'ey mübdî' -i eczâ-yı ten-i hestî-i âdem (3/1)

Ey ' âlem-i aḥvâl-i ḫafâyâ-yı ' avâlim (3/5)

Zemîn-i bihterîn-i ravza-i Firdevs-i temkîniñ (4/7)

Seniñçün **âb-ı pāk-ı çâh-ı zemzem** yâ Resûlullah (4/8)

Medâr-ı iftiḫâr-ı ' Arş-ı A' zam yâ Resûlullah (4/11)

Şu' â-ı dür-i dendân-ı sa' âdet aḫterânîñla (4/20)

Żiyâ-yı neyyir-i gerdün-ı çârüm yâ Resûlullah (4/21)

Çekilmez **âteş-i ġamnâk-ı hicr-i cennet-i rûyun** (4/25)

Nişâr-ı lem' a-i sa' y-ı mütemmem yâ Resûlullah (4-28)

Nebî ki **bâsıt-ı ḫân-ı nevâle-i eltâf**

Nebî ki **menba' -ı mâ-ü' l-ḫayât-ı ' âlem-i cûd** (5/2)

Cenābîñ mahrem-i hâşş-ı harîm-i kurb-ı ev-ednâ (6/2)
 Hücûm-ı şu'le-i şem' -i şebistân-ı meserretten(7/19)
 Şabâh-ı şevketi vakt-i zuhûr-ı neyyir-i ihsân (7/38)
 Ki odur hıdmet-i mefrûze-i her şâhib-i imân (7/72)
 Mihr-i burc-ı himmetiñ nûr-ı nehâr-ı bezl-i cûd
 Mâh-ı lütfuñ mâhî-i târik-i şâm-ı imtinân (8/10)
 Âsaf-ı kân-ı kerem-kâr-ı güzâr-ı devlet
 Dâver-i dâd-ger-i debdebe-dâr-ı devlet
 Meḥḥar-ı hey'et-i iḳbâl-medâr-ı devlet (9/1)
 Re'yiñ ârâyiş-i tanzîm-i derârî-i umûr
 Fikretiñ râbîta-i silk-i le'al-i ihsân (10/3)
 Çâkeriñ Ḥilmî-i gird-zâh-ı aşḥâb-ı hüner (11/7)
 Güldü ruḥsâr-ı 'arûs-ı gül-i bâğ-ı ümmîd (12/4)
 Oldun sebeb-i fâhr-ı ser-â-pâ-yı vilâyet (13/5)

Gazellerinde kaside ve kıtalara oranla kullanılan Farsça terkiplerin sayısı azalmaktadır. Yine de kimi zaman dörtlü ve nadiren de beşli tamlamalara rastlanmaktadır.

Ey nebî-i mazḥar-ı fermân-ı levlâk-ı Ḥudâ (184/1)
 Müşkil me'al-i âyet-i nûr-ı 'izâr-ı yâr (281/2)
 Meskenim semt-i ḥarâbât-ı diyâr-ı 'aşḥdîr (185/2)
 Dil olup ḥâmil-i sevdâ-yı bütân-ı ğurbet (192/1)
 Kışa söz mu'teber-i maḥzar-ı erbâb-ı hüner (194/5)
 Ta'bir-i ḥâm-ı vâkı'a-i nîk ü bed 'abeş (195/2)
 Züvvâr-ı pâk-i beyt-i mûkerrem gelir gider (203/6)
 Hem-naḳş-ı şadr-ı fass-ı nigîn olduğum yeter (204/2)
 Gönül dânen-de-i mağz-ı mu'ammâ-yı muḥabbetdir (206/1)

- Hep muktezâ-yı şive-i hükm-i kader *imiş* (208/5)
- Olup esîr-i silsile-i târ-ı kâkülün (208/6)
- Meşâm-ı âhuvân-ı deşt-i Çîn'e armağan şağlar (210/3)
- Dâğ-ı derûn-ı 'âşık-ı sūzân degil midir (215/4)
- Eder kand-i nebât-ı bahş-ı la'liñ 'âşıkân ezber(216/1)
- 'Aceb kim zâ'ik-ı tiryâk-ı ke's-i ülfetiñ kimdir(220/2)
- Esîr-i halka-i zülf-i siyeh-kârîñ biziz ammâ(220/3)
- Ġazel-i pāk-i Emîn-i hüner-efzâyı Emîn(225/10)
- Biraz da bâğ-ı ümmîd-i dil-i belâ-keşe es (232/5)
- Etmesin Rabbim nişân-gâh-ı belâ-yı tîr-i karz (238/7)
- Mağrûs-ı yed-i kudret-i Bâridir o şanma (240/3)
- Ejder-i şad-ser-i vâdî-i belâdır 'aynı (247-8)
- Olan eşkâl-keş-i bâr-ı belâyâ-yı emel (251/1)
- Olma pâ-beste-i zencîr-i temennâ-yı emel (251/9)
- Olalım vâşıl-ı şubh-ı şafağ-ârâ-yı emel (251/11)
- Yem-i le'al-i şemîn-i hüner devâtımdır (256/2)
- Elimde men'-i hücûm-ı gürûh-ı hussâda (256/3)
- Derde düşdüm ârzû-yı sebz-i hatt-ı yârdan (260/1)
- Dâm-ı belâ-yı kâkül-i yâre şikâr olan (261/7)
- Ĥilmî dahîl-i gülşen-i vaqt-i bahâr olan (261/9)
- Bâdbân-ı kühen-i keşti-i pervâ etegin (262/5)
- Seyr-i seylâb-ı hûn-âlûd-ı murâd etmez misiñ (265/4)
- Olalıdan beri mahrûm-ı zevk-i sūy-ı vaţan (266/4)
- Gönlüm elhân-kâh-ı tanbûr-ı nevâ-yı 'aşk idi (267/2)

Maḥşûl-i bâğ neş'e-fezâ-yı ḥulûşudur (271/5)

Aldıkça feyz-i terbiyet-i eşk-i dîdeden (274/6)

Bâb-ı ümmîd-i dâr-ı süveydâ açılmadı (280/2)

Ḳufl-i tılsım-ı genc-i 'aţâyâ açılmadı (280/4)

Mazhar-ı sırr-i şifâ-ḥâne-i şâfi şûfî (283/3)

Hilmi, Arapça, Farsça sözcükler ile tamlamaları sıkça kullanmış olsa da şiirlerinde Türkçenin ahenkli sesinin duyulabileceği lirik beyit ve mısralara rastlamak mümkündür:

Sâkiyâ vermese ger şevk-i lebiñle neş'e

Ağzıma alma degil yâdıma gelmezdi şarâb

(190/4)

Başdan aşağı her neresinden bulursañ öp

Zîrâ o tende bûseye ta'yîn-i ḥadd 'abeş

(195/4)

Görünmez iken o meh-çehrede vefâdan eşer

Ḥayâl-i vuşlatıdır maḥz-ı iştiğâl 'abeş

(196/2)

Olsun isterse ḥarâb 'âlemde nem var nem gider

Şu yıkılası cihân-ı ğamda nem var nem gider

(217/1)

Veren hep gülğule şevk-i zuhûr-ı vird-i ḥüsnüñdür

Çıkar mı bak gülüm gülşende bûlbûlden şadâ sensiz

(226/3)

Ḥayâl-i 'ârız-ı teskîn-i nâr-ı hicr eder cânâ

Yanardım yohsa kılsam bir dakîka ez-kazâ sensiz

(226/5)

Hep şehīd-i ma‘ nevī-i tīg-i müjgānīñ olup
 Sevdigim böyle heder olsun mu her dem kânımız

(228/3)

Yağar dünyâyı söyletme beni bir nebze şerh etsem
 Derūnumda tecemmu‘ eylemişdir ol kadar âteş

(233/8)

Yeridir elde kadeh kendi ayağıyla eger
 Gülşene rakş ederek gelse nigār-ı devlet

(9/11)

Saña n’oldu nihāl-i gülde ben mehcūr-ı dil-dārım
 Şu gülşende a bülbül her ne olduysa baña oldu

(22/22)

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM EMİN HİLMİ DİVANININ METNİ

BİSMİLLAHİR RAMÂNİR RAHİM

-1- (1)

Fe‘ûlün Fe‘ûlün Fe‘ûlün Fe‘ûl

Ĥudâyâ Ĥudâyâ Ĥudâyâ Ĥudâ
Kerem kıl kuluñdur Emîn-i gedâ

-2- (2)

Kıt‘a

Fe‘ilâtün Mefâ‘ilün Fe‘ilün

Rabbimiz kâdir ü kadîm ü eĥad
Hüve Rezzâkunellezî Ĥayyun

Vaşf-ı zâtında o Ĥudâ-yı Şamed
Dedi *leyse ke-mişliĥi şey‘un*

-3- (3)

Münâcât İlä-Kađiyyü’l-Ĥacât

Mef‘ûlü Mefâ‘ilü Mefâ‘ilü Fe‘ûlün

Ey Ĥâlîk-ı kevneyn ü Ĥudâvend-i dü ‘âlem
V‘ey mübdi‘ -i eczâ-yı ten-i hestî-i âdem

Ey deşt-i ‘ademden eden icād her eşyā
V’ey lutfu veren zerreye dek feyz dem-â-dem

Ey çarhı eden maḳsim-i envā‘-ı füyūzāt
V’ey arzı kılan maḥrec-i erzāk-ı muḳassem

Ey şa‘ şa‘ a-baḥşā-yı meşābīh-i süreyyā
V’ey kudreti gerdiş-figen-i ‘unşur-ı t̄ārem

5. Ey ‘ālem-i aḥvāl-i ḥafāyā-yı ‘avālim
V’ey ‘ilmi olan şāmil-i her sırr-ı muşammem

Ey rahmeti eden ğazab-ı zātını sebkat
V’ey kullarına ümm ü ebinden daha erḥam

Ey ba‘ş-i rüsül eyleyen aḳvām u enāma
V’ey anlara da eyleyen inzāl-i kütüb hem

Ey Fātır u Ğaffār u Ehad Ḳâdir ü Ḳayyūm
V’ey Mâcid ü Settār u Şamed A‘lem ü Aḥkem

Ey zātı münezzeh olan evhām-ı ḥiredden
‘Ālisin c‘āliden eyā Fātır-ı a‘lem

10. Envā‘-ı ta‘abbüd saña maḥşûşdur ancak
Bâ-ḥükm-i celilü’l-eşer-i âyet-i fa‘lem

Bi'l-cümle 'uḡl-i 'uḡalā kūnhūne ermez
Bu baḡsde imsāk-i reh-i 'aczdır elzem

Ammā ki ḡaṭālar eden aṣḡāb-ı ṣeḡāvet
Meydān-ı nedāmetde ḡalır ebkem ü mülzem

Her şey ki olur pā-zede-i sāḡa-yı tekvīn
Maḡlūḡdur ol zātīña yoḡ ṣānī vü tev'em

Ānīde gelir ṣaḡn-ı vüçūda ne dilerseñ
Bir fā' il-i muḡtār idüḡüñ emr-i müselleme

15. Zātīñla ḡadīmsiñ ezelīsiñ ebedīsiñ
Mevcūdsuñ aṣlā saña yoḡ āḡır ü aḡdem

Manḡūr saña cümle-i zerrāt-ı ḡalā'ıḡ
Bir mūr-ı siyāhı da görürsün ṣeb-i muḡlim

Her şey'i nice görmeyesiñ bilmeyesiñ kim
Hep ḡaḡıñ ile oldu ne var ise mücessem

Bir dem eṣer-i ḡudretiñ etmezse ta'alluḡ
Bir ḡuṣ ḡanadın oynadamaz yoḡ buña ṣübhem

Biraz da ḡünāhın aḡarak 'abd-i ḡaḡīriñ
Feryād ü enīn ile ṡutup kūṣe-i mātem

20. Nefse uyarak etmedigim işm ü güneş yok
Her cürmüm olur cirm-i cebelden daha a'zam

Ol mertebe azmış ki cerāhāt-ı günāhım
Bir vech ile olmaz gibidir kābil-i merhem

Batırmadı 'ömrümde kalem şebt-i şevāba
Me'mūr-ı yesārim bulunan kâtib-i mükrem

Edilse faḫaṭ defter-i a'mālime im'ān
Ecnās-ı kuyūdāt-ı ḫaṭā ile murakḫam

Ḳaṅḡı birini ma'şiyetiñ eyleyem ihşā
Mümkin degil 'abde göre 'add-i maṭar u nem

25. Dil vādi-i sevdā-yı mecāzide ḳalıp āh
Yok 'aşḳ-ı ḫaḳīḳiden eṣer bu ne büyük ḡam

Her vech ile 'iṣyān ederek geçmede 'ömrüm
Yarın ne yüz ile varayım Ḥazrete bilmem

Edince yem-i maḡfiretiñ lik te'emmül
Āṣām-ı ümem bir ḳuşa belki olamaz yem

Füṣḫatiñe bāḡ-ı kerem ü luṭfuña nisbet
Ḥār u ḥas-ı her cürm-i beşer ḳaṭre-i şebnem

Destim tutarak haclet ile yüzüme yâ Rab
Yapışmışım ancak der-i gufrânîña muhkem

30. Vârid olarak havl-i hevlnâk-ı cezâya
Efrâd-ı milel tâ duralar ebleh ü ebkem

Füccârı zebânsızca edersin o zamân kim
Teslîm-i yed-i kahr-ı zebânî-i cehennem

Fazlîñla kemâl-i keremin eyle İlâhî
Eyle kuluñu rü 'yet-i dîdâr ile hurrem

Dünyâda da ayırma gürûh-ı ' urefâdan
Etme cehele zümre-i nâ-pâkine munzam

Her seyri olur bâdî-i efzâyiş-i âlâm
Dâyin yüzünü görmeyeyim olsa da mahrem

35. Gencîne-i gaybından edip bahşış ü ihsân
Gösterme ma' îşetce de nâ-būdî-i dirhem

Fikriñle kılıp sînemi pür-nûr-ı muhabbet
Zikriñle de ver lezzet-i bisyâr-ı dil ü fem

Tekmîl-i hayât eyledigim vaqt-i seferde
İmânımı kıl cennete dek reh-ber ü hem-dem

Hilmî kuluñu cümle meşâ'ibden emîn et
Dünyâda da 'ukbâda da gösterme ğam u hem

Kıldım bu münâcâtıma maḥbûbuñu tevkîl
Yâ men-leke'l-iḥsân ü eyâ Fâtır-ı Ekrem

-4- (4)

Na'tü'n-Nebî Aleyhisellâm

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün

Seniñçün halk olunmuşdur dü 'âlem yâ Resûlallah
Bu da âyetle şâbit ḥulkuñ a'zam yâ Resûlallah

Olunca nûr-ı pâkiñ şu'le-baḥş-ı 'âlem-i envâr
Tururdu tıyn u mâ-beyninde âdem yâ Resûlallah

Muḳaddemsin ki nûr-ı aḳdesiñdir cümleden evvel
Mu'aḥḥarsın ki bir nâmiñ da Ḥâtem yâ Resûlallah

Zuhûr-ı kâf u nûna bâ'ış oldu ḥilḳatiñ ḥaḳḳâ
Ki rûḥ-ı atyebiñden yokdur aḳdem yâ Resûlallah

5. Vücûd-ı nâzeniniñ 'âlemîne 'ayn-ı raḥmetdir
Anı tebyîn eder Furḳân-ı muḥkem yâ Resûlallah

'Aceb mi düşmese zıll-i ḳadiñ şaḥrâ-yı ğabrâya
Vücûduñ ser-te-ser nûr-ı mücessem yâ Resûlallah

Zemīn-i bihterīn-i ravza-i Firdevs-i temkīnī
Olur ğıbtā-res-i beyt-i mükerrerem yā Resūlallah

Nice demler muḳaddem oldu peydā şehir-i hestīde
Seniñçün āb-ı pāk-ı çāh-ı zemzem yā Resūlallah

Edince Hāḳ seni Mi‘ rāca da‘ vet bu müsellemdir
Ḳuruldu nūrdan eflāka süllem yā Resūlallah

10. Melekler oldu istiḳbālīne şaf-beste-i ta‘ zīm
Ḳudūmūñ çarḫa rif‘ at verdigi dem yā Resūlallah

Kelīme dendi fā-ḫal‘ oldu ammā gird-i na‘ leyniñ
Medār-ı iftiḫār-ı ‘ Arş-ı A‘ zam yā Resūlallah

Ġaraż sensiñ zuhūr-ı āferīnīşden ki olmuşduñ
Harīm-i rü‘yet-i dīdāra mahrem yā Resūlallah

Rızā-yı devletiñdir zübde-i maḳşūd kim sensiñ
Feterdā taḫtına şāh-ı mu‘ azzam yā Resūlallah

Fer-i tuġrā-yı garrā-yı li-‘ amrukla muveşşahdır
Berāt-ı şānın ey mahbūb-ı mükrem yā Resūlallah

15. Beşāret etdiginden bi‘ setiñ olsa ḫayāt-efzā
Ba‘ id olmazdım ‘ İsa İbn-i Meryem yā Resūlallah

Halil'e nūr-ı pākîñ berd kıldı nār-ı Nemrûdu
Bu nükte cümle ' indinde müselleme yâ Resûlallah

Kelîmullâhıñ oldu hürmet-i nūr-ı ' azîmîñle
Cünûd-ı düşmeni müstağrak-ı yemm yâ Resûlallah

O nûruñ yümni ile ermedi hem keşti-i Nûh'a
Yem-i Tûfândan mevc-i gam u hemm yâ Resûlallah

Kalır bedr-i münîr-i rûyuña nisbet hilâl-âsâ
Fürûğ-ı hüsn-i Yûsuf nâkıs u kem yâ Resûlallah

20. Şu' â-yı dürr-i dendân-ı sa' âdet akterânıñla
Ederdi def' -i zulmet leyl-i muzlim yâ Resûlallah

Be-hakķ-ı çâr mezheb muktebesdir nūr-ı vechiñden
Ziyâ-yı neyyir-i gerdûn-ı çârüm yâ Resûlallah

İşitdikce *ene efşah* kelâm-ı mu' ciz-âyâtıñ
Faşihân-ı ' Arab hep oldu ebkem yâ Resûlallah

Yed-i haclet tutup ruhsârına bahş-i belâgatde
O rütbe oldular mebhût u mülzem yâ Resûlallah

Vuşul-i Hakk'a kimse bulamaz rāh-ı zafer sensiz
Ki nāmıñ nām-ı Hallāk ile hem-dem yâ Resûlallah

25. Çekilmez âteş-i ğamnāk-ı hier-i cennet-i rûyun
 Aña nisbetle ehvendir cehennem yâ Resûlallah
- ‘Ulüvvü’l-menķabe zeynü’s-şahābe Hāzret-i Şiddīk
 Seni taşdıķ edenler eñ muķaddem yâ Resûlallah
- Hāṭā vü haķķı tefrīķ ile oldu Hāzret-i Fārūķ
 Enāma hādī-i şeh-rāh-ı eslem yâ Resûlallah
- Reh-i şer‘-i münīriñ üzre kıldı zāt-ı Zü’n-nüreyn
 Nişār-ı lem‘a-yı sa‘y-ı mütemmem yâ Resûlallah
- ‘Aliyyun bâ-bahā tuġrāsı da menşūr-ı vaşfında
 ‘Aliyyun menba‘-ı ‘ilmiñ murakķam yâ Resûlallah
30. Nücûm-ı āsumān-ı ihtidā olduġu aşhābiñ
 Hüveydādır mişāl-i mihr-i tārem yâ Resûlallah
- Huzūra hep selām okuyarak olurdular rû-māl
 Tekellüm-sāz olup eşcār-ı bī-fem yâ Resûlallah
- Güneşden kıskanıp cism-i leṭāfetnāk ü pür-nūruñ
 Olurdu sāye-dārıñ bir bulut hem yâ Resûlallah
- Kemāl-i şerm ile yāḥūd güneş nūr-ı cemālīñden
 Ederdi bir şehābı araya zamm yâ Resûlallah

Füzûndur mu‘ cizâtîñ en ‘ azîmi Hâzret-i Ḵur’ân
Be-haqq-ı her ẖurûf-ı naşş-ı muhkem yâ Resûlallah

35. ‘ Ulüvv-i şânîñ olmaz kâbil-i tavşîf el-hâşıl
Medîha-güyuñ iken Rabb-i Erham yâ Resûlallah

Kabûl-i şıhhat eyler zaħm-ı cürm-i ‘ âşiyân ancak
Ederse dest-i luţfuñ vaż‘ -ı merhem yâ Resûlallah

Te’emmül eyledikce pîç ü tâb-ı ‘ uqde-i işmim
Perişân-hâtırım mânend-i perçem yâ Resûlallah

Nigâh-ı luţfuña ger mazhar olmazsam kıyâmetde
N’olur hâlim benim Allahü a’lem yâ Resûlallah

Nükûd-ı kem-‘ ayâr-ı cürmüm olmaz kâbil-i ta‘ dâd
Şevâbım ise yok miqdâr-ı dirhem yâ Resûlallah

40. Günehkârım velâkin ümmetiñ kim hayr ümmetdir
O ümmetde ḵulun da bir haqîrim yâ Resûlallah

Ziyâretle cihân-ı bî-bekâda ravza-i pâkiñ
Ḵuluñ Hilmî’yi kıl şādān ü hurrem yâ Resûlallah

Kıyâmet günü de kıl mazhar-ı luţf u şefâ‘ at kim
Kemâl-i rahmıña ümmîd-dârım yâ Resûlallah

Ḥuzūr-ı nāşirü'n-nūruñla cümle âl ü aşḥāba
Şalavatla selām olsun dem-â-dem yâ Resûlallah

-5- (5)

Na‘t-ı Diger

Mefā‘ilün Fe‘ilātün Mefā‘ilün Fe‘ilün

Nebî ki bâ‘ iş-i icād-ı cümle-i mevcûd
Nebî ki Bâri-i peydâ-geri-i bûd u ne-bûd

Nebî ki bâsıt-ı ḥān-ı nevāle-i elṭāf
Nebî ki menba‘-ı māü’l-ḥayāt-ı ‘âlem-i cûd

Nebî ki seyyid-i ḥalk u güzide-i kevneyn
Nebî ki zübde-i ‘âlem esās-ı kevn ü vücûd

Nebî ki Hâdi-i minhâc-ı eslem-i İslâm
Nebî ki dâ‘i-i Bâbü’s-selâm-ı dâr-ı ḥulûd

5. Nebî ki şāhib-i pākize-i Livāü’l-ḥamd
Nebî ki faḥr-i maḳām-ı mükerrem-i Mahmûd

Nebî ki şāh-ı ‘azîm-i erâ’ik-i melekût
Nebî ki tâc-ı rü’üs-i peyâamberân-ı vedûd

Nebî ki ḥilye-i miḥrâb-ı ḥutbe-i levlāk
Nebî ki ḥalk-ı sivâdan odur hemân maḳşûd

Nebī ki buldu muḥibbi şafā-yı bāğ-ı Na‘īm

Nebī ki buldu ‘adūsu daḥīl-i külḥen-i od

Nebī ki ‘arz olunur ḥāk-i pāyine aḥvāl

Nebī ki vāḳıf-ı cümle muğayyebāt ü şühūd

10. Nebī ki müşfik-i ümmet şeff‘-i rûz-ı cezā

Nebī ki Aḥmed ü Ḥāmid Muḥammed ü Mahmūd

Nebī ki bâdi-i temkîn-i ‘unşur-ı âdem

Nebī ki fıtratıdır bâdi-i hidāyet-i hūd

Nebī ki neş’eti ‘âlemlere sirâc-ı münîr

Beşîr-i ehl-i itā‘at nezîr-i ḳavm-i ‘anūd

Nebī ki ḥāmil-i nûru bulunduğundan için

Cenâb-ı Âdem’e cümle melekler etdi sücūd

Nebī ki sâḥa-yı deşt-i taşavvura şıgmaz

Fezâ-yı luṭfu o rûtbe faşîḥ ü nâ-maḥdūd

15. Nebī ki ḥürmet-i şânında enbiyâ-yı ‘izām

Ḥudāya eylediler hep ḳavî yemîn ü ‘uhūd

Nebī ki efşah-ı ‘âlem e’imme-i fuşahā

Yanında cümle teḥiyyât ‘acze etdi ḳu‘ūd

Nebî ki etmediginden nübüvvetin taşdıķ
Düşüp mağāk-ı mezelletde aldı avm-i Yehūd

Nebî ki ahr-ı e‘ ādî için ğazā etse
Olurdu şinf-ı melā’ik ma‘ iyyetinde cünūd

Nebî ki cedd-i mecīdi bulunduğundan için
Halīl’e berd ü selām oldu āteş-i Nemrūd

20. Nebî ki na‘ tını nātık idi kitāb-ı Zebūr
Demişdi vasfını eslāfa Hāzret-i Dāvūd

Nebî ki fāris-i esb-i şefā‘ at olduğda
‘Uşāta cennet olur ‘arşa-i dem-i mev‘ ūd

Nebî ki nehr-i ‘azīm-i ‘ināyeti o zamān
Akar mecāri-i şahrā-yı haşre nā-ħudūd

Yaratdığında Ĥudā rūḫ-ı atıeb ü pākin
Ne ins ü cān ü ne ebdān ü cān idi mevcūd

Ne āsumān u zemīn ü ne cevher ü ne ‘araz
Ne ūmmehāt ü mevālīd var idi ne mūhūd

25. Yoğ idi zerre eşer kā’ inātdan o zamān
‘Anāşır idi nihān ü zamān idi nā-būd

Anınçün etdi rubûbiyyetin Hudâ izhâr
Bu ‘izze mazhar o memdûh u emced-i mevlûd

Hulâşa cümle yaradıldı nûr-ı pâkinden
Bu hoş delâil-i şer‘ ile müşbet ü meşhûd

Mükevvenâta esâs oldu zât-ı muhteremi
Yüzünden aldı ziyâ âfitâb-ı çarh-ı kebûd

Zan etme sâde güneş etdi istifâza-i nûr
O nûrdur olan a‘yân nâsa şu‘le-nümûd

30. O nûrdur daḥi insâna mâye-i îmân
Buña inanmayanñ tâli‘i degil mes‘ûd

Ziyâ-yı kalb âña îmân ile olur ḥâşıl
Şafâ verir ne ğinâ âdeme ne kenz ü nuḳûd

‘Ulüvv-i kadrini iz‘âna yok mecâl-i beşer
O yolda bender-i imkân-ı âdeme mesdûd

Ve ba‘deẓâ diyeyim bir hikâye-i rengîn
Şımâḥ-ı cân ile ger istimâ‘ edersen ögüd

Nebî-yi muhteremiñ ya‘ni bahş-i mi‘râcın
Beyân için edeyim sevḳ-i kilik-i şevḳ-i sürûd

35. Hâbîb-i hâşını bir şeb vişâle da‘ vet için
 Kemâl-i luţf ile Cibrîl’i gönderip Ma‘bûd
- Ne şeb ki zulmet reşk-i sevâd-ı kâkûl-i hûr
 Ne şeb ki maţla‘-ı envâr-ı Ferkadân-ı su‘ûd
- Gelip de hâne-i ‘âlî-i Ümmühânîye
 Kemâl-i ‘izz ü haşem ile peyk-i Rabb-i ‘ubûd
- Huzûr-ı hazrete Hâk’dan selâm edip tebliğ
 Dedi buyur gidelim kurba ey nebî-yi vedûd
- Hemân-dem eyleyeler ‘azm-i Mescid-i Akşâ
 O sâhaya olıcağ sâye-sâz-ı ‘izz-i vürûd
40. Olup cemâ‘ at-ı ervâh-ı enbiyâya imâm
 Buyurdular pes ez-ân semt-i âsumâna şu‘ûd
- Bütün melâ’ike şaf-beste-i selâm oldu
 Durup güzergeh-i ta‘zîmde mişâl-i cünûd
- Memerr-i hürmete neşr etdiler le‘âl-i şenâ
 ‘Umûm-ı ehl-i semâvât-ı nâ-sütûn u ‘amûd
- Kemâl-i şevket ü iclâl ile güzâr ederek
 Olunca Sidreye tâ Müntehâ sülûk u hudûd

O yerde nâṭıka-perdâz lev-denevtü olup
Cenâb-ı Rûḥu'l-Emîn etdi ihtiyâr-ı rükûd

45. Hicâb-ı bî-‘ add olup fevķ-i Sidrede zâhir
Geçip oralara da kıldı neşr-i ‘ anber ü ‘ ūd

Añı te‘ âķuben ‘ Arş-ı ‘ Azîme oldu hemân
Ġubâr-ı pāk-i ķudümü medâr-ı faķr ü su‘ ūd

O sâḥada işitip *üdni minnî* fermânın
Taķaddüm etdi cenâb-ı peyâmbere-i Ma‘ bûd

Nihâyet erdi bir özge maķâm-ı ‘ izzete kim
Berâber oldu o ‘ âlemde ḥâl-i ġayb u şühûd

Denilmez ol yere ‘ âlem ki yoġ idi orada
Cihât-ı muḥtelif ile cevânib-i maḥdûd

50. Ne in ü an ü zemîn ü zamân el-ḥâşıl
Mükevvenâtdan ańda eşer idi mefķûd

Kemâl-i luṭf ile dîdâr-ı pâkin ‘ arz etdi
Ḥabîb-i Ekremine Ḥazret-i Ḥudâ-yı Vedûd

Münezzeh olarak eşbâḥ ü şeklden lâ-şekk
Cenâb-ı Ḥâlîķı gördü Resûl-i şâḥib-i cûd

Tekellüm eyledi bî-harf ü şavt anıñla Hudā
Bu bahşı anlamadan aql u fikr olur bî-ḥod

Olup bu vech ile mesrūr-ı rü 'yet-i dīdār
Zemīne eyledi bi'l-‘avde neşr-i şu‘le-i sūd

55. Biraz da ḥālīme yanıp yaqılayım Ḥilmī
Edip te 'emmül-i ḥāl-i ceḥīm-i zāt-ı vuḳūd

Göñül hevā vü hevesle henüz ḥarīş-i günāh
Le 'īm-i nefis ile ḥālā *li-rabbihi le-kenūd*

Bu ḥāl ile düşünüp ser-be-ḥāk-i endūhum
Ki seyyi 'āt-ı 'amel etmeye beni merdūd

O dem ki cümle ḥalā 'iḳ bölük bölük edeler
Kemāl-i lerziş ile mevḳi' -i cezāya vürūd

O dem ki vaż' oluna vezn ü zer için mīzān
Şırāt o dem ki ola dūzaḥ üstüne memdūd

60. Gelip de mev' id-i neşr-i defātir-i a' māl
Beyaza ki çıkacak ḥayr ü şer ne ise kuyūd

Muḥīṭ olunca umūm-ı ḥalā 'iḳi 'arasāt
Tutunca maḥşeri hep nāle-i şerer-ālūd

Farîk-i ehl-i sa‘âdet gidince Firdevse
Olunca ehl-i şeqâvet cehenneme matrûd

Kıyâmeti kıparınca nidâ-yı vâveylâ
Edince nevha-i hayret revâk-ı ‘Arşa şu‘ûd

Bu na‘t-ı okuyarak kalkayım mezârımdan
Diye ahâli-i mahşer bu kangı merd-i velûd

65. O hâl ile süreyim yüz huzûr-ı mahbûba
Hümâ-yı işm ü günâh ile olmayıp mem‘ûd

Habîb-i Hak ki rızâsındadır huşûl-i felâh
Kulundan ede Hudâ zât-ı pâkini hoşnûd

Hemîşe vâşıl ola âsitânına dilerim
Şalât-ı bî-had u ihşâ selâm-ı nâ-ma‘dûd

-6- (6)

Hicâz Vilâyet-i Celîlesi Mektûpcusu Sâbık Sa‘âdetlü Mehmed Behcet
Efendi’yle Trabzonî Şâlih Efendi’nin Tarîk-i Rif‘at-i Refîk-i İştirâkda
Tanzîm Eyledikleri Na‘t-ı Şerîf-i Behcet-i Elîfiñ Taḥmîsidir.

Mefâ‘ilün Mefâ‘ilün Mefâ‘ilün Mefâ‘ilün

Sözün vahy-i Cenâb-ı Kibriyâdır yâ Resûlullâh
Özün tâc-ı rû‘ûs-i enbiyâdır yâ Resûlullâh
Yüzün lem‘a-res-i mihr-i ḡuhâdır yâ Resûlullâh
(Behcet) Cemâliñ şem‘-i minhâc-ı hüdâdır yâ Resûlullâh

(Rif at) Vücûduñ şu'le-i nûr-ı Hüdâdır yâ Resûlullâh

Yaratdı kâ'inâtı zâtıñ için Hâzret-i Mevlâ

Sebebsin halk-ı kevneyne be-hakk-ı sûre-i İsrâ

Cenâbıñ maḥrem-i ḥâşş-ı ḥarîm-i kurb-ı ev-ednâ

(R)Kâşındır kâb-ı kavseyn u saçın *ve'l-leyl izâ yağşâ*

(B) Nehâr-âsâ cemâliñ münclâdır yâ Resûlullâh

Ġubâr-ı âsitânıñ kuḥl-i çeşm-i cümle 'âlemdir

O kim bu sürmeden çekmiş ola 'âlemde âdemdir

Bu kışşa nezd-i erbâb-ı ḥıredde ġayr-ı mübhemdir

(B)Ser-â-ser kâ'inâta zât-ı pâkiñ cüz'-i a'zamdır

(R) Vücûduñ bâ'is-i arz u semâdır yâ Resûlullâh

Cenâb-ı aḫdesiñdir 'âleme çün bâdi-i raḥmet

Ümmîd-i şefḫatiñle eyledik 'isyânda keşret

Velî bakılsa zâhir ehl-i fehme ma'nâ-yı kıllet

(R)Günâh-ı kûh-ı kâf-ı ümmetiñ eltâfiña nisbet

(B) Vücûd-ı mürġ-i 'anḳâ gibi nâdir yâ Resûlullâh

5. Kerem kıl rûz-ı rüst-â-ḥîzde cümle günehkâra

Taḥammül edemez ümmetleriñ zîrâ ġam-ı nâra

Ḥuşûşâ bende-i ḥâḳ-i deriñ Ḥilmî-i bî-çâre

(B)Şefâ'at kıl şefî'ü'l-müznibîne Behcet-i zâra

(R) Şefâ'at kânısıñ Rif at gedâdır yâ Resûlullâh

İBTİDÂ' -İ KÂŞÂİD

- 1 – (7)

Zât-ı Felâṭun-simât-i Ḥazret-i Pâdişâhîniñ Avrupayı Teşrîf-i Me'âlî-Redif-i
Mülûkânelerinde Ba'zı Şitâyiş ü Vukû'atı Mutazammın Tanzîm olunan
Kasîde Ya'ni Avrupa-yı Kariḥadan Celb Edilen Kumaş-ı Ber-güzîdedir.

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün

‘ Aceb bir rûz-ı ḡamnâk olduğundan o dem-i buḫrân
İḥâta eylemişdi dehri ebr-i zulmet-i aḫzân

Olup efrâd-ı millet dîde-ḥûnîn-i ḡam-ı ḥasret
Sirişk-i mâtem etmişdi isâle ‘ayn-ı ‘âlemyân

Dönüp Kânlıca’ya çeşmi ahâli-i Sitanbul’un
‘Azâblar içre ḡalmış idi ehl-i cümle-i büldân

Seyâḫat etmesiyle cennet-i dâr-ı ḫilâfetden
O şâhiñ nâr-ı hicri verdi ḫalka sūziş-i nîrân

5. O rûḫ-ı cism-i ‘âlem ki seyâḫat kıldı mülkünden
Vedâ’ etmişdi ḡüyâ cümle-i ervâḫdan ebedân

Olunca râkib-i fülk-i ‘azîmet ya'ni Nûh-âsâ
Hemân etmişdi eşk-i çeşm-i ‘âlem bir büyük tûfân

Fransa İmparaṭoru Napolyon eyleyip da’vet
Şereflelendirmek için mülkünü almaḫ için çok şân

O hâkân-ı tevâzu' -pîşe de biñler yaşasın kim
Edip bahş-i icâbetde nigâh-ı luṭf ile im'ân

Kemâl-i ihtîşâm u şevket u şân u mehâbetle
O semte cyledi taḥrîk çarḥ-ı keşti-i iḥsân

10. Ne 'âlî-şân u şevket görmedi emsâlini 'âlem
Ne bâlâ ihtîşâm aḥbârını işitmedi insân

Gelip birçok donanmâ resm-i istikbâli îfâya
Açıp hep bâdbân-ı ḥürmet ü ta'zîm-i bî-pâyân

Bu tarz üzre ṭoluna lem' a-baḥş olduḡda mihr-âsâ
Ṭolun demişdi mâh-ı ṭâreme fecr-i şafaḡ-dâmân

Yanaşdıḡda o deryâ-yı mekârim sâḥil-i baḥre
Şaçıldı kum yerine reh-güzârına dūr ü mercân

Donanıp dürlü dürlü bandıralarla bütün belde
Dönüp gülzâra açdı gūyiyâ ezḥâr-ı pūr-elvân

15. Erişdi ṭülen eşvât-ı sürûru ṭoplarıñ çarḥa
İşitdi 'arzan o âvâz-ı şādîyi fiġânistân

Olundu orada o rütbe i' lân-ı meserret kim
Şadâ-yı dest-i şādî ile silindi Firengistân

Olunca Paris'e de şevket ü iclâl ile pâ-res
Nevâ-yı vîv-i sultân ile doldu kûbbe-i devrân

Çiçekler atdılar birçok nazargâh-ı hümayûna
Ki oldu reh-güzârı reşk-i bâğ-ı sünbül ü reyhân

Hücûm-ı şu' le-i şem' -i şebistân-ı meserretten
Zalâm-ı leyl olmuşdu derûn-ı şehrdan pinhân

20. Mükemmel bir geçit resmi kılındı şöyle icrâ kim
Geçit vermiş değil emşâli dense dehrde çesbân

Temâşâ etdiği esnâda da sergiyi bi'l-ħaşşa
O ferş-i ħâk-i pâyı atlas-ı gerdûn ile yeksân

Cemâlin seyr için ħalkın kemâl-i izdiĥâmından
Hilâl-i rāhda sergiye döndü cebhe-i insân

Ĥulâşa olunan fevkü'n-nihāye ihtirāmâtın
Degil cüz'ice şerĥ-i metn-i vaşfı kâbil-i imkân

Oradan eyleyip İngiltere ülkesini teşrîf
O aĥtârı da kıydı ĥıbta-baĥş-ı cümle-i 'umrân

25. Kıraliçe cenâbıyla kibâr-ı hey'et ü millet
Büyük şenlikler ile etdiler faĥr u sürûr i' lân

O mevķi‘ den de edip iħtiřām ü řān ile ‘ avdet
Avusturya diyārın eyledi teřrīf ile řādān

Ricāli tıtdular řabķaların ellerde ta‘ zīmen
Güzergāhında durdu şaf-ı tekrīme bütın nısvān

ķıral-ı Nemçe’ye nīmce iřāret eylese bi’l-farz
Ederdi belki cānın meslek-i ta‘ zīmde ķurbān

O rütbe farķ-ı ħürmet etdiler ki görmege muħtāc
İşitmekle iħāta edemez ta‘ rīfini ‘ irfān

30. Tamāmıyla ķarīrū’l-‘ ayn ķıldı Avrupa mülkūn
Ġubār-ı maķdemiyle ħāřılı ol řāh-ı Cem-‘ unvān

Ne řāh-ı ‘ aşr kim revnaķ-dih-i dīhīm-i ‘ Ořmānī
Ĥıdīv-i kām-rān ‘ Abdül-‘ azīz Ĥan-ı ħaķāyıkdan

Ĥıdīv ammā ħıdīvān-ı zamāne ‘ abd-i memlūku
‘ Azīz ammā ‘ azīz-i Mışr añā bir bende-i fermān

Meh-i gerdūn-ı raħm u ma‘ delet řāh-ı melek-sīret
řehenřāh-ı serīr-i saltanat mihr-i felek-eyvān

Dūr-i dārātı dār-ı ilticādır rūķ-ı Dārā’ya
Olurdu ber-ħayāt olsaydı Ķayřer ķařrına derbān

35. Şu‘â-yı şem‘a-yı iclâli reşk-i şu‘le-i hürşîd
 Çerâğ-ı şevketinden iktibâs-ı nûr eder Keyvân
- Meger bir kıt‘a-i nâ-çîzedir kim sâha-i dünyâ
 Degil cevlangâh-ı esb-i ‘izz ü şânına meydân
- Zemîn bir nokta-i mevhûmedir şahrâ-yı ‘adlinde
 Kef-i lûtfuna nisbet kaçre-i ma‘dûmedir ‘ummân
- Şeb-i ikbâl ü şânı maṭla‘-ı necm ü meh-i elṭâf
 Şabâh-ı şevketi vâkt-i zuhûr-ı neyyir-i ihsân
- Cenâh-ı re’feti mebsûṭ-ı fark-ı cümle-i ‘âlem
 Nihâl-i devletidir sāyebân-ı halk-ı ‘ālemyân
40. Gülistân-ı şafâ-yı ṭab‘ının maḥşûlûdür sünbül
 Bahâr-ı lûtfunû ednâ gülûdür gonçe-i ḥandân
- Ḥiyâz-ı şefkatidir mecma‘-ı âb-ı ḥayât ammâ
 Riyâz-ı dil-güşâ-yı ‘adli de feyz-i bahâristân
- Şehenşâh-ı felek-câhâ zekâ-yı ufḫ-ı ihsânâ
 Eyâ bedr-i münîr-i merḥamet şâh-ı kamer-pîşân
- Görenler ğarbda envâr-ı şark-ı şevket ü şânın
 Yanaşdı mağribe demiş idiler neyyir-i tâbân

Bu taḳdīrce yanaşdı vaḳt-i sâ‘at dense câ‘izdir
Ki döndün ğarbdan mânend-i ḥurşīd-i fūrūġ-efşân

45. ‘Alâmât-ı kıyâmetden biri de çünki mervīdir
Tulū‘ eyler ḥilâf-ı ‘âde maġribden güneş ol ân

Kıyâmet ise ḳopdu gibi işte top şadâsından
Edince pâyitaḥtıñ ḥalkını teşrif ile şadân

Ḥayât-ı tâze geldi ‘avdetinle ḳalīb-ı nâsa
Ḥalâ’iḳ buldu yümni-i maḳdemiñ ile yeniden cân

Firâr etmişdi bizden çünki ḥab-ı leyle-i rāḥat
Sen olduğça seyâḥat-ḥâne-i iclâlde miḥmân

‘Aceb mi şimdi farḥ-ı şādumânı eylesek izḥâr
Büyük ‘ıyd-ı meserret ḳıldı bu rûzı bize Yezdân

50. Teşādüf etdi lafz-ı ‘ıyd seksen dört ile zîrâ
Zamân târîḥ-i şādīdir ki başḳa istemez bürhân

Bi-ḥamdillâḥ olup seyr-i cemâliñle bütün mesrūr
Tebâ‘ud eyledi ḳalb-i ‘umûmīden ğam-ı hicrân

Nice i‘lân-ı şādī etmesin ḥalk-ı cihân artıḳ
Tekerrür eylemez dünyâda böyle es‘ad-ı ezmân

‘Umûm halkıñ olup hissemend âsar-ı şâdiden
Ferahnâk olarak nev‘-i beşer devrânda el-ân

Büyük şenlikler etdi pâdişâhım cümle iklîmiñ
Şu farṭ-ı şevke kaldı dîde-i dünyâ bile hayrân

55. Memâlikde yanan şem‘-i meserret ictimâ‘ından
Şeb-i teşrîfiñ oldu reşk-i reng ü hey‘et-i rûzân

Zemîn ol mertebe şenlendi kandillerle haqqâ kim
Görünmez oldu rûy-ı âsumân üzre meh-i raḥşân

Huşûsuyla büyük icrâ-yı şehrayîn etmiştir
Trabzon vâlî-i pâki kim oldur ma‘den-i ‘irfân

Ne vâlî kim hem işe muḳtedir hem maḥlaş-ı devlet
Hemîşe kendisinden de ahâlî hep teşekkür-ḥân

Ḳuluñ da eyleyip ez-cümle envâ‘-ı tarab peydâ
Seyâhat-nâme nâmıyla ḳaşıde eyledim ityân

60. Bu takrîb ile buldum ‘arz-ı hâle medḥal-i cür‘et
Şu hengâm-ı neşâtı bilerek bir mevsim-i şâyân

Bulundum şâdıḳâne hayli ḥıdmetlerde ammâ kim
Yine gezmekteyim bilmem ne sırdır bî-ser ü sāmân

Hüner ise medâr-ı feyz kalmam mişlime mādûn
 Degilsem de kemâlât ile pek de fâ'ıku'l-akrân

Egerçi pek muhâsib 'add olunmazsam da 'âlemde
 Müsâvât-ı hesâb u sehvi etdim pek güzel iz'ân

Biraz da kesb-i şöhret etdigimden fenn-i inşâda
 Olur âşâr-ı hâmem lâ'ik-i dest-i hünermendân

65. Gelince bahş-i eş'âra da hayli zâd-ı tab'ım var
 Olur evrâk-ı nazmım toplanılsa bir büyük dīvân

Şadâkat ise re'sü'l-mâl-i dükkân-ı hayâtımdır
 İhânet şûretiyle etmedim sermayeden noķşân

Bu hâl üzre tamâm on bir sene hıdmetdeyim ammâ
 Felek göstermedi bir feyze hâlâ şûret-i imkân

Nem eksikdir bakıldıkça şu esbâb-ı mükâfâta
 Budur ey şâh-ı 'âlem kalbim işte eyleyen vîrân

Zamânı gelmiş ise sâye-i şâhânede elbet
 Huşûl-i maķşad-ı 'abd-i haķîre olunur fermân

70. Murâd-ı kemterânem hâk-i pâya 'arz-ı hâcetdir
 Der-i pâk-i Süleymânîye hâlin bildirir mûrân

Du‘ā-yı devletin tezkār edelim ba‘d-ez-în Hilmî
Ki odur hıdmet-i mefrûze-i her şâhib-i îmân

Ola mihr ü meh-i iclâl ü şânı nâşirü’l-envâr
Seyâhat eyledikçe şaḥn-ı ‘âlemde şeb ü rûzân

Edip ‘ömr-i ‘azîzin tâ zamân-ı ḥaşre dek memdûd
Bağışlasın ‘ibādullâha zâtın Hâzret-i Mennân

- 2 – (8)

**Zat-ı Şevket-Simât-ı Hâzret-i Pâdişâhî İçin Mîr-gün-ı Sâhil-Serâ-yı
‘Âlilerinde Verdikleri Ziyâfet Hakkında Hıdîv-i ‘Âlî-Câh-ı Mısr Devletlü
Feḥametlü İsmâ‘îl Paşa Hâzretlerine Takdîm Olunan Kaşîdedir.**

Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün

Habbezâ ey dâver-i Mısr u hıdîv-i kâm-rân
Nîl-i iḥsânın tereşşüh-sâz-ı emşâr-ı cihân

Bir hıdîv-i ‘âlî-i şehri mekârimsiñ seniñ
Mısr-ı elṭâfında kâlâ-yı ‘inâyet râygân

Sâye-i luṭfuñda ma‘mûr oldu ḥaḳḳâ Kâhire
Çünkü etdik irş ile te’yîd-i şân-ı ḥânedân

Görse ger rûz-ı yed-i beyzâ-yı şân u satṭetiñ
Ġarḳ-ı baḥr-ı ḳahr olurdu fırḳa-i Fir‘avniyân

5. Şît-i ikbâliñ şehîr-i çâr-rükn-i kâ'inât
 Şân-ı iclâliñde şöhet-efgen-i kevn ü mekân
- Şöhret-efzâ-yı cihân olalı gird-i dergehiñ
 Çeşm-i ragbetden sürüldü kadr-i kuhl-i İşfahân
- Silk-i tedbiriñ medâr-ı intizâm-ı memleket
 Hikmet-i re'yiñ taḥayyür-âver-i işrâkiyân
- Olduğundan zıll-i luṭfuñ şâmil-i fark-ı enâm
 Fark-ı iclâliñde zıll-ı luṭf-ı Mevlâ sāyebân
- Sür' at-i te'sîrde esb-i nüfûz-ı ḥükmüñe
 Olamaz seyr-i serî' -i bād-ı şarşar hem- 'inân
10. Mihr-i burc-ı himmetiñ nûr-ı nehâr-ı bezl-i cûd
 Mâh-ı luṭfuñ mâḥi-i târik-i şâm-ı imtinân
- Dürre-i elṭâfa deryâdır dil-i dâd-âveriñ
 Ṭab' -ı pâkiñ sâḥasıdır gevher-i iḥsâna kân
- Ṭarz-ı dil-cûy-ı leṭâfetde riyâz-ı luṭfuña
Hâzihi cennâtü 'adnî der görenler bî-gümân
- Fedḥuluhâ ḥâlidîn* âvâzı da olsa n'ola
 ' Abd-i nâ-çiziñ gibi nâ-çâra zîb-i gûş-i cân

Çıkmağa lâzımdır eyvân-ı bülend-i vaşfiña
Cân-bâz-ı kilke hâbl-i fikrden bir nerdübân

15. Mürtefi' dir tâk-ı kaşr-ı devletiñ ol rütbe kim
Olamaz şaṭh-ı zemînine müḥâzî âsumân

Böyle yazmış kâtib-i hikmet sicill-i vaşfiña
Şakk-ı taḫdîre edip taṭbîk-i elfâz u beyân

Bedr-i burc-ı merḥamet mihr-i sipihr-i 'âtıfet
Aḫter-i tâbende-i şefkat ḫıdîv-i mihribân

Dâver-i Mıṣr u ser-efrâz-ı ḫıdîvân-ı kirâm
Şaf-der-i maḥkûmü'l-iḥsân u 'azîz-i nüktedân

Zîver-i ser-nâme-i cümle kitâb-ı ihtîşâm
Revnaḫ-ı dîbâce-i Şeh-nâme-i iḫbâl ü şân

20. Şânını i' lân eder âşâr-ı feyz-envâr ise
Gün gibi eyler 'umûma 'arz-ı dîdâr-ı 'ıyân

Eyleyip teşrîf ez-cümle kemâl-i şân ile
Şehr-i İstanbul'u edince ḫudûmü şādumân

Pâdişâh-ı bâhirü'l-iḥsânı da' vet eyledi
Pâdişâh-ı 'aşr kim tâc-ı ser-i 'Osmâniyân

Mîr-gûn sâhil-sarâyında o memdûhü'l-himem
Eyleyip bir gece tertîb-i ziyâfet de hemân

Donadıp kandîl-i bî-‘adle der ü divârını
Halka gösterdi şeb-i târ içre gündüzden nişân

25. Nice gündüz denmesin ol leyle-i mes‘ûdeye
Bunca kandîl-i cihân-efrûzdan başka inan

Anda zât-ı pâdişahî mâh-ı ‘âlem-tâb idi
Şadr-ı ‘âlî vü re’îs-i meclis ise ahterân

Pertev-i zât-i hıdîvî de edince inzimâm
Oldu sâhil-hânedan hâl-i zâlâm-i şeb nihân

Atılıp envâ‘-ı maşnû‘ât-ı nâriyye daği
Her biri etdi fişengiñ tāk-ı çarha ahterân

Atarak şalkım saçak nâdîde bî-‘add dahmeler
Şâl daği şallatdı deryâyı kökünden nâgehân

30. Her biri döndü yanardağa daği vapurlarıñ
Âsumâna olarak mehtâb ile âteş-feşân

Öyle mehtâb-ı cilâ mâhiyyet-i nâdîde kim
Mâhdan mâhiye dek oldu ziyâ-bağş-ı cihân

Muzikalar da olup şevk ü tarabla nağme-sâz

Duydu âvâz-ı ferahnâkin maķâm-ı İşfahân

Hilmî-i kemter de kesb-i farı-ı şâdî eyleyip

Böyle şenlikler edince ol hıdv-i kâm-rân

Qıldım işte bu qaşide ile tebrîke şitâb

Açarak irâd-ı elfâz-ı şenâya da dehân

35. Mecd ü iclâlin mezîd ü vaķtini etsin sa'îd

Kişver-i Mışr-ı feķâmetde Hudâ-yı müste'ân

- 3 - (9)

Hâlâ Hâriciyye Nezâret-i Celîlesine Pîrâye-sâz-ı İķbâl Olan Vezîr-i Şafvet-semîr-i Bî-mişâl Devletlü Şafvet Paşa Hâzretleriniñ İkinci Def'a Olarak Ticâret Nezâret-i Celîlesine Cenâh-efgen-i İclâl Olduķları Eşnâda Mecmû'a-i Ma'ârif şâhib-i İmtiyâzı Ve'l-hâlet ü Hazihi Trabzon Vilâyeti Ğazete Muħarrir-i Belâġat-Perdâzı 'İzzetlü 'İşmet Efendi'niñ Berây-ı Tebrîk-i Tanzîmine Hâme-i Şevķi Tahrik Eyledikleri Qařideye 'Âcizâne Söylenilen Tahmîs Olup Bi'l-inşâ Müřârünileyh Hâzretlerine Taķdîm ve İsrâ Qılınmışdır.

Fe'îlâtün Fe'îlâtün Fe'îlâtün Fe'îlün

Âşaf-ı kân-ı kerem-kâr-ı güzâr-ı devlet

Dâver-i dâd-ger-i debdebe-dâr-ı devlet

Mefħar-ı hey'et-i iķbâl-medâr-ı devlet

Ey güzîn-i vükelâ faħr-i kibâr-ı devlet

Sebeb-i munteħab-ı şân u vaķâr-ı devlet

Zeheb-i hâliş-i şân u şerefiñ pek meşhûr
 Sikke-i ‘ âtıfetiñ nağd-i ümmîd-i cumhûr
 Mehek-i tecrübeden çıkdı bu beyt-i meşkûr
 Sensiñ ol mâye-fezâ-yı güher-i cümle umûr
 Ki bülend olmada kıadriñle ‘ ayâr-ı devlet

Yazsın evşâfiñi tâ bilerek emr-i mefrûz
 Şu me’âl üzre her evzân ile aşhâb-ı ‘ arûz
 İstifâzât-ı kerem ğayrdan emr-i mefrûz
 Sensiñ ol baħr-i kerâmet ki olur baħr-i füyûz
 Himmetiñle dürer-efzâ-yı kenâr-ı devlet

Kuvve-i ğâlîbe-i himmetiñe şad taħşîn
 İhtimâmiñla olur ħall-pezîr-i tehvîn
 ‘ Uğde-i cümle mehâm-ı felek-i ‘ usr-âyîn
 Feyz-i re’yiñle şeref bulmada âfâķ u zemîn
 Hüsn-i re’yiñle tamâm olmada kâr-ı devlet

5. Rîze-i seng-i deriñ nuķra-i rengîn-himem
 Dergeh-i merĥametiñ sikkegeh-i nağd-i kerem
 Şübhesiz ħalbe çıkar başka söz îrâd etsem
 Āsitîn-i keremiñ kîse-i dînâr u direm
 Āsitân-ı himemiñ cây-ı qarâr-ı devlet

Nîgehiñ nergis-i zîbende-i bâĝ-ı iclâl
 Deheniñ ĝonça-i ra‘nâ-yı nihâl-i iķbâl
 Suĥanıñ ĝâliye-baħşâ-yı meşâm-ı âmâl
 Dil-i ‘ âlî-nazarıñ gülşen-i iclâl ü kemâl

Kilk-i mu‘ ciz-eşeriñ ebr-i bahār-ı devlet

Şītiñ ārāyiş-i āzān-ı berāyā-yı ‘Irak
 Şöhretiñ kişver-i Keşmīr’e kadar düşdü ırak
 Nokta-i merhametiñ ğıbta-i cirm-i nüh tāk
 Āyet-i menkabetiñ hısn-ı haşīn-i āfāk
 Nüşha-i ma‘ deletiñ hırz u cidār-ı devlet

Eşer-i mes‘ adet-efzā-yı kudūmuñla inan
 Açdı ezhār-ı leṭāfet yine gülzār-ı cihān
 Müjde-reslikle bu beyti okudu bülbül-i cān
 Oldu feyz-i kadem-i pākiñ ile reşk-i cinān
 Açılıp gül gibi her cāy u civār-ı devlet

Geldi envā‘ -ı feraḥ cān u dil-i ekvāna
 Düşdü āşār-ı tarab bagçe-i devrāna
 Olsun evrād-ı seher elsine-i mürġāna
 Bu güşāyişle ‘aceb mi çemen-i imkāna
 Meyl edip gelse o āhū-yı nigār-ı devlet

10. Ğam-ı devrānı edip ref‘ ü telef kim kıomadı
 Dilde ğıll u ğış-ı āşār-ı esef kim kıomadı
 Nī‘ mezā vaqt-i meserrāt-ı halef kim kıomadı
 Bārekallah zihī şevk ü şeref kim kıomadı
 Dehrde hüzn ile bir sīne-figār-ı devlet

Ķurulup şahn-ı çemenzārda bezm-i sāgar
 Neş‘e-yāb oldu dem-i şevk ile hep bülbüller

Ṭakınıp zilleri bā-zevḳ u sūr-ı evfer
 Yeridir elde ḳadeḥ kendi ayağıyla eger
 Gülşene rakş ederek gelse nigār-ı devlet

Oldu hengām-ı feraḥnāk u ṭarab-zā lāḥiḳ
 Diyelim mevsim-i ālāma zamān-ı sābıḳ
 Ḥamdülillāh ki gösterdi bu ḥālī Ḥālīḳ
 Şabr ederse bu leṭāfetle degildir lā'ıḳ
 Şā'ir-i pāk-dil ü nükte-nişār-ı devlet

Evc-i ümmīdde kim mihr-i sūr etdi zuhūr
 Geldi çeşmān-ı dil ü cān u cihāna fer u nūr
 Durabilsin mi daha kilḳ-i güher-rīz-i sūr
 Nice şabreylemeli ḥāṭıra çün etdi ḥuṭūr
 Midḥat-i āşaf-ı pākīze-tebār-ı devlet

O kerem-pīşe ki bezl etmekdedir elṭāfin
 Geçdi şehrah-ı ma'ārifde bütün eslāfin
 Düşürür ḡayrete şīt-i hüneri ahlāfin
 O felek-mertebe kim böyle yazar evşāfin
 Kilḳ-i her kātīb-i mazmūn-şi'ār-ı devlet

15. Meḥḥar-ı şadr-ı nişīnān-ı sarāy-ı iḥsān
 Zīb-i iḳlīm-i kemāl ü şeref-i her dīvān
 A'ḳal ü ḳāfile-sālār-ı ḳaṭār-ı 'irfān
 Dāver-i server u ser-ḥayl-i mekārimekārān
 Zübde-i zümre-i eṣrāf-ı kibār-ı devlet

Nuṭḡ-ı cān-baḡş-ı kemālâtına ‘ âlem müştāk
 Nefesi çünki ḡayât-âver-i cism-i eşfāk
 İşte işbât bu da‘ vāya delîlim ey baḡ
 Revnaḡ-ı çeşm-i cihān rūḡ-ı sürûr-ı âfāk
 ‘Îsâ-i pâk-dem ü mu‘ cize-kâr-ı devlet

Dâver-i luṭf-fezâ Ḥazret-i Şafvet Paşa
 Çâre-sâz-ı zu‘ efâ Ḥazret-i Şafvet Paşa
 Der-i ‘ummân-ı saḡâ Ḥazret-i Şafvet Paşa
 Gevher-i kân-ı ‘atâ Ḥazret-i Şafvet Paşa
 Ki odur şadr-ı kemālât-şî‘âr-ı devlet

Yeñiden manşıbı tutmaḡla yeñinden yedini
 Etdi tecdîd libās-ı şeref-i sermedini
 Her ḡuşûşunda vere Ḥazret-i Ḥaḡ maḡşadını
 Yine şād eyledi yümn-i ḡademi mesnedini
 Buldu tüccâr-ı felek nef‘ u yesâr-ı devlet

Zâtı dâd u sited-i re’fet ü luṭfu cāmî‘
 Kıldı nuzẓâr-ı ‘adâlet anı Rabb-i şârî‘
 Diyemez kimse bu da‘ vāmıza ḡayr-ı vâḡî‘
 Nazarı emr-i ticâretde müdür-i nâfi‘
 Re’yidir nâfi‘a emrinde medâr-ı devlet

20. Degme şandâl olamaz luṭfuna nisbetle baḡûr
 Rîk-i her sâḡil-i iḡsânı cibâl-i meşhûr
 Oḡusun şübhe ederse bunu ḡavvâş-ı şu‘ûr
 Ol ki deryâ-yı ‘atâyâsı yanında görünür

Bir kemîn kaçre gibi ‘ aynı bihâr-ı devlet

Kevkeb-i menkabeti zîb-dih-i çarh-ı haşem
 Pertev-i şöhreti nûr-efgen-i kuçr-ı ‘ âlem
 Beyt-i âtiye sezâ mâ-şadağa’l-hâl desem
 Mihr-i burc-ı kerem ârâyiş-i gerdûn-ı himem
 Āsumân-mertebe meh-kevkebe yâr-ı devlet

Hükmüdür münhasır keşf-i hafâyâ-yı kerem
 Nuğbe-i fikreti hayret-res-i aşhâb-ı hikem
 Ne kerem-kârdır ol âşaf-ı ferhunde-şiyem
 Mağşad-ı himmeti âsâyiş-i hâl-i ‘ âlem
 Mağlab-ı devleti ârâyiş-i kâr-ı devlet

Bârgâh-ı himemi kârgah-i kaçr ü celâl
 Bulunur anda çeşidlerle kumâş-ı iqbâl
 Pîşegâh-ı keremi bender-i emn ü âmâl
 Dergehi menzile-i kaçfile-i şân ü kemâl
 Destidir zîb-dih-i bend-i kaçâr-ı devlet

Neşr-i envâr-ı kemâlâtda yokdur bedeli
 Şemsden şû‘ le-i şem‘ -i hüneri hayli celî
 Şems-i Tebrîzî de var olsa buña derdi belî
 Olmada hâşiyet-i himmeti te’şîr edeli
 Mihr-i ‘ âlem gibi pür-tâb-ı ‘ izâr-ı devlet

25. Zâtıdır evc-i ma‘ ârifde hümâ-yı nâdir
 Şi‘ r ü inşâda aña iki cenâh-ı hâzır

Vaşfını bak ne güzel söyledi işte şâ'ir
 Hüneri pîşrev-i nağme-i nesr-i tã'ir
 Eşeri zemzeme-bağşâ-yı hezâr-ı devlet

Haţtı te'sîr-i me'ânide 'aceb sihr-i bedîd
 Fikri taşvîr-i mezâmînde mi'yâr-ı sedîd
 Cem'-i zıd etmede üstâd-ı ma'ârif te'yîd
 Eline aldığı dem kilik-i beyâz u tesvîd
 Reşk eder birbirine leyl ü nehâr-ı devlet

Dâver-i dâd-resâ neyyir-i burc-ı keremâ
 Muhsin-i muhteşemâ manşif-ı vâlâ-şiyemâ
 Âşaf-ı Hâtem-edâ şâhib-i kâlâ-yı 'aţâ
 Mün'im-i muhteremâ mükrim-i âlî-himemâ
 Ey senâ-ğânı kibâr ile şığâr-ı devlet

Sebeb-i maḥẓ-i şudâ' ise de bu ta'cîzim
 Dilerim ki bula rağbet suḥan-ı nâ-çîzim
 Bâhuşuş işte şu taḥmîs-i leṭâfet-rîzim
 Olmada sâye-i luṭfuḥda bu dest-âvîzim
 Nice dem münteşir-i ba'z-ı diyâr-ı devlet

Şi'rimiñ vaşfını ehl-i hüner işitmededir
 Lâkin aşḥâb-ı ğaraẓ sem'ini perkitmededir
 Yine tâ sâmi'a-i dehre kadar gitmededir
 Gerçi her def'â pesend ile kabûl etmededir
 Haylice ehl-i şu'ûr ehl-i şî'âr-ı devlet

30. Hāmemiz peyrev-i taḳlīd-i kemālātıñdır
 Tab‘ımız muḳtebes-i nūr-ı sünūḫātıñdır
 Feyzimiz var ise muḫtāc-ı mükāfātıñdır
 Daha fer bulması mevḫūf-i ‘ināyātıñdır
 Emr et esbābını ey pāk-tebār-ı devlet

Hilmī-i ḫāk-i deriñle ki odur ‘abd-i ḳadīm
 Sözü bir ḳālība ifrāğ ile ba-şıdḳ-ı şamīm
 Bir ağızdan olarak ed‘iye-ḫān-ı tekrīm
 Saña ‘İşmet de du‘ā eyleye ‘ālem gibi kim
 Budur āyīn-i şenā-kār-ı kibār-ı devlet

Güller etdikce meşām-ı beşere neşr-i şemīm
 Sevḳ-i ebr-i feraḫ-ı ḫalk için esdikçe nesīm
 Sāḫa-i ‘āleme geldikce füyūzāt-ı ‘amīm
 Tā ki esbābını ḫalk eyleyerek Rabb-i Kerīm
 Böyle pür-tāb ola gülzār-ı mesār-ı devlet

Zīb-i her nüşḫa ola terceme-i aḫvālīñ
 Oḳuna ḫaşre ḳadar menḳabe-i iclālīñ
 Şolmaya bāğ-ı şerefde gül-i istiḳlālīñ
 Görmeye rūy-i ḫazān bāğçe-i iḳbālīñ
 Gülşen-i baḫtıñ ola reşk-i bahār-ı devlet

- 4 – (10)

Muḥākeme-i Ye's ü Emel Nām-Risāle-i Müellife-i 'Ācizānemden Bir Nüṣṣasınıñ Takdīmiyle Berāber Şūrā-yı Devlet Riyāset-i Celīlesine Sāye-güster-i İclāl Olan Yūsuf-ı Mısr-ı İḥsān ü Dāver-i Kāmilü'l-'İrfān Übbehetlū Devletlū Yūsuf Kāmil Paşa Ḥāzretlerine Takdīm Kılınmış Olan Kaşidedir.

Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilün

Ey re 'īsü'l-vükelā faḥr-i ricāl-i iḥsān
Meḥḥar-i cümle-i aşḥāb-ı kemāl-i iḥsān

Sen re 'īs olalı aḥkām-ı meḥām-ı devlet
İntizām üzre olur maḥḥar-ı ḥāl-i iḥsān

Re 'yiñ ārāyiş-i tanzīm-i derārī-i umūr
Fikretiñ rābıṭa-i silk-i le 'āl-i iḥsān

'Ārız- ı merḥametiñ nāşir-i envār-ı himem
Şāhid-i menḥabetiñ zīb-i vişāl-i iḥsān

5. Şāḥsār-ı keremiñ revnaḥ-ı eşmār-ı ümmīd
Cūy-bār-ı himemiñ feyz-i nihāl-i iḥsān

Dest-i pür-ma' rifetiñ zīb-dih-i kilik-i kemāl
Ḥāme-i 'ātıfetiñ ḥāmī-i nāl-i iḥsān

Ḥāver-i merḥametiñ maṭla' -i mihr-i āmāl
Bedr olur ṭārem-i ṭab' ında hilāl-i iḥsān

Mürtefi^ç zirve-i cūduñ cebel-i Cūdiden
Sāḥa-i tecrübede işte cibāl-i iḥsān

Bu'l-fünūnsuñ ki debistān-ı kemālātında
Tıfl-ı ebced gibidir İbn-i Kemāl-i iḥsān

10. Server-i şadr-nişīnān-ı mekārimsin kim
Dergehiñde göremem şaff-ı ni^ç āl-i iḥsān

Ḳahramān-ı sitem-āzürde-i dest-i ḳahrıñ
Zūr-ı ṭab^ç -ı keremiñ muhyī-i Zāl ü iḥsān

Doyurur ^çālemi bir ^çabd-i şenā-hānı degil
Ḥān-ı luṭfuñdaki envā^ç -ı nevāl-i iḥsān

Dāver-i dād-resā āşaf-ı ^çālī-himemā
Ey der-i devleti bālā-yı maḥāl-i iḥsān

Devr-i ebvāb ile sāyeñde revā mı olayım
Böyle keşkūl be-kef zūll-i su'āl-i iḥsān

15. Düşdügüm bir emeliñ vādi-i icrāsında
Edemem ğayrdan ümmīd-i ḥayāl-i iḥsān

Çünkü gözden geçirip ^çālemi oldum āġāh
Geldi hep ṭab^ç -ı kerīmāne kelāl-i iḥsān

Geçdi ħulķum-ı ħarāmī-i maĥāle gūyā

Hān-ı imkāndaki rızķ-i ħelāl-i iĥsān

Görürüm zāt-ı mekārīm-kārıñı dünyāda faķat

Mālik-i aĥsen-i aĥlāk u ĥiṣāl-i iĥsān

Bendegānıñ dil-i ġam-gīniñi mesrūr eyler

Ṣūĥ-ıtab‘ıñ ki eder ‘arz-ı cemāl-i iĥsān

20 Bende etdim der-i iĥsānıña ħaṣr-ı maṭlab

Ba‘ demā diñleyemem başķa mavāl-i iĥsān

Emelim ṣāliseden idi faķat çok ķocadı

Geçdi inhālarınıñ vaķti se sāl-i iĥsān

Ṣimdi ħaķķım ṣanıırım ṣāniyedendir bī-ṣek

Himmetiñ etsin aña ṣarf-ı le’āl-i iĥsān

Buña da ġayret-i aķrān sebeb olmadadır

Aġzıma almaz idim yoĥsa maķāl-i iĥsān

Nerde emṣāl ki ṣūf tāciriniñ rütbesi var

Zīb-i dūṣ etdi gezer ĥil‘at-i āl-i iĥsān

25. Āṣiyāngāh-ı mekārimde edip pek temķin

Evc-i icrāda da aç luṭf ile bāl-i iĥsān

Bir de rahmen bağıñız nüsha-i Ye's ü Emel'e
Çünkü her harfî eder bahş-i me'âl-i ihsân

Hem de kıl va' diñ olan sâgar-ı lutfu icrâ
Ki dola bâde-i feyz ile sifâl-i ihsân

Va' d-i lutfuñ giderir 'illet-i ye'si zîrâ
Va' d-i lafzî imiş harf-i mişâl-i ihsân

Hâşılı teşne-i 'ayn-ı keremiñdir Hilmî
Eyler ümmîd-i teşeffî-i zülâl-i ihsân

- 5 – (11)

**Nedîm-i Bezm-i Hâş-ı Fazl u Kemâl u Vezîr İbn-i Vezîr Maḥmûd'ül-Hişâl
Şadr-ı Sâmi Kâdr-i Esbak Übbetlü Devletlü Maḥmûd Nedîm Paşa
Ḥazretleriniñ Trabzon'u Teşrîf-i 'Âlileri Sırada Ḥasbiḥâli Ḥâvî İnşâd u
Taḫdîm Olunan Kaşîdedir.**

Fâ' ilâtün Fâ' ilâtün Fâ' ilâtün Fâ' ilün

1. Edemez nûr-ı tabî'îsin qarîn-i insilâb
Neyyir-i 'âlem-fürûza ḥâ'il olmağla şehâb
Tîz geçip ḥaylûlet-i ebr-i serî'ü'l-inḳılâb
Şu'le-i zâtın yine eyler irâ'e âfitâb

Zâ'il olmaz devr-i büldân eylemekle kıymeti
Belki artar devr ile sermâye-i mâhiyyeti
Cevher-i ḥâşü'l-ḥavâşîñ böyledir ḥâşiyeti
Yazmış ehl-i tecrübe bu bahşde biñ faşl ü bâb

Vaqt olur eyler ‘ibārātın yine ezber cihān
 Nüşa-i Maḥmūdesin edip ‘umūmen hırz-ı cān
 Düşmez a‘lā-yı dolāb-ı kadrden hiçbir zamān
 Bir zamān ta‘ṭil edilmek ile aḳdes bir kitāb

İşte şu emsāl ḥükmünce eyā Risto-şu‘ūr
 Eyledi gerçi felekden böyle bir ḥālet zuhūr
 Līk engüşt-i nedāmet ıştırır bir gün olur
 Gün ki etmekte mişāl-i ebri sür‘atle şitāb

5. Parlasın ḥurşīd-i iḳbālīñ hemīşe āşafā
 Bu da ta‘cīlen geçer da‘mā kedür ḥuḏ mā-şafā
 Bedr-i mecd ü şān ü iclālīñ be-ḥaḳḳ-ı Muştafā
 Bulmasın nokşān durdukça sipihr-i nüh kıbāb

Dest-gīr-i millet beyzā-yı İslāmiyānsīñ
 Şādıḳ-ı devlet vezīr-i a‘ḳal u zī-şānsīñ
 İşbu evşāf ile şöhret-efgen-i devrānsīñ
 Ḥāmi-i ümmet kerīmu’l-ḥaşlet ü ‘ālī-cenāb

Çākeriñ Ḥilmī-i gird-zāh-ı aşḫāb-ı hüner
 Vādi-i ihlāşda da‘vāt-ı ḥayr irād eder
 Ede ‘ömr ü devletiñ müzdād ḥallāḳ-ı kader
 Çünkü budur maḳşad-ı her ‘abd-i ihlāş intisāb

- 6 – (12)

Hâlâ Haleb Vilâyet-i Celîlesine Sâye-endâz-ı ‘Âtıfet Olan Muhlîş-i Devlet-i
Ebed-Müddet Vezîr-i Me‘âlî-sîret Devletlü Es‘ad Muhlîş Paşa İdāmallahu
Mâ-yeşâ Hazretleriniñ Trabzon Vilâyet-i Celîlesine Zıll-efgen-i ‘İzz ü Şân ü
Kulüb-ı Ahâlîden Ref‘-i Âşâr-ı Gam ü Ahzân Buyurdukları Zamân-ı Es‘ad
Nişânda Bâ-kemâl-i Sürûr-ı Dil ü Cân Bi’t-tanzîm Takdîm Kılınmış Olan
Kaşîde-i İhlâş-ı Akterândır.

Fe‘ilâtün Fe‘ilâtün Fe‘ilâtün Fe‘ilün

Bârekallah zihî vaqt-i leţâfet-âşâr

Nâ-bedîd oldu şehâb-ı zulumât-ı ekdâr

Burc-ı ‘akrebde idi şimdi be-luţfu’l-Mevlâ

Evc-i es‘adda karar eyledi şems-i devvâr

Geldi envâ‘-ı şafâ bağçe-i imkâna

Verd-i ra‘nâ-yı feraḥ eyledi ‘arz-ı dîdâr

Güldü ruhsâr-ı ‘arûs-ı gül-i bâğ-ı ümmîd

Giryeye sedd-i dehân eyledi dâmâd-ı hezâr

5. Bâğbân-ı kederiñ gözünü yumdu devrân

Oldu bâ-şevk ü tarab dîde-i nergis bîdâr

Durdu gülşende sevincinden ayağa ‘ar‘ar

Döndü bâğ-ı İreme neşv ü nemâda kuhsâr

Çüb-i huşk olmuş iken tâze meserrâtından
Meyve-dâr olmağa yüz tutdu nihâl-i eşcâr

Bezedi şahın-ı çemenzârı nesîm-i kudret
Etdi tezyîn gülistân-ı cihânı ezhâr

Buldu bir zevk Trabzon-ı tarab-efzâ kim
Reşk eder behçet-i hâliyyesine cümle diyâr

10. Kalmadı kalb-i ahâlîde küdüret eşeri
Geldi ezmâr-ı berâyâya neşât-ı bisyâr

Sebeb-i maḥzını şordukda bilenler dediler
Bunda bir yümn-i kudûmuñ eşer-i medḥali var

Ya‘ni bir vâli-i ‘âlî-şiyem u memdûhuñ
Oldu yümn-i kâdemi memlekete feyz-nişâr

Vâli-i neyyir-i iḥsân ü felek-mertebe kim
Necm-i lutfu olamaz kâbil-i ta‘dâd u şümâr

Bir avuç ḥāk gibi lutfuna nisbetle zemîn
Bir içim şu gibi cûduna izâfetle biḥâr

15. Dergehi cünd-i gama sedd-i Sikender gibidir
Sedde-i re‘feti Ye‘cûc-ı kerûba dīvâr

Reşha-i ma' deleti jāle-i gülzār-ı himem
 Çeşme-i 'atıfeti menba'-ı feyz-i enhār

Gird-i rāh-ı keremi kuhl-i 'uyūn-ı ümmīd
 Būy-ı hāk-ı kademī ğıbta-i misk-i 'atṭār

Şöhret-i menkabeti zīb-i şimāh-ı dünyā
 Sīt-i mecd ü şerefi şāyi' a-sāz-ı aḳṭār

Hüsn-i tedbiri verir şöyle nizām 'āleme kim
 Yār cevır etmez eder terk-i rekābet aġyār

20. Re'yi hayretde Aristō-yı 'uḳūl u hikmet
 Şāhid-i fikreti engüşt-i ta' accüble müşār

Naḳş-ı rengīn-i deri reşk-i nigār-ı çīnī
 Zīb-i kaşır-ı himemi ğıbta-i elvān-ı bahār

Şadef-i şadrı le'ālī-i hūnerle memlū
 Dāne-i her suḥan-ı nādiri dürr-i şehvār

Gösterir halka edā-yı kalemi 'işve-i hūr
 Şīve-i nuṭḳu verir ādeme gül-ḳand-i mesār

Dāver-i dād-gerā āşaf-ı iḥsān-derā
 Ey güzīn-i vūzerā server-i efrād-ı kibār

25. Müntazırlar idi efrād-ı beşer maḳdemiñe
 Buldular yerde seni gökde ararken her bār
- Çünkü almışdı felek cendere-i ālāma
 Nice bī-kesleri evvelce edip pek bī-zār
- Şimdi kurtuldular olmaz mı be-ḥaḳḳ-ı vācib
 Secde-i şükre varıp eyleseler anda ḳarār
- Nice şükr etmeyeyim ‘abd-i deriñ ez-cümle
 Pençe-i ğadre düşüp ḳalmış idim zār ü nizār
- Ġadriñ envā‘ı füzūn eyleyemem ben ta‘dād
 Orasın ehl-i vuḳūf eylesin artık iḥṭār
30. Cümleden biri kemāliñ yoğ idi hīç ḳadri
 Bir idi zāğ ile bülbül gül ile her ḥas ü ḥār
- Buñda da rāzı idik olmasa idi bāri
 Ehl-i şıdḳ u hünere böyle kemāl-i āzār
- Ne ise geçmişe māzī diyerek ey Ḥilmī
 Edelim merḥale-i ḥamd-i Ḥudāda ilğār
- El açıp da diye şıdḳ ile ḥalā’iḳ āmīn
 Muḥlişāne edelim ḥayr du‘ālar tezḳār

Vālî-i lâhik-i bādî-i mübâhâtımıza
Medd-i ‘ömr ü şeref ihsân ede Rabb-i Settâr

35. Burc-ı es‘adda ola kevkeb-i bahtı lâmi‘
Sâha-i çarhda oldukça kevâkib seyyâr

-7- (13)

**Hâlâ Zabıyye Müşiriyet-i Celîlesine Zâbıta-perdâz-ı İkbâl Olan Vezîr Şâhib-
Hüsn-i Tedbîr Devletlû Hüsnü Paşa Hazretleriniñ Hudâvendigâr Vilâyet-i
Celîlesi Vâlîligi Hengâmında Ser-âmedân-ı Bulegâ-yı Zamânededen Olup Hâlâ
Diyarbakir Vilâyeti Zâbıta Alay Begi Bulunan Trabzonî ‘İzzetlû ‘Oşman
Âgâh Beg Efendi ile İştirâken Bi’t-tanzîm Taqdîm Olunan Kaşîdedir.**

Mef‘ûlû Mefâ‘ilü Mefâ‘ilü Fe‘ûlün

- A. Ey âşaf-ı devrân ü şaf-ârâ-yı vilâyet
H. V’ey dâver-i dârâ-fer-i âlây-ı vilâyet
- H. Re’yiñ nesak-efzâ-yı eķâlim-i maķâşid
A. Fikriñ de girih-gîr-i kazâyâ-yı Trabzon
- A. Hükümñ tutuk-ârâ-yı nihân-hâne-i hikmet
H. Mekşûf saña kufl-i hafâyâ-yı vilâyet
- H. Kilkiñ reşehât-âver-i inbîķ-i ma‘ârif
A. Tab‘iñ da beyan-nâme-i eczâ-yı vilâyet
- A. Buldu kad-i iclâliñ ile kadr-i dü-bâlâ
H. Oldun sebep-i fahr-i ser-â-pâ-yı vilâyet

- H. Z̄atıñdır o ħurşîd-i cihân-tâb-ı kerâmet
 A. Yâ bedr-i fûrûğ-efgen-i şahrâ-yı vilâyet
- A. Ĥüsn-i nazarıñ mâye-i iksîr-i şafâdır
 H. Ĥâk-i ħademiñ cevher-i kimyâ-yı vilâyet
- H. Dîbâce-i elfâz-ı kerem nüşha-i tab‘ıñ
 A. Fihrist-i diliñ nâķil-i ma‘nâ-yı vilâyet
- A. Dürr-i suĥanıñ zîb-dih-i silk-i ħavânîñ
 H. Emriñ heme-câ râbıta-baĥşâ-yı vilâyet
- H. ‘Akliñdır o Behzâd-ı nigârĥâne-i temkîn
 A. Ya şayķal-ı mirât-ı mücellâ-yı vilâyet
- A. Kesb-i şeref etmekdedir ülke-yi Burusa
 H. Z̄atıñ olalı vâli-i vâlâ-yı vilâyet
- H. Vâbeste imiş nâĥuñ-ı tedbîrine zîrâ
 A. Ĥal olmada vaķtıñde mu‘ammâ-yı vilâyet
- A. Bir nüşha-i mazbûta-i emniyyete döndü
 H. Şîrâzelenip cild-i muṭarrâ-yı vilâyet
- H. Endîşe-i fikriñle girip ġâr-ı ĥafâya
 A. İz gösteremez fitne-i ber-pâ-yı vilâyet

- A. Söndürdün ocağını bütün ehl-i şekânın
H. Kül öksüzüne döndü eşirrâ-yı vilâyet
- H. Dest-i keremiñ etmese ikâdına imdâd
A. Yanmaz ebedâ şem‘ -i şeb-ârâ-yı vilâyet
- A. Kuhsâr-ı vaqârıñda cihân dâne-i hardal
H. O dâneye bir cüz’ olamaz cây-ı vilâyet
- H. Ey âşaf-ı bi’l-fazl-ı zamân ‘ilmiñe nisbet
A. Bir nokta gibi nüsha-i kübrâ-yı vilâyet
- A. İsmiñ gibi halkıñ da idâreñde güzeldir
H. Zâtiñ ise eñ ahsen-i pâşâ-yı vilâyet
- H. Mümkün degil evşâfıñı haqqıyla hikâye
A. Tut kim olalım nâtika-pîrâ-yı vilâyet
- A. Artık sözü ikmâl edelim vaqt-i du‘ âdır
H. Tâ key olalım kâfiye-cüyâ-yı vilâyet
- H. Mâdâm ola ser-nâme-i devrânda nâmı
A. Zîbâyiş-i dibâce-i esmâ-yı vilâyet
- A. Zâti ola ârâyiş-i gerdüne-i iqbâl
H. Devr eyleye tâ çarh-ı mu‘ allâ-yı vilâyet

H. Tanzîm ederek bendesi Hilmî ile Âgâh

A. Bu nazmımızı eyledik isrâ-yı vilâyet

- 8 – (14)

Żabtiye İdâre Meclîsi Başkitâbetine İcrâ-yı me'mûriyet-i 'Âcizânem İçin Muvâfaķat Olunduđu Hâlde Der-sâ'âdete 'Azîmet Olunması Müşîr-i müşârün-ileyh Hâzretleri Cānib-i 'Âlisinden Bi'l-vâsiķa İş'âr Buyurulmuş ve Şu Şüretle 'Arz-ı 'Ârız-ı Zuhûr Eden 'Arûs-ı 'Azrâ-i 'İzâr-ı 'İnâyet-i 'Âliyeleri Mineşsa-i Şükrânı Tezyîn Eylemiş İse de Huşûl-i Muvâfaķata Ba'zı Mevānî' Heylûlet Eyledigine Binaen Ol Bâbda Beyân-ı Ma'zereti Şâmil Olarak Bi't-tanzîm Müşârün-ileyh Hâzretlerine Takdîm Kılınmış Olan Kaşîdedir.

Mefâ'ilün Fe'ilâtün Mefâ'ilün Fe'ilün

Zihî 'inâyet-i maḥşûşa-i cenâb-ı müşîr

Lisân-ı luṭf ile edip de zıkr-i nâm-ı ḥaķîr

Buyurdu luṭf ile dârü'l-ḥilâfete da'vet

Edip ḥaķîre idâre kitâbetin taķrîr

'İnâyet işte ekâbirde öyle lâzımdır

Bu türlü ede derârî-i 'âtîfet tebzîr

Müşîrdir ki mekârim ile müşâr-ı enâm

Vezîrdir ki 'inâyetde bî-mişâl ü nazîr

5. Cenāh-ı ‘âtıfeti sâye-sâz-ı ehl-i ümmîd
Nihâl-i re’feti memdûd-ı her kebîr ü şağîr
- ‘Uluvv-i şîti mesâmi‘ -nevâz-ı ehl-i zemîn
Şadâ-yı menkâbeti hem-ser-i sipîhr-i eşîr
- Sinân-ı hâmesi sîne-şikâf-ı cism-i umûr
Benân-ı himmeti ‘uğde-güşâ-yı kâr-ı ‘asîr
- Nikât-ı nazm-ı belîgi le’âlî-i manzûm
Nizâm-ı neşri cevâhir gibi latîf ü haţîr
- Şehâb-ı ma‘deleti reşk-i cûy-bâr-ı bahâr
Zülâl-i merhameti ğıbtâ-pâş-ı feyz-i ğadîr
10. Kitâb-ı fikri ‘ibârât-ı ‘adl ile meşhûn
Midâd-ı kilki eder feyz-i ‘âtıfet takţîr
- Daķîka-dân-ı haķâyık hikem-şinâs-ı umûr
Mehâm-ı devlete vâķıf mizâc-ı ‘aşra habîr
- Yed-i yemînine söyler yemîn edip dünyâ
Lisân-ı midhat ile hırmen-i nevâl-i ğafîr
- Yed-i yesârı verir bâb-dâr-ı âmâliñ
Huşul-i fethine miftâh-ı şûret-i teysîr

Medār-ı dā'ire-i fahr-i hey'et-i devlet
Muḥīt-i merkez-i 'aql-ı selīm-i 'ālem-gīr

15. Müşīr-i zābiṭa-baḥş-ı umūr-ı zabṭiyye
Vezīr-i rābiṭa-sāz-ı selāsil-i tedbīr

Kifāyet etmededir rabṭ ü zabṭ-ı memlekete
Kemāl-i himmeti şad āferin ü şad taqdīr

Müşīr-i muḥteşemā kān-ı gevher-i keremā
Eyā vezīr-i Aristo-semīr ü pāk zamīr

Sen olduğun gibi ser-āmedi müşīrānıñ
Bu hoş devā'ir-i 'ālemde emr-i ğayr-i setīr

Ḳuluñ da tercüme-i ḥāle bed' ile ederim
Maḳām-ı fahrda sāk-i ḥikāyeti teşmīr

20. Benim ser-āmedi şimdi gürūh-ı küttābıñ
Kitābetim o kadar buldu imtiyāz-ı keşīr

Ketībedir ketebe nezd-i aḥḳarānemde
Elimde ḥāme-i tīz-i zebāndır şimşīr

'Aceb nevā ḳoparır gülşen-i belāgatde
Olunca bülbul-i ḥāmem dehen-güşā-yı şarīr

Ḥased-girān ger eylerse bunlara ta‘ rīz
O i‘ tirāza deriz biz maḳāle-i tezvīr

Maḥall-i tecrübe var imtiḥān ise ḥāzır
Mürāca‘ at edecek bulunur daḥi taḥrīr

Olur bu mes‘elede işte bāb-ı iḥsānıñ
Nizā‘ ı ḥasm için elbet ḥaḳīre göre maşır

35. Anınçün istesem Allah için degil mi sezā
Cenāḥ-ı devletine ilticāyı hemçü esır

Muvāfıḳ-ı ḳader ise bu ārzū da hemān
Gelir ḥuṣūle ḳarīben be-luṭf-ı Rabb-i Ḳadīr

Hani geçende idāre kitābetin bizzat
Bu ‘ abd-i kemtere tensībin etdiler tebşır

Cān atılır idi ammā ne çāre ki ma‘ lūm
Ma‘ āşın azlığı eyler idāreyi ta‘ sīr

Faḳaṭ ümmīd olunur başka öyle ḥıdmet kim
Ma‘ āşı cyleye çeşm-i kifāyeti tenvīr

40. Buña da keşret-i ensāb olur sebep yoḥsa
Nigāh-ı sāde-i luṭfu yeter baña iksır

Gelince söz buraya nāgehān işbu ğazel
 Hayālḥāne-i efkāra oldu sāniḥa-gīr

ĠAZEL

Bu ‘ıydgeḥde verirsen o tıfla meyl-i zāmīr
 Dolāb-ı ‘aşkı dü dest-i taḥammül ile çevir

Alıp da bir gece ol meh-cebīni āġūṣa
 Dönüp bu vāḳı‘ ayı ḥayra edelim ta‘bīr

Ṭaleb-girān-ı viṣāliñ niyāzın et ta‘cīl
 Revā degil güzelim ḥayrı eylemek te’ḥīr

45. İḥāle-i nazar-ı raḥm kıl fütādelere
 Olur bu mes’ele müstelzim-i şevāb-ı kebīr

Düşürdü ġulġule ġülzār-ı kevne bülbul-i dil
 O ġülzāra faḳat Ḥilmī etmiyor te’şīr

Ġazel dükendi beyān-ı niyāz ü ḥal ile bes
 Du‘ā-yı devletini artık edelim tezkīr

Te‘aḳub-i melevān ile ola ‘ālemde
 Fūrūġ-ı neyyir-i iḳbālī reşk-i bedr-i münīr

Hemīşe ni‘met-i pāk-i teveccühātıyla
 Nevāl-i faḥr bulup biz de olalım dil-sīr

- 9 – (15)

Mes'ele-i Zâ'ile Eşnâsında ve Sivastopoli'niñ Taht-ı Muhâşaraya Alındığı Sırada Ba'zı Ümmîd Üzerine Şadr-ı Esbak Müteveffâ Reşid Paşa'ya Takdîm Olunmuş ve Tervîc-i Ümmîd İse Maḥall-i Mezkûruñ Dest-i Teshîre Alınmasına Ta'lik Olunmasından ve 'Aķiben Teshîr-i Mâddesi Daḥi Muvâfık-ı Takdîr Rabb-i Kâdîr Olmasından Dolayı Tahmîsân Be-tekrâr Verilmiş Olan Kaşîde-i Ġazâ'iyedir.

Fe'îlâtün Fe'îlâtün Fe'îlâtün Fe'îlün

Oldu ecnâd-ı melâ'ik rüfekâ-yı devlet
 Hızır-ı tevfiķ daḥi rāh-nümâ-yı devlet
 'Âlemi tutdu bu şöhetle şadâ-yı devlet
 Tâķ-ı 'arşa aşılıp tiğ-i ġazâ-yı devlet
 Sem'-i gerdûnu tutup şît-i veġâ-yı devlet

Erdi imdâda ser ü şân-ı sipihr-i aḥzer
 Gerden-i düşmen-i bed-nâma çekip de ḥançer
 Luṭf-ı Bârî ile geldi nice yerden 'asker
 Yürüdü sevķ-i kâderle bu kadar cünd-i zafer
 Ne Yemen kaldı ne İķlîm-i Sebâ-yı devlet

Maḥv eder düşmanı şemşîr-i nüfûz-ı 'âlî
 Yaralar sînelerin tîr-i nüfûz-ı 'âlî
 Böyle te'sîrlidir iksîr-i nüfûz-ı 'âlî
 Bârek'el-ḥaķķ bu ne te'sîr-i nüfûz-ı 'âlî
 Bu ne iķbâl-i fütûḥât-güşâ-yı devlet

Bu ne baḥt-ı şeh-i İslâm u ne luṭf-ı Mevlâ

Hep Fransızlı olan millet-i ğayret-fersā
 Edip İngiltereliler ile ta'kīd-i vefā
 Kuvve-i tālī' i gör kim düvel-i Avrupa
 Oldular yāver-i ħarb ü ümenā-yı devlet

5. Görmeyip kīse-i iḳdāmda naḳd-i emelin
 'Āḳıbet çekdi 'adüvv cīb-i ḫayātından elin
 Bükdü teşhīr-i Ḳırım mes'elesi ḫayli belin
 Rū-siyeh Rusya'nıñ bozdu cünūd-ı ḫiyelin
 Dāne-i ḥumbara-i nā'ire-zā-yı devlet

Etdi mer'ā-yı ḫayātını firāğ-ı ḫasret
 Yakdı mişkāt-i cehennemde çerāğ-ı ḫasret
 Şimdi mülkünde öter zümre-i zāğ-ı ḫasret
 Açdı gögsünde 'aceb zaḥme-i dāğ-ı ḫasret
 Bağrına tā geçerek tīg-i cefā-i devlet

Görerek pādişehiñ cünd-i zafer-pīrāsın
 Şaşırp hendese-i re'y-i 'abeş-ārāsın
 'Aḳıbet ḫafr ile ḳabr-i saḳar-ı me'vāsın
 Girdi toprağa büküp ḳadd-i kemān-āsāsın
 Şadrına ulaşarak ḳavs-ı ḳazā-yı devlet

Görmeden mülkünün olduğunu böyle yağma
 Çekdi iḳlīm-i 'ademde gözüne mīl-i 'amā
 Hātif etmişdi bu beyti baña ol imā
 Mençikof şu mu şunar ağızına şimdi 'acabā
 Cān-ber-leb olalı ser-ḫuşamā-yı devlet

Hâtifiñ hâtırâ ityânı ile kilik-i nizâr
 Eyledi hikmete bak emr-i vefâtın izhâr
 Söyletendir ne ise kâ'iliñ ağızında ne var
 Hüsn-i tedbîr-i şadâretle eder âhîr-kâr
 Cây-ı teslîmde cânını fedâ-yı devlet

10. Mesned-ârâ-yı şadâret o himem-fersâ kim
 Şâhib-i hüsn-i tedâbîr-i hıred-pîrâ kim
 Şadr-ı her cism-i kerem zâhr-ı ten-i dünyâ kim
 Revnâk-ı şadr-ı 'alâ ya' ni Reşîd Paşa kim
 Zâtıdır mihr-i ziyâ-bağş-ı duhâ-yı devlet

Olsa kim nâ'il-i rû-malî-i hâk-i kâdemi
 Urur 'âlemde bülendî-i sipîhr ile demi
 Gâ'ibiñ erdi şimâh-ı dile şu nuṭk-ı femî
 Sâye-bân olsa kime zıll-i cenâh-ı keremî
 Başına kondu bilâ-şübhe hümâ-yı devlet

Âşaf-ı nâşîr-i eczâ-yı himem-efḥam kim
 Hâcet aşḥâbına şol mertebede ekrem kim
 Bir devâ-sâz-ı cerâhât-ı her ehl-i ğam kim
 Öyle bir nabz-şinâs-ı 'âlîl-i 'âlem kim
 Bunda hayretde şunûf-ı hükemâ-yı devlet

Bedr-i luṭfu kime olursa ziyâ-bağş-ı vukû'
 Necm-i iḳbâlî olur kâbil-i âşâr-ı lümû'
 Buldu bu gûna meşâriḳda meğâribde şuyû'
 Himmet eylerse eder hâne-i âmâle ṭulû'

Neyyir-i merḥamet-i şu‘le-fezā-yı devlet

Olur āvīze-i ṭāḳ-ı deri reşk-i aḥter

Dergeh-i devleti hem-rütbe-i çarḥ-ı aḥzer

Dehrden ḳaşr-ı yed etdiği bunu yād eyler

Zāt-ı vālāsını görseydi olurdu Ḳayser

Ḳasr u dārātını terk ile gedā-yı devlet

15. Zeyl-i iḥsānıdır insāna maḳām-ı telsīm

Maṭla‘-ı necm-i keremdir o himem-kār-ı selīm

Şems-i Tebrizī bu da‘vāmızı eyler teslīm

İḳtibās eylese nūr-ı himemin İbn-i Nüceym

Zātıdır var yeri mihr-i semā-yı devlet

Eşer-i himmet-i pür-mes‘adetiyle oldu

Bāri-i luṭf-ı ‘alā menḳabetiyle oldu

Ḥamle-i mevc-i yem-i merḥametiyle oldu

Sevḳ-i bād-ı kerem ü ‘atıfetiyle oldu

Nice reh-kem-şode sāḥil-res-i cāy-ı devlet

Ebr-i nīsan-ı ‘atā dürr-i baḥār-ı keremā

Mevc-i ‘ummān-ı seḥā ḳulzüm-i luṭf u himemā

Nūr-ı ḥurşid-i vefā neyyir-i çarḥ-ı ni‘amā

Dāver-i dād-resā āşaf-ı Dārā-ḥaşemā

Ey olan faḥr-i kibār u vükelā-yı devlet

Emr-i ‘ümranī-i bünyān-ı ḥükümet saña ḥaş

İntizām-āverī-i ḥükm-i vezāret saña ḥaş

Ğavş söyler daħi kim cāy-ı vekālet saña ħaş
 Şüphesiz merkez-i vālā-yı şadāret saña ħaş
 Dendi çün zātıña kutb'ul-vüzerā-yı devlet

Ĥayli Şeh-nāme vü Mir'at ü Nā'imā gördüm
 Nice evrāk-ı kühensāl-i dil-ārā gördüm
 Ĥağ bu kim menķabetiñ cümleden a' lā gördüm
 Görmedim mişliñi bir nüşhada ammā gördüm
 Çok tevārīh-i mülük u ķudemā-yı devlet

20. Girmedi silk-i yed-i devlet-i ' Oşmāniyāna
 Zāt-ı vālā-güherin gibi dūr-i yekdāne
 Söylerim bu sözü sem' a degil ihlāşāne
 Mā-ħaşal sen gibi bir şafder-i ' ālī-şāna
 Mālik olmadı fağat zāt-ı ' ālā-yı devlet

Necl-i ' ālī-güherin mecmu' -ı reşd-i mevfūr
 Himmeti şöhetine ġālib idigi meşhūr
 Cell-i fikrinde taħayyürde Felātūn-şu' ūr
 Verdi Ĥağ zātıña bir zād-ı ħikem-senc-i umūr
 Ol ki dāmād-ı cihān-ķadr u bahā-yı devlet

Oldu şīt-i şerefi zīb-i şımāğ-ı eṭrāf
 Nüşha-i fikreti ser-meşk-i gürūh-ı ahlāf
 Söylerim dogrusunu bilmezem āşār-ı ħilāf
 Re'yi ħayretde şınıf-ı ħükemā-yı eslāf
 Zātı bir dāver-i İskender-edā-yı devlet

Bendegān mazhar-ı eşfāk-ı firāvānıñ iken
 Nā'ili-i nigeḥ-i luṭf ile şādānıñ iken
 Cünd-i iḥsān-ı itā' at-ger-i fermānıñ iken
 Cümleler mültecī-i sāye-i iḥsānıñ iken
 Kuluñ etmez mi temennā-yı 'atā-yı devlet

Kilk-i şan' at-eserim nükte-şinās-ı inşā
 Dür-neşārāne eder vech-i merāmı imā
 Tab'-ı renginterim gerçi ḥaḳāyık-pīrā
 Mālik-i ḥāme-i inşāyım efendim ammā
 Kalmışım dūr der-i feyz-resā-yı devlet

25. Nāzım-ı dürr-i beyānım bilir erbāb-ı yakīn
 Güher-efşān-ı suḥandır ḳalemim gerçi hemīn
 Pek de denmez ise de şı' r-i leṭāfet-āyīn
 Şā'irim belki eder medd-i nigāḥ-ı taḥsīn
 Nüşa-i nazmımı görse şu'arā-yı devlet

İltifātıñla beni ed' iye-ḥān-ı neyl et
 Nesc-i kālā-i amānī-i 'ibāda meyl et
 Luṭfen endāḥan-ı iḥsānıñ ile münḥal et
 Dest-i vālā-yı vekāletde degil mi ḥall et
 Ḥabl-i miftāḥ-ı der-i künc-i seḥā-yı devlet

Şimdi taḥmīse edem şevḳ-i ḳalem icrā kim
 Tūtula rāhe-i taḥsīnde pek ra' nā kim
 Midḥatinle bula ol mertebe şöhret tā kim
 Zeyl-i vaşfiñda yazam bir ḡazel-i zībā kim

Ola maḳbūl-i ṭebā‘-ı zurefā-yı devlet

GAZEL

Vechi var olsa cemālinde ziyā-yı devlet
 Vechidir muḳtebes-i nūr-ı zekā-yı devlet
 Zülfüdür sünbül-i hoş-būy-ı fezā-yı devlet
 ‘Ārızı ḡonce-i gülzār-ı şafā-yı devlet
 Ḳaddi serv-i çemen-i ḡāliye-sā-yı devlet

Misk-i āhū-yı Ḥoten mi o siyeh-ter zülfüñ
 Tuhfe-i nādire-i Çīn mi ‘anber zülfüñ
 Şöyle ta‘ṭīr-i meşām etdi mu‘anber zülfüñ
 Buldu ol rütbe leṭāfet ki görenler zülfüñ
 Dediler işte bu reyḥān-ı sarāy-ı devlet

30. Sünbül-i zülf-i dil-āvīzi yine açıldı
 Bāḡ-ı dilden eşer-i ḥüznü süpürdü sildi
 Yine ‘uşşāk miyānında bū bū yayıldı
 Toḳanıp mūyuña nūkhet-res-i ‘ālem kıldı
 Bād-ı müşḡīn-i feraḥ-zā-yı şabā-yı devlet

Baña kalırsa deḡişmem felege bir mūyuñ
 Mā’il-i cevır ü cefādır senin ammā huyuñ
 Nūrdan mı ‘aceb ey meh yaratıldı şuyuñ
 Şimdi reşk-āver-i bedr oldu şu‘ā-yı rūyuñ
 İḳtibās edeli envār-ı duḥā-yı devlet

Dile sır ile ḳanā‘at nice eyler te’sīr

Bunda inkāra qarındir ne edersem takrîr
 Gerçi etmiş idim evvelce bu beyti taḥrîr
 Olalı zād-ı temâşâ-yı cemâli ile sîr
 Hâşıl oldu dil-i Ḥilmîde ğınâ-yı devlet

Açalım ed'iyeden baḥş-i suḥan sulṭânım
 Kıla ecsâd-ı zafer kesb-i semen sulṭânım
 Ede âmîne ümem keşf-i dehen sulṭânım
 Cümleye lâzıme-i zimmet iken sulṭânım
 İbtidâ eyleyelim biz de du'â-yı devlet

Berf-i cem'iyetini germî-i yağmâ eride
 Şem'-i nāmûsunu hep bād-ı müdârâ eride
 Semen-i cism-i tedâbîrini Mevlâ eride
 Kalb-i âhen şıfat-ı Rusu mum-âsâ eride
 Bîm-i ḍarb-i yed-i Dâvûd-liḳâ-yı devlet

35. Ḥasret-i baḥr-i siyâh ile ede çok nâle
 Eşk-i Moskov cereyân eyleye hemçü Dicle
 Çok fütûḥât ile bâ-nuşret-i Rabbü'l-kıble
 Şöyle manşûr ola kim kuvve-i tedbîriñ ile
 Sûre-i feth ola ser-naḳş-i livâ-yı devlet

Kıble-i ḥâcet olup dergah-i devletnâkiñ
 Sürme-i çeşm-i ümmîd ola deriñde ḥâkiñ
 Olmaya zâ'ilî-i burc-ı şerefden bâkiñ
 Şa'şâ-baḥş-ı şadâret ola zât-ı pâkiñ
 Şu'le-pâş ola nice mihr-i beḳâ-yı devlet

-10- (16)

Şadr-ı Esbak Müteveffâ Mehmed Emin ‘Alî Paşaya Takdîm Olunan
Kaşidedir.

Mef‘ûlû Mefâ‘ilû Mefâ‘ilû Fe‘ûlün

Ey Âşaf-ı Hâtem-şiyem ü kân-ı ‘adâlet
V’ey dâver-i dâd-âver-i devrân-ı ‘adâlet

İskender-i Dârâ-ğadem-i taht-ı maķâşid
Cemşid-i nizâm-efgen-i ‘umrân-ı ‘adâlet

Görmez şadef-i ‘âlemi gözden geçirenler
Zâtın gibi bir düre-i ‘ummân-ı ‘adâlet

Bâb-ı himemiñde görünür ħân-ı mekârim
Ĥân-ı keremiñde bulunur nân-ı ‘adâlet

5 Pîş-i deriñ ârâm-geh-i cümle-i âmâl
Ĥâk-i ħademiñ kühl-i dü-çeşmân-ı ‘adâlet

Kök şaldı zemîne gök ile oldu berâber
Tab‘ına bütün serv-i ħırâmân-ı ‘adâlet

Şerm-efgen olur zümre-i ħübân-ı cihâna
Ruĥsâre-i luţfuñda olan ân-ı ‘adâlet

Rif‘atde semâ-mertebe eyvân-ı bülendiñ
Andan mı doğar mihr-i dıraĥşân-ı ‘adâlet

Bām-ı felek-āsā-yı serā-yı keremiñde
Şābit duruyor encüm-i tābān-ı ‘adālet

- 10 Kilkiñ dürer-efzā-yı kazāyā-yı ma‘ārif
Zīr-i yed-i fikriñde qalemdān-ı ‘adālet

Te’sīrde mazhar-dem-i qudsī-i Mesihā
Verir ten-i her emre hemān cān-ı ‘adālet

Qarıncaya qadrince kemāl-i keremiñ var
Dense saña şāyeste Süleymān-ı ‘adālet

Bir fāris-i meydān-ı keremsiñ ki yediñde
Boynun bükerek durmada çevgān-ı ‘adālet

Derd-i dil-i aşhāb-ı ümmīde olur elbet
Dest-i keremiñ mu‘ṭī-i dermān-ı ‘adālet

- 15 Zeynü’l-vüzerā münteḥab-i hey’et-i devlet
Faḥrū’l-vükelā zīver-i dīvān-ı ‘adālet

Her hükmüñ eder dā’ire-i ḥikmeti te’yīd
Her re’yiñ olur kuvve-i bünyān-ı ‘adālet

Def‘-i ‘ilel-i hā’ile-i millete sensiñ
Tedbīr-i müdāvātda Loqman-ı ‘adālet

Beyne'd-düvel olur naẓar-ı re'y-i selîmiñ
Te'mîn-i meşâfâta nıgehbân-ı 'adâlet

Bir zâlimi artık atayım hırmen-i vaşfa
Ammâ geçinir zârî' -i bûstân-ı 'adâlet

20. Zâlim ki mülâyim oña nisbet ile Timur
Hâin ki Hülâgû gibi düşmân-ı 'adâlet

Germâyeci-zâde idügünden ten-i şûmu
Halvet-geh-i âzâr-dih-i 'üryân-ı 'adâlet

Seng-i dil-i ğadrine kışılmış da ne yapsın
Gözyaşı döker lüle-i giryân-ı 'adâlet

Bu hâr-ı mü'ezzî bulunur gerçi hezârân
Gülhanda yetişmiş gül-i handân-ı 'adâlet

Hübem Burusalı Hâcî Ahvad gibi el-hağ
Etmekdedir iç perdede pinhân-ı 'adâlet

25. Sedd-i der-i inşâf u kerem eylediginden
Aşla giremez beytine mihmân-ı 'adâlet

Ümmîd olunur ki ede fetḥ-i der-i inşâf
İblîsde mümkün ise imân-ı 'adâlet

Az kaldı ki yüz tutmuş idi semt-i harāba
Teftiş ile her gitdigi bldān-ı ‘adālet

Hayra sz açılınca zebānı olur ebkem
Düşmüş müdür ağızındaki esnān-ı ‘adālet

Emvāl-i Trabzon’u alıp şatdı sözüyle
Haķķımda ķapatdı gibi dükkān-ı ‘adālet

30 řandıķda bulundumsa da řıdķ eyledim izhār
Āřārını grmekdedir a‘yān-ı ‘adālet

Böyle iken oldum yine dr-ı der-i re’fet
Āyā bu mudur anladığı řān-ı ‘adālet

Evřāfıñı böyle edecek neşr-i memālik
Yok mu şanır ‘ālemde suĥan-dan-ı ‘adālet

Bilmez mi ki d dest-i mbāhāt ile ttdum
Bir dāmen-i ‘ālī ki zer-efřān-ı ‘adālet

Sāyeñde tezellül m eder ķākeriñ yle
Nāmerde ki ğılzetle peřīmān-ı ‘adālet

35 ĩřāda oña fā’iķ iken lā’iķ olur mu
Böyle olayım mazhar-ı ĥsrān-ı ‘adālet

Her nokta-i nazmım ise ruhsâr-ı suhanda
Hâl-i siyeh-i çehre-i hûbân-ı ‘adâlet

Mekrinden anın emr-i hesâbımdan el üzdü
Kırıp kalem-i sa‘yı debîrân-ı ‘adâlet

Tâ bir senedir böyle süründüm ola hâşâ
Bu ‘aşrda bir kimse perîşân-ı ‘adâlet

Zerre pürüzüm olmadığı gün gibi bâriz
Olmaz mıyım öyle ise şâyân-ı ‘adâlet

40. Celb eyleyerek dergeh-i ihsân-medâra
Kıl çâker-i dîrîniñe im‘ân-ı ‘adâlet

Bir bende-i bâbında ola Hilmî-i nâçiz
İhsân-ı ‘umûmî saña derbân-ı ‘adâlet

Ya‘ni olayım bâb-ı velî’ün-ni‘amîde
Ser-çeşme-i lûtfuñ ile reyyân-ı ‘adâlet

Hayr ile du‘â eyleyeyim ‘ömrüm olunca
Hazır olup âmîne ser ü şân-ı ‘adâlet

Olsun dilerim gâşiye-pûş-ı ebediyyet
İştâbl-ı vaqarında küheylân-ı ‘adâlet

-11- (17)

**Mâliye Nezâretinde Bulundukları Hengâmda Şadr-ı Esbak Şîrvânî-zâde
Meḥmed Rüşdî Paşa'ya Takdîm Olunan Kaşîdedir.**

Fâ' ilâtün Fâ' ilâtün Fâ' ilâtün Fâ' ilün

Ey vezîr-i şâhib-i sâmi-mekân-ı merḥamet

Takvîyet-sâz-ı esâs-ı âşiyân-ı merḥamet

Âşaf-ı ferḥunde-tâli' dâver-i Dârâ-ḥaşem

Şaf-der-i Cem-mertebe şâhib-ķırân-ı merḥamet

Aḥter-i tâbende-i burc-ı ma' ârif mâh-ı cûd

Neyyir-i ' âlem-fürûz-ı âsumân-ı merḥamet

Ġurre-i ġarrâ-yı himmet Zühre-i zehrâ-yı mihr

Bedr-i pertev-baḥş fark-ı ferḳadân-ı merḥamet

5. Atlas-ı ṭârem ḳumâş-ı ferş-i Dârâ-re'fetiñ

Naḳş-i eyvânîñ beyâz-ı kehkeşân-ı merḥamet

Hâzin-i gencîne-i elṭâf emîn-i saltanat

Nâzır-ı mâliyye manzûr-ı ciḥân-ı merḥamet

Nâşir-i naḳdîne-i iḥsân menşûrû'l-himem

Nâzım-ı silk-i mekârim dūr-feşân-ı merḥamet

Cûy-ı iḥsânîñ ṭarâvet-sâz-ı bâġ-ı ' âṭıfet

Jâle-i luṭfuñda feyz-i gülsitân-ı merḥamet

Dergehiñdir ittikāgāh-ı gürūh-ı ‘ācizān
 Āsitānıñdır maḳām-ı dilsitān-ı merḥamet

10. Hem vezīr ü hem de fihrist-i kitāb-ı fażl-ı küll
 Ğayr-ı ez-īşān-ı zī-şān u nişān-ı merḥamet

Ekmel-i İbn-i Kemāl ehl-i kemāl-i bī-mişāl
 Fāzıl-ı taḥrīr ü memdūḥ-ı zamān-ı merḥamet

Kāşif-i remz-i daḳāyık ‘ārif-i mağz-ı umūr
 Vāḳıf-ı kenz-i ḥaḳāyık nüktedān-ı merḥamet

Vālidī Şemsü’l-E’imme gibi meşhūr-ı enām
 Zāt-ı pāki de müşār-ı bi’l-benān-ı merḥamet

İḳtibās-ı nūr-ı ‘ilm etse ola İbn-i Nüceym
 Bezm-i fażlından ki envār iḳtirān-ı merḥamet

15. Şafḥa-i i‘cāzda kilik-i mekārīm-perveri
 Rūḥ-baḥş-ı ḳālīb-ı ḥāḥiş-gerān-ı merḥamet

‘Azz-i engüş-i taḥayyür eylese olmaz ‘aceb
 Ḥikmet-i her re’yine işrāḳiyān-ı merḥamet

Rüşd-i şā’ib şāḥibi hem-nām-ı maḥbūb-ı Ḥudā
 Gevher-i pākīze-i ‘irfān u kân-ı merḥamet

Sevķ eder y klerle ğ 'ibden sar y-ı  ab' ına
K le-i lu f u nev zi  k rb n-ı mer amet

Tevsen-i  m l yol alır fez -yı k mda
Dest-i lu fu eylese 'a f-i 'in n-ı mer amet

20. Eylerim bir nebzecik de 'arz-ı h le ibtid r
Ederek vaz'-ı ceb n-i  sit n-ı mer amet

H sn-i h dmetle ederken  rz -yı iltif t
' k bet oldum felekde l -mek n-ı mer amet

B kr-i emv le tasallu  etdigimden olmu um
Ma' delet n -ma remi ma r m-ı  n-ı mer amet

H lbuki  and k um rundan u and k der iken
'Afvıma  mazdı v l ler deh n-ı mer amet

Hem de hem-dem idi ba mı dım h s b-ı ebcede
M l ile laf -ı h s b ey k mr n-ı mer amet

25. M l-i ma s bu  ise ketme mec li yok diye
Her mu  asib eyler in     bey n-ı mer amet

M sta  im 'l-h l iken bir iftir ya u rayıp
O  gibi ba dan beni atdı kem n-ı mer amet

Cümlesi ‘azve netice verdi olmaz mı ‘aceb
Bu kazâyâda kuluñ memnûn-ı şân-ı merhamet

Münşi-i ‘aşrım sevâd-ı haţ-ı renginim n’ola
Olsa mağbû-ı haţ-ı her meh-veşân-ı merhamet

Şâ‘ir-i Nef‘î-edâyım ki tutar el üstüne
Nef‘ için her nazmımı şâhib-dilân-ı merhamet

30. Hem muhâsiblikde de sehv ü hisâbı aîladım
İkisi tev’emdir ey manzûme-ğân-ı merhamet

Bu hünerlerle revâ olur mu kalmak âşafâ
Böyle mağhûr-ı der-i tevbe-keşân-ı merhamet

Niyyetimde yok Be-Rabbü’l-Ka‘be fikr-i iftihâr
Ey der-i lutfu muţâf-ı ins ü cân-ı merhamet

Mağşadım kesb-i rıkıyyetdir der-i ihsânıña
Eyleyip min-ğayri haddin imtihân-ı merhamet

Celb edip ‘abd-i kemîniñ hâk-i pâ-y-ı devlete
Ni‘met-i lutfuñla kıl dil-sîr-i ğân-ı merhamet

35. Zıll-i elţâfıñda ben de olayım âsûde-hâl
Diyeyim buldum felekde sâye-bân-ı merhamet

İstikâmet taşrada çünkü haṭâ-yı mahzûd
Farḳ-ı nîk ü bed eder yok ḳadr-dân-ı merḥamet

Baḳma küstâhâne ‘arz-ı ḥâl-i Ḥilmîye şaḳın
Var ekâbirden ḥaḳîre armaḡân-ı merḥamet

Şehsüvâr-ı ‘arşa-i iclâl ol da sen hemân
Arayan bulsun rikâbında emân-ı merḥamet

-12- (18)

İki Yüz Yetmiş Bir Tārîhinde Mesned-i Celîl-i Meşîḡat-ı İslâmiyyede
Bulunan Şâtır-zâde Müteveffâ ‘Ârif Efendi’ye Takdîm Olunan Ḳaşıdedir.

Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün

Şafḡa-i vaşf-ı bülendinde eder ḡamem ḡırām
Öyle bir zât-ı şerîfî ki veliyyü’l-iḡtişām

Dergeh-i devlet-medâridir melâz-ı ‘âcizân
Âsitânıdır maṭâf-ı emn ü yâ Dârü’s-selām

Ġâlibâ ‘akkâm-ı dīvân-ḡâne-i iḡbâli çarḡ
Şem‘ -i eyvânı şüreyyâ-yı sipihr-i köhne-bām

Şu‘le-i âvîze-i sâḡil-serâ-yı re’feti
Ġıbṭa-fersâ-yı nücûm-ı târem-i bâlâ-maḡām

5. Zât-ı ‘ulyâsı gibi bir cevher-i deryâ-yı cûd
Görmedi ne çeşm-i vaḡt-i Nûḡ u ne hengâm-ı Sām

Cümleler kanmış zülâl-i çeşme-i eşfâkına
Sîr-ḥān-ı ni‘ met-i iḥsânıdır hep ḥāş u ‘ām

Açmadık bir yer mi vardır cūy-bār-ı himmeti
Kalmadı ne Māverāü’n-nehr ü ne iklīm-i Şām

Müfti-i dîn vāriş-i seccāde-i peygamberî
Ḥāmi-i şer‘ -i mübîn ü şeyḥü’l-islām-ı enām

Fikridir icrā-yı aḥkāmāt-ı şer‘ e münḥaşır
Re’y-i taḥkikāt-ārāsı medār-ı intizām

10. Mû-şikāfâne eder tedkik-i zāt-ı mes’ele
Şakḳ-ı şî‘ r eyler edince faşl-ı aḥkām-ı sehām

Halk eder ḥayli şühūd ile beyān-ı müdde‘ ā
Maḳdemiyle bulduğun cāy-ı meşīḥat ihtirām

Mālik-i gencīne-i luṭf u semāḥat kân-ı cūd
Şāḥib-i kenz-i himem ‘ Ārif Efendi-i benām

Büssu‘ ūd-ı ‘ aşr kim cüz’ -i elif ḥükmündedir
Nezd-i fazlında bilā-şek nüşḥa-i ‘ ilm-i kelām

Merḥamet-mendā mekârim-kâr u ‘ âciz-perverā
Ey velīyyü’n-ni‘ met-i her ferd-i aḳvām-ı kirām

15. ‘ Abd-i dîrîniñ Trābzonīyem olmaz mı ‘ aceb
İntisābım dergeh-i ihsānıña ğāyet tamām

Vālidim olalı tilmîz-i debistān-ı beķā
Dest-i ğamda levķa-i āmed-şode döndüm müdām

Kendi eytām Memiş Paşa’ya olmuşken vaşî
Buldu bir ĥükm-i ķader āvān-ı ‘ ömrü iĥtitām

Şehr-i İstanbul’a iĥzār etdirip de ķākeriñ
Şimdicek eytām-ı merķūma eder ğādre ķıyām

Vādi-i tezvîrde at oynadıp nāzırları
‘ Arşa-i da‘ vā-yı zūra ederek ‘ atf-ı licām

20. Dāmenim taĥlîş ķıl taslîṭ-i dest-i ğadrden
Ķāşıd-ı su ’um ede ķāk-ı girîbān-ı merām

Çünkü eyler zaĥm-ı ecsām-ı umûr-ı müşkile
Merhem-i dārû-yı luṭfuñla ķabûl-i iltiyām

Melce ’-i âmâldir bâbıñ te’ellüm eylemem
Çākeriñ eyler o bâba intisāb elbet be-kām

Yay teg ķāmet büküp taşdı’ e cür’et eylemem
Çünkü oldu levķa-i sînem nişāngāh-ı siĥām

Olmasa endîş-i hâtır şafha-i evşâfîña
Böyle mi eyler idim taḥrîk kilik-i ihtimâm

25. Hilmîyâ bes da‘vâ-yı cevri-i sipîhr-i kîne-ver
Başla tezkâr-ı du‘â-yı ḥayra bâ-iḥlâş-ı tām

Neyyireyn-i evc-i iḳbâli ola pertev-nişâr
Âmed ü şod eyleye mādām vaḳt-i şubḥ u şām

-13- (19)

**Şadr-ı Anaṭolu Meşreb-zâde Müteveffâ ‘Alî Râ’îḳ Efendi’niñ Meşrebe
Muvâfiḳ Ba‘zı Mürettibe Eşer Teveccühü Görüldüğüne Mebnî
Memnûniyyeti Ḥâvî Verilen Kaşidedir.**

Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün

Oynadıp elde yine kilik-i ma‘ârif-perveri
Bir himemkârıñ olup vaşşâf-ı zât-ı bihteri

Öyle bir zât-ı felek-ḳadr u münîrû’l-vech kim
İktisâb-ı nûr eder bezminde rûḥ-ı Enverî

Şadrıdır mecmû‘a-yı âşâr-ı faẓl u ‘âtıfet
Zât-ı ‘ulyâsı şudûrân-ı ‘izâmıñ serveri

Meclis-i faẓlında ol şadr-nişîn-i himmetiñ
Şübhesiz emşâliniñ şaff-ı ni‘âl olur yeri

5. Mebhāş-i her fende hem-‘ aşrı olaydı lâ-cerem
Fazlını teslīm eylerdi imām-ı Eş‘ arī

Zātıdır bir nüşha-i kübrā-yı efzāl u kemāl
Mehbiṭ-i ilhāmdır kalb-i haḳāyık-āveri

Re‘y-i hikmet-perveri müşkil-güşā-yı her umūr
Şaḳḳ-ı mū eyler daḥī fikr-i deḳāyık-güsteri

Ḥazret-i Rā‘iḳ Efendi-i celīlū‘l-ḳadr kim
Sāye-sāz-ı mesned-i vālā-yı ḳāzı-‘ askeri

Būbekir-ḥaşlet ‘ Ömer-eṭvār u ‘ Oşmān-menḳabet
Būḥanīfe-faẓl u hem-nām-ı cenāb-ı Ḥaydarī

10. Dāḥil-i gülzār-ı cennet-sā-yı iḥsānı olan
Bāğ-ı ‘ âlemde daha şemm etmez ‘ ūd-ı ‘ anberi

Nāmı batsa ba‘ dezīn kühl-i Sifāhān’ıñ n’ola
Çeşm-i aşḫāb-ı niyāza sürmedir ḥāk-i deri

Şu‘le-i mişbāḥ-ı iḳbālinden olmuş muḳtebes
Dedi aşḫāb-ı nücūm çarḥıñ ziyā-yı aḥteri

Dergeh-i vālā-yı şadra pāye-i iḳbālīne
Serfūrū eyler sipihriñ mihr ü māh-ı enveri

Gülsitāna eylese medd-i nigāh-ı ‘ātıfet
Boyadır al kana haclet ile verd-i aḥmeri

15. Farḳ edip ḥaḳ u ḥaṭāyı mūcibince faşl eder
Mābehu’l-fetvā deyip nice çetin da‘vâları

Vaşf-ı pâkinde ḥuṭûr etdi bu mışrâ‘ nāgehân
Ḥâmi-i aḥkâm-ı şer‘-i enver-i peygamberî

Serverâ ser-nâme-i fazlâ merâḥim-perverâ
Ey sipihr-i mihr-i iḥsânında mihr-i enveri

Var ‘adîlîñ diyemem icrâ-yı tedkîkâtda
Sözüm âşâr-ı riyâ vü sem‘adan ḡāyet berî

Şân-ı ḥaḳkāniyyet el vermez mi zât-ı pâkiñe
Dest-i zalimden ḥalâş etdiñ bu ‘abd-i kemteri

20. Bir yed-i tezvîre düşmüşdüm ki taḥlîş eylediñ
Feth kıldıñ ecrde ḡüyâ ḥişâr-ı Ḥayberi

Vâkıf-ı her vaḳ‘a-yı da‘vâ veḳāyi‘ kâtibiñ
Vâkı‘â zâtıdır elfâz-ı ma‘ârif-maşdarı

Olmasam Ḥilmî perîşân-ḥâṭır-ı ḡurbet eger
Böyle mi irâd ederdim kışsa-i midḥat-veri

Hem de tanzîm-i kaşâ'idden ğaraż de' vâtdır
 Hızır-ı tevfiķ-i Hudâ ola hemîşe rehberi

Bâĝ-ı 'ömrü ebr-i iķbâl ile olsun sebze-dâr
 Dâ'im etdikce Hudâvend-i felek baħr ü beri

-14- (20)

Yetmiş Bir Târihinde Dersa'âdetden 'Avdetle Ol Zamân Vâli-i Memleket
 Bulunan Müteveffâ Besîm Paşa ve Defterdâr-ı Eyâlet Merhûm Câzîm Efendi
 Raħmetullâhi Te'âlâ 'Aleyhimânîñ Görülen Vech-i Besîm-i Teveccûh ve
 Nevâzişleri Meczûma Mûcib-i Güşâyiş-i Ruħsâre-i Memnûniyyet Olmuş
 İdiginden Ol Bâbda Ba'zı Sitâyişi Hâvî Tanzîm İle Müşâr ve Mûmâ-
 ileyhümâya Verilmiş Olan Kaşîdedir.

Mef'ûlû Mefâ'ilû Mefâ'ilû Fe'ûlûn

Oldukda bu yıl haţve-res-i câ-yı Trabzon
 Gördüm ki güler rûy-ı dil-ârâ-yı Trabzon

Şordum sebab-i nûzhetini okudu cümle
 Şu kıt'a-yı dil-cû-yı berâyâ-yı Trabzon

Ruħsâre-i halka veren âşâr-ı beşâşet
 Yümn-i kadem-i vâlî-yi vâlâ-yı Trabzon

Hem defteri-i mes'adet-ârâ-yı zamândır
 Bâdî-i güşâdî-i süveydâ-yı Trabzon

5. Bir vâli-i ‘âlî-i felek-câh-ı cihân kim
Mihr-i keremi şa‘ şa‘ a-baḥşâ-yı Trabzon
- Bir defteri-i ‘aşr ki ser-defter-i ‘irfân
Zât-ı himem-efzâsı tarab-zâ-yı Trabzon
- Bir vâli-i mükrim ki yem-i luṭfuna nisbet
Kâlır bir içim şu gibi deryâ-yı Trabzon
- Bir defteri-i vaḳt ki ḥān-ı kereminde
Sîr olmadadır bay u gedâhâ-yı Trabzon
- Bir vâli-i memdûḥ ki saçılsa be-câdır
Ḥaḳḳında le’âlî-i şenâyâ-yı Trabzon
10. Bir defteri-i şâḥib-i himmet kim ‘adîlin
Görmemiş ‘aceb dîde-i bînâ-yı Trabzon
- Bir vâli ki devrinde ‘abâ-pûş-ı ḥafâdır
Ketm edip izin fitne-i ber-pây-ı Trabzon
- Bir defteri-i devr ki gitdi hûner ile
Şaḥn-ı ‘ademe şöhret-i inşâ-yı Trabzon
- Mâlik olup ol vâli-i rıdvân-ı ḥuşâle
Cennetlere döndü gibi şaḥrâ-yı Trabzon

Meşşāta-i luṭfu da olur ise sezādır
Zīnet-dih-i ruḥsāre-i zībā-yı Trabzon

15. Ey vechi Besīm dāver-i dād-āver-i Ekrem
V'ey maḳdem-i 'ālisi feraḥ-sā-yı Trabzon

Ey defteri-i cāzim-i ser-ḥabl-i mefāsīd
Silk-i himemiñ rābıta-pīrā-yı Trabzon

Hengām-ı mu' allāñıza cümle bir ağızdan
Ni' me'l-vaḳıt ıtlāḳ eder ebnā-yı Trabzon

Ben de bu meserretle edip bir ğazel inşād
Taḥsīn olunur isem ifşā-yı Trabzon

'Aḳlīm alalı ey gül-i ra' nā-yı Trabzon
Oldum ne 'aceb bülbul-i şeydā-yı Trabzon

20. Āşüfteligim atma beyābāna ğamıñla
Derler baña Mecnūn saña Leylā-yı Trabzon

O çeşm-i ḥarāmī-şıfatıñ ḥavf olunur kim
Cünd-i müjesi eyleye yaĝmā-yı Trabzon

Verdi baña bir yara ki şimşīr-i nigāhıñ
Kār etmeye her nev'-i müdāvā-yı Trabzon

Lâ-ķayd iken etdi heves-i zülf-i ‘abîriñ
 Hilmî-i siyeh-ťali‘i rüsvâ-yı Trabzon

Hengâm-ı mu‘allâlarına ĥayr-dürüdüm
 Olsun bu ķaşîdemle hedâyâ-yı Trabzon

25. Şıĥhat ile bu beldede ikisi de yâ Rab
 Dâ’im ola bir vıfķ-i temennâ-yı Trabzon

-15- (21)

**Müteveffâ Râġıb Paşanıñ Trabzon Vâlilige Vuķû‘ Bulan Me’mûriyetleri
 Eşnâda Ĥâme-i Kem-Kemâliñ Tanzîmine Râġıb Olduġu Ķaşîdedir.**

Me‘ûlü Fâ‘ilâtü Mefâ‘ilü Fâ‘ilün

Ĥâmem mişâl-i ney suĥana ibtidâ eder
 İmdâd-ı dest-i şab‘ ile ķaşd-i nevâ eder

Ya‘ni vuķû‘-ı maķdemi ile bir âşafiñ
 İmlâ-yı ĥarf-i şâdi-i bî-intihâ eder

Bir âşaf-ı zamân-ı Süleymân-ĥışâl kim
 Hem-‘aşrı olsa âşaf aña ilticâ eder

Geçse egerçi destine nâhîd-i řâremiñ
 Faşş-ı nigîn-i şânını necm-i semâ eder

5. Vâlîlik ile sâye-fiken olduġu yeriñ
 Ĥalkı cemâl-i ĥalk u ĥışâlin şenâ eder

Nabz-ı niyâzın añlayıp aşhâb-ı hâcetiñ
 Tab[‘] u mizâcı üzre münâsib devâ eder

Künzü’l-vefâ-yı kişver-i ihsânını bulan
 Ebleh midir ki ‘azm-i reh-i kimyâ eder

Verse metâ[‘] -ı ‘âleme qadrince bir revâc
 Bâyi[‘] ne naķş-ı vezn ü ne qâşd-i ribâ eder

Havf-i vaķârı tã’ife-i gûsfendden
 Gürgûñ ‘iķâb-ı pençe-i cevriñ cüdâ eder

10. Tab[‘] -ı selîmi mâ’il-i iślâh-ı her umûr
 Kilkim ne şuñ[‘] -ı sem[‘] a ne fikr-i riyâ eder

Yümn-i kudûmu hâķ-ı Trabzon’u bi’l-[‘]umûm
 Maķrûm-ı cevriñ zümre-i ehl-i cefâ eder

Ey Râķıb-ı meķârim u kân-ı ‘atâ diye
 Dünyâ bu gûne nâmiña ‘atf-i nidâ eder

Sen etdiķiñ meķârimi hâķdan işitdiķim
 Oğul babaya ne oğula bir baba eder

Her şeb nücûmun ‘arz ile ‘ukkâm-ı âsumân
 Tenvîr-i bezm-i hıdmetiñe i[‘] tinâ eder

15. Her gün sürünce cebhesini zann-ı gâlibim
Mihr-i felekde dergehiñe ittikâ eder

Bir defteri-i vaqte de olduk qarîn kim
Eşer-i nizâm u şer‘ a hemân iktidâ eder

Görse kitâb-ı mu‘teber-i münşe’âtını
Bağş-i belâgat etmege Veysî hayâ eder

Bendeñ biraz da tercüme-i hâle başlayıp
Medd-i nigâh-ı ‘afv-ı cemîliñ recâ eder

Versem mezâda kâle-i rengîn nazmımı
Dânişverâna göre epeyce behâ eder

20. Kilkim bayağı mes‘ele-i münşe’âtda
Kitâb-ı dehre ‘arz-ı ‘uşûl u edâ eder

İşte sürûr-ı kalb ile bir nev gâzel yazıp
Anıñ şoñunda zâtıña hayr du‘â eder

GAZEL

Ol meh raķibe haşr-ı kemâl-i vefâ eder
Ancağ cefâ vü serzenişin hep baña eder

Buldu qarâr lâne-i zülfünde mürğ-i dil
Mürğ-i garîbe lâneyi Mevlâ binâ eder

Bilmem sımāh-ı cān ile hīç diñlemez misiñ
Cūy-ı sirişkim öyle niçin mācerā eder

25. Verdi yaşamı bir yed-i ğaddāra dehr kim
Geçmez zamān-ı hātırımı çal-yağa eder

Bir nīm-nigāh luṭfuña degmezse sevdigim
Hilmī yolunda nāfile mi cān fedā eder

Važ‘ -ı cebīn eyle zemīn-i du‘ āya kim
Āmīn için melā’ike gökden şadā eder

Ola hemīşe neyyir-i iḳbāli nā-zevāl
Vaḳtā ki dehri mihr-i semā pūr-ziyā eder

Diyen bu türlü cevher-i tārīh-i maḳdemiñ
Hāk-i deriñde çeşm-i dili rūşenā eder (1273)

-16- (22)

**Müteveffā Bekir Rüstem Paşa’nıñ Tırabzon Vāliligine Vukū‘ Bulan
Me’mūriyetleri Şırada Rüstem-i Hāmeniñ Āverde-i Rezmgeh-i İnşād
Eylediği Kaşidedir.**

Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün

Dem-i nevrūz erişdi mevsim-i zevḳ u şafā oldu
Bahāristān-ı ‘ālem maḳhar-ı neşv ü nemā oldu

Kenār-ı cūy-bār ārāyiş-i cennet bulup ھاڭڭا
Çemenzârı cihânın başka cāy-ı dil-rübā oldu

Açıldı çeşm-i nergis intibāh-ı nevbahār ile
Sebeb taḥrīk-i berg-i sünbüle bād-ı şabā oldu

Bezetdi rūy u mūy-ı nev-‘ arūs-ı gülşeni kudret
‘ İzār-ı bāğda elvān-ı revnaḫ rû-nümā oldu

5. Hezārāne dem-i envā‘ -ı şādī vü feraḥdır bû
Açıldı güller işte gonçalar hep leb-güşā oldu

Degil sâde meşām-ı ehl-i Çini eylemiş ta‘ tîr
Şemīm-i sünbülân nûkhetres-i deşt-i Hıṭā oldu

Neşât-ı bāğa bir yümn-i kâdem te‘şîri var zannım
Egerçi her çemen-perverde ebr-i semā oldu

Müşîr-i ehl-i himmet ya‘ ni bir hem-nām-ı şiddîkiñ
Trabzon maḫdemiyle başka bir turfe-edā oldu

Müşîr-i vâkt kim bālâ-ḫadd-i tûbā-yı iḳbāl
Nihālân-ı dıraḥt-ı Sidreye tâ Müntehā oldu

10. Revāḫ-ı âsitānı şöyle bālâdır ki ma‘ nâda
Der-i devlet-medârı âşiyāngâh-ı hümā oldu

Ne yerde kühlünü işrâf etsin İşfahânîler
 Ğubâr-ı pâki a‘yân-ı ‘umûma tûtiyâ oldu

Aristo tıfl-ı ebced-ḥân olur tahkîk-i re‘yinde
 Felâtûn mülzem-i tedbîridir dense sezâ oldu

Muvâfık-ı şer‘e re‘yi intizâm-ı mülkete fikri
 Dil-i feyz-âver-i âyîne-i ‘âlem-nümâ oldu

Vezîrâ kân-ı ihsânâ eyâ destûr-ı zî-şâna
 Der-i re‘fet-ķarârîñ melce‘-i bâ y u gedâ oldu

15. Mel-i himmet tereşşuḥ eylemekde cām-ı fikriñden
 Derûnuñ mehbiṭ-i ilhâm-ı feyz-i kübrâyâ oldu

Beter maḳşûd irḥâ-yı ‘inân-ı iltifâtıñla
 Rikâbıñ merci‘-i ḥacât-ı aşḥâb-ı recâ oldu

Neşât-ı tâze geldi eyledim bir nev-ġazel inşâd
 Ğubâr-ı ġuşşa kim âyîne-i dilden cüdâ oldu

GAZEL

Cihân-ı ġam-fezâda meskenim bezm-i belâ oldu
 Ḥabâb-ı mey gibi esbâb-ı sāmânım hevâ oldu

Gülüm ‘azm et bahâr eyyâmıdır gülzâr-ı ihsâna
 Cevânâna dem-i seyr-i gülistân-ı vefâ oldu

20. Vazîfemdir hayâl-i dâne-i hâlik-i süveydâ
Baña ümmîd-i bûs-ı sîb-i ruhsârın gîdâ oldu
- Kenâr-ı cûda dün açıp lebiñ evşâfını rindân
Kimi mül kimi kevşerdîr dedi çok mâcerâ oldu
- Saňa n’oldu nihâl-i gülde ben mehcûr-ı dil-dârım
Şu gülşende a bülbül her ne olduysa baña oldu
- Yeter ıtnâb el tut Hilmîyâ dergâh-ı Bârîye
Melâ’ik hâzırân-ı meclis-i hayr du‘â oldu
- Kuşûrum var edâ-yı vaşf-ı ‘âlîsinde ammâ kim
Günâh-ı ‘âcizân pûşîde-i zeyl-i ‘atâ oldu
25. Hülûş üzre ne türlü vaşf edersem andan a‘lâdır
Derûn-ı hâmede hâşâ ki endîş-i riyâ oldu
- Tezâyüd eylesin hâkkında talât-ı şâhâne
Hâkîkat zâtı elât-ı hümayûna revâ oldu
- Ola kandîl-i dîvân-hâne-i a‘lâ-yı iqbâli
Süreyyâ-yı felek tâ kim ziyâ-bağş-ı şerâ oldu
- Teceddüd eylesin hem neyyireyn-i burc-ı iclâlî
Denildikce şehirler geçdi evkât-ı mesâ oldu

Çıkıp endişeden târîh-i cevherdâr ra‘ nâsı
İki mışrâ‘ da başka başka ârâyiş-fezâ oldu

30. Bekir Paşa-yı Rüstem-menkâbet memdûhu‘l-eṭvârîñ (1266)
Trabzon’a kudûm-i devleti fevz-i Hudâ oldu (1266)

-17- (23)

**Hâlâ Dîvân-ı Ahkâm-ı ‘Adliye Nezâret-i Celîlesine Sâye-efgen-i Feḥâmet ü
İclâl Übbehetlü Devletlü Midḥat Paşa Ḥazretleriniñ Muḳaddemâ Mesned-i
Sâmî-i Şadârete Revnaḳde-i İḳbâl Olduḳları Şırada Âşâr-ı Midḥat ve Sitâyişi
Hâvî İnşâd ve Taḳdîm Olunan Kaşîdedir.**

Fe‘ilâtün Fe‘ilâtün Fe‘ilâtün Fe‘ilün

Ola pîrâye-i dîhîm-i güzîn-i şevket
İntihâ-yı deme dek şâh-ı ‘adâlet-efzâ

Şâh-ı ‘âlem ki keremkâr u kerâmet-güster
Ḳalb-i şâhânesidir mehbiṭ-i ilhâm-ı Hudâ

Birisi işte kerâmât-ı hümâyûnundan
Ehline etmesidir mesned-i şadrı a‘ṭâ

Şadr-ı a‘ṣam ki meşâbîḥ-i mehâm-ı devlet
Meded-i neyyir-i re‘yiyle bulur nûr u ziyâ

5. Şadr-ı memdûḥ ki taḳmıṣ idi meddâḥ-ı ḳadr
İsmîni ‘âlem-i âzâlde Midḥat Paşa

Bunu işbāta delīl istenilirse hāzır
Dedi çünkü kudemā gökden inermiş esmā

Medeḥa yemduḥu medḥan denilip de bulunur
Midḥat-i zātına binler kadar a‘lā ma‘nā

Devlete şıdkı revāc-āver-i taşdıḳ-i enām
Millete himmeti meşhūd-ı ‘uyūn-ı dünyā

Nazm-sāz-ı şahf-ı hikmet Aristo-yı hıred
Maḥzen-i rāz-ı hikem şāhib-i te’līf-i zekā

10. Dergeh-i ma‘deleti mercī‘-i erbāb-ı ümmīd
Bārgāh-ı himemi melce‘-i aşḫāb-ı recā

Şīve-i neşri neşāṭ-efgen-i rūḥ-ı Veysī
Nazm-ı rengīni Nizāmīye taḥayyür-baḥşā

Zübde-i fikreti ḥayretde aşḫāb-ı ‘uḳūl
Re‘yi tanzīm-res-i ḥāl-i eḳālīm-i vūḳarā

Ḳuvve-i nādire-i derkine söz yok diyecek
Buña der cümle-i efrād-ı beşer sellemnā

Gelelim ḥıdmet-i memdūḥasına devletce
Bunu ta‘rifde ‘acz-i beşeriyet peydā

15. Tuna'da eylediği himmet ile ez-cümle
Vâridâtın Tuna Nehri gibi etdi icrâ

Alalım bir de havâlî-i 'Irâkı bahş
Diyerek 'âşıka Bağdâd yakındır farazâ

Azmi ıslâhına sa'y eyledi o iklîmiñ
Necidi mi etmedi bâ-mecd ü zafer istilâ

Oldu hakkıyla muvaffak nice ıslâhâta
Sa'yına maşlah-ı ahvâl-i cihân dense sezâ

Turarak mesned-i sâmi-i vekâletde hemân
Devlet ü millete bahş eyleye zâtın Mevlâ

20. Şadri teşrîf ile kıldıkça cihânı mesrûr
Etdi Hilmî dahî şevk ile du târîh imlâ

Geçmesi şadra tarab verdi şudûr-ı nâsa (1289)

Nâmdâr olsun evcâhında da Midhat Paşa (1289)

-18- (24)

Cülûs-ı Meyâmin-i Me'nûs-ı Hâzret-i Pâdişâhîyi Mûte'âkib Teftîş-i Ahvâl-i Ahâlî İçin Anadolu Kıt'asına Ceht-i Şarkıyyesine Ta'yın Buyrulmuş Olan Ecille-i Ricâl-i Devlet-'Aliyeden 'Utûfetli Rızâ Efendi Hâzretleriniñ Cânikiñ Sancağında Bulundukları Şırada Evrâca Sâha-i Huşûle İşâl Olunan Ba'zı İcrâ'ât-ı İslâhiyeye Dâ'ir (İslâh-nâme-i Cânîk) Nâm Nikiyle Qaleme Alınan Manzûmedir.

Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün

Şeh-i vālā-ḥaşem ‘ Abdül‘ azîz Hân-ı cihân-ârâ
‘ Adâlet-pîşe ḥayr-endîşe ḥâḳân-ı kerem-fermâ

Cülûsundan beri şâḥ-ı bülend-i naḥl-i eşfâkı
Olur fark-ı ra‘ yet üzere zıll-i merḥamet-baḥşâ

Güneş envâr-ı feyz-i luṭfuna nisbetle bir zerre
Kef-i iḥsânına teşbîh olunsa ḳaṭredir deryâ

Ḳabâb-ı dergehi peyveste ṭâḳ-ı çâr-mînâya
‘ Ulüvv-i menziletde âsitânıdır felek-âsâ

5. Der-i devlet-medârı melce ‘-i aşḥâb-ı ḥâcetdir
Rikâbı bûsegâh-ı cümle-i erbâb-ı istiğnâ

Olur derbân-dâr-ı şevketi redd-i ḥayât etse
Diyâr-ı devlet ü dârâtını terk ederek Dârâ

Şüreyyâ-yı ḥilâfet kevkeb-i nâ-bende-i himmet
Meh-i ğarrâ-yı burc-ı ma‘ delet mihr-i semâ-simâ

Żiyâ-yı şems-i ‘ adliyle ḳarîrü ‘l-‘ ayn olur ‘ âlem
Şu‘ â-ı şems-i luṭfun ḥiss eder çeşmân-ı nâ-bînâ

Ra‘ yet-perver-i Ekrem bir şehenşâh-ı zamândır kim
Dil-i ilhâm-semîri mehbiṭ-i elṭâf-ı lâ-taḥşâ

10. Nice demdir ki hük-m-i meyyite gelmiş iken dünyā
Eder enfās-ı luṭfuyla dem-i ‘Īsā gibi iḥyā

‘Ībādullāha farṭ-ı şevkatinden ol şehen-şāhın
Umūr-ı mülkü tahkīke müfettişler edip üserā

Ḥuşūşā kıṭ‘a-i şarkıyyeniñ teftiş me’mūru
Tamāmıyla eder kesb-i rızā-yı ‘ālī vü Mevlā

Olunca sāye-res Samsun’a nısfetgāh-ı teftişe
Verildi altı biñ evrāk-ı dil-sūzende-i şekvā

Hemān her mādde için bir komisyon edilip teşkīl
Verildi her birine hey’et-i maṭlūbede a‘zā

15. Kemāl-i Ḥaḳ ile iḥkāk olundu mū-şikāfāne
Bulup ḥüsn-i netice kıyl u kāl cümle-i da‘vā

Şebūt-ı mādde ile bi’l-teḥāküm verilen naḳdīñ
Ta‘ahhüd edemez bir türlü hıfzın kīse-i iḥşā

Ḥafā ḥālinde de iskāt-ı ḥaşm etmek tarīkiyle
Şaḥīḥan ortalıkda oynadı yüz biñ kadar lira

Aḥālī ḳalmış iken mültezimler dest-i ḳahrında
Tutulup mültezimce bu ḥuşūş-ı vācibü’ş-şigā

Verildi h̄usn-i ş̄uret mādde-i i' ş̄āra bi'l-cümle
Olundu h̄ırm̄en-i devrāndan gird-i cefā imhā

20. Ahālīniñ olundu bu h̄uḡūḡu dāḡi istizhār
H̄esāba bakılarak igneden iplige dek h̄aḡḡā

Kerāste madde-i ma' lūmesinden t̄ulā-yı h̄alkıñ
Nihāl-i kec gibi ḡāmetleri olmuş iken du-tā

Kesilip cümle-i dal u budaḡı mīşe-i ḡulmūñ
Olundu bu h̄uṣūṣda dāḡi farṡ-ı ma' delet icrā

Nevā-yı mūḡış-i zencīr-i ḡadrin dinledi ḡālim
Şadā yok artık āh zümre-i mazlūmdan aṣlā

Teḡāṡur eyleyip bārān-ı elṡāf-ı cihān-dārı
Olundu āteş-i cev̄r-i mezālīm külliyeñ iṡfā

25. Tazallumdan eşer yok rezmgāh-ı müfsidet nā-būd
Cünūd-ı 'adli ḡıldı kişver-i iṣlāḡı istilā

Olundu ṡarḡ vergü iltizām-ı ḡaḡ u 'adl üzre
Ne ta' dīl-i 'umūmīdir ki cümle mahmidet ḡūyā

Meserretten bedel ifā-yı ş̄ükr eyler bile Lazlar
Olundu ḡünkü Laz başdı rūsūmu büsbütün ilḡā

Fuzûlî ırz-ı mîrî hükmüne ifrâğ ile evvel
Hilâf-ı enhâ ile tefrîğ olunmuş idi bir mer'â

Bu def' a red olundu muḳtezâ-yı ma' delet üzre
Ne müddetde görüldü böyle ḥaḳḳāniyet-i ' ulyâ

30. Kemâl-i ' adl ile ihḳāk-ı ḥaḳ ḥalkdan başḳa
Baḳıldı vâridât-ı devlete diḳḳatle pek a' lâ

Beḳâyâ-yı livâ çok ḳalmadı derdest-i taḥşîldir
Sezâ bu himmeti taḥşîn ederse meclis-i vâlâ

Güzergâh-ı ' azîm olduḡu ḥâlde şehr-i Şamsun' uñ
Görenler şûret-i ḥâl-i ḥarâbın dediler ḥayfâ

Bulunca mevḳi' inde ḳâbiliyyet emr-i ' Ömerâne
Olundu bu mühimme şarf-i iḳdâmât-ı müstevfâ

' İmâretin görenler bârekallah lafzını nâṭıḳ
Ortaya şimdi buldu memleket ârâyiş-i evfâ

35. Ez-an-cümle ḳuş uçmaz râddede bir yol iken der-bend
Tevessü' ederek oldu şalâ-ḡān-ı reh-i şahrâ

O türlü bir tarîḳ-i müşkiliñ inşâsı ḥaḳḳında
Olur engüş-t-i ḥayret ber-dehân cümle-i dünyâ

Görürse şan‘ at-ı kal‘ -ı Cibālī bu siyāk üzre
Taḥayyür tîşesin yabana eyler kühken-i elķā

Miyānında ‘ aceb resm-i metīn ü dil-pezīr üzre
Yapıldı bir namāzgāh ile bir de çeşme-i zībā

İki türlü şu çarı selsebīl-āsā sebilinden
Becādır dense lezzetde leb-ı ḥūrānden-i aḥlā

40. ‘ Ubūr-ı ḥalkı teshīl eylemek kaşdıyla cevfinde
Yapılmaķ üzre iki muntaẓam köprü daḥi ḥālā

Amasya ṭarīķinde yol aldı ḥadd-i ta‘ mīre
Yürüdüldü bu yolda daḥi pāy-ı himmet-i ‘ uzma

Anatoluca tanẓīmi ehem bir şāhir heder kim
Ana ta‘ mīr şān-ı pādişāh-ı ‘ āleme iḥrā

Yapıldı ṭarz-i dil-keş üzre bir de Mevlevīḥāne
Olundu şübhesiz tefrīḥ rūḥ-ı pāk-i Mevlānā

Yanında bir mināre serv-i mevzūn gibi boy çekmiş
Zihī resm-i nevīn üzre kılındı toḡrusu inşā

45. Yapıldı Şeyḥ Ḥamza merķadiyle ķabr-i Kuṭbu’d-dīn
‘ Īsā Baba’ya daḥi bir müzeyyen türbe-i yektā

Civârında minâretiyle vâki‘ dir birer mescid
Birer de medrese tarh-efgen olmuşdur ki bî-hemtâ

Edilip sel-i seyf-i şârem himmetde bilhâşşa
Yapıldı çok güzel dergâh-ı vâlâ-yı Kılıç Baba

Hevâ-yı memleket yanındaki nâ-sâz sazlıkda
Ta‘ affün cezb ile eylerdi neşr-i ‘ illet-i şittâ

Fenâ hâlde batağ bir mevki‘ -i nâ-pâk iken el-hağ
Olunmağda hezârân himmet ü ikdâm ile imlâ

50. Taḥavvül etmede bād-ı veḥâmet cevdet-i ḥâle
Vürûd etmekde enf-i cāna şimdi bûy-ı ‘ anber-sâ

‘ İlelden kırtulup kesb-i şafâ-yı şihhat etdikce
Ahâlî emr-i da‘ vât-ı şehensâhı eder îfâ

Degil Merd Irmagına köprü yapmak kârı her merdiñ
Meger bu ḥayra da maḥzar idi şâh-ı kerem-peymâ

Yapılıp kaldırılar kaldırıldı cümle çirkâbı
Kılındı çârsûsu bir muṭarraz-ı resmde ebnâ

Dekākîni ḥacâlgâh-ı ‘ arûsa döndü hey’etde
Olundu cümleye gûyâ libâs-ı zîb ü fer iksâ

55. Bedestānında artırdı kirāsın emr-i ta‘mīri
 Bu ıslāhātđan nef‘-i ‘umūmīdir ġaraż zīrā
- Şereflendikce bu üslūb-ı dil-keş üzre her dükkān
 Olunmağda iki katlı icārāt ile istikrā
- Şu hālde yapılan yerler ‘adedce memleket içre
 Hemān nışfın tecāvüz etđi tāmen diyemem ammā
- Fağat düşdü ahālī ārzū-yı kār-ı i‘māra
 Geçer zann ederim bir mişlini az günde ser-tā-pā
- Leyālīde ziyā vermek için yetmiş kadar yerde
 Yapıldı kal‘a şeklinde řanādil-i nücūm-āsā
60. Bulunmazken bir içim şu muğaddem şavm-i ‘aţşāna
 Tururken çeşmeler seng-i dilān çeşmi gibi beymā
- Tağarrī eyleyince mācerā-yı hüsn-i ta‘mīrin
 Suyun bulandırarak her çeşme ābın eyledi icrā
- Ola reyyān-ı āb-ı rağmet-i Hāğ şular ağıdıca
 Zamān-ı haşre dek tā rūğ-ı Mağmūd Hān-ı cennet-çā
- Huşul-i māye-i rūşđ ü kemālātiçün etfālīñ
 Güzel bir mekteb-i rūşđī yapıldı mişli nā-peydā

Oķundukķa resā 'il nüŗha-i kübrā-yı iclālī
Ola řirāze-bend-i salţanat tā yevm-i vāveylā

65. Cemā' āti cevāmī' -i cāmi' olmazdı maķdemler
Şalāt-ı cum' ayı güç hāl ile eylediler īfā

Yedi cāmi' yapıldı gerķi ıřlāhāt-ı dīgerde
Kılındı secde-i şükr edecek deñli himem-i a' tā

Kimi de ķubbeler zammı ile tevsī' olunmuŗdur
Ne gūne ķubbeler kim ğıbţa-baŗŗ-ı künbed-i ħađrā

Menābir-i vaŗ' ı ile ba' zısı da buldu pīrāyiŗ
Buña engüŗt-i taŗsīnin ħaţīb-i dehr eder īmā

Menārāt-ı ' adīde yapıdırıldı řekl-i dil-cūda
Kılıp ehl-i dīne oldu bu hāl inşirāŗ-efzā

70. Beŗi tecdīd olundu resm-i nevde bu menārātın
Doķuzu da yeñiden çekdi ķadd mānende-i tūbā

Buĥārī okuyup bir cāmi' -i dil-keŗdede her gün
İmām-ı müslimīni ħayr ile ħāce eder eşnā

Teŗeffī' -i řudūr-ı millet-i İslām için yerde
Edilmekde kitāb-ı meymenet-baŗŗ-ı řifā aķrā

Ġarā 'ibden biri bir mescidi meyḥāneye yapmışlar
İşidilmiş mi ma'bed ola mecrā-yı mül-i ḥamrā

Ayağın gezdiren bu vādi-i şerde zamānıyla
Naşıl mest-i şerir-i bāde-i ġaflet imiş eyā

75. Mey-i ġadr ile neş'emend olan bu dürlü eşḥāsıñ
Kırıla cām-ı nāmūsu mişāl-i şīşe-i şahbā

Bi-ḥamdillāh taḥkik ederek keyfiyeti şimdi
Olundu gūiyā beytü'l-ḥarem eşnāmdan aḥlā

Ḳadīmi ḥāline ircā' ile taṭhīr olunmuşdur
Sezā çārūb edilse maḥfelinde kākül-i 'Azrā

Münāsib düşdü fethiyye demekle ola şöhretgīr
Egerçi bi'l-vücūh a'dād olundu ḥaylice esmā

Görölüp cümle şartınca cesābı çıkdı meydāna
Ne ise fazle-i vakf-i livā yā himmet-i ednā

80. Bunu zamm ile elṭāf-ı cenāb-ı pādīşāhiye
Yapıldı bunca ḥayrāt ebed āşār-ı müsteşnā

Mürūr etdikce rāḥat bulmasıçün cünd-i şāhīniñ
Yapılmaḳda iki menzilde iki kışla pek ra'nā

Biri nefis-i şehirde kıabil-i hüsn-i binâ oldu
Kavak'da digeri hey'et-pezîr bünye-i ebedâ

Hükümet için ister bir konağ ile habişhâne
Eder bunda lüzûm-ı maşlahat tekrâr-ı istid'â

Dağı bir hasta-hâne nabz-ı icâbı eder tahrik
Edilmek üze anda cümle aşhâb-ı 'ilel eyvâ

85. Güzergâh-ı cünûd olduğu hâlde lâ-cerem elzem
Marîzâ niçin öyle kesb-i şihhat edecek me'vâ

Yapılır sâye-i 'Abdül-'azîz Hânı da bunlarda
Olundu çünkü icâbât-ı inşâ'iyesi enhâ

Mezâristânın etrafı alındı hâ'it-ı hıfza
Ferah-yâb oldu bile ma'nevî ervâh-ı her mevtâ

Yapıldı câmi' i nezdinde de Tayyâr Paşa'nın
Güzelce bir muvaqqathâne nefis-i Bafra'da hâlâ

Anı velî etdi bir şâdirvân ile kütübhâne
Naşıl şâdirvân kim teşneye 'ayn-ı revân-bahşâ

90. Yeñiden bir minâre ile buldu mehçe-i ta'mîr
Çilehâne demekle müstehir bir câmi' -i bâlâ

Olundu Terme’de bir cāmi‘ ile medrese tanzīm
Yanında haylī hücre zān kabūlün etdi istircā

Yapılmağ üzre de bir rāh-ı derbend-i cefā-güster
Alaçam’dan şürū‘ ile kazā-i Gerze’ye dek tā

Kızılıрмаğ tarīķinde yapıldı çok mesā‘ iyle
Kazā-i Köprü’ye şimdi geçen görmez kazā aşlā

Yapıldı sa‘y ile on beş ‘aded köprü daħi başka
Bütün enhār-ı Çarşanba için pek muhkem u aqvā

95. Biri nehr-i kebīr-i hevlnāk imiş ki üstünden
Geçenler şaşırırmış havf ile Perşenbesin zīrā

Olundu her bir esvāk ile bāzārı daħi tecdīd
Yapıldı daħi anda on toköz mekteb ki pek zībā

On üç şu kuyusu hafrende daħī deli aqdāma
Dirīg olunmazdı ta‘līķ-i ḥabl-i merḥamet kaṭ‘ ā

Kazā-i Şamsun ile Kumcegiz beynindeki köprü
Olundu kum kadar ikdām-ı şarf ile daħi ebnā

Kavağ’ıñ çārsusu da yapıldırıldı intizām üzre
Olundu hem yeñi bir çeşmeye āb-ı lezīz icrā

100. Çakallı nām yerde yapılp bir köprü de şimdi
 Çakal geçmezken iştermişi eder üstünde bî-pervā
- Ḳazā-i Fatsa'da altı 'aded cısr ile olmuşdur
 Otuzdan fazla mekteb beş 'aded de medrese peydā
- Daḥī beş yerde çeşme yapıldırdı çārsūsunda
 Miyāhīne Elkeci ırmağıdır bunlarıñ mecrā
- Yapıldı bir de nām-ı nāmī-i şāhāneye mensūb
 Kızılıрмаğ yolunda çeşme-i rengīn ü revnaḳzā
- Nice yollar ile ḥāceti mi var teksīr-i elfāza
 Yapıldı Ünyede beş köprü daḥi ḥāşıl-ı ma' nā
105. Daha ḥayli yapılmāğ üzredir mülḥaḳ ḳazālarda
 Ne yerde var ise bozuk yıkık rāh-ı pel-i mülḡā
- Güzār etdikce ebnā-yı sebīl işbu mesālikden
 Du' ā-yı devleti lā-būd olurlar nāṭıḳa-pīrā
- Egerçi olmada bir iskele sāḥil-res-i tanzīm
 Anı ta' ḳībe mevc-i cān atar bir muntaẓam mersā
- Bulundu sāḥilinde ḥayli ḥālī 'arşa bi'l-taḥḳīḳ
 Olundu ḳa' rīmeden celb-i der-i menfa' at gūyā

Bunuñ eşmānı ile maşraf-ı ahvāl-i ıslahāt
Eder zannım tamāmıyla kabūl-i hüsn-i istifā

110. Telğıraf haţtı temdīd üzre ammā sāl-i ātīde
Eder bā-luţf-ı Rabbānī kabūl-i hey'et-i inşā

Telin ger hızf edersen ol zamān lafz-ı telğırāfıñ
Olur kālā-yı tārīḥ-i hitāmı kabıl-i tamğa (1281)

Bu azametde nice hāşıl oldu bunca i' mārāt
Demāğ-ı halka hayret būyunu işāl eden bu yā

Ahālī batdığında keşret-i erbāḥdan nāşī
Yedinde çoklarınıñ ne arāzī kaldı ne tarla

Lüzūmunda nuḳūd-ı akrāzı için bunlara şimdi
Olunmak üzre bir şandık güşādı emr-i istikşā

115. Huşūsuyla benātıñ mādē-i mesnūne-i 'aḳdın
İrade etdiginden ol şehensāh-ı hük-m-fersā

Tezevvücgāh-ı kāma erdi altı biñ kadar ebkār
Mücerred 'āleminde kaldı ancak var ise hınsā

Ahālī-i livā bi'l-vāsıta memnūndur cümle
Faḳaṭ birkaç nefer-i ğaddārı lāzım etmek istişnā

Revâc olunmada envâ‘ -ı maḥşulâta bi’l-ḥâşşa
Tekeşşür etmesiçün memleketde cümle-i eşyâ

Zihî pîrâye buldu sāye-i devletde el-ḥâşıl
Olur İzmir gibi az vaktde bir belde-i kübrâ

120. Taşavvur üzre bir de yapılırsa muntazam limân
Olur her şûret ile memleket bālâ-yı ber-bālâ

Ḥarâb-ı dehre dek ol bânî-i bünyâd-ı eşfâkıñ
Esâs-ı taht-ı baht u şevketin Ḥaḳ ede pâ-ber-câ

Ola envâr-ı ‘adli şâmil-i aḳṭâr-ı ‘âlemyân
Maḳarr olduḳca ḥurşîd-i münîre ḳubbe-i mînâ

Ḥuşûşuyla çekile çâkeri Ḥilmi-i nâ-çiziñ
Berât-ı şevḳine zer-ḥâme-i luṭfu ile tuḡrâ

‘İmâretle bu şehriñ nâmı dillerde añıldıkca
Buña da dense İslâḥ-nâme-i Cânîk sezâ ḥaḳḳâ

-19- (25)

Trabzon Dîvân-ı Temyîz Re’isi Esbak ‘İzzetlü ‘Abdî Efendi’ye Nazîre
Olarak İnşâd Olunan Kaşîde-i Emeliyedir.

Fe‘ilâtün Fe‘ilâtün Fe‘ilâtün Fe‘ilün

Ḡonçe-i kâm açamaz şâḥ-ı gülsitân-ı emel
Bâr-ı maṭlab veremez ḡuşn-ı dirâhtân-ı emel

Jāle-i ter yerine sâḥa-i bâğ-ı hevese
Dāne-i eşk döker bülbül-i nālân-ı emel

Kişver-i rāḥat eḳālīm-i ḳanā' atde iken
Herkes etmekte yine geşt-i beyābân-ı emel

Var ise ser-saḥn-ı şafḥa-i aḥlāk olmuş
Nüşḥa-i ḥilḳat-i insānda 'ünvān-ı emel

5. Şıḳlet-āmīz olur 'ālemle tevāzun etsem
Dest-i fikretde gezen kefe-i mīzān-ı emel

Beşeriñ kimisi mecrūḥ-ten-i nīze-i ye's
Kimi maḳtū' -ı ser-i ḥaṇçer-i berrān-ı emel

Kiminiñ merḳadidir bâğ-ı cinān-ı ümmīd
Kiminiñ ḳabri olur ḥafre-i nīrān-ı emel

Kimi müstağraḳ-ı girdāb-ı biḥār-ı baḥrān
Kimi lenger-fiken-i sâḥil-i 'ummān-ı emel

Kesb-i pīrī edecek artar imiş ādemde
Ḥāl-i sevdā-gerī-i ḥāl-i cevānān-ı emel

10. Çünki maḳlūbdur insān ile lafz-ı esnān
Anıñ için büyüür insān ile esnān-ı emel

Nev‘ -i insān kefen boş fenā olmayacak
Dest-i imkān edemez çāk-ı girībān-ı emel

Māder-i dehrīñ içer şīr-i cefā vü elemin
Mehd-i şeyhūhata girse daḥi şıbyān-ı emel

Heves-i neş‘e-i şahbā-yı şu‘ ūnāt ile ḥalk
Bezm-i ḥayretde düşüp kalemde sekrān-ı emel

Bār-ı āmālini ḥalkıñ edemez istī‘ āb
Kesb-i vüs‘ at ne kadar eylese meydān-ı emel

15. Vermez āşār-ı ğinā ṭab‘ ına her insānıñ
Tolsa da pīş ü besi şervet ü sāmān-ı emel

Etdirir ḥükmünü iklīm-i ṭabī‘ atde kabūl
Zūr-ı ceyş-i ṭama‘ u hırş ile ḥākān-ı emel

Ḳaḡı bīmāra ‘aceb verdi devā-yı ḥālīş
Vākıf-ı nabz-ı enām olalı Loḡmān-ı emel

Olamaz nev‘ -i beşer ‘ālem-i hestīde iken
Fāriġ-i ġā‘ile-i hırş u peşīmān-ı emel

Ādeme ‘arz-ı ruḥ-ı vuşlat eder mi ‘acabā
Cennet-i ṭab‘ -ı ḥalā‘ıḡdeki ġılmān-ı emel

20. Naẓar-ı zümre-i aşhâb-ı talebde görünür
 Gülşen-i bâğ-ı İrem külbe-i ahzân-ı emel
- Emeliñ gelmez iken ardı fe-sübhânallah
 Halk-ı ‘ âlem yine cüyende-i pâyân-ı emel
- Ne zamân kırtara mıkırâz-ı ta‘ dîdin ser
 Şu‘ le-verlikde iken şem‘ -i şebistân-ı emel
- Olamaz vaq‘ a-nüvîsî-i talebde ne ‘ aceb
 Hâme cinân-ı vefâ kâtib-i dîvân-ı emel
- Gâh eder mülket-i Belkıs huşûle îşâl
 Hüdhd-i emniyyeyi hükmi Süleymân-ı emel
25. Gâh olur şâhibine mûriş-i tertîb-i cezâ
 Şehr-i ümmîd-i mükâfâtı ‘ işyân-ı emel
- Şûret-i kâminı göstermedi gitdi halkıñ
 Rû-nümâ olalı âyîne-i devrân-ı emel
- Tâb-ı temmuz-ı emânîyi edip istikbâl
 Şiddet-engîz-i melâl oldu hazîrân-ı emel
- Çünkü isķâţ-ı âhîr ile olur harf-i melâl
 Hâl-i kalbinde elem bu dağî yeksân-ı emel

Emeliñ harf-i elifî mi idi verdigi ders
İbtidâ herkese üstâd-ı debistân-ı emel

30. Dileriz bir de ‘aliyyü’l-‘âde teğazzül etmek
Nazar etsin diye o şâh-ı gazâlân-ı emel

ĞAZEL

Ruḥ-ı şu‘le-fikenîñ mihr-i dıraḥşân-ı emel
Leb-i gül-rengiñ ise la‘l-i bedaḥşân-ı emel

Gülşen-i nâzda gördükçe o zibâ revîşîñ
Reşk eder kâmetiñe serv-i hırâmân-ı emel

Vuşlatıñ emr-i ‘aşîr ü ‘aşkı terk ise maḥâl
Şu iki şûret eder gönîlümü ḥayrân-ı emel

Sürme üftâdeleri dergeh-i iḥsânîñdan
Ey olan gird-i rehi kühl-i Şıfâhân-ı emel

35. Emele tev’em imiş fenn-i ‘adedde sevdâ
Dedi bu mes’eleyi ḥâdişe-güyân-ı emel

Ṭutulup biz de bu sevdâya ne dersen olduk
Heves-i zülf-i siyâhıñla perîşân-ı emel

Öyle meftûn-ı ḥuşûl-i emeliz kim kaldık
Çâr-çeşm-i dil ü cân ile nighbân-ı emel

Neme yazmak dileysem yâre dem-i eşkimden
 Ğarķ-ı hûn-âb olur âlât-ı kalemđân-ı emel

Țutuşur nüshaları tâbiş-i takrîrimden
 Etsem evrâķ-ı havâdiş ile i‘lân-ı emel

40. Țutalım mes‘ele-i ‘aşķını fâş etmeyelim
 Ğayr-ı ķâbil taleb-i vaşlda ketmân-ı emel

İktifâ eyleriz artık bu kadarla Hilmî
 Olarak peyrev-i ‘Abdî-i suhandân-ı emel

Açdı ehl-i emele çünkü o naķrîr-i zamân
 Yeñi bir meslek-i müstelzem-i ‘umrân-ı emel

Ola ki dürre-i âmâlimiz eyler hâşıl
 Feyz-i bârân-ı şafâ sîret-i nîsân-ı emel

Vere Hâķ pâdişeh-i ‘âleme de ‘ömr-i medîd
 Ki odur nâşir-i gencîne-i büldân-ı emel

TAḤMĪSĀT

-1- (26)

Mūmā-ileyh ‘Abdī Efendi’niñ Bir Ğazel-i Bī-bedelleriniñ Taḥmīsīdir.

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

Dernāk-ı ‘aşk idik Vāmık’la ‘Azrā yoğ iken
 Böyle nām almışdık esmā vü müsemmā yoğ iken
 Ḥādiṣāt-ı kevn ü eşkāl ü heyūlā yoğ iken
 Var idi Mecnūn u Leylā deşt ü şahrā yoğ iken
 ‘Āşıkān sermest idi Cemşid ü sahbā yoğ iken

Biz muḳaddem mest-i şahbā-yı şafā vü ‘aşk idik
 Keyfimizce cür‘a-āşām-ı belā vü ‘aşk idik
 Rind-i cām-ı neş’e-baḥşā-yı Hüdā vü ‘aşk idik
 Bāde-i ḥasretle ser-germ-i hevā vü ‘aşk idik
 Sākī vü ḥumḥāne vü dünyā vü ‘uḳbā yoğ iken

Ṣābitiz ikrārımızda gelse ekvāna ḥalel
 Nakz-ı mişāka ḥaḳīkat ‘āleminde yok maḥal
 Beyt-i ātīdir delīl-i müdde‘āmız mā-ḥaşal
 Encümen-ārā-yı ikrār olmuşduk ez-ezel
 Ḥāzır-ı bezm-i elest olan berāyā yoğ iken

Mübtelā-yı ḥüsn-i ḥadd-i lāle-reng-i yār idik
 Buña zanbaḳ şıgmaz ol ḥāl ile ülfetdār idik
 Bülbül-i Rıdvān enīs-i gonçe-i bī-ḥār idik
 Meyve-çin-i bāğ-ı vaşl-ı yār-ı bī-ağyār idik

Gülşen-i ħuld içre nām-ı naĥl-i Tūbā yoğ iken

5. Etmemişken şaĥn-ı icāda ayağın ĥādişāt
 Mest-i cām-ı ‘ aşk u şevk idik ‘ alā-ķavli’ ş-şikāt
 Neş’emiz vermez bize anıñçün endūh-ı memāt
 Olmuşıdık cur‘ a-nūş-ı kāse-i bezm-i ĥayāt
 Heykel-i hestīde Hızır u rūh-ı ‘ İsā yoğ iken

Şüphesiz Tūfān-ı Nūh’a başdırırdı ‘ ālemi
 Eşk-riz-i ĥasret etsekdi dü çeşm-i pür-nemi
 Darb edip bir kez ‘ aşā-yı dest-i himmet-tev’emi
 Ğarķ-i baĥr-i merg ederdik biz de Fir‘avn-ı ğamı
 Mısr-ı icād içre Harūn ile Mūsā yoğ iken

Ĥilmi-i zār ‘ āşık-ı dīdār-ı yār iken kalem
 Etmemişdi āferīnīş-i levĥine vaz‘-ı kadem
 Öyle ise çokdur şu nuķka şirket cylesem
 ‘ Aşķa etdim ‘ abdiya bu yerde işbāt-ı kadem
 Kā’ināt içinde bu tarz üzre da‘vā yoğ iken

-2- (27)

Şudūr-ı ‘ Azāmdan Semāĥatlü Muşţafa ‘ Āşım Efendi Ĥazretleriniñ Trabzon
 Kağılığı Hengāmda İnşād Buyurduķları Bir Ğazel-i Bī-bedeliñ Tahmīsidi.

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

Servden maķşad ķadd-i tūbā-vaķārındır seniñ
 Ādeme maķşūd firdevs-i ‘ izārındır seniñ

Kuḥl-i çeşm-i ḥūr gerd-i reh-güzārıñdır seniñ
 Bülbülân gūyā-yı ḥüsn-i nev-bahārıñdır seniñ
 Gonçe-i leb-besteler hep şerm-sārıñdır seniñ

Halk esīr-i tār-ı her müyuñdur ey nāzik-beden
 Hāl-i ‘anber-būyuña meftūn şanma sāde ben
 Bāğ-ı ruḥsārıñda giryemle belirmiştir çemen
 Çeşm-i terdir sebz-i ḥaṭ-ı gül-ruḥuñ şādāb eden
 Gülşen-i ‘aşkıñda eşkim cūy-bārıñdır seniñ

Zevk-i vaşl-ı ḥālīñ ile ğayrılar āsūde-ḥāl
 Sāde ben kaldım ğam-ı hicriñle dūcār-ı melāl
 Pençe-i cevriñden ise kırtuluş emr-i muḥāl
 Geldi ḥaṭṭıñ rūyuña açdı cemālīñ per ü bāl
 Şāhbāzım ğayrı mürğ-i dil şikārıñdır seniñ

Şevk-i ruḥsārıñla gönlüm kūşe-i ekdārda
 Sen ise aġyār-ı bed-efkār ile gülzārda
 Dāmen-i vaşlīñ gülüm lāyık mı deşt-i ḥārda
 Bāğda tırma miyān-ı zümre-i aġyārda
 ‘Āşıkān-ı ḥāhiş-ger-i zevk-i kenārıñdır seniñ

5. Dürr-i deryā-yı behā bir dil-rübāsıñ sevdigim
 Hāşılı bir cevher-i ‘ālem-behāsıñ sevdigim
 Neyleyem ammā ki bī-raḥm u vefāsıñ sevdigim
 Sīm-tensiñ līk pek kân-ı cefāsıñ sevdigim
 Dil miḥekdir dāğ-ı ber-sīne ‘ayyārıñdır seniñ

Cismimiz sevdā-yı zülfüñle hilâl eyler iseñ
 Ğam degil üç günde bir ‘ arz-ı cemâl eyler iseñ
 Hilmi-i ğam-dîdeden teftûş-i hâl eyler iseñ
 Her helâk-ı ‘ aşkıñı zâlim su’âl eyler iseñ
 ‘ Âşım u dil-ğaste vü zâr u nizârıñdır seniñ

-3- (28)

Trabzon Defterdârı Esbak Müteveffâ Câzîm Efendi’niñ Ğazeline Tahmîsdir.

Mefâ‘ilün Mefâ‘ilün Mefâ‘ilün Mefâ‘ilün

Şabâvetden berü çok vech-i âteş-bâra dil verdim
 Neler çekdim bu yüzden gūiyâ kim nâra dil verdim
 Şaşırdım böyle iken bir büt-i ğaddâra dil verdim
 Yine bâğ-ı emelde serv-ğad bir yâre dil verdim
 Tutuldum dâm-ı zülfe dâne-i ruhsâra dil verdim

Meger bir bî-vefâ tıfl-ı cefâ-endiş imiş ol mâh
 Ne dersin bunca âh u nâleden hîç olmadı âğâh
 Miyânın çekmeden ‘ ömrüm diye âğûşa bir kez âh
 Kocaldı şâb-ı gönüm renciş-i cevri ile eyvâh
 Elinden kurtuluş yok öyle bir dil-dâra dil verdim

Şu‘ûd etmek semâya âdeme mümkün degil yerde
 Esîr-i sicn-i miñnetle ‘ azîz-i Mısr olan nerde
 Muḥâl-i efkâra düşdüm ben daḥî bildim bu günlerde
 Elim ermez gücüm yetmez ğarîb aḥvâl var serde
 Gedâ-yı bî-ser ü sāmân iken ḥünkâra dil verdim

Hoş egler fikr-i la‘lin vaqt-i hasretde beni yoḥsa
 Ḥayālîñ neş‘e-yâb eyler o ḥâletde beni yoḥsa
 Ne mey egler ne mînâdâr ‘işretde beni yoḥsa
 Lebiñdir mest eden bezm-i muḥabbetde beni yoḥsa
 Şaḫın zann etme sâķî sāğar-ı serşâra dil verdim

5. Cihānda māsivāya ârzū-rîşin yolup şimdi
 Sebū-yı dil müdām feyz-i ‘aşķ ile tölup şimdi
 Bu tekyegehde Ḥilmi başķa bir ḥâlet bulup şimdi
 Mecâz-âlûdelikden Cāzim’â fāriğ olup şimdi
 Ḥaķîķat ‘âleminde merd-i iḥsāndāra dil verdim

-4- (29)

**Şehr Emāneti Ketebesinden Sivāsî Müteveffā Meftūnî Efendi’niñ Ğazeline
 Söylenilen Tahmîsdir.**

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

Şarmadım ḥaylidir ey bedr-i cihān-ārā seni
 Gözler idi çār çeşm ile dil-i şeydā seni
 Ḥāzır etmişken felek menzil-res-i dünyā seni
 Hāle-i āğūşa çeksem bu gece cānā seni
 Gökde ararken yerde buldum ey meh-i ğarrā seni

Kākülün tārına aşılmış dil-i ‘âlem bütün
 Bağladın bir kıl ile ḥalkı buna ağreb füsün
 Şanma zindān-ı muḥabbet içre olmazdı zebün
 Ḳaysveş lâ-büdd olurdu bend-i zencîr-i cünün
 Görmüş olsaydı eger bu ḥüsn ile Leylā seni

Nāzenīn-i zümre-i hūbānsiñ ey gönçe-fem
 Öyle nāziksīñ ki mağbūt-ı gül-i bāğ-ı İrem
 Cismiñe zannım girānī-i nāzar verir elem
 Hüsni-i ruhsārīñ temāşā etmege vehm eylerim
 İncidir hār-ı müjem şāyed gül-i ra' nā seni

Ey büt-i nāzım nedir bu şamtiña bilmem sebeb
 Hā'il-i nuṭṭ-ı şeker-rīziñ mi engüşt-i edeb
 Böyle bir hālet-fezā-yı neş'edir bezm-i ıtarab
 Şīve-i güftāra açmazken dehen ey gönçe-leb
 Gül gibi meclisde açdı şāğar-ı şahbā seni

5. Mül içip de Hilmī kıl terk-i humār-ı nīk ü bed
 Dürd-i derdi et sebū-yı dilden ol şüretle red
 Meygede peygūlesin yap üstüne muhkem sened
 Cām-ı meyden etme Meftūnī ferāğ u kaşr-ı yed
 'Arşa-i 'aşk içre eyler rind-i bī-pervā seni

-5- (30)

Muhammes

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

Bende bir 'aşk-ı zarūrī hāşıl olmuşdur saña
 Mācerāyı işte hāmem nāķil olmuşdur saña
 Cān esīr-i zūlfūñ āşūfte-dil olmuşdur saña
 Bu haber 'aks ile zannım vāşıl olmuşdur saña
 Cān u dil el-hāşıl ey meh mā'il olmuşdur saña

Tek  tururken   aqlımı başımdan aldıñ ey per 
 H        dehr iken oldum  ami la serseri
 K       Mecn nu   le kim alır şimdengeri
 Hoş  az yye z    a z   r yok ink r yeri
 C n u dil el-    l ey meh m   il olmuşdur sa  a

B        sevdigim her la  a gel git yan ma
 Eyleyip a   r ile   fet de girme  anıma
       isterse  yeter bir   keri  sult n ma
   tim d etmez ise  and eyleyem  m n ma
 C n u dil el-    l ey meh m   il olmuşdur sa  a

Dest-i  udret mum yap şdırm ş kit b-    n  a
 şanma ben d şm ş miy n-  n zik-i p ş n  a
 To rusun ben işte   arz etdim der-i işs n  a
 Sen an  işle hem n her ne d şerse ş n  a
 C n u dil el-    l ey meh m   il olmuşdur sa  a

5. H       ma    n u a    im  ami la pek yaman
 Renciş-i       la  addim ise m  nend-i kem n
 S nemi de eylemiş t r-i m     lev  -i niş n
       r elden gidip   s n  n g r nce n     n
 C n u dil el-    l ey meh m   il olmuşdur sa  a

M      -i c    r naz r-d  r  -i d      n seni 
 Bir H  lag  -meşreb imiş   ş  -i         n seni 
        sefk-i dim   etmekdir efk    n seni 
 Ben degil s  de es r-i z    -i   rr    n seni 

Cân u dil el-ḥâşıl ey meh mâ'îl olmuşdur saña

Hicr-i zülfüñle neler çekmekdeyim bilseñ neler

Ḥāb gelmez dīdeme derdiñle tâ vaqt-i seher

Zerdī-i rûyum bu ḥāle gerçi kim şāhid yeter

Al sözüñ toğrusunu gel bir de Ḥilmī'den ḥaber

Cân u dil el-ḥâşıl ey meh mâ'îl olmuşdur saña

İBTİDÂ-İ TEVÂRİH

-1- (31)

Pâdişâh-ı Dârâ-Gulâm u Şehenşâh-ı İskender-İhtişâm Velîyü'n-ni' met-i
 Cihân Velîyyü'n-ni' met-imiz Pâdişâhımız Es-sultân İbn Es-sultân
 'Abdül-'azîz Hân Halledullâhu Te'âlâ Hilâfetühu İlâ-âher El-mülevvân
 Efendimiz Hâzretleriniñ Taht-ı 'Âlî-baht-ı Saltanat-ı Seniyye-i 'Osmâniyeye
 Şeref-bağş-ı Vuķû' Olan Cülûs-ı 'İzz-i Me'nûs-ı Hümâyûnları İçin
 Teşekküren Tanzîm Olunan Târîhdir.

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

Çeşm-i a' dâ giryenâk olsa ' aceb mi ba' d-ez-în

Oldu rûy-ı devlet-i ' Osmânî işte hande-rîz

Eyledi çünkü şeref-bağş-ı serîr-i saltanat

Hâzret-i ' Abdül-' azîz Hânî Hudâvend-i ' azîz

Câlis-i taht-ı hilâfet oldu olur şübhesiz

Nâ'il-i nîl-i ' inâyâtı olan Mısr'a ' azîz

Verdi dünyâya cülûs-ı şevketi emn ü emân

Haddi yokdur ğayrı pây-ı ğadr ede bir yerde iz

5. Zevķ-i cennetdir şi'âr-ı luţfu şıdk erbâbına

Sîne-i a' dâda kahrıdır ' uķâb-ı rûste-ķîz

Ol şehenşâh-ı şecâ' atķâr u Haydar-ķudretiñ

Ola yâ Rab Zü'l-fiķâr-ı kuvve-i iķbâli tîz

Şevk birle söyledi Hilmî kulu târîhini
Oldu sultân-ı havâķîn-i zemîn ‘ Abdül-‘ azîz (1276)

-2- (32)

Sāniha

Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilün

Şimdi kuvvet bulacak salţanat-ı Ertuğrul
Er ile bir geliyor ismine bak sultānıñ

Harf-i rāda olucaķ lafz-ı eriñ ma‘ kūsu
Rā gibi ķāmetini bükse gerek a‘ dānıñ

-3- (33)

Be-her Mısrā‘ı Mücevher Tārîh Olmaķ Üzre Seksen İki Sāl-i Mes‘adet-İştimālî İçin Bi’t-tanzîm Huzûr-ı ‘Adālet-nüşûr Hazret-i Pādişāhiye Lā-celilü’l-‘arz Bāb-ı ‘Āliye Taķdîm Olunan Kaşîdedir.

Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün

Yine sāl-i feraḥ-ārā vü ferḥünde edip tekrār (1286)
Kuvā-yı ‘ömr ü şānın ederek tebşîr sultāna (1286)

Ne sultān-ı ‘uţārid-baḥt u mihr-i ufķ-ı ‘ālem ki (1286)
Ulaşdı nûr-ı şān u heybeti aķtār-ı devrāna (1286)

Semā-yı sāmî-i luţf u ma‘ ārif ğurre-i iķbālî (1286)
Meh-i ğarrā-yı devrān ķubbe-i mînā-yı iḥsāna (1286)

Şüreyyâ kubbe-i iclâline maḥşûş âvîze (1286)

Sirâc-ı ʿizzine mihr-i ziyâ meşḥûn-ı pervâne (1286)

5. Mekârim-pîşe ḥayr-endîşe memdûḥu'l-himemdir ki (1286)

Tolandı şems-i luṭfu şimşek-âsâ ufḳ-ı büldâna (1286)

Güneş bir zerre mihr-i âsumân-ı luṭfuna isnâd (1286)

Yed-i iḥsânını nisbet ḥaṭâdır ʿayn-ı ʿummâna (1286)

Olur ṭâḳ-ı felekde berḳ u raʿd nâgehân zâhir (1286)

Yed-i ḳahrın atarsa her ne dem şemşîr-i bürrâna (1286)

Vücûd-ı elzemi kân-ı keremdir Ḥazret-i Bârî (1286)

Vere yıldız ḥisâbınca hemân müddet o ḥâḳâna (1286)

Güher-veş ḥaḥişimle Ḥilmiyâ ben de yeñi sâla (1286)

Bırakdım olarak her mışrâʿı târîḥ meydâna (1286)

10. Ede bi'ş-şevketi ve'ş-şân-ı ḥaḳ sâl-i nevʿ-i emîn (1286)

Meh-i lemʿa-res-i çarḥ-ı cemâl-i ʿAbdül-ʿazîz Ḥân'a (1286)

-4- (34)

Seksen Üç Sene-i Mübârekesi İçin Tanzîm Olunup Şadr-ı Esbak Müteveffâ Fu'ad Paşaya Taḳdîm İle Ḥuzûr-ı Merâḥim Mevfûr Ḥazret-i Pâdişâhiye Ledi'l-ʿarz Şûret-i Tanzîm ü Taḳdîmi Mûcib Maḥzûziyyet-i Seniyye Olduğunu Mübşir Olmak Üzre Taraf-ı ʿAcîziye Ḥıṭâben Emr-nâme-i Sâmi Şerâfet-saṭîr Buyurulmasını İcâb Etdiren Târîḥdir.

Müstefʿilün Müstefʿilün Müstefʿilün Müstefʿilün

Oldu yine sāl-i cedīd burc-ı tekerrürde bedīd
Etsin saña Mevlā sa‘īd ey ḥusrev-i ‘ālem-penāh

Ne Ḥüsrev-i Dārā-ğulām ḥāḳān-ı Cemşīd-iḥtişām
Şāh-ı süreyyā-intizām şāhenşeh-i encüm-sipāh

Ḥurşīd-i ufḳ-ı saltanat nūr-ı cihān-ı ma‘delet
Bedr-i semā-yı merḥamet sulṭān-ı gerdūn-ı bārgāh

Zīb-i serīr-i ‘izz ü şān ārāyiş-i ‘Oşmāniyān
Mevlā selātiñ-i zamān şāh-ı merāḥim pīşgāh

5. Envār-ı luṭf-ı a‘zāmı ‘ayn-ı ‘umūm-ı ādemi
Belki ‘uyūn-ı ‘ālemi tenvīr eder mānend-i māh

Er lafzı ile bi’l-ḥisāb nām-ı şeh-i ‘ālī-cenāb
Bağılsa bā-fıkr-i şevāb tev’em gelir bī-iştibāh

Erde olur maḳlūb rā etse bu şüretle becā
Rā gibi ḳaddini dü-ta bed-ḥāḥının ol pādişāh

Manşūr olur her ḥālde her şāniyye her sālde
Buldum bunu şu fālda lāzım degil sâ’ir güvāh

Olur iki tārīḥ tā cevher gibi şüret-nümā
Beyt-i āḥirde Ḥilmiyā edilse ger ‘aṭf-ı nigāh

10. Etsiñ yeni sâlin hemân çok yümn ile ferahtersân (1283)
Sultân-ı Zühre aķterân-ı ‘ Abdül-‘ azîz Hân’a Allah (1283)

-5- (35)

**Seksen Beş Sâl-i Ma‘delet-İştimali İçin Bi’t-tanzîm Bâb-ı ‘Âliye Takdîm
Olunan Târîhdir.**

Mefâ‘ilün Mefâ‘ilün Mefâ‘ilün Mefâ‘ilün

Teceddüt-sâz-ı burc-ı mes‘adet oldu yine devrân

Edip sâl-i nevîn ‘arz-ı huzûr-ı şâh-ı lutf-âlûd

Ne şâh-ı ‘aşr kim zîb-âver-i evreng-i ‘Osmânî

Kemâl-i merhamet nezd-i hümâyûnunda pek maķşûd

Meh-i tâbende-i evc-i himem bedr-i cihân-efrûz

Zekâ-yı âsumân ma‘delet-i sultân şâhib-i cûd

Zamân-ı şevketidir mebd-e ‘-i âsâyiş-i ‘âlem

Merâm-ı devletidir muntec-i işlâh-ı her mevcûd

5. Kef-i lutfuna teşbîh ile deryâ kaçtre-i nâ-çîz

Güneş envâr-ı ihsânına nisbet zerre-i nâ-bûd

Ėaraż ancak du‘â-yı vâcibü’t-tezkârıdır yoĖsa

Şi‘âr-ı şevket ü iclâli her iķlîmde meşhûd

O kim ‘ Abdül-‘ azîz Hân ibn-i Mağmûd Hân’dır elbet

Olur Ėalkı ‘ azîz ü şöhreti beyne’l-beşer mağmûd

Serîr-ârâ-yı şân u şevket oldukça şu ‘âlemde
Halâ ’ik sâye-i luṭfunda olsun behremend-i sūd

Kemâl-i ‘âfiyetde olarak zât-ı hümayûnu
Sinnin şevketi de ‘ömr-i Nûḥ-âsâ ola memdūd

10. Dedi Ḥilmî kulu bir şevḳ ile târîḫ-i ra‘ nâsın
Şehenşâh-ı cihâna Rab ede sâl-i nevi mes‘ūd (1285)

-6- (36)

**Seksen Yedi Sene-i Mütayemminesi İçin Bi’t-tanzîm Bâb-ı ‘Âliye Taḳdîm
Olunarak Muḳâbilinde Nişâne-i Mükâfât Olmak Üzre Beşinci Rütbeden Bir
Kıṭ‘a Mecîdî Nişân-i Zî-şânına Nâ’iliyyet-i ‘Âcizânemi Mûcib Olan Târîḫdir.**

Mefâ‘ilün Mefâ‘ilün Mefâ‘ilün Mefâ‘ilün

Yine sâl-i leṭâfetnâk evcin eyleyip tecdîd (1287)
Devâm-ı ‘ömr-i pâkin müjde eder şâh-ı devrâna (1287)

Zihî şâh-ı ma‘ âlî mevkeb-i dîhîm-i ‘Oşmânî (1287)
Ki mihr-i luṭfu pertev-sâz oldu cümle ekvâna (1287)

Meh-i tâbende-i ‘izzî ‘uyûn-ârâ-yı ‘âlemdir (1287)
Cilâ vermekde şems-i luṭfu da emşâr u büldâna (1287)

Olur mânend-i meh âfâḳ-ı dünyâya şu‘ â‘-fiken (1287)
Gece mehtâba çıksa luṭfla şâhâne-i mâhâne (1287)

5. Zamân-ı pâkiniñ her rûzu bir ‘ıyda muķābildir (1287)

Leyālisi verir nevm-i şafâ efrâd-ı insâna (1287)

Bilip kalb-i deķâ’iķ celb-i ‘adl-i sâ’at-i nuķkun (1287)

Anıñçün her daķıķa luķf eyler cedd-i ‘umrâna (1287)

Du‘âya edeyim naķl-i kelâm iķlâş ile Hilmî (1287)

Ṭutup dest-i niyâzı bârgâh-ı pâk-ı Deyyâna (1287)

Ola neşre ķadar eyyâm-ı iķbâli hemân memdûd (1287)

O eyyâm-ı e‘azz erişmeye gerdünca noķşâna (1287)

Bu mışrâ‘ cevherîn târîķdir lâkin ķuşûrun hep (1287)

Tamâm olmak ķesâbıyla çıkardım hâl-i imķâna (1287)

10. Beher rûzu ‘alâ-yı yümn ü emni eyleyip da‘vet (1287)

Ola sâl-i nevi es‘ad hemân ‘Abdüllazîz Hân’a (1287)

-7- (37)

Seksen Sekiz Sene-i Mes‘ûdesi İçin Kezâlik Tanzîm İle Lâ-celîlü’l-‘arz Bâb-ı ‘Âliye Taķdîm Olunan ve Her Mısra‘ı Eyzân Tām Tārîķ Teşādûf Etmiş Olan Kaşîdedir.

Mefâ‘ilün Mefâ‘ilün Mefâ‘ilün Mefâ‘ilün

Meserret-sâz olup biñ ikiyüz seksen sekiz sâli (1288)

Eder te’yîd ‘izzin pâdişâh-ı mecd-efzânıñ (1288)

Velīyyü'n-ni' met-i cümle enām sultān-ı ekrem kim (1288)

Zamān-ı ecmeli rūz-ı emānīdir şu devrānıñ (1288)

Şeh-i mehveş ki tıldu şu' le-i dādı ile ekvān (1288)

Cilālandırdı 'aynıñ şems-i luṭfu ya'ni beldānıñ (1288)

Şeh-i şāhib-himemdir zīb-i dīhīm-i mekārımdır (1288)

Cemīl ü ser-bülend ü erḥamıdır pādişāhānıñ (1288)

5. Yeter ıtnāb vaşf-ı pākini mümkün degil i' lān (1288)

O şāhensāh-ı maḥbūbu'l-fi'āl u mihr-i ekvānıñ (1288)

Du'āya açalım yed ba' d-ez-īn artık be-şıdqu'l-bāl (1288)

Ki odur şarf-ı dīni dīni olan her müselmānıñ (1288)

Esās-ı şevketin ol ana dek hādī kıla muḥkem (1288)

Ne miḳdār ise bālā-yı ḳaderde 'ömrü dünyānıñ (1288)

Şeb ü şubḥunda olup mihr ü māh-ı sa' d-i nūr-efzā (1288)

Bula sāl-i nevi yümn-i ḳavī 'Abdül-'azīz Ḥān'ıñ (1288)

Bu mışrā' hemçü cevherdir faḳaṭ her ferdi tāriḥiñ (1288)

Ḥesābında tamāmdır Ḥilmiyā ṭab' -ı güher-zānıñ (1288)

10. Becā dersem şalā aşḥāb-ı eş'āra bu meslekde (1288)

Bulundum siyyemā vaşşāfi o şāh-ı nūketdānıñ (1288)

-8- (38)

İki yüz Seksen Tokuz Sâl-i Meyâmin İstimâlini Tes‘îd İçin Kezâlik Her
Mısrâ‘ı Tām Tārîḥ Olmak Üzre Lâ-celilü‘l-‘arz Mesned-i ‘Âlî-i Vekâlet-i
Muṭlaḳaya Taḳdîm Edilen Ḳaṣîde-i ‘Acz-i Bedîddir.

Mefâ‘îlün Mefâ‘îlün Mefâ‘îlün Mefâ‘îlün

Eder şâh-ı cihânıñ izdiyâden mecdini tes‘îd (1289)

Yine müjde teceddüdsâz olup sâl-i sa‘ âdet-zâ (1289)

Şeh-i ḥâmi-i efrâd-ı berâyâ rûḥ-ı ‘ âlem kim (1289)

Ne İskender olur bu vaşf ile mânendi ne Dârâ (1289)

Şeh-i dâd-ger-i dîhîm-i iḳlîm-i mekârimdir (1289)

Hemîşe eylemekde râz-ı cûdun ‘ âleme ifşâ (1289)

Ser-efrâz-ı selâṭîn-i zamân u revnaḳ-ı iḥsân (1289)

Meh-i tâbende-i iclâl u ‘ izz ü bedr-i devr-ârâ (1289)

5. Yed-i cûd-ı hümayûnunda dâne ḥırmen-i ‘ âlem (1289)

Mekân-ı sâḫîl-i ‘ adlinde ḳaṭre şu‘ be-i deryâ (1289)

Kef-i luṭfuna nisbetle zemîndir sâye-i nâ-çîz (1289)

Revâḳ-ı ḳahrına hem-ser olamaz ḳubbe-i mînâ (1289)

Bahâristân-ı ṭab‘ ında reyâḫîm-i emân mevcûd (1289)

Der-i ‘ adlinde külliyyen şî‘ âr-ı reyb-i nâ-peydâ (1289)

Lüzûm yok neyyiri tavşîf için Hilmî bu ıtnâba (1289)

Mehîñ mâhiyyetin a' lâ bilir her kâmil ü dâna (1289)

Du' âda eyleriz baş-ı mebâhiş ba' demâ zîrâ (1289)

Ser ü şân u milel âmîn için hep nâtıka-pîrâ (1289)

10. Felek dünyâda ta' yîn-i meh ü eyyâm etdikce (1289)

Geçip şubh u mesâ mihr ü bûdûr etdikce haq peydâ (1289)

Binâ-yı şevketin muhkem ede Rabbim ile'l-abâd (1289)

Cihâna sâiebân olarak ol şâh-ı himem-fermâ (1289)

Dağî şadr-ı güzîni zîb ü iclâliyle ' âlemce (1289)

Mehâm-ı devlete zîver vere bâ-aşveb-i ârâ (1289)

Olup âvâz-ı ' adl-i luţfunu her sâ' ati mu' lin (1289)

Yeñi sâli ola ' Abdül-' azîz Hânîñ sa' âd-efzâ (1289)

Bu mısrâ' cevherîn târîhdir bâkîlere bakma (1289)

Tamâma buldu anlar sâhasın bâlâ-yı ber-bâlâ (1289)

-9- (39)

Biñ İki yüz Toksan Sene-i Mübârekesi İçin Kezalik Her Mısrâ' ı Târîh Olmak ve Zıkr Olunan Mısrâ' larıñ Evvelki Harfleri Hesâb Olunduğu Hâlde Anlar Dağı Târîh-i Mezkûru Mutażammın Bulunmak Üzere Tanzîm İle Bâb-ı ' Âliye Taķdîm Olunan Kaşîdedir.

Müstef' ilün Müstef' ilün Müstef' ilün Müstef' ilün

Biñ iki yüz toksân olur şubh-ı tarab-‘ unvân olur (1290)

Maḥv-āver-i aḥzân olur sāl-i nev-neş’e berīd (1290)

Sulṭân-ı ferḥat hemdemiñ Mevlâ mülûk-ı ‘ âlemiñ (1290)

Ya‘ ni eder o ekremiñ dehr-i yümn-rîzin mezīd (1290)

Sulṭân-ı dehr-i cûd kim ‘ adli bütûn nâsa ‘ amīm (1290)

Ṭab‘ -ı hümayûnu kerīm şâhenşeh-i elṭâf-ı ekīd (1290)

Sulṭân-ı vâlâ-mertebe şâhib-şükûh u debdebe (1290)

Meh-çehre vü Cem-kevkebe mihr-himem-i şâh-ı ferīd (1290)

5. Hülkî cemīl ‘ izzî cezīl elṭâf u iḥsânı celīl (1290)

Sa‘ dı qabûl etmez ‘ adīl ‘ ahd-i ‘ azîzî çok sa‘ id (1290)

Celb-i kulûb efkârıdır eflâḥ-ı aḥvâl kârıdır (1290)

Dergâḥ-ı iḥsânvarıdır kehfü’l-emân-ı her ‘ abīd (1290)

Geldi du‘ âmiñ nevbeti bulsun vücûd-ı devleti (1290)

Dâ’im selâm u şihḥati bâ-ḥaḳḳ-ı Furḳân-ı Mecīd (1290)

Bizce budur ancaḳ dilek ṭurduḳça ṭursun nûh felek (1290)

‘ Ömrün ede Rabbü’l-melek mânend-i ‘ ömr-i Nûḥ medīd (1290)

Sāl-nâme-i naşrın müdām her sāl ede ezber enām (1290)

Verip ḳaşâ’id ile nām Ḥilmî de ola müstefīd (1290)

10. Verse n'ola nāsa şafā tārīhde cevher-fezā (1290)
 Düşdü bu beyt-i zer-behā sā'ir ez-ân tāmı müfid (1290)
- Kılsın ta'ākub ānbān 'ahdinde bā-ḥüsn ü emān (1290)
 'Abdül-'azīz Ḥāna hemān mes'ūd olup sāl-i cedīd (1290)

-10- (40)

**Ṭokṣān Bir Sene-i Mütēyeminesi İçin Kezālik Her Mıṣrā'ı Tārīḥ Olmak
 Üzre Bi't-tanzīm Bāb-ı 'Ālī Cānib-i Sāmīsine Taḫdīm Olunan Ḳaṣīdedir.**

Mefā'ilün Mefā'ilün Mefā'ilün Mefā'ilün

- Teberrükle tekerrür-sāz olup sāl-i leṭāfet-sā (1291)
 Eder 'arz şeb ü rüz ṭarab yine her insāna (1291)
- Şehenşāh zamānında eder iḳbālını te'bīd (1291)
 Şeh-i şāhān kim vermekde zīb ensāb-ı 'Oṣmāna (1291)
- Zamānı bādi-i tesrīr-i ḳalb-i ḥalk-ı 'ālemdir (1291)
 Ki eyler şübhesiz baḥş sürūr-ı eyyāmı ekvāna (1291)
- Benā-i devlete vermekde ḳuvvet rüz u şeb sa'yı (1291)
 Tedābiri de temkīn-sāzdır inşā-i beldāna (1291)
5. Meh-i pertev-fezādır ṭārem-i iḳbāl ü şevketde (1291)
 Fūrūḡ-endāz-ı bedr ü kevkeb-i elṭāfi her yana (1291)
- Dem-i Cemşīd ü Cemde ān Dārāda 'aceb ḥurşīd (1291)
 Erişdirmiş midir göz böyle şāh-ı şāhib-i şāna (1291)

Bülend-âvâzla sevķ-i şadâ-yı heybet etmişdir (1291)

Rübâb-ı ‘izz ü şân ü hey’eti Īrân u Turana (1291)

Oķutdu ĥuṭbe şahrâ-yı Yemen’de ‘azz u iķbâlâ (1291)

Zihî baķt-ı berrîn ü yümn-i iķdâm-ı mülûkāne (1291)

Vezîr-i a‘zamı rüşdi-i ser-erbâb-ı iķsâniñ (1291)

Ķaṭâr-ı ‘aķlı sıĝmaz yâd ile her bâb-ı imkāne (1291)

10. Nigâh-ı pâdişâhiye leyâl ü rûz olup maṣḥar (1291)

Ola tedbîr-bâz-ı hey’et-i millet ĥekîmâne (1291)

Du‘âya başlarız şavn-ı ĥulûş-ı bâl ile şimdi (1291)

Budur zîrâ ki en şart-ı ‘azîm aşĥâb-ı îmâne (1291)

Cenâb-ı Rabb-ı bî-eşbâh kılsıñ şevketin ‘âlî (1291)

Şerâde rûz u şeb tâ gelmeye şahrâ-yı pâyâne (1291)

Budur zıkr-i ĥüsn her bir zamân efvâh-ı milletde (1291)

Vere Rab beşer-i ‘ömr-i medîd o zıll-ı Yezdân’a (1291)

Yazıp her mışrâ‘ maķbûlünü târîĥ-i sâl el-ĥaķ (1291)

Güher -i ibrâz etdim ĥalka hep Ĥilmî ĥaķîrâne (1291)

15. Bu sâl -i mes‘adet-efken daĥi bâ-luṭf-ı Yezdâni (1291)

Sa‘îd ola şeh cümle beşer ‘Abdül-‘azîz Ĥâne (1291)

-11- (41)

Haşşa Müşîr- i Mu ‘azzam ü Mufahhamı ve Naşr- ı ‘İzz ü İkbālîñ Yūsuf Muhteremi Şehzâde-i Civanbaht Necâbetlü Devletlü Yūsuf ‘İzzeddin Efendi Hazretleriniñ Sûr-ı Nâşirü’s-Sürûr Hotenleriniñ İcrâ Buyuruldıgı Eşnâda Ya‘ni Bin İki Yüz Seksan Yedi Sene-i Mübârekesinde Evvelki Beyti Hurûf-ı Mehmele ve Şânisi Hurûf-ı Mu‘aceme ve Şâlişi Hurûf-ı Tâmeden İkişer Târîhi Mütezemmin Bulunmak ve Şu Tertîb ve Hesâb Üzerine İle‘n-nihaye Her Mısrâ‘ı Başka Başka Târîh Olmak Üzere Tanzîm ve Taqdîmine İhâle-i Kilk-i Cür‘et Olunan Kaşîde-i Kemerî Ol Zamân Nasılsa Taqdîm Olunamadıgı Mu‘ahhara Der-sa‘âdete ‘Azimetle Tahkîk ve İstiğbâr Kılınmış ve Bunı İnşâdından Maqsad İse Meşmûl-ı Nazar-ı Kimya Eşer Necâbet-penahları Buyrulmagla Beraber Hâ‘iz -i Câ‘ize-i Şeref Olması Maddesi Bulunmuş Oldugundan Şu Maqsad Gâ‘ib ve Zâyi‘ Edilmemek İçün Zîkr Olunan Kaşîdeniñ ‘İbâre Arasında bi‘l-münâsebe ‘Arz Olunması Gâreż Mağzene Mebni Diger Tanzîm ve Taqdîm Olunan Kaşîde-i ‘Acz-vesîmdir.

Müstef‘ilün Müstef‘ilün Müstef‘ilün Müstef‘ilün

Ey dil ele bir hâme al fikriñ derin deryâya şal

Ya‘ni yem-i efkâra tal bâ-cezr ü med-i şevk-i tām

Bir şahzâd -ı a‘zamıñ bir necl-i pâk -ı ekremiñ

Bir nûr-ı çeşm-i ‘alemiñ vaşfında eyle ihtimām

Şehzâde-i pür-cûd kim tab‘ı halîm luḡfı ‘amîm

Zâtı kerîm ibn-i kerîm şâhib-i şükûh u ihtîşâm

Ġuşn-ı güzîn-i salṭanat naḥl-ı riyâz-ı merḥamet

Bağ-ı cihân-ı ‘âtıfet maḥşûlü berk ü bârgām

5. Cāy-ı meṭālib dergehi kühl-i cilā-gerdir hey
Zāt-ı ferişte eşbahı mergüb-ı efrād-ı enām

Hāşşa müşīr-i emcedi tezyīn eder o mesnedi
Her an ‘uluvv-ı maḳṣadı ‘askerleri etmek bekām

Mihr -i münīr ‘izz ü şān maḥsūd-ı bedr-i āsumān
Nūr-ı efkan çeşm-i cihān memdūḥ-ı dünya ve’s-selam

Ey şāhzād-ı muḥterem kân- ı kerem baḥr-ı himen
Ḥaddim midir ki eyleyim vaşfinda ebrād-ı kelām

Zīrā bu bir emr-i muḥāl mümkün degil ‘ad-ı rimāl
Etmekdir ancak ‘arz-ı ḥāl maḳṣūd-ı ‘abd-ı müstehām

10. Ey necl-i pāk-ı pādişāh vey ṭārim-i devletde māh
Luṭfuñ edip nevle-penāh taşdı‘ a eylersem kıyām

Baḥr-ı dürr-i iḥsānsıñ şāhib-i kemāl ü şānsıñ
Şefḳat-res-i insānsıñ luṭf-efken-i ḥāş ü ‘avām

Anıñ için min-ğayr-ḥad-ı ümmīd ile luṭf u meded
Eyler ḳuluñ bulup raşad dergāhına ‘arz-ı merām

Sūr-ı ḥitānıñ bir zamān vermiş idi dünyāya şān
Olmuş idi işte o ān bir hoş ḳaşıde ṭab‘ a rām

Tārīḥ idi ser-tā-beser taḳdīm olunmamış meger
Taḥḳīḳ kıldım bu sefer aldım tamamıyla peyām

15. İşte budur mezkūr eşer ey ḳara-i çeşm-i beşer
Öyle ‘ināyetle nazar ḳılsın cerīḥam iltiyām

-12- (42)

Ḳaşıde-i Müteḳaddime

Müstef’ ilün Müstef’ ilün Müstef’ ilün Müstef’ ilün

‘ Abdül-‘ azīz ḥān ḳamer-i ruḥsār ü bedr-i burc-ı zeyn

(1287) (mühmel)

Mihr-i sipihr-i raḥmdır ol şāḥ-ı ṭārem-i āsitān

(1287) (mühmel)

Mebsūt-ı ḥān-ı luṭf ü eşfāḳı cihāna meh gibi

(1287) (mu‘ accem)

Şu tarz ile eṭrāfda elṭāf ü şānı dāsītān

(1287) (mu‘ accem)

Ṭab’ -ı kerāmet menba’ ı gencīne-i naḳd-ı ‘ atā’

(1287) (tām)

Ḳalb-i ‘ adālet merkezi hep cevher-i ilhāma kām

(1287) (tām)

Müstagraḳ-i baḥr-ı keremdārīsıdır ḥızb-i enām

(1287) (mühmel)

Sīr-letāḥ sefere-i ikrām ü raḥmīdür cihān

(1287) (mühmel)

5. Şimdi de sünnet ederek şehzâdgânın şıdķ ile

(1287) (mu‘ accem)

Ƙıldı zamānıñ ħalkını mesrūr u şād u kām-rān

(1287) (mu‘ accem)

Olduķça bāķī ħūkm-i sünnet beķ‘ a-ı devrānda

(1287) (tām)

Vācib du‘ āsı eylemek şıdķ-ı ħulūş ile beyān

(1287) (tām)

Hoş ħāl ile ħalup serīr-i salţanatda ber-ķarār

(1287) (mühmel)

Şems-i felek tā vār ola artıra ‘ ömrün müste‘ ān

(1287) (mühmel)

Tertīb ile mühmel ü mu‘ accem tām ile hep mışrā‘ n

(1287) (mu‘ accem)

Ʀārīħ sūrımın efzānıñ eder Ħilmī ‘ ıyān

(1287) (mu‘ accem)

İĥyā-yı sünnet ƙıldı müjde ‘ izz ü şānıyla bu yıl

(1287) (tām)

Şehzāde-i Yūsuf-liķā kim naşb-i ‘ ayn-ı herkesān

(1287) (tām)

10. Tanzîmiden bunu emel bulmak idi lutfâ maḥal
Verdi mükâfâta ḥalel lakin o dem baḥt-ı melâm

Şimdi kuluñ Ḥilmî-i zâr eyler ‘inâyet intizâr
Şâ‘irleriñ bu de’bi var talṭîf gözlerler müdâm

Artık du‘âya geldi söz ḥacâtı bitti rumûz
Mihr ede tâ tezyîn-i rûz mâh ede tâ tenvîr-i şâm

Sulṭân-ı ‘aşrî tâ ebed zâtıñla Ḥallâk-ı ahad
Bâ-naşr ü ‘avn-ı mu‘temed taḥtında etsin müstedâm

-13- (43)

**Cennet-mekân ve Ḥuld-âşiyân ‘Abdûlmecîd Ḥân Aleyhi'r-raḥmetü'l-gufrân
Ḥazretlerine ‘Arz Olunmak Üzere Tebrîk Sâli Mutażammın Tanzîm Olunan
Kaşîdedir.**

Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün

Ḥâmi-i şer‘-i metîn ü ḥâfız-ı bünyâd-ı dîn
İntizâm-baḥşâ-yı iklîm-i cihân ‘Abdûlmecîd

Mihr-i evc-i salṭanat bedr-i sipihr-i ma‘delet
Ya‘ni sulṭân-ı selâṭîn-i zamân ‘Abdûlmecîd

Pâdişâh-ı Cem-ḥaşem şâhenşeh-ı Dârâ-ḥadem
Şâh-ı İskender-himem şâhib-kırân ‘Abdûlmecîd

Düşmen-i bedhāhe sell-i seyf-i harb ü rezm edip
Şaldı ‘ālemyāna şīt-i hüsn-i şān ‘ Abdülmecīd

5. Añıla tā nām-ı rüzān ü şubān-ı rüzgār
Sāye-dār-ı dehr ola çarḥ-āsītān ‘ Abdülmecīd

Yıl degiştikde dü-mısrā‘ ile cevherler gibi
Kilk-i Hilmī dedi tāriḥin hemān ‘ Abdülmecīd

Tārumār-ı ḥaşm-ı dīn kılsun da bunu sālde (1272)
Merkez-i ‘ālemde hürrem ola ḥān ‘ Abdülmecīd (1272)

-14- (44)

**Pīrāye-sāz Gehvāre-i Hestī Olan Şehzāde-i Cīvān-baḥt Necābetlū Devletlū
Seyfeddīn Efendi Ḥazretleriniñ Tāriḥ-i Vilādet Cāmi‘ül-Meymenetlerini
Mutazammın Olmaḵ Üzere İnşād ü Taḳdīm Olunan Kaşīdedir.**

Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün

Şehenşāh-ı mu‘azzam Ḥazret-i ‘ Abdü’l-‘ azīz Ḥānıñ
Cihānı etdi bir şehzāde-i pāki yine tezyīn

Şeh-i a‘zam ki mesāḥ-ı cihānıñ olamaz ḥaddi
Fezā-yı vāsi‘ -i iclāline ḥad eylemek ta‘yīn

Degil nev‘ -i beşer emr-i teraḳḳīde olan luṭfun
‘Umūm sākinān-ı ‘ālem ‘uluvvü eder taḥsīn

Yed-i yīsīr-i bahş-ı himmet-i şāhānesi el-ḥaḳ
Esās-ı devleti ānen-fe-ānen etmede terşīn

5. Şumār-ı mevce-i elṭāfı el-ḥāşıl degil ḳābil
Ne mümkün vüs‘at-ı deryāyı ḳaṭre eylesün taḥmīn

Anıñçün ‘arz-ı ‘acz ile eder Ḥilmī ḳulu ancaḳ
Du‘ā-yı ‘izzine naḳl-i kelām-ı iḥtişāş-āyīn

Benātü'n-nā‘şı tevlīd eyledikce māder-ı gerdūn
Mevālīd-i şelāşe var olunca tā yevmi'd-dīn

O ḥāḳān-ı kerīmü'l-ḥalḳı etsin ḥālik-i ‘ālem
Ḳıyām-ı ḥaşre dek pīrāye-bahş-ı efser-i temkīn

Nücūm-ı āsumān-ı salṭanat şehzādegānīde
Olalar ‘āfiyetde tā zıyā neşr eyleye pervīn

10. Dīdem farṭ-ı sürūr ile daḥi derḥāl iki tāriḥ
O şehzād-ı necīb olunca zīb-i ‘ālem-i tekvīn

Olur mānende meh-i şu‘le-efken ‘ayn-ı insāna (1291)
Ṭulū‘ etdi kemāl-i mecd ile şehzāde Mecdü'd-dīn (1291)

-15- (45)

Trabzon Hükümet Konagının Vālī-i Esbak Mütevvefa Emīn Muḥliş Paşa
Ma‘rifetiyle İnşa Olundugu Şırada Her Mışrā‘ı Tārīḥ Olmaḳ Üzere Bi‘l-
inşād-ı Mezḳūr Konagın Ḳapısı Bālāsına Naḳş Etdirilen Ḳaşīde-i ‘Acz-i

İ' tiyâddır.

Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün

Şafaḳ pîrâ-yı ufḳ-ı salṭanat revnaḳ-res-i ' âlem (1282)

Şeh-i cem-câh ü rüşd ' Abdü'l- ' azîz ḥân-ı kerem-ârâ (1282)

Olalı şübhe ne revnaḳda dîhîm-i ' Oṣmânı (1282)

Nizâm-ı mülkdür re'y-i ḥaḳâyıḳ-perveri ḥaḳḳâ (1282)

Ḳazâ-yı nâgehânıyla ḥarîḳ-âbâd iken âḳdem (1282)

Ne ' âlî eyledi işbu ḥükümet mevḳi' in inşâ (1282)

Hemân-dem sa'y-ı meşḳûr ederek inşâsı baḥşinde (1282)

Müşîr erişdi evvel şâh-ı memdûḥuñ Emîn Paşa (1282)

5. O bânî-i esâs-ı şevketi ḥaşre ḳadar ḳayyûm (1282)

Medâr-ı tâb-ı devlet ede tâ kim vâre ola dünyâ (1282)

Ḳıla vâlî-i vâlâ şânını hem ḥâlîḳ-ı ekvân (1282)

Mekîn-i mesken-i şîḥḥat be-ḥaḳḳ-ı nâm-ı yemliḥâ (1282)

Ḥitâma erdi el-an bî-ḳuşûr olur demek lâ'ıḳ (1282)

Ḳuşûru ḡıḃṭa-i sâye lâ-negâh-ı ḳayşer ü kisrâ (1282)

Dedim ben de liḳâ-yı şevḳ-i ḥatırla ḳaşıdemde (1282)

Emîn târîḥini her mısrâ' ında baḳ güher-âsâ (1282)

Trabzon'da tarab-bağşā olur bir tarz-ı dil-keşde (1282)

Karargāh-ı hükümet yaptı hākān-ı himem imā (1282)

-16- (46)

Mezkūr Konağıñ Nākış Kālan Ba' zı Maḥalleri Müt-evvefā-yı Müşārü'l-ileyhiñ
Aḥlāf-ı Kirāmından Devletlü Es' ad Muḥliş Paşa Ḥāzretleri Vāsīta-ı
'Āliyeleriyle İkmāl Buyurulmuş Oldugunu Mu'lin ve Lizālik Her Mısrā'ı
Birer Tārīḥi Mutāzamın Olmak Üzere Taḫdīm Olunan Kaşīde-i Mebhūseye
Zeyl Edilen 'İlāve-i Maḥşūşadır.

Mefā'ilün Mefā'ilün Mefā'ilün Mefā'ilün

Kemāl-i revnaḵ ü ferle cenāb-ı Muḥliş-i devlet (1285)

Bu iklīme olunca vāli-i emn-āver ü zīşān (1285)

Kuşūrun eyledi ikmāle bezl-i cümle-i himmet (1285)

Raşīn etsin maḫām-ı mecd ü ḳādrin tā ebed Mennān (1285)

Gelir ikmāl-i içün mevḳi'-i ifāya hep tārīḥ (1285)

Edilse başḳaca her mısrā'ı ḥaḳḳıyla ger iz' ān (1285)

-17- (47)

Şehzāde-i Cīvānbaḫt Necābetlü Devletlü Meḥammed Şevket Efendi
Ḥāzretleriniñ Tezyīn-i Gehvāre-i Velādet Buyurduḳları Zamān Yümn-i
İḳtirānda Zāde-i Ṭab' Olmak Üzere Zuhūr Eden Tārīḥdir.

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

Ufḳ-ı şulb-ı ḥāzret -i şāhenşāh-ı devrāndan

Oldu bir mehpāre tenvīr-sāz-ı aḳtār-ı bilād

Nām-ı nāmisi Mehemmed Şevket ol dürdāneniñ

Anı şevketlümüze bağışlasın Rabb-ı ‘ibād

Hem Mehemmed ‘aşkına ol şāh-ı memdūhu’l-hışāl

Ṭura taht-ı salṭanatda tā be-hengām-ı tenād

Ḥilmiyā bir müjdecı çıkıp dedi tāriḥini

Verdi revnaḳ kevne bir şehzāde-i bālā-nejād (1286)

-18- (48)

**Ḥālā Aydın Vilāyet-i Celīlesine Sāye-güster-i İclāl Olup Ḥavāli-i Memleket
Telāḳḳı-i Zāt-ı Sāmileriyle Envā’-ı Sa’d ü Sa’āde Ḳarīn ve ‘Uyūn Sekkāni
Aydın Olan Feḥāmetlü Devletlü Es’ād Paşa Ḥazretleriniñ Ḥāşşa-i Müşiriyet
Celīlesine Revnaḳ-Endāz-ı İḳbāl Olduḳları Eşnāda Berāy-ı Tes’id-i İnşād ü
Taḳdīm Olunan Tāriḥ-i Şıdk-ı Bedīddir**

Fe’ilātün Fe’ilātün Fe’ilātün Fe’ilün

Ni’mezā himmet-i ‘aliyyā-yı şehenşāh-ı zamān

Ehline etmede tefvīz-i umūr-ı şettā

İşte ez-cümle biri feth-i der-i luṭf ederek

Ḳıldı bir zāt-ı hikem-perveri talṭife sezā

Ḥāşşa ordusuna bi’l-ḥāşşa edip ya’ni müşir

Etdi ehliyetinen ḥaḳḳını ḥaḳḳā icrā

Şevket ü ‘ömrünü mezdād ede ṭurduḳça cihān

Ol şehenşāh-ı kerem-kār-ı zamāniñ Mevlā

5. Gelelim vaşfına ol âşaf-ı vâlâ-himemiñ
Vererek şaf-ı ‘ibārâta nizâm-ı Of’u

Leşker-i sa’yını arş eyleyerek ‘arşa kadar
Verdi ikmâl-i kemâlât ile âfâka şadâ

Şimdi ehliyet ile oldu müşîr-i ‘âlî
Buña der cümle-i efrâd-ı beşer sellemnâ

Ne kadar olsa sezâ şâ‘id -i evc-i iqbâl
Ol kadar ma‘rifeti himmeti a‘lâ-yı bâlâ

Medh-i ‘âlisini haqqıyla edâ emr-i ‘asîr
Artık ihlâş ile yâd eyleyelim hayır du‘â

10. Kaşr-ı iqbâlini âbâd ede Rabb-i müte‘âl
Pâyidâr olduğu müddetçe bu dâr-ı dünyâ

Mühmelâtıyla çıkar Hilmi berây-ı tebrîk
Gelecek beyitde târih-i leţâfet-efzâ

Oldu ordugeh-i iclâle ziyâ-efken-i sa‘d
Hâşşa ordusu müşîri olup Es‘ad Pâşâ (1287)

-19- (49)

Muhsinât-ı Fevâ'id-i 'Â'idât-ı 'Aşrıyye-i Hazret-i Pâdişâhiyyeden Olmak
Üzere Der-sa'âdetde Güşâd Buyurulmuş Olan Dârü'l-fünûn İçün
Tefennunsaz-ı Nazm ü İnşâd Oldugumuz Târîh-i Şükrân-Nümündür.

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

Hazret-i 'Abdü'l-'azîz hânî zamân-ı şevketi

Oldu haqqâ ma'la'-ı envâr-ı envâ'-ı fûnûn

Sâyesinde tıldu yer yer nûr-ı 'ilm ile zemîn

Encümiyle ba' dezîn fa'hr etmesin gerdûn-ı dūn

Lu'f ile edip memâlikde mükâtib ihtirâ'

Eyler ebnâ-yı va'tan bunlarda tenvîr-i 'uyûn

Kıldı bir de lu'f ile dârü'l-fünûn ikmâline

Vaz'-ı miftâh-ı 'inâyet ol şeh-i şevket-nümûn

5. 'Aşr-ı şâhâne gibi bir mecma'-ı neşr-i 'ulûm

Vâr ise görmüş tevârih-i selefde söylesin

Neşr-i 'ilm etdikçe 'âlemde esâtîz-i zamân

Ra'hle-i tadrîse şâkirdân egdikce boyun

Zîb-i örnek-i hilâfet ola bâşân ü şükûh

Zât-ı sâmi-i hümâyûnu be-haqq-ı kâf u nûn

Bir gelür Hîlmi hayâle böyle târîh-i nefîs

Neşr-i fenn için açıldı zîb ile dârü'l-funûn (1286)

-20- (50)

Kezâlik Muḥsinât-i ‘Aşrıyye-i Ḥazret-i Padişâhiyyeden Olmak Üzere A‘zam-ı Sevâd ü Belâd Erzurum olan Erzurum’da İnşâ Buyurulmuş Olan Mekteb-i İ‘dâdi İçün Şakird-i Kilk-i Rekîk Alâdeniñ Söyledigi Târîhdir.

Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün

Ḥazret-i ‘Abdü’l-‘azîz ḥanıñ dem-i iclâlini

Tâ be-mahşer eyleye memdûd Rabbü’l-‘âlemîn

Sâye-i luḫfunda mekteblerle tıldu kâ‘inât

Bâg-ı ezhâr-ı ma‘ârif oldu ‘aşrında zemîn

Erzurum’da yapıdırıp ez-cümle işbu mektebi

Eyledi bi’l-cümle ḥalkın kâmyâb ü kâmbîn

Oḫuna şeh-nâme-i ‘izzî lisân-ı nâsda

Mekteb-i ‘âlemde olundukça neşr-i ‘ilm-i dîn

5. Levḫe yazılsa sezâ târîh-i tāmı Ḥilmiyâ

İşbu i‘dâdiye tekmîl oldu bâ-ṭarz-ı nevîn (1290)

-21- (51)

Tārīḥ-i Diger

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

Müḥr-i luṭf-ı Ḥazret-i ' Abdü'l-' azîz Ḥân'dan eder

Pâyidâr oldukça ' âlem şu' le-i feyz iktibâs

Nâ'il oldu sâye-i luṭfunda işte Erzurum

Dâr-ı fenn bir mekteb-i ra' nâya kim memdûḥ-ı nâs

Kilk-i mu' ciz-kavî Ḥilmi de dedi târîḥini

Mekteb-i i' dâdi a' lâ ḥâl ile tutdu esâs (1290)

-22- (52)

**E' âzım-ı Vükelâ-yı Kemâl-i İhtivâ-yı Salṭanat-ı Seniyyeden Ebhetlü Devletlü
Yûsuf Kâmil Paşa Ḥazretlerinin Mülgâ Meclis-i Vâlâ Riyâset-i Celîlesine
Merreten Ba' de Uḥrâ Vuḳû' Bulan Me'mûriyet-i Devletleri Şırada Bi't-
tanzîm-i İrsâl ve Taḳdîm Olunan Târîḥdir.**

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

Şâh-ı evreng-i cihânıñ bir ḥidiv-i a' zâmı

Meclis-i vâlâya geçdi müjde tutdu ' âlemi

Bir vezîr-i Yûsuf-ı mısr-ı kerem kim Nîl-veş

Ḥüsn-i ḥalkına aḳar meyl-i ḳulûb-ı âdemi

Zerre-i iḥsânı evsa' cüsse-i ḥurşidden

Ḳatre-i luṭfu daḥi eyler ihâta her yemi

Meyve-i iclâli zîb-i şâhsâr-ı ‘ âtıfet
Feyz-i iqbâli gülistân-ı cihânîñ şebnemi

5. Hâk-i pâyîdir cilasâz-ı ‘ uyûn-ı ‘ âcizân
Tûtiyâ-yı dîde-i hâcet ğubâr-ı maḡdemi

Müşte‘ ildir şem‘ a-i iqbâli ol merkezde kim
Gözlemez gözler şu‘ â‘ -ı aḡterân-ı t̄âremi

Defter-i luṭf ü seḡâdan t̄ayy ü terḡîn eylemiş
Hâme-i cûd u civân-merdîsi nâm-ı h̄âtemi

Fikridir ‘ uḡde-güşâ-yı müşkilât-ı her umûr
Söyletir dünyâya sellemnâda re‘y-i eslemi

‘ Âlem-i kâmil ki tilmîz-i ‘ avâmil-h̄ândır
Nezd-i fazlında esâtîz-i zamânîñ a‘ lemi

10. Cümleler şi‘ rine siḡr-i iṭlâḡ eder bi‘l-ittifâḡ
Gelmedi inşâda dünyâya mişâl ü tev‘emi

Haclegâh-ı nâdiri ğûyî-i nazm ü neşrde
Bîkr-i mazmûn u ma'nâdır celîs ü maḡremi

Ey vezîr-i kâmil‘ül-iḡsân sensiñ şübhesiz
Mıḡr-ı elṭâf ü ‘ inâyâtıñ ‘ azîz-i mükremi

Meclīs-i vālā şeref bulunca zātınla yine
Zabta kâdir olmadım tebrîk için ben hāmemi

Vâkı‘ â maḥzûn-ı gâdr-ı çerḥ isem de Hilmiyâ
Şimdilik artık ferâgat eyleyip ḥüzn ü ğamı

15. Bi’l-bedāhe söyledim bir iki târîḥ-i nefīs
Ederek aḳtāra i‘lân-ı kemāl-i ḥurremi

Mıṣrā‘ -ı evvelde ḥarf-i muhmelindendir daḥi
Mıṣrā‘ -ı şānī olur mānend-i cevher hemdemi

Beyt-i âtiye ‘uyûn-ı şâdi-i ḳalb ile baḳ
Eyleyip tezkâr-ı da‘vât-ı vezîr-i efḥamı

Ber-ḳarâr olup riyâsetde vuşûl-ı ḥaşre dek (1283)
Meclīs-i vālāya revnak vere zât-ı ekremi (1283)

-23- (53)

Zât-ı Şevket-simât-ı Ḥazret-i Pâdişâhîniñ Avrupa Seyehât-ı Seniyyelerinden
‘Avdetle Ḳulûb-ı ‘Âlemi Mâlamâl Envâr-ı Meserret Buyurduḳları Eşnâda
Trabzon Vâlî-i Vâlâşânı Bulunan Devletlü Es‘ad Muḥliş Paşa Ḥazretleriniñ
İ‘lân-ı Kemāl-i Şādumânı İçün İcrâ Eyledigi Şehrâyîniñ Vaşf ü Şenâsı
Ḥaḳḳında Bi’t-tanzîm Müşârileyh Ḥazretlerine Taḳdîm Olunan Târîḥli
Ḳaşîdedir.

Mefâ‘ilün Mefâ‘ilün Mefâ‘ilün Mefâ‘ilün

Vere taht yerin saltanatda dāimā Mevla
Kemāl-i fevz ü nuşret Ḥazret-i ‘ Abdü’l-‘ azīz Ḥān’a

Güzergāh-ı seyāhat eyledikde Avrupa mülkün
Şadā-yı ihtişāmı velvele verdi o beldāna

Seyāhat ki tutar ta‘ rīf-i teşrīfātı dünyāyı
Döner tatvīl-i vaşfi bahş-i zülf-i sınıf-ı hūbāne

Edip şimdi tamāmı-ı şukūh ü şān ile ‘ avdet
Ḳudūm-ı şevketi āşār-ı ferḥāt verdi ekvāna

5. Olunca bu haber şehr-i Trabzon’a tarab-efzā
Kanādīl-i meserret yakdı her kâşāne vü ḥāne

Ḥuşūşā vāli-i vālā-himem kim Ḥazret-i Muḥliş
Sezā nizām-ı ‘ ālem künyesi el-ḥaḳ o zī-şāna

Ḥukūmet mevḳi‘ in ser-tā-be-ser tezyīn edip el-ḥaḳ
Anı beñzettı ‘ aynı haclegāh-ı nev-‘ arūsāne

Dönüp rūzenleri ḳandiller ile maṭla‘ -ı nūra
Çiçekler ile döndü şahn-ı şālonu gülistāna

Ḳanādiliñ ziyāsından görünmez ḥāle gelmişdir
Bağılsa çeşm-i diḳḳatle fūrūğ-ı māh-ı tābāna

10. Olup āvīzesi ğıbṭa-fezā ‘akd-i süreyyāya
Eder āyīnesi ‘aks-ı meserret ḳalb-i insāna

Fişengiñ günbed-i gerdūna toĝru ihticāmından
Havāda murĝ-ı şeb-āmīze ḥatta ḳalmadı lāne

Edip bir gecede hep ecnebī me’mūrların da‘vet
Bunuñla pek mükemmel bir ziyāfet verdi erkāna

Tamam üç gece ḳıldı şhrde icrā-yı şehrāyīn
Ḥüdā baĝışlasun zāt-ı ‘alāsın şāh-ı devrāna

Ahālīde bütün ikād-ı ḳandīl-i meserretle
Derūn-ı şhri tezyīn etdiler hep iftiḥārāne

15. Görüp vālīimizin bu tarz ile āşār-ı şādīsin
Edā-yı secde-i şükr eyledik bi’l-cümle Yezdān’a

O eşnāda ḳulu Ḥilmi de dedi bir güher tārīḥ
Cihāna verdi nev-zīb ü tarab teşrīf-i şāhāne (1284)

-24- (54)

Şadr-ı esbaḳ Şirvānī-zāde Mütevvefā Meḥemmed Rüşdī Paşa’nın Peder-i
Bezir-güvārları Olup Nefs-i Amasya’da Neşr-i ‘Ulūm-ı Şettā ve İrşād-ı
‘İbādü’l-mevla Etmekle Meşĝül Oldugu Ḥalde ‘Āzim-kār-ı Penāh-ı Cenāb-ı
Ḥüdā Olan Ḳutbü’l-‘ārifin ve Ye’süb-ı ‘Ulemā-yı Mütebahhirīn El-ḥāc
İsmā‘īl Efendi Ḳuds-ı Sirrahu Ḥazretleriniñ Tārīḥ-i İrtihalleriyle Ḳabr-ı
Cennet Mişalleriçün Paşā-yı Müşārileyhiñ İnşā Buyurduḳları Türbe-i

Leṭāfetnāka Ta‘līk Olunmak Üzere İnşād ve Takdīm Olunan Tārīhdir.

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

Mürşid-i gül Şeyh İsmā‘il Efendi kim anıñ
Hābgāhıdır ziyāret kııl bu qabr-i es‘adı

Pīr-i şehrah-ı hüdā kim hānqāh-ı dehrde
Neşr-i envār-ı füyūzāt idi her dem maqşadı

Nefha-i feyzi hayāt-ı kālīb-i dilmürdegān
Hācegānıñ mürşid-i ‘İsa dem-i ser-āmedi

Nūr-ı mişbāh-ı vilāyet şu‘le-i şubh-ı ledün
Maṭla‘-ı hürşid-i ‘ālemtāb-ı aşk-ı izidi

5. Kāşif-i esrār-ı feyz āşār-ı ders-i ‘aşk olur
Mekteb-i irşādınıñ her tıfl-ı pāk-ı ebcedi

Neşr-i ‘ilm-i zāhir ü bāṭın edip Şirvān’da
Ġarq-ı envār-ı kerāmāt eyledi o serḥaddi

Ba‘deẓā hicretle Amasya’yı teşrīf edip
Kıldı ārāmgāh-ı tadrīs işbu şehir-i ecvedi

Fāzıl-ı nihrir-i ‘ālem ‘ālem-i seyd-i şī‘ār
‘Āşık-ı envār-ı dīdār-ı cenāb-ı Aḥmedī

Fazlına bürhân kâfîdir halef terk etmesi
Rüşdi Paşa gibi bir necl-i necîb ü erşedi

10 Dâhiliye nâzırıdır şimdi ol kenz-i kerem
Bezî-i nağd-i cûd eder hayrâta zât-ı emcedi

Vâlid-i ‘âlitibârî rûhuna ithâf için
Yapdı ez-cümle bu dîlcü câmi‘ -i muhkem-sedi

Vâlid-i mâcid ki nihrîr-i vaḥîd-i dehr iken
Kıldı nâgah ‘azm-i gülzâr-ı diyâr-ı ser-medi

Çıkdı bir muhliş dedi Ḥilmi o dem târîḫini
‘Adna İsmâ‘îl Efendi ‘azm ü rihlet eyledi (1264)

Çıkdı bir fikr ile de târîḫ-i ṭarḫı ḥâmeden
Rüşdî Paşa yaptı bu bâlâ vü dîlcü merḫadi (1285)

-25- (55)

Ḥâlâ Ḥaleb Vilâyet-i Celîlesine Nâsir-i lâ'l-i Ma‘delet Olan Devletlü Es‘ad
Muhliş Paşa Ḥazretleriniñ Ṭrabzon Vâlîlikleri Hengâmda ‘Azm-i
Gülşenberây-ı Dâr-ı Ḥulûd ü Zehra-i Zehra-ı Ḥayâtı Selb-i Nûr-ı Vücûd
Etmiş Olan Ḥarem-i Muhteremeleri Faṭmatü'z-zehra Ḥânımıñ Târîḫ-i
Ḥaznümâ-yı İrtihâlidir.

Mefâ‘îlün Mefâ‘îlün Mefâ‘îlün Mefâ‘îlün

Bakılsa dîde-i ‘ibret ile aḥvâl-i dünyâya
Sürûru ‘ayn-ı mâtem varlığı maḥz-ı ‘ademdir hep

Trabzon vâli-i pâki-cenâb-ı Muhlîşîñ işte
Çerâğ-ı devleti lâmi‘ iken mânende-i kevkeb

Dirîğâ zevce-i dil-cûsu Zehrâ Fâtıma hânım
Harîm-i hesti-i ‘ âlemden oldu fârîğ-i maṭlab

Geçürdü ‘ ömrünü eşkâm ile hayfâ şu ‘ âlemde
Hudâ avf eylesün cürmün be-ḥaḳḳ-ı âyet -i fârgab

5. Ziyâretgâh-ı eşnâf-ı melâ’ik ola da her gün
Tenezzül ede nûr-ı rahmet-i Haḳ kabrine her şeb

Dedi târîḫ-i fevtin eşk-i gevher-rîz ile Hilmi
Ede cennetde dâ’im Fâtıma hânım şafâ yâ Rab (1285)

-26- (56)

Müşârileyh Hazretleriniñ Tenvîr-sâz ‘Uyûn Ebeveyn Olan Kerîme-i
Mükerremesi Münîre Hânımın Târîḫ-i Velâdetidir.

Mefâ‘ilün Mefâ‘ilün Mefâ‘ilün Mefâ‘ilün

Trabzon vâli-i ‘ âlî-makâmı Hazret-i Muhlîş
Ki zât-ı es‘ adıdır kân-ı iḥsân ü kerem-fersâ

Felâṭun-fıkr ü Rişto-yı haḳâyık-bîn-i ḥikmet kim
Kalır nezdinde mişl-i tıfl-ı ebced Bû ‘ Âlî Sînâ

‘Uyûn-ı ümm-i dünya görmedi emşâlin ‘ âlemde
Mevâlîd içre el-ḥaḳ zâtıdır destûr-ı bî-hemtâ

Anıñçün mazhar-ı feyzi olur her bār bār-ı yenk
Tezāyüd eylesün haqqında luṭf-ı ḥāl-ı yektā

5. Ez-ān cümle ‘aṭā kıldı ilah-ı lem yelid şimdi
O zāt-ı ekreme aḥter gibi bir duḥter-i zībā

İlāhi ver hemān ‘ömr-i tavīl ü vüs‘at-ı iḳbāl
Cenāb-ı vālid ü mevlūdeye bālā-yı ber-bālā

Dedi Ḥilmi-i kemterde zihī tārīḥ-i tevlīdīn
Münire ḥānım oldu cāygāh-ı kevne zīb-efzā (1286)

-27- (57)

Bu Daḥi

Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün

Bu da tārīḥ-i digerdır ki toḡdu baṭn-ı ḥāmemden
Vücūda ṭib ile geldi Münire Fāṭıma ḥānım (1286)

-28- (58)

**Tebrik-i ‘İyd-ı Azḥa İçün İṣāl-i ‘İydgāh İnşād Olunup Müşārileyh
Ḥazretlerine Takdīm Kılınan Tārīḥdir.**

Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilün

Ḥamdulillah olup burc-ı tekerrürde bedīd
Kıldı mesrūr yine ‘ālemi ‘iyd-i azḥā

Bāḥuşuş ehl-i Trabzon-ı tarāvet efzūn
Cümleden fazla sezā etse meserret peydā

Çünkü ‘aşrında ḥulūl eyleyen a‘yād-ı şerīf
Tab‘-ı insāna verir keşret-i şādī vü şafā

‘Aşr-ı pākiñki edilip dem-i es‘addan ‘ad
Böyle ‘iyd üstüne ‘iyd olunur anda ḥaḳḳā

5. İsm-i pākiñ gibi ‘ahdiñde olunca es‘ad
İnkiyādıñla deñilsün bize de hep sü‘edā

Farqımızda ederek sāye-i luṭfuñ mebsūt
Beldemizde seni manşıbla ede Ḥaḳ ibḳā

Çākeriñ Ḥilmi didi işte bu tārīḫi hemān
‘İyd-i azḫıyeyi Mevla ede mes‘ūd saña (1286)

-29- (59)

Vecībe-i Tebrīk-i ‘İyd-i Azḫayı Edā Etmek Üzere Cezār-ı Ḥāmeniñ Ḥużūr-ı
‘Āli-i Müşārileyh Etyān Eyledigi Kebş Tārīhidir.

Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün

Yine etdin ḥulūlüyle teşerrüf ‘iyd-i azḫanıñ
Ḥudā’ya edelim cāy-ı şenāda secde-i bī‘ad

Nice irād-ı elfāz-ı teşekkür etmeyelim kim
Zihī bir vāli-i ‘āli kerem kılmış bize Īzid

Ne vâli kim zeman-ı lûtfunuñ her sâ‘ati bir ‘iyd
Ne a‘lâ ‘iyd kim her cüz’i bir vaqt-i feraḥ-mirşad

Ṭrabzon’a olalı sâye-sâz-ı behcet ü iḳbâl
Nizâm-ı memleket zâtınca el-ḥaḳ nuḥbe-i maḳşad

5. Güşâde bârgâh-ı himmeti aşḥâb-ı âmâle
Yed-i iḥsânide cünd-i ğama çıkmış ḳavî bir sed

Yem-i lûtf-ı ‘amîmi şâmil her sâḥil-i imkân
Fezâ-yı dilgüşâ-yı kişver-i eşfâkıdır bî-ḥad

Du‘âya başla ḳaşr-ı nuṭḳ ile lâzım odur ḳünkü
Nihâl-i vaşfi etmiş ‘âlem-i bâlâya dek ḳad med

Ḥudâ noḳsanını göstermesin bu beldeden yoḥsa
Ṭalebde bedr-i vaşl-ı zâtını her manşıb u mesned

Ahâli hâkpâyın sürme çeksün gözlere zîrâ
Daha görmezler öyle muḳtedir bir vâli-i emced

10. Hemân naḥl-i bülend-i himmeti fark-ı ahâlîde
Ola zıll-efgen-i re’fet be-ḥaḳḳ-ı ‘izzet-i Aḥmed

Te‘âḳub eyledikçe sâḥa-i devrânda a‘yâd
Ola hengâm-ı iḳbâli ḳarîn-i gâye-i sermed

Kemîne bendesi Hîlmi dedi târîh-i ra' nâsı

Bu 'ıydi eylesün Mevlâ cenâb-ı Muhlîş'e es' ad

Egerçi lafz budur mısrâ'-ı târîh-i efzûnset

Velî ez-lafzeş enf-i cân-râ bûy-ı şafâ-âmed (1284)

-30- (60)

Eyzân

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün

Gelüp üçler bu târîhi de Hîlmi dediler nâ-gâh

Bu 'ıydi eylesin es' ad cenâb-ı Muhlîş'e Allah (1284)

-31- (61)

**Seksân Yedi Sâl-i Sa'd-i Akterânını Tebrîk İçün Bi't-tanzîm Müşârileyh
Hâzretlerine Takdîm Olunan Târîh-i İhlâş-Nişândır.**

Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün

Ey dâver-i dâd-âver ü destûr-ı himmet-âşinâ

Vey âşaf-ı kân-ı sühâ denmek saña hâtem sezâ

Re'yiñ selîm ü üstüvâr fikriñ sünûhâta medâr

Dünyada bir müşkil ki var kilkiñ olur 'ukde-güşâ

Tab'ıñ yemm-i dürr-i himem ya bâg-ı reyhan-ı kerem

Bilmem daha ne söylesem 'aczim bu bâbda reh-nümâ

Baḥṣe edib de intikāl ikmāl-i vaṣfıñçün muḥal
Ya' ni teceddüd etdi sāl tes'ide kılsam i' tinā

5. Zīrā uşıldendir hemān bir meslek-i nazm-āverān
Sāliye vermek bī-kemān irād edip ḥayr du' ā

Ḥilmī de şevken işte baḫ edip buña teşmīr-i sāk
Tanzīm ile bi'l-ittifaḫ taḫdīme eyler ictirā

Ya' ni dedi bi'l-i' tinā tāriḫ-i tāmin yā du' ā
Sāl-i nevin Mevlā saña etsin mübārek āşafā (1287)

-32- (62)

**Ḥālā Rūsūmāt-ı Emānet Celīlesine Sāye-endāz-ı Emniyet 'Utūfetlü Ġālib
Beg Efendi Ḥazretleriniñ Trabzon Vāliligine Cenāḥ-ı Güster-i 'Ātūfet
Oldukları Eşnāda Ġalebe-i Şevḫ ü Sürūr İle İnşād Olunan Ḳaşıde-i İḥlāş-
Nüşūrdur.**

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

Şevḫ-i tām ile hemān ey ḥāme-i mu' ciz-beyān
Şafḥa-i devrāna bir manzūme-i mergūbe yāz

Çünki Ġālib Beg Efendi oldu bā-ıḫbāl ü şān
Vāli-i şehr-i Trabzon-ı ṭarāvet ihtizāz

Öyle vāli ki dü mışrā' -ı der-i vālāsıdır
Mevrid-i aşḫāb-ı ḥācet maḥrec-i ehl-i niyāz

Hurde-bîn-i her umûr u mâlik-i genc-i hîred
A'kal-i Risto-nihâd ü mûkrim-i aşdağ-nevâz

5. Hâme-i tedbîri te'lif-sâz-ı aḥkâm-ı mehâm
Naḡş-ı re'yi zîb-i baḡş-ı nüṣṣa-ı hikmet-tırâz

Hüsn-i ḥalkı çehre-i pâkize-i ḥübân-ı ân
Şîve-i inşâsı ṭab'-ı gül-ruḥâne ğunc ü nâz

Mûkrim-i bende-nevâzâ muḥsin-i vâlâ-derâ
Keç-revâne ey veren âşâr-ı ḥavf ü ihtirâz

Bi't-tevâtür ḥüsn-i şîtiñ işidip bu vechile
Eyledim *el-hükmü lil-ğâlib* deyip ibrâz-ı râz

Ya'ni vaşfiñda kemâl-i 'acz ü taḡşîrât ile
Tevsen-i efkâre verdim 'arşa-i ruḡṣât birâz

10. Vezne-i fikrim ṭolu naḡdîne-i vaşfiyla lîk
Neyleyim vezne müsâ'id kâfiye ğâyetle âz

Ṭayy-i ğüftâr ederek anıñ içün bu baḡşde
Hâk-i pâyin vermedim taşdı'a ey Hîlmi cevâz

Hem de tanzîm-i ḡaşâ'id den du'â maḡşûddur
Rabb-ı 'âlem mañsıbın mes'ûd ede 'ömrün dırâz

Ehl-i âmālîñ ola her dem maṭaf-ı ḥâceti
Beyt-i iḳbâli be-ḥaḳḳ-ı Ka‘be-i arz-ı Hicâz

Beyt-i âtîniñ ḥurûf-ı bî-nüḳûtuyla daḥi
Söyledim târîḥini edip dehân-ı şevḳi bâz

15. Oldu Ğâlib Beg Efendi-i mekârim-âşinâ
Şehr-i sâmi-i Trabzon’a şerefle sâye-sâz (1289)

-33- (63)

Rüsâm-ı Teşâvîr-i ‘Âtîfet Devletlû Râsim Paşa Ḥâzretleriniñ Def‘a-i
Şâniyede Olarak Trabzon’a Sâye-efgen-ı İḳbâl Oldukları Eşnâda Şafḥa-i
Înşâda Resm ü Taşvîr Olunan Târîḥdir.

Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün

Ḥaḳ Te‘âla ede şâhenşeh-i ‘âlî-baḥtî
Tâ ebed revnaḳ-ı taḥt-ı şeref ü şân ü a‘lâ

Ni‘met-i merḥametin şükrünü îfâ müşkil
Luṭf ü iḥsânını ḳâbil degil ‘add ü iḥşâ

Ḳıldı ta‘yîn-i tarahḥüm ederek ez-cümle
Bize bir vâli-i vâlâ-himem ü ‘adl-ârâ

Öyle vâli-i kerem-perver ü luṭf-efzâ kim
Sâye-i ‘âtîfeti şâmil-i her bây ü gedâ

5. Dest-i tedbiri açar halka der-i emniyet
Revzen-i gadre çeker perde-i mâni' haqqa

Sanki 'iyd etdi kudumuyle Trabzon'a vürüd
Oldu ol rütbe ahâlîde meserret peydâ

'Ömr ü iqbâlini iclâlini müzdâd ederek
Zâtına bahş ede sulţân-ı cihâna Mevla

Bendesî Hilmi-i kemter de olup nâ'il-i kâim
İki târîh ile tebrîkini eyler îfâ

Habbezâ oldu Trabzon'da yine fevz-efzâ (1292)
Mecd ü iclâl ü mehâbet ile Râsim Pâşa (1292)

-34- (64)

Devletlü Sâmi Paşa Hazretlerinin Trabzon Vâililine Cenâh-ı Sâmi-i 'Âtıfet-i
Best Eyledikleri Zamânda Söylenilen Târîhdir.

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

Rüşena geldi dü-çeşme Hilmi târîhin dedim
Sâmi Paşa'nın kudumuyla Trabzon şâd-bâd (1268)

-35- (65)

Şâhib-i Ahlak-ı Cemîle Devletlü Cemâleddîn Paşa Hazretlerinin Trabzon
Vâililine Saye-endâz-ı İqbâl Oldukları Şırada Tanzîm Olunan Târîhdir.

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün

Ḳudūmuyla Cemāl Pāṣā-yı zī-şānıñ Trabzon'a
Edā-yı rūṣenī-yī çeşme geldi mihr-i nūr-efzā

İşitdik sāyemend-i naḥl-i iḥsānı olanlardan
Riyāz-ı himmetinde cümle ezhār-ı kerem peydā

Vezīr ibn-i vezīr ü şāḥib-i aḥlāk-ı memdūḥa
Beşāşet çehre-i pākinde olur şāhid-i dā' vā

Żiyā versin cihāna çok zamān mānende-i ḥurşīd
Şabāhü'l-ḥayr-ı iḳbālī beḥaḳ-ı leyle-i isra

5. Ricālū'l-ğayb lafzıyla dediler Ḥilmi tārīhin
Trabzon vāli-i ḥayr-efgeni oldu Cemāl Pāṣā (1277)

-36- (66)

Fu'ād Pāṣā Merḥūmuñ Mesned-i Celīl-i Ḥāriciyeye Vukū' Bulan
Me'muriyetleri Şırada Fuād-ı Ḥāmeden Sāniḥ Olan Tārīḥdir.

Mefā'ılün Mefā'ılün Mefā'ılün Mefā'ılün

Ḥıdīv-i efḥam ü a' zam vezīr-i mükrim ü ekrem
Fu'ād Pāṣā-yı mebzūlü'n-nevāl ü bir mekī-haslet

Edince ḥāriciye mesned-i 'ulyāsını tezyīn
Fu'ād-ı mülke dāḥil-i farṭ-ı şādi vü ferḥat

Vezīr-i muḥteşem kim dergeh-i devlet-medārıdır
Maḳām-ı 'āṭıfet dār-ı ümmīd-i cümle-i millet

Nigehbān-ı nızām-ı memleket nızām-ı ‘alemyān
Zahīr-i mülk ü millet i‘timād-ı hey’et-i devlet

5. Felâṭun-ı ḥikem-senc-i raṣadgāh-ı keremdir hem
Aristo-yı ḥired dānā-yı ḥikmet ma‘den-i himmet

‘Arūs-ı re’yi ārāyış-fezā-yı ḥacle-i temkīn
Ruḥ-ı ‘aqla verir meṣṣāta-i fikri zihī zīnet

Bilenler irtifā‘-ı āsitān-ı ḳadr ü iclālīn
Bilirler ‘izz ü der-gerdūn-ı dūna nisbet-i rif‘āt

Şerār-ı ḳahrı aşḥāb-ı nifāḳa bādi-i ta‘zīb
Bahāristān-ı luṭfu ādeme mānende-i cennet

Bulur mersā-yı luṭfunda selāmet keṣti-i āmāl
Şalan engine efkārın bulamaz sāḥil-i rāḥat

10. Anıñçün kesb-i mensūbiyet etmek arzusuyla
Edā-yı resm-i tebrīke eder işte ḳalem cūr’et

Ederdim ma‘riż-ı tes‘īdde medd-i maḳāl ama
Hücūm-ı ḡadr ile zihnim bu günler mevrīd-i ḥayret

Faḳat terk-i şikāyetle cefā-yı çerḥden şimdi
Du‘ā-yı devletidir bendegāna lāzım-ı zīmmet

Ḥudā mesned-nişîn-i ‘izz ü iḳbāl eyleyip zātın
Maḳām-ı dil-keş-i iclāline göstermesin âfet

Du‘ā-yı ḥayr ile verdim netice şoḥbete zîrâ
Kısa söz nezd-i vâlâ-yı ekâbirde bulur ḥürmet

15. Düşünce lafz-ı fârgab Ḥilmiyâ târîḥ-i ğarrâsı
Anıñçün ḥâriciye mesnedine etdiler raġbet (1283)

-37- (67)

E‘âzım-ı Ricâl-i Salṭanat-ı Seniyyeden ‘Uṭûfetlü Ken‘ân Beg Efendi
Ḥazretleriniñ Merret-en-Ba‘de Uḥra Âmedcilik-i Mesned-i Âliyesine Ḳadem-
res-i İḳbāl Oldukları Şırada Âmede-i Sâḥa-i Ken‘an-ı Sanûḥ Olan Târîḥ-i
Ḥaḳîḳat ü Zühûdur.

Mef‘ulü Mefâ‘ilü Mefâ‘ilü Fe‘ülün

Ḥilmi iki târîḥ bulup Yûsuf-ı ḥāmem
Vaż‘-ı nigeḥ-i mışr-ı süḥan eylese elyak

Ken‘ân Beg Efendi ile tekrâr bu âvân (1291)
Âmedcilige fer ü şeref geldi muḥaḳḳaḳ (1291)

-38- (68)

Dāḥiliye Nezâret-i Celîlesi Müsteşârlığına Ârâyişde-i İḳbāl Oldukları Esnâda
Mîr Mahmûdü’l-ḥışal ‘Uṭufetlü Maḥmûd Celâleddin Beg Efendi Ḥazretlerine
Berây-ı Tes‘îd Takdîm Olunan Ḳaşîdedir.

Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün

Mîr-i Maḥmūd-ı mekârim-kâr kim devrânda
Zâtıdır bir nüṣṣa-i kübrâ-yı ‘irfân ü kemâl

Şi‘r-i nükte-perveri nazm-ı Nizâmî’den belîğ
Neşr-i kilik-i ma‘rifet-perdâzı mânend-i le‘âl

Neşri yâḥūd şâmil-i mecmû‘a-i i‘câzdır
Nazm-ı Firdevsî-edâ-yı ṭab‘ı da siḥr-i ḥelâl

Şöhret-i inşâsı efvâh-ı beşerde dâsitân
Ḥâme-i renginiñ âşârı ma‘dümü’l-mişâl

5. Ol kadar farṭ-i leṭâfet var güftârında kim
Nokṭa-i nuṭku olur ruḥsâre-i ḥübâna ḥâl

Feylesofânîñ ḳalır ṭâs-ı ser-efkârı hep
Câm-ı isti‘dâdına nisbet ile köhne sifâl

Ṭab‘ı şahrâ-yı ma‘ârif ḥulḳu mergûb-ı enâm
Fikri memdûḥ-ı ekâbir re‘yi maḳbûl-ı ricâl

Hem de nessâc-ı metâ‘-ı dil-keş-i iḥsândır
Nesc-i târ ü pûd-ı himmet kendüye vermez kelâl

Ḥâşılı vaşf-ı bülendi ḥâric-i imkândır
Zerre ye ta‘rif-i şems etmek ise emr-i muḥâl

10. Ḵadr-i ‘ālū’l-‘ālī şimdi rütbe-i bālā ile
 Cism-i istiḥkākā bicdi cāme-i ḥüsn ü cemāl
- Muntazır her rütbe-i ‘ulyā-yı devlet zātına
 Bu tecellīyi saña baḥş etdi Rabb-i zü’l-celāl
- Sen hemān terfī‘-i rütbe eyleyüp de serverā
 Kār ü bār-ı manşıb ile eyledikçe iştiḡāl
- Bendeniz de eyleyim nazm-ı ḡaşā’idle du‘ā
 Diyerek şıdk u ṭaviyyet ile bā-iḥlāl-i bāl
- Neyyireyn-i burc-ı iḡbālī ola pertev nişār
 Sāḡa-i ‘ālemde devr etdikçe tā rüz u leyāl
15. Bu ḡadarla verelim taşdı‘ a Ḥilmi intihā
 Bu mücerrebdır ki baḡılmaz uzunca ‘arz-ı ḡāl
- Şayarak muḡmel ḡurūfun beyt-i ātiniñ hemān
 Söylesin tāriḡini kilḡ-i ma‘ārif iştimāl
- Oldu Rabb-ı ‘ālemiñ luṭfuyla bā-iḡbāl ü şān
 Dāḡiliye müsteşārı Mīr Maḡmūdū’l-celāl (1287)

-39- (69)

Vālī-i Esbaḡ Müteveffā Emīn Muḡliş Paşa’nın Eşer-i Himmet ü Delālet-i Muḡlişāneleriyle Ṭrabzon’da İnşā Olunan Mekteb-i Rüşdinin Tāriḡidir.

Mef'ulü Mefâ'ilü Mefâ'ilü Fe'ülün

Mazhar ede böyle nice hayr u hasenâta
Sulţan 'Azîz Hân'ı uzun 'ömr ile Mevlâ

'Arşa şemenin eyledi bu mektebiñ ihsân
Ol şâh-ı Sikender-haşem u ma'rifet-efzâ

Mevdû'-ı yed-i şanı ola muşhaf-ı nuşret
Tâ kim oğuna mekteb-i 'âlemde elifbâ

Vâli-i himemperveride hazret-i Muhlîş
Her dürlü delâlet ederek toğrusu icrâ

5. İkmâline çok himmet ile oldu muvaffak
Dîbâce-i vaşfı ola bu beyt-i dil-ârâ

Şâkird olamaz mekteb-i re'yinde Aristo
Efkârına bir harf atamaz bu 'âli sînâ

Mektebler açıldıkça çocuklar okudukça
Ser-nâme-i iqbâlini ezberleye dünyâ

Vâr ola ahâli-i hüner-perverimiz de
Hep eylediler lâzıme-i himmeti ifâ

Tıfl-ı kalemim söyledi târîhîni Hilmi
Yapıldı güzel şekilde bu mekteb-i ra' nâ (1280)

-40- (70)

Müteveffâ-yı Müşârileyhiñ Trabzon Vâliligine Cenâh-güster-i İkbâl
Oldukları Şırada tebrik-i Kudümleri Zımnında Tanzîm ü İ'tâ Olunan
Târîhdir.

Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün

Trabzon vâli-i vâlâ-vaķârı müjdeler şimdi
Emîn Pâşâ-yı sāmî-himmet ü 'ālînejâd oldu

Zihî vâli-i Eflâṭun-semîr ü bende-perver kim
Vucûdu kân-ı ḥikmet ṭab'ı baḥr-ı luṭf ü dâd oldu

'Umûma verdi aşâr-ı meserret emr-i teşrîfî
Kudûm-i devleti müstelzim-i emn-i 'ibâd oldu

Rikâbı cây-ı bûse cümle-i aşḥâb-ı âmâle
Der-i devletmedârı ittikâgâh-ı murâd oldu

5. Olur engüşt-i tedbîriyle lâ-büdd kâbil-i teshîl
Ne müşkil varsa ḥalli eş'abu ḥartî'l-ḳatâd oldu

Şâdaḳatmend olanlar mazḥar-ı talṭîfidir amma
Sinân-ı ḳahrı zahm-efgende-i ehl-i fesâd oldu

Vezîrâ dâver-i dâd-âver-i elṭâf-pîrâyâ
Şadâ-yı ḥüsn-i şânıñ şâyi'-i cümle bilâd oldu

Degil işitdigim vaşf-ı bülendin kâbil-i taḥrîr
Meger eşcâr-ı ‘âlem ḥâme deryâlar midâd oldu

Bu şüretde temâdi-i süḥan taşdi‘ dir zîrâ
Zamân-ı vaḳt du‘â-yı ḥayr-ı ihlâş i‘tiyâd oldu

10. Fûrûg-ı fer vere dünyâyâ mihr-i burc-ı iḳbâlîñ
Denildikçe zamân âḥîr olup yevmü’t-tenâd oldu

Dedi Ḥilmi-i kemter besmele sırrıyla târîḥin
Emîn Pâşa ḳudûmuyla Trabzon ehli şâd oldu(1278)

-41- (71)

**Müteveffâ-yı Müşârileyh ‘İyd-i Sa‘îd-i Fıtrda Bi’t-tanzîm Takdîm Olunan
Târîḥdir.**

Mefâ‘ilün Mefâ‘ilün Mefâ‘ilün Mefâ‘ilün

Emîn Pâşâ-yı sâmi-himmetiñ hengâm-ı luṭfunda
Meserretle eder bayrama her eyyâmımız taḳlîd

Bu keyfiyât-ı şâdî ḥâşşa-i ‘aşrî midir yoḥsa
Verir miydi bu dürlü neş‘e dünyâyâ dem-i Cemşîd

Zihî destûr kim iḥsân eyler ḥân-ı luṭfundan
Dehân-ı rûze dârân-ı melâle loḳma-i ümmîd

Be-ḥaḳḳ-ı ehl-i luṭf olduguna burhân-ı kâfidir
Şevâb üzre eder taḳdîr-i Ḥaḳ her re‘yini te‘yîd

5. Şu â' -ı şem' -i şân u şöhreti mebsût-ı aķtâra
Becâ reşk etse mihr-i ķadrine tâ kevkeb-i nâhîd
- Țutulmuşken şiyâm-ı ihtifâyâ mâh-ı sâbıkda
Bugün tes'îd-i 'ıyde geldi hâk-i pâyine hûrşîd
- Oruç açsın nevâl-i midhatıyla ehl-i ihlâsı
Ĥasedkârânı olsun lezzet-i iftârdan nevmîd
- Nice emşâlini görsün de çok yıl zât-ı 'ulyâsı
Tevâriĥin bu gûne eylesin ĥâmem daĥi tecdîd
- Besır-ı bâ' -ı bismillah güftem Ĥilmi târîĥş
Emîn Pâşâ-yı mâh luĥf râ bād-ı ayn-ı fıtr nev-'ıyd (1280)

-42- (72)

Müteveffâ-yı Müşârileyhe Diger 'İyd-ı Fıtr Tebrîki İçün Taķdîm Olunan Târîĥdir.

Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün

Emîn Pâşâ-yı Risto-fikretin meşhûd-ı 'âlemdir
Riyâz-ı himmeti olduĥu ĥıbta-baĥş-ı her gülşen

Medâr-ı intizâm-ı memlekettir zübde-i fikri
Țutar her rey' -i sâ'ib kûşe-i ĥab'ında bir mesken

' Acep mebsûtudur aşĥâb-ı şıdķa zeyl-i iĥsânı
Țutunca ĥutmalı 'âlemde işte böyle bir dâmen

Te‘ âķub eyledikce birbirin a‘ yâd-ı şâd olsun
Eşer ‘ ömründe yâ Râb görmesün âlâm ü âfetden

5. Gelip üçler dediler Hilmiyâ târih-i tebrîkin
Emîn Pâşâ-yı vâlâ-ķadre ‘ ıyd-ı fıtr ola eymen (1281)

-43- (73)

Mütevvefâ-yı Müşârileyhiñ ‘ İzzetlü Enîs Bey Efendi’yi Nâ’il-i Şihriyyet
Eyledigi Şırada Dâmâd Hame-i İhlâş-ı Enîsiñ Hacleğâh İnşâda İşâl Eyledigi
Târihdir.

Fe‘ilâtün Mefâ‘ilün Fe‘ilün

Baħr-i ‘ irfân kim Emîn Pâşâ
Der-ma‘ ârif-i nebûd emşâleş

Hüsn-i ħulķu müsellemler-i ‘ âlem
Luţfu mebzûl ü himmeti dil-keş

Etdi dâmâd Enîs Beg’i kim âniñ
Bulamaz zâtına felek bir eş

Ala mânend-i hâle âgûşa
Nice evlâdı toĝa da meh-veş

5. Sûr edip kıldı ħayli şenlikler
Tutdu eţrâfı gûyiyâ âteş

Halka ‘ā’id olan meserret ise
Hilmi biñler kadar degil üç beş

Dedi üçler gelip güher tārīh
Burc-ı sa‘ da teḳarrüb etdi güneş (1280)

-44- (74)

**Merhūm Müşārileyhiñ Hafīde-i Necībesi ve Mīr mumaileyhiñ Kerīme-i
Ḥasībesi Rābi‘ a Ḥānımın Murabba‘ -Nişīn-i ‘Ālem-i Hestī Olduḳları Eşnāda
Meşīme-i Ḥāmedan Tevellūd Eden Tārīḥdir.**

Fā‘ilātūn Fā‘ilātūn Fā‘ilātūn Fā‘ilūn

Rābi‘ a Ḥānım olunca zīver-i mehd-i vücūd
Erdi āvāz-ı meserret āsumān-ı rābi‘ a

Māderi bint-i vezīr ü vālidī mīr-i edīb
‘İşmet-i ḥilḳatde cem‘ etdi cihāt-ı cāmi‘ a

Mūnis-i mīr-i enīs olup Emīn Pāşā’ya da
Ḳurra-i ‘ayn oldu bu duḥt-ı nezāket-şāyi‘ a

Vālideyn-i vecd-i iḥsān iḳtirānıyla hemān
Behre-dār-ı şıḥḥat ola tā be-yevmü’l-ḳāri‘ a

5. Cevher-i tārīḥi levḥ-i çerḥe yazılsa sezā
ToḒdu yıldız gibi revnaḳ verdi kevne Rābi‘ a (1281)

-45- (75)

Merhûm Müşârileyhiñ Hafîd-i Necâbetmendi ve Mîr mumaileyhiñ Necl-i Edîb-i Dilpesendi Şüreyyâ Begin Mânend-i Kevkeb-i Şüreyyâ Evcgâh-ı Velâdete Şu'le Bahşâ Olduğu Şırada Maşrıķ-ı Tabi'atden Tûlû' Eden Târîhdir.

Müfte' ilün Fâ' ilün Müfte' ilün Fâ' ilün

Dürr-i semîn-i himem olduğu pek âşikâr

Mîr-i enîs-i edebmend ü hasîb ü nesîb

Hzret-i Muhlîş gibi âşafa dâmâddır

Maţla' -ı ħurşîd-i ' irfân o mîr-i necîb

Ħamd ola Allah'a kim zâtına luţf eyleyip

Verdi bir ay parçası necl-i necîb ü edîb

Arz-ı vucûda ķadem baştığı demde hemân

İndi semâdan aña ism-i şüreyyâ hasîb

5. Vâlid ü ceddi ile tâ bularaķ ' ömr-i Nûh

Ħaşşa-i ' ilm-i hüner kendüye olsun naşîb

Ħilmi birisi çıkup ahıruf-ı bî-noķtadan

Verdi şu beyt ile târîhine envâ' -ı zîb

Dâye-i çerħin yine dîdeleri rûşenâ

Toğdu mâh-ı nev gibi Mîr-i Şüreyyâ Ħasîb (1283)

-46- (76)

Trabzon Defterdârı Esbak Müteveffâ Sâlim Efendi'nin Maḥdûm-ı Feṭânet-i
Mevsûmi Necâbetlü Kâzım Begiñ İcrâ Olunan Hîtan ü Lîme-i Ḥayriyyesinde
Sâlim 'Anû'l-riyâ Söylenilen Târîḥdir.

Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün

Mekârim-kâr-ı defterdâr-ı 'âlî-i Trabzon'un
Güzergâh-ı himem ṭab' -ı laṭîfi luṭfudur bî'ad

Dıraht-ı himmetidir sāye-sāz-ı sāḥa-i āmāl
Nihāl-i re'feti tā 'ālem-i bālāya çekmiş ḳad

Ḳaṣā'id-nāme-i 'irfānda ṣeh-beyt-i müsteṣnā
Kitābü'l-naẓm-ı iḳbāl ü ṣerefde mıṣrā' -ı müfred

Edā-yı ṣîve-i inṣāda siḥr-āyindir kilki
Olur fenn-i ḥesāba zāt-ı pāki mūcid-i emced

5. Verir fikr-i selîmi her umûra ṣûret-i tervîc
Ḳarâr-ı maṣlaḥatda eylemez re'yi ḳabûl-i red

Ṣefîḳ-i ehl-i ḥâcet Ḥazret-i Sâlim Efendi kim
Ḥasîbü'l-nesldir 'âli nesebdendir eban-'an-ced

Ḥudā luṭf eylemiş zātına bir necl-i mu'azzez kim
Edebde maẓhar-ı *sırru ebîh* ol ṭâlî' i es'ad

Ne necl-i ma‘ den-i rüşd ü reşād ü şāhib-i temkīn

Ne ferzend-i hıredmend ü faṭīn ü a‘ ḳal ü erşed

Nazardan şaḳlasın Tañrı kemāl-i rüşd ü temkīnin

İşābet etmesin ‘ ömründe zātına nigāh-ı bed

10. Anı etdirdi sūr-ı pūr-surūr u yümn ile sünnet

Edip sıdḳ ile işte imtişāl-i sünnet-i Aḥmed

Yeter iṭnāb el ṭut Ḥilmiyā dergāh-ı Bārī’ye

Ḳaşīde vermeden ḳünki du‘ ā-yı ḥayrdır maḳşad

Hemān Rabb-i kerīm iḥsān ede ikisine birden

Şafā-yı bāl ile ‘ ömr-i ṭavīl ü ‘ izzet-i sermed

Dedi tanşīf birle ḥāme baḳ tārīḥ-i tes‘ idin

Ḥitānın ede Mīr-i Kāzımın eymen hemān İzid (1286)

-47- (77)

**Mumā-ileyhiñ Ziver-i Mehd-i Vücūd Olan Kerīme-i Mükerreremeleri Fāṭmā
Ḥānımın Tārīḥ-i Velādetidir.**

Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilün

Ḥazret-i Sālim Efendi-i ‘ uluvvü'l-ḳadr kim

Aşl ü neslidir eban-‘ an-ced nesīb ibn-i nesīb

Kendüsi ser-defter-i ‘ irfān-ı defterdārdır

Ṭab‘ ıdır mecmū‘ a-yı iḥsān zātıdır edīb

Neslini tekşir içün işte diyâr-ı ğaybdan
Kıldı bir bint-i perî-peyker aña Mevlâ naşib

Sâha-i iqbâlde gitdikçe kesb-i feyz edip
Olsun evlâdıyla yâ Rab behremend-i ‘ömr-i tîb

5. Cevher-i târihi Hilmi toĝdu batn-ı hâmeden
Fâtımâ Hânım meşil-i zühre dehre verdi zîb (1286)

-48- (78)

Eyzân

Müfte‘ilün Fâ‘ilün Müfte‘ilün Fâ‘ilün

Çıkdı biri Hilmiyâ söyledi târih aña
Fâtımâ verdi ziyâ dîde-i kâma zihî (1286)

-49- (79)

**Resm-efgen-i Temâşil-i Himmet Devletlü Râsim Pâşa Hâzretleriniñ Trabzon
Vilâyet-i Celîlesine Evvelki Def‘a Olarak Sâye-endâz-ı İclâl Oldukları Şırada
Ressâm-ı Hâmeniñ Resm Eyledigi Kaşide-i İhlâş-vesîmdir.**

Fe‘ilâtün Fe‘ilâtün Fe‘ilâtün Fe‘ilün

Etdi bir vâli-i zîşân ile tecdîd-i şeref
Yine şehr-i tarab-efzâ-yı Trabzon haqqâ

Vâli-i ‘âli vü destûr-ı kerem-pîrâ kim
Şem‘ -i iqbâline ğıbta getürür mihr-i zuhâ

Vāli-i merḥamet-ārā vü ‘adālet-güster
 Āşaf-ı kām-ver ü dāver-i himmet-pīrā

Vāli-i a‘ḳal ü ressām-ı teşāvir-i umūr
 Şûret-ārā-yı ḥıred Ḥazret-i Rāsım Pāşā

5. Bārgāh-ı himemi hem-ser-i ‘ıḳd-ı pervīn
 Āsitān-ı keremi ṭāḳ-ı felekden a‘lā

Binşır-ı merḥameti ‘uḳde-güşā-yı āmāl
 Rāḥe-i luṭfu nevāzişdih-i zāhr-ı zu‘afā

Fıkrı müstelzim-i is‘āf-ı emāni-i ‘ibād
 Himmeti bād-i tanzīm-i umūr-ı dünyā

Āşafā dāver-i iḥsān-ı dūrā dād-ı gerā
 Ey veren maḳdemi izmār-ı ahāliye şafā

‘Ādet-i ṭab‘-ı kerīmiñ idügü emr-i bedīd
 Şu‘arā ḳısmına ‘aṭf-ı nıgeh-i luṭf u ‘aṭā

10. İşte bendeñ de o ḳısmıñ ḳasemen ‘arż ederim
 İştihār-āverīyim şehr-i cihānda ammā

Nahs-i ṭalı‘ ile terfī‘-i ma‘āş ü ḳadre
 Nā-müsā‘id oluyor gerdiş-i ma‘kūs-ı semā

Devr-i sâbıkda ise çünki ‘iyāzābā
Mücib-i işm idi ehliyeteye himmet gūyā

Kalmadı artık o ahvāl-i ‘acāyibden eşer
Geldi hengām-ı mükāfāt-ı liyākat hālā

Bu da bir şāhib-i ihsān ü ‘atāya muhtāc
O da zātın gibi bir vāli-i himmet-fermā

15. Lācerem eyleyerek luṭfuña ḥaşr-ı maṭlab
Ba‘ demā etmeyeyim devr-i felekden şekvā

Mecd ü iḳbālîni müzdād ederek ‘ālemde
‘Ömr-i bî-‘add ile merzūk ede zātın Mevlā

Neyyireyn-i kerem ü luṭf-ı şehenşāh-ı zamān
Şu‘le-efşān ola farkıñda daḥi şubḥ u mesā

Ḥilmiyā ḳaṭ‘-ı mesāfāt-ı sūḥanla şimdi
Ederiz müddet-i teşrîfini ḥalka inbā

Ya‘ni tebrîk-i kudūm-ı bereketnāki için
Cevher-āsā iki tārîḫ olundu imlā

20. Ni‘mezā meymenet-ārā-yı Trabzon oldu (1289)
Şöhret ü revnaḳ-ı efzūnla Rāsim Pāşā (1289)

-50- (80)

Memdühü'l-Vüzerā Devletlü 'Āşım Pāşa Hāzretleriniñ Trabzon Vilāyet-i Celīlesine Bāsiṭ-i Şehbāl-i İkbāl Oldukları Hengāmda Āşār-ı Riyā vü Müdāheneden 'Ārī vü 'Āşım Olarak Yerā'a-i 'Acz-i 'Alā'imiñ Tanzīm Eyledigi Tārīhdir.

Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilün

Haḳ mübārek ede bu manşıbı haḳḳında hemān

Farṭ-i tevfiḳ ile ey vāli-i himmet-fermā

Emr-i teşrīfiñ ile hürrem olup nazm etdi

Kilk-i Hılmi iki tārīh-i leṭāfet-efzā

Maḳdemi şehr-i Trabzon'u edip mesken-i 'adl

Oldu şādī-res-i cümle ümem 'Āşım Pāşā (1290)

-51- (81)

Müteveffā Emīn Muḥliş Pāşa'nıñ Devletlü Es'ad Muḥliş Pāşa Hāzretlerine Hālef Olmaḳ Üzere Def'a-i Şāniyye Olarak Trabzon Vilāyetine Vāli Naşb Buyurulduḡu ve Muḥlişin-i Muḥtereminiñ Selef ü Hālef Olması İttifākāt-ı Hüsmeden Teşādüf Eyledigi Şırada Söylenilen Tārīhdir.

Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün

Yine feth-i dehān-ı şevḳ edip de kilḳ-i şıdk-āvāz

Eder şāh-ı 'azīz-i 'aşr içün baḡş-ı senā-ḡānı

'Uṭārid-baḡt-ı tārem taḡt-ı şāh-ı 'adl-ārā kim

İhāṭa eylemiş aḡṭarı nūr-ı mihr-i iḡsānı

Medâr-ı fahridir tâc-ı seridir tâc-dârâtın
Selâtin-i cihân ser-âmedidir hem de sulţânı

‘Uluvv-ı fikreti müstelzim-i tanzîm-i ‘âlemdir
Nizâm-ı mülkdür kaçd-ı zamîr-i merhamet-dânı

5. Zamânı mebd-e ‘-i âsâyiş-i efrâd-ı millettir
Hemîşe maqşadıdır hâşılı-ı emr-i ‘ümrânı

Mehâm-ı şevketinde hıızr-ı ilhâmât-ı rehberdir
Kuvâ-yı devletin te‘yîd eder tevfik-i Rabbânî

Buña burhândır işte Nedîm Pâşâ-yı zîşâna
Maqâm-ı şadrı tevcîh etdi bâ-ilhâm-ı Yezdânî

Nedîm Pâşâ-yı Maḥmûdü's-siyer kim ne diyem bilmem
Tamâmıyla edâ-yı vaşfınıñ yok çünki imkânı

İşitdim o kadar kim zât-ı memdûḥü'l-fi‘âlidir
Devâlib-i mehâm-ı devletiñ şâdık nighbânı

10. Olur re‘y-i selimi kâ‘inâta intizâm-efgen
Sümüvv-i himmeti ıslâḥ eder aḥvâl-i ekvânı

Aristo-yı ḥıred terkîb-sâz-ı şafḥa-i himmet
Kabûl etmez tederrüs nüsha-i kübrâ-yı ‘irfânı

Berīde söyleyem âşâr-ı ilhāmıñ nedir şimdi
Dehân-ı hâmeye tutar iseñ sem‘ -i dil ü cânı

Trabzon’uñ ahâlisindeki âşâr-ı ihlâsı
Bilip anıñ içün iklîm-i ihsânıñ o hâkânı

Alıp bir Muhlîşin bir Muhlîşine eyledi tevcîh
Zihî tevcîh-i maqbûl ü zihî naşb-ı cihân-bânı

15. Trabzon-ı tarab-efzâya ya‘ ni eyledi vâli
Emîn ü muhlîş-i devlet Emîn Pâşâ-yı zîşânı

Felâṭun-rây vü Behzâd-ı nükûş-ı ‘ aql ü hikmet kim
Nükûş-ı fikretin taqlîde ğayr-ı muḳtedir mâni

Simât-ı himmeti mebsûṭdur her cāyi‘ -i cûda
Zülâl-i re‘feti reyyân eder her merd-i ‘ atşânı

Gül-i müşgîn-i miskîn bir çiçek kalır desem câ‘iz
Riyâz-ı lutfunuñ var mu‘teber bin verd ü reyḫânı

Vezîr-i müşteri-tedbîrdir kim müşteri tutmuş
Metâ‘ -ı fîṭnatına müşteri-i çerḫ-i gerdânı

20. Vezîrâ bedr-i ihsânâ müşîr-i merḫamet-kârâ
Eyâ çerḫ-i kemâl-i re‘fetiñ mihr-i dıraḫşânı

Trabzon'u sevindirdi kudūmuñ çünkü aķdemler
Sadā-yı ʿadliñ ile tōlmıř idi halkıñ ezhānı

Vücūd-ı mesʿadet-ālūduñ olup ʿāfiyet üzre
Ola bi'l-cümle tedbiriñde yāver luṭf-ı Sübhānı

İki târiḥ inşād eyledi Ḥilmi-i kemter de
Surūr-ı tām ile tehziz edip kil-k-i hüner-rānı

Trabzonı Emīn Pāşā-yı aʿlā himmetiñ yā Hū (1288)
Yine kıldı ʿalā-i makdemi berdār-ı şādānı (1288)

-52- (82)

Ricāl-i Devletʿaliyeden Trabzon Defterdārı Esbak-ı Saʿādetlü Edhem Beg
Efendi'niñ Pīrāye-sāz-ı Gūhvāre-i Vücūd Olup Ḥüsn-i ʿAzrāya İsnād-ı ʿÖzr-i
Nokşāniyet Etmiş Olan Kerīme-i Muḥteremeleri Ḥüsne Ḥānımıñ Velādet-i
Müteyemmineleriçün Baṭn-i Ḥāmeniñ Tevlid Eylediği Tārīḥdir.

Feʿilātün Feʿilātün Feʿilātün Feʿilün

Mihr-i evc-i himem Edhem Beg Efendi kim anıñ
Çeşm-i ehl-i emele kühl-i şafā ḥāk-i deri

Şeb-çerāğ-ı keremi reşk-i nücūm-ı gerdūn
Söndürür şemʿa-i iḳbālī ziyā-yı kameranı

Re'yidir terbiyet-efzā-yı mevālid-i umūr
Zād-ı fikri de verir mülk-i ḥıreddin ḥaberi

Yümn ü ikbâl ile el-ḥaḳ olalı defterdâr
 Kalmadı şehr-i Trabzon'da nüḥûset eşeri

5. Verdi Ḥaḳ zâtına bir beyt-i nezâket-perver
 Dense ḥaḳḳında sezâ lücce-i 'işmet-güheri

Ṭûl-ı 'ömr ile alıp kendüsi dünyâ kâmin
 Görmeye dehrde gerd-i elem ümm ü pederi

Çıkdı bir müjdecî de Ḥilmi dedi târîḥin
 Ḥüsne Ḥânım ile buldu cihân zîb ü ferî (1285)

-53- (83)

Ricâl-i Devlet-i 'Aliyeden Sa'âdetlü Ḥâcî 'Ali Şefîḳ Beg Efendî'niñ Trabzon Merkez Mutaşarrıflığına Vuḳû' bulan Me'mûriyetleri Şırada Mutaşarrıf Ṭab'-ı Sekîmiñ Merkez İnşâda Getürdigi Târîḥdir.

Mütefâ'ilün Fe'ülün Mütefâ'ilün Fe'ülün

Mutaşarrıf-ı sutûde-himemin bulup Trabzon
 Reh-i tesviye umûra bulur ehli şimdi ancaḳ

Süḥanıdır intizâm-ârâ-yı le'al-i himmet
 Ḳalemi güher-feşân-ı hüner ü ma'ârif el-ḥaḳ

İki müjdecî gelip de dedi budur işte târîḥ
 Mutaşarrıf oldu Ḥâcî 'Ali Beg ola muvaffaḳ (1285)

-54- (84)

Amāsyā Mutaşarrıfı Esbak-ı Sa‘âdetlü Hamîd Pâşa Hazretleriniñ Maḥdûm-ı Edîbleri Şîrâze-bend-i Mecnû‘a-i Kemâl Necâbetlü Kemâl Begiñ Mutaşarrıf-ı Mûmaileyh Hâcî Şefîk Beg Efendi’ye Dâmâd Oldukları Hengâmda Cihâzmübâr-ı Kübbâdınıñ İşâldâr-ı Sûr İnşâd Olunduğuna Dâ’ir Târîḥdir.

Mefâ‘ilün Mefâ‘ilün Mefâ‘ilün Mefâ‘ilün

Kemâl âşârı zâhir cebhe-i ḥâl ü vaḳârında

Kemâl Beg ki odur maḥdûm-ı memdûḥ-ı Hamîd Pâşâ

Bu kerre eyledi Hâcî ‘Ali Beg kendüsin dâmâd

Mübârek eyleye cem‘iyyet-i sûrun hemân Mevlâ

Çıkıp bir müjdeci tebşîr kıldı Ḥilmi târîhin

Tezevvüc emr-i mesnûnun Kemâl Beg eyledi icrâ (1285)

-55- (85)

Eyzân

Mefâ‘ilün Mefâ‘ilün Mefâ‘ilün Mefâ‘ilün

Yine çıkdı biri târîh-i tebrîkin dedi Ḥilmi

Te’ehhül-kâr-ı mesnûnun Kemâl Beg eyledi icrâ (1285)

-56- (86)

Mutaşarrıf-ı Mûmaileyh ‘Ali Şefîk Beg Efendi’niñ Necl-i Necîbi ‘Ali Sâmi Beg’iñ Ḥitân-ı Cem‘iyyet-i Mütayemminesine Dâ’ir Söylenilen Târîḥdir.

Mefâ‘ilün Mefâ‘ilün Mefâ‘ilün Mefâ‘ilün

Cenāb-ı mīr-i el-hāc ‘ Ali kim kân-ı himmetdir
Her ef’ ālin arin-i yümn ü tevfi eyleye ma’ būd

Be-vefk-i sünnet etdirdi itān ibn-i edebmendin
Olalar dehrde her şūret ile nā’ il-i maşūd

Dedi ilmi sürūr-ı alb ile tārī-i tes’ idin
‘ Ali Beg sünnet oldu Fāır-ı esmā ede mes’ ūd (1285)

-57- (87)

**Lazistan Mutaarrıf Esbaı Müteveffā Mehemmed Vaşfi Paşā’nın Mīr-i
Mīranlık Rütbe-i Refi’ asına Nā’ il Oldukları Āvānda Berāy-ı Tebrīk-i Kilk-i
‘ Acz-i İhtivānın Şafa-i Vaşfa Nakş u İmlā Eyledigi Tārīdır.**

Fā’ ilātün Fā’ ilātün Fā’ ilātün Fā’ ilün

Vaşfi Pāşā-yı mekārım-kār kim devrānda
Hüsn-i vaşf u şiti düşmüştür tevātürle dile

Şıdk ile ıdmet edip her manşıbında bā-uşuş
Şimdi Baum’ da büyük himmetler etmekde hele

Mīr-i mīranlıkla Mevla kıldı zātın muterem
İşte āşār-ı şadāat gitmez ‘ ālemde yele

a eder elbet şu’ a’ -ı adr ü şānın münteşir
Aldığı abl-ı metīn-i istikāmetdir ele

5. İsm-i vâlâsı vezâret ile ola müştehir
Geçmeden ‘âlemde çok müddet beḥaḳḳ-ı besmele

Hilmi iki müjdeci çıkıdı dedi târîhini
Vaşfi Pâşâ buldu cāhı mîr-i mîrânlık ile (1286)

-58- (88)

Pîr-i Fenn-i Celîl-i Tedrîs ü Firdevs-i Celîs-i A‘lem-i ‘Ulemâ Vü Efzâl-i
Füzelâdan Müteveffâü'l-hâc Pîr Mehemmedü'n-Nazîfi Efendi Ḥazretleriniñ
Trabzon'da İnşâ Vü Te'sîs Buyurduḳları Medrese-i Nazîfe Dâhilinde Olarak
Müşârif-i İnşâ'iyesi Mehd-i ‘Ulyâ-yı Saltanat-ı Seniyye Cānib-i
Sâmiyesinden İḥsân Buyurulmuş Olan Mescîd-i Şerîf Târîhidir.

Mef'ûlû Fâ'îlâtün Mef'ûlû Fâ'îlâtün

Böyle binâ-yı ḥayra maḏhar olur cihānda
‘Abdü'l-‘azîz Ḥân'ın ümm-i şefîḳi ancak

Bir ümm-i şāh-ı ‘âlem ki gelmedi selefde
Efrād-ı millete böyle māderinden eşfaḳ

Sulṭān-ı cāmî‘ ü'l-iḥsân olduğundan eyler
Âşār-ı ḥayra maḏhar zāt-ı ‘alāsını Ḥaḳ

Kılıp bu mescîdin inşāsında bezl-i iḥsân
Kurbunda bir kütübḥāne dāḥi etdi mülḥaḳ

5. Halk-ı Trabzon oldu pîr ü civân ḥurrem
‘Ömr-i ‘azîzini memdûd ede Rabb-i muṭlaḳ

Ben de n'ola edersen feth-i der-i mübâhât
Bir beytde iki târîhe olup muvaffak

Evvelki mışrâ'ı düşdü Hîlmi tām târîh
İkincisine verdi üçler 'acîb revnak

Düşdü binâsı 'âli bu mescîd-i şerîfîñ (1283)
Taşsînde her âdem-i tarh-i güzînin el-hak (1283)

-59- (89)

**Fâzıl-ı Müteveffâ-yı Mûmaileyh Hâzretleriniñ Maḥdûm-ı Edîbî Olup 'Âzim-i
Civâr-ı Raḥmet-i Rab-ı Şabûr Olan Meḥemmed Şâbir Efendi'niñ Tekmîl-i
Hıfzıla Ḥaṭdan Me'zûn Olduğu Şırada Söylenmiş Olan Târîhdir.**

Fe'îlâtün Fe'îlâtün Fe'îlün

Hâzret-i pîr-i cihân kim olamaz
'İlm ü 'irfânda hiç emsâli

Mûcib-i el-veledu sırru ebih
İşte bak bir püser-i deh-sâli

Oldu hıfzıla berâber ḥaṭṭât
Bu yeter vaşf-ı zekâvet ḥâli

Celb-i itbâ' -ı fûnûn ile hemân
Kişver-i dânişe olsun vâli

5. Söylene şöret-i ‘ilm ü hüneri

Ḳala mādām ki dünyā ḥālī

Ḥilmi cevher gibi tārīḥ ammā

İki mısrā‘ da olur ikmālī

Re’y-i pākile Meḥemmed Şābir

Ḥıfz-ı Furḳān edip oldu ‘ālī (1264)

-60- (90)

**Müteveffā Vāşif Pāşanıñ Trabzon Vāliligine Vuḳu‘bulan Me’mūriyetleri
Eşnāda Ḥāme-i Vāşif-ı Edānıñ Kırtās-ı Vaşf ü İnşāya Nakş ü İmla Etmiş
Olduğu Tārīḥdir.**

Müstef‘ilātün Müstef‘ilātün

Vāşif Muḥammed Pāşā’nıñ ey dil

Ḥaḳḳā ḳudūmuyla cümle ḥurrem

Bir āşaf-ı İskender-şıfat kim

Ceyş-i ğama çekdi sed-i muḥkem

Bir dāver-i Eflāṭun-fiṭnat

Eder Aristo’yu fikri mülzem

Ey dāver-i devrān ü kerem-kār

İfā-yı vaşfında ḥāmem ebkem

5. İbrâz-ı ‘aciz eyler bu huşûşda
Gerçi urur hayli nükteden dem

Başla şenâ-yı hayr ittisâma
Çünkü du‘â-yı hayrıdır elzem

İkbâl ola dergâhında dâ’im
Devlet enîsi ola hemân-dem

Vaşf eyledi dü mışrâ‘da Hîlmi
Târîh-i cevher-dârını hâmem

Ola Trabzon’a emn-efzâ
Vâşîf Muḥammed Pâşâ-yı efḥam (1268)

-61- (91)

Şudûrdan Meşreb-zâde Müteveffâ ‘Ali Râ’ik Efendi’niñ Rûmeli Pâye-i
Celîlini Hâ’iz Olduḡları Eşnâda Muvâfık-ı Meşreb Olarak Şadr-ı Hâmeden
Şudûr Eden Târîḡ-i Câmî‘ü’l-Edebdir.

Mef’ûlü Mefâ’îlü Mefâ’îlü Fe’ûlün

Râ’ik Beg Efendi-i himem-perver-i ‘aşra
Tevcîh olunup pâye-i Rûmeli şu günler

Bir müjdeci geldi dedi târîḡini Hîlmi
Buldu şerefi pâye-i Rûmeli bu günler (1270)

-62- (92)

Şūrā-yı Devlet Re'îsi Esbak-ı Übbehtlü Devletlü Kâmil Pâşa Hazretleriniñ
Hazînedârı Sa'âdetlü Hâfız Efendi'niñ Zîbâyışnümâ-yı Sâha-i Vücûd Olan
Maḥdûm-ı Necîbi Meḥammed Beg'in Velâdetine Dâ'ir Şūrâ-yı Tabî'atın
Sünûhâtine Teba' iyyetle Söylenilen Târîḥdir.

Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün

Re'îs Pâşâ-yı kân-ı cevher-i bihbûd-ı iḥsânın

Hazînedârı Hâfız Beg ki ḥâfız genc-i Dârâ'ya

Yed-i luṭfudur ârâyîş-fezâ-yı kîse-i elṭâf

Nûkûd-ı himmeti maşrûfdur a' lâ vü ednâya

Himemkâr olduğundan Hazret-i Mevla da her dâ'im

Getürür her murâdın vefk-i maṭlûb üzre icrâya

Kemâl-i rahmetinden Tanrı iḥsân eylemiş işte

Bir ibn-i muḥterem ol zât-ı bî-mânend ü yektâyâ

5. Ne tıfl-ı pāk kim revnaḳ-dih-i gehvâre-i dünyâ

Necâbetde nazîri girmedî âğûş-ı lâlâyâ

Muḥammed taḳtılar nâmın be-ḥaḳk-ı Aḥmedü'l-muḥtâr

Emânet olalar her nev'-i ḡamdan savn-ı Mevlâ'ya

Çıkıp üçler dediler Hilmîyâ târîḥ-i ra' nâsın

Muḥammed Beg güzel ârâyîş ü fer verdi dünyâyâ (1284)

-63- (93)

Żabṭiye Nezāret-i Celīlesi Mektubcusu Müteveffā Hüseyn Hasbī Efendi'niñ
İrtihāl-i Dār-ı Bekā Eden Vālidesi 'Āyşe Hānım İçün Ber Vech Hasbī Żabṭ ü
Tanzīm Olunan Tārīhdir.

Müstef' ilün Müstef' ilün Müstef' ilün Müstef' ilün

Hasbī Efendi-i ma' ārif-pīşe-i devrān kim

Mektūbi-i zabṭiye me'mūriyetiyle kām-rān

Mektūb-ı dehre böyle zabt etsin felek evşāfını

Küttāb-ı ' aşrīñ ser-firāzı bir debīr-i nüktedān

Ammā ne çāre māder-i ' işmet-şī' ārı nāgehān

Göçdü ' adem-ābāda edip terk-i gülzār-ı cihān

Bāri vere evlādına bāri kemāl-i ' āfiyet

Merhūma oldukça enīs-i bezmgāh-ı hūriyān

5. Hīlmi hūrūf-ı mu' cemesi düşdü tārīh-i vefāt

Ḳurb-ı nevāl-i Ḥaḳḳ'ı buldu 'Āyşe Hānım hemān (1284)

-64- (94)

Eşref ü Eşher-i Şu' arā Sa' ādetlü Eşref Pāşa Ḥazretleriniñ Şeref-Baḥş-ı Mehd-
i Şuhūd Olan Ferzend-i Ercümendi Meḥammed Rüşdi Begiñ Tārīh-i
Velādetidir.

Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün

Meh-i burc-ı leṭāfet yine bir tıfl-ı edeb-i ḥilḳat
Kemāl-i meymenetle şu‘ le baḥşā-yı şuhūd oldu

Cenāb-ı eşref-i baḥr-ı kemālîñ ya‘ ni şulbündan
Mişāl-i dür bir ibn-i mükerrrem rû-nümūd oldu

Şerîfû'n-nesl bir mir-livā-yı ceyş-i himmet kim
Şu‘ â‘ -ı şöhreti reşk-i meh-i çerḥ-i kebūd oldu

Olalar vālid ü mevlūd birden ‘ âfiyet üzre
Mevālîd-i şülüşe söylenildikçe velūd oldu

5. Yediler çıkdı Ḥilmi söyledi târîḥ-i mîlādın
Muḥammed Rüşdi Beg ârāyiş-i kevn ü vüçüd oldu (1285)

-65- (95)

Ṭrabzon Vilāyet-i Celîlesi Meclis İdāre Baş Kâtibi Sābıḳ-ı Re’isü’l-
küttābü’ş-şu‘ arā ‘ İzzetlü Ziver Efendi’niñ Ziver-sāz-ı Ḳāt-ı Vüçüd Olan
Kerîme-i Mükerrremeleri Veliye Hānım’ıñ Velādeti İçün İnşād Olunān Tārîḥ-i
Zîbâdır.

Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün

Ferîdü’l-‘ aşr-ı aşḥāb-ı hüner Ziver Efendi’dir
Belāğatde ser-āmed mülket-i ‘ irfānda mümtāz

Cenāh-ı neşri memdūd-ı ser-i erbāb-ı inşādır
Hümā-yı nazmı eyler ‘ ālem-i i‘ cāzda pervāz

Eder imdād-ı feyz-i vâsi‘ -i nîsân-ı fikr ile
Yem-i şab‘ ı le ‘ali-i kemâl ü ma‘ rifet ibrâz

Bu eyyâm-ı sa‘ âd-efzâda ihsân eylemiş Mevla
Diyâr-ı gaybdan kendüsine bir duhter-i pür-nâz

5. Ne duhter kim şanırsın ahter-i burc-ı melâhatdır
Meh-i enver zekâ-yı hüsnüne olur hased-endâz

Bağışlasın cenâb-ı vâlidine tâ be-yevmü’l-ğaşr
O ârâyiş-resâ-yı mehd-i nâzı Rabb-i bî-enbâz

Dedi târîhini kîlk-i belâgat-zâdım ey Hîlmi
Veliye Hânım âfâk-ı vücûda oldu zîver-sâz (1290)

-66- (96)

**Batımda Tarîk-i Feyz-i Refîk-i Kâdirîye Mensûb Olmak Üzere Mutaşarrıf-ı
Esbağ Sa‘ âdetlü ‘ Abdü’lhamîd Pâşa Hazretlerinin İnşâ Kerdeleri Olan Tekye
İçün Dervîş-i Hâmenîñ Dergâh-ı Nuṭṭa İşâl Eyledigi Târîhtir.**

Mefâ‘ilün Mefâ‘ilün Mefâ‘ilün Mefâ‘ilün

Tarîk-i Kâdirî’ye müntesib bir tekyedir yâhû
Girenler bu mekân-ı pâke kerr eylerler Allah’ı

Kemâl-i ma‘ nevî bulmak dilersen dâhil ol zîra
Maḳâm-ı aḳdes-i feyziñ burasıdır güzergâhı

Edenler bunda tenvîr-i ‘ uyûn-ı ma‘ rifet haqqâ
Görürler dîde-i cân ile sırr-ı li ma‘ allahı

Hamîd Pâşâ-yı şâhib hayr ü himmetdir eden inşâ
Bulunmaz zümre-i ahyârda emsâl ü eşbâhı

5. Mu‘îni ğavṣ-ı a‘zam kuṭb-ı ‘âlem yâveri olsun
Erenler cillesine uğrasun var ise bedhâhı

Görenlerden biri Hilmi gelüp nuṭk etdi târîhin
Hamîd Pâşâ-yı ‘âli-menzilet yaptı bu dergâhı (1290)

-67- (97)

**Ricâl-i Devlet-i ‘Aliyyeden Sa‘âdetlü ‘Ali Efendi’niñ Trabzon
Defterdârlığına Vukû‘-ı Me’mûriyetlerine Dâ’ir Söylenilen Târîhdir.**

Mefâ‘ilün Fe‘ilatün Mefâ‘ilün Fe‘ilün

Açıldı gül gibi teşrîf edib Trabzon’ı
Bahâr mevsimidir çünki her şukûfe açar

Meşâm-ı halka şemîm-i vefâ eder îşâl
O verd-i bâg-ı mekârim cenâb-ı defterdâr

Hemîşe gonçe-i iqbâlini Hudâ-yı vahîd
Güşâd eyleye bâ-haqq-ı Haydar-ı Kerrâr

Muvaffaḳ eyleye Haḳ zâtını umûrunda
Du‘â-yı hayrı olunsun bu vechile tezkâr

5. Çıkıp bir ehl-i suhen Hilmi dedi târîhin
‘Ali Efendi-i memdûh oldu defterdâr (1292)

-68- (98)

Lazistan Sancağı Mutaşarrıfı Sa‘âdetlü Fikrî Efendi Hazretleriniñ Maḥdûm-ı
Mükerremleri ‘Ali Şefîk Efendi Velâdeti İçün Ḥayâlḥâne-i Fikrden ‘Arz-ı
Çehre-i Sünûḥ Eden Târîḥdir.

Mefâ‘ilün Fe‘ilatün Mefâ‘ilün Fe‘ilün

Cenâb Fikrî Efendi’ye eylemiş iḥsân
Bu necl-i pâki cenâb-ı Allah ‘azze ü cell

Sürûr ile olalar hissemend-i ‘ömr-i tavîl
Cidâr-ı dâr-ı şu ’unât tâ ki tuta temel

Bedâheten dedi Hilmi güzide târîhin
‘Ali Şefîk Bege şehr-i vücûd oldu maḥal (1280)

-69- (99)

Efendi-i Müşârileyhiñ Diger Maḥdûm-ı Edîbi Meḥemmed Münici Efendi
Velâdetine Dâ’ir Bi’l-tefekkür İnşâd Olunan Târîḥ-i İḥlâş-ı Tedbirdir.

Mefâ‘ilün Mefâ‘ilün Mefâ‘ilün Mefâ‘ilün

Meh-i burc-ı mekârim Hazret-i Fikrî Efendi’niñ
Cihâna şaldı bir necl-i necîbi gün gibi sāye

Ola gehvâresi kaşr-ı berîn-i ‘izzet ü iḳbâl
Cenâb-ı vâlidî etdikçe kaṭ‘-ı rütbe vü pāye

Ṭulū‘ etdi bu gūne Ḥilmiyā tārīḥi ṭab‘ imdan

Meḥemmed Münci Beg verdi şeref sa‘ dıyla dünyāya (1286)

-70- (100)

Efendi-i Müşārileyhiñ Kerīme-i Mükەرremesi ‘Āyişe Ḥānımın Maḥşül-ı Sāḥa-i Fikret Olan Tārīḥ-i Velādetidir.

Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün

Le‘al-i ḥüsn-i fikret nāzım-ı ‘ālīsidir bī-şekk

Bil öyle Ḥazret-i Fikri Efendi’yi a sulṭānım

Cesed-ārā-yı ‘ālem oldu bir duḡtı leṭāfetle

Der ise dāye-i ḡudret münāsibdir aña cānım

Gönülden böyle toḡdu Ḥilmiyā tārīḥ-i ra‘ nāsı

Bu yıl da geldi me‘vā-yı vücūba ‘Āyişe Ḥānım (1288)

-71- (101)

Efendi-i Müşārileyhiñ Diger Maḥdūm-ı Edībi ‘Ömer Luṭfī Efendi’niñ Velādeti İçün Maḥşül-ı Bostān-ı Fikr Olarak İşāl-i Ḥurremin İnşād Olunan Tārīḥ-i Laṭīfidir.

Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün

Hümā-yı evc-i himmet Ḥazret-i Fikrī Efendi’dir

‘Uluvv-ı fikr ile beyne’l-ekābir nüṣṣa-i mümtāz

Mekīn-i ḡaṣr-ı ‘izz ü ‘āfiyet olsunlar ‘ālemde

Aña luṭf eylemiş bir necl-i erşed Rabb-i bī-enbāz

Dedi târîhini farṭ-i feraḥla ḥāme-i Ḥilmi

Bu yıl mîr-i ‘Ömer Lûṭfî cihānda oldu revnaḳ-sāz (1290)

-72- (102)

Dördüncü Ordū-yı Hümāyūnuñ Trabzon’da Muḳīm-i sevḳ Me’mūrı Sābıḳ
Binbaşı Rif’atlü Maḥmūd Efendi’niñ Güلزār-ı Dehre ‘Arz-ı ‘İzār-ı Besīm
Eden Maḥdūm-ı Edîbi Meḥemmed Besīm Efendi’niñ Velādeti İçün Ordugāh
İnşāda Sevḳ Olunan Tārîḥdir.

Müfte‘ilün Fā‘ilün Müfte‘ilün Fā‘ilün

Ṭoḡdu bu ṭıfl-ı edîb baḥş ede anı hemān

Vālidî Maḥmūd Efendi’ye Ḥudā-yı kerīm

Söyledi târîhin üçler gelerek Ḥilmiyā

Dār-ı cihāna şeref verdi Meḥemmed Besīm (1283)

-73- (103)

‘Avāṭıf-ı Şāmiletü’l-ṭavā’if Ḥazret-i Pādîşāhiden Başra Vālîsi Devletlû Nāşır
Paşa Ḥazretleri ‘Uhdesine Rütbe-i Sāmiyye-i Vezāret Tevciḥ Buyrulduḡuna
Dā’ir Nuşret-i ṭab‘-ı İḥlāş-ı İ‘tiyād İle İnşād Olunan Tārîḥdir.

Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilün

Mazḥar-ı naşır-ı ‘azîz ola şeh-i ‘ālem kim

Zāt-ı şāhānesidir muḥyî-i dîn ü dünyā

Şāh-ı şāhān-ı zamān nuḥbe-i āl-i ‘Oşmān

Şāḥib-i şevket ü şān revnaḳ-ı evreng-i ‘alā

Sāye-i merḥameti şāmil-i aḳṭār-ı cihān
Dergeh-i ma‘ deleti merci‘ -i ḥacāt u minā

Neyyir-i ‘adli şu‘ ā‘ -efgen-i ‘ayn-ı ‘ālem
Bedr-i iḥsānı verir dīde-i dünyāya ziyā

5. Ḳalb-i şāhānesi ilhām-i ilāhīye maḥal
 Ṭab‘ -ı pākinde sünūḥāt-ı kerāmet peydā

İşte eşrāf-ı ‘izāmından ‘Irāḳ-ı ‘Arabīñ
Etdi bir zāt-ı mu‘allāya vezāret i‘ṭā

Öyle destūr-ı mükerrem ki şecā‘atle şehīr
İsmi de maẓhar-ı nuşret ola Nuşret Paşa

Neseben seyyid-i eşrāf-ı ḥavālī-i ‘Irāḳ
Ḥaseben emced-i erkān-ı necābet-ārā

Yed-i ‘ulyāsı güzergāh-ı derārī-i himem
Ṭab‘ -ı pākīzesi deryā-yı le’ālī-i şehā

10. Müntefik ü müttefik ḥarf-i iṭā‘at oldu
 Ḥüsn-i tedbīr-i şecā‘at eṣeriyle ḥālā

Ḳalmaz efrād-i ‘aşā’irde ḥuşūnet eṣeri
‘Öşr-i mi‘şār-ı mesā‘isin ederse ifā

Başra'ya medd-i başa etse bütün halkı eder
Emr-i mefrûz-ı itâ' atde başiret peydâ

Âşafâ sen olacak böylece bi'l-istiḥkāk
Mazhar-ı lutf-ı şehenşâh-ı ināyet-efzâ

Cümleler nâ'il-i şādī-i ferāvân oldu
Siyyemâ-i abd-i kemîn Ḥilmi-i şūrīde-edâ

15. Şimdi ḥayr ile du'â eyleyeyim Ḥaḳ etsin
Ömr ü iḳbālîni müzdâd ilâ yevm-i cezâ

Şevk-i tām ile daḥi söyledi ḥāmem derḥâl
Beyt-i âtīde dü târīḥ-i leṭāfet-pirâ

Lutf-ı şāhīye muvaffaḳ olarak oldu vezīr (1293)
Sa'd u iḳbāl-i ferāvânla Nāşır Paşa (1293)

-74- (104)

Meclis İdāre-i Vilāyet Kâtib-i Şāni-i Me'ārif-i Mebānisi Mecmu'a
Memdūḥa-i Kemāl Şākir Şevket Efendi'niñ Liḥye-güşād Eyledigi Ḥilâlde
Şāne-i Ḥāmeniñ Taradığı Tārīḥ-i Tebrīk-i İştimâldir.

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

Sünnet-i peygamberīye imtişāl edip hemān
Liḥyesin etdi güşāde Şākir-i şāhib-kemāl

Âb-ı Zemzem'le yuya her mûy-ı 'anber-büyunu
Her murâdın şu gibi yürüte Rabb-i Zü'l-Celâl

Bağ saña Hilmî hitâben söyledi târîh-i tâm
Verdi lihye rûyuña Şâkir Efendi pek cemâl (1286)

-75- (105)

Edirne Hânedânından Ve Aşhâb-ı Şi'r ü İnşâdan Şervet Bey Efendi'nin
Lihye-güşâdiçin Ebzâlî-i Şervet-i Fıkr İle Söylenilen Târîhdir.

fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün

Bârekallah tâbi'-i sünnet olup
Mîr Şervet lihyesin etdi güşâd

Mîrdir kim şervet-i 'irfânı var
Mîrdir mîr-i ma'ârif-i i'tiyâd

Meslek-i inşâda mefkûdu'l-mişâl
Vâdi-i eş'ârda Nâbî-nihâd

Lihyesi pek yakışıp ruhsârına
Mürğ-i hüsnü güyiyâ açdı kanâd

5. Şayısınca mûy-ı pāk-i rîşiniñ
Ömrünü efzûn ede Rabb-i 'ibâd

Ola nakş-efgen hatt-ı rûyu gibi

Nüşa-i ikbâline hatt-ı murâd

Hilmi târihin dedim cevher gibi

Mîr Şervet lihyelendi ola şâd (1280)

-76- (106)

Giresun Kazâsı Kâim-makâmı Rif'atlü Mu'în Begiñ Bâ-tevfik-i Rabb-i Mu'în Şâniye Rütbesine Mazhariyyeti Hakkında Denilen Târîh-i Tehniyet-i Rehîndir.

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

Eyledi terfî'-i rütbe Hazret-i Mîr-i Mu'în

Zâtıdır luğf-ı celîl-i devlete el-hağ ehakk

İstikâmetle 'arîf ü şıdk ile şöret-şi'âr

Re'y-i şâ'ib ma' deni hem şâhib-i fikr-i edakk

Şu'le-bağş ola meh-i ikbâli çarh-ı şâlişe

Mihr-i feyzi de ola pertev-res-i ufk-ı şafak

Az vakitde rütbeler ihrâz edip de Hilmiyâ

Diyelim hep rütbe-i hâliyyesine mâ-sabağ

5. Cevher-i târihini ketbe i'âne kıldı kilik

Şâlişe aldı Mu'în Bey pek mübârek kıla Hakk (1286)

-77- (107)

Trabzon Tarîkı Me'mûru Esbâķ Kâim-makâm 'İzzetli Hakkı Bey Efendi'niñ
Hübbe-i Hakk Olarak Dünyāya Gelen Maḥdûm-ı Edîbi Aḥmed Kemâl Bey
İçin Ḥāme-i Mefkûdu'l-kemâliñ Īrād Eyledigi Tārîḥdir.

Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün

Kâim-makâm-ı ceyş-i himmet Ḥazret-i Hakkı Bey'e
Ordugeh-i ğayb u 'amādan geldi bir ḥayr-ḥalef

Ḥayr-ḥalef ki aya ya toğ ya toğayım der iken
Tâ ki tevellüd ile kıldı dūr gibi terk-i şadef

Edip de tavl-i 'ömr ile kesb-i kemâl-i ma'rifet
'Ālemde bulsun çok şeref bâ-ḥürmet-i şāh-ı Necef

Necl ü peder dünyāda dâ'im göreler mihr-i sūrūr
Göstermesin Mevlâ birine zerre deñlü bir esef

5. Evcler çıkıp Ḥilmî güzel nuṭķ etdiler tārîḥini
Aḥmed Kemâl Bey verdi iḳlîm-i vücûda çok şeref (1287)

-78- (108)

Tersâne-i 'Āmire Mîrlerinden 'İzzetli Rızâ Beyiñ Meḥādîm-i Necâbet ü Sîmi
İbrâḥîm Ve Aḥmed Beylerin Emr-i Mesnûñ-ı Ḥıṭānları İcrâ Olunduğu Eşnâda
Tıfl-ı Ḥāmeniñ Çekindigi Tārîḥ-i Sükkerîn-edâdır.

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

Ḥazret-i Mîr-i Rızâ-yı dürr-i baḥr-i himmetiñ
Ḥulḳu atıyeb ṭab‘ ıdır deryâ gibi şâf u nazîf

Baḳ mümeyyizlikle olmuş meclis-i bahriyede
Vâsıl-ı mersâ-yı ‘ izz ü rif‘ at ol zât-ı şerîf

Sünnet etdirdi iki dūr dānesini maḥdūmların
İkisi de birbirinden Ḥaḳ bağışlasın zarîf

Ola yâ Rab mekîn-i gülsitân-ı ‘ âfiyet
Âmed ü şod eyledikçe mevsim-i şayf u ḥarîf

5. Geldi üçler dedi târîḥ-i ḥıtânın Ḥilmiyâ
Sünnet oldu Mîr İbrâhîm u Aḥmed Bey Nazîf (1283)

-79- (109)

Ṭrabzon ‘ Ulemân-ı Benâmından Müteveffâ El-ḥâc Pîr Meḥmedü’n-Nazîfi
Efendi Ḥazretleriniñ Maḥdūm-ı Fezâ’il-i Mevsūmu Maḥmūdü’l-ḥisāl u
Fâ’ıḳu’l-emşāl Mekremetlü Maḥmūd Fâ’ıḳ Efendi’niñ İstanbul Rü’ûs-ı
Hümâyūnuna Nâ’ıl Oldukları Eşnâda İnşâd Olunan Târîḥdir.

Mefâ’ilün Mefâ’ilün Mefâ’ilün Mefâ’ilün

Bu ferzend-i necîbi Ḥazret-i Pîr-i Cihāñ-ḳadriñ
Cenâb-ı fâ’ıḳu’l-emşāl kim her fende pek kâmil

Sezâdır rütbe-i bâlâ-yı ber-bâlâ-yı iḳbâle
‘ Uluvv-i himmeti cümle kemâl u fazlıdır şâmil

Dedi tebrîk için târîh-i ra' nâsın hemân Hilmî
Sitanbul'dan rü'üs aldı cenâb-ı Fâ'îk-i kâbil (1285)

-80- (110)

**Efendi-i Müşârün-ileyh Hâzretleriniñ Trabzon'da Vâki' Medresesi Sâhasında
İnşâsına Muvaffak Oldukları Şâd-revân İçin Katarât-bağş-ı Şâd-ı Revân-ı
Zuhûr Olan Târîhdir.**

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün

Güzel yaptırdı bu şâd-revânı şâd ola dâ'im
Cenâb-ı pîr-i naḥrîr u fezâ'il-perver u aşdağ

Olur tāk-ı semâya kûbbe-i bālâsı reşk-endâz
Eder tarz-ı nev u zîbâsına ğıbtâ felek muṭlağ

İ'âne ederek Hâcî Memiş Paşa da var olsun
Huşûle geldi anıñ himmetiyle bu eşer ancak

Bu 'âlemde uzun 'ömr ile merzûk olalar şoñra
İkisini de etsin âḥiretde ğarḳ-ı rahmet Hâḳ

5. Gelip Hilmî biri 'atşândan naḳş etdi târîhin
Yapıldı pek güzel hey'etde bu şâd-revân el-ḥaḳ (1286)

-81- (111)

**Trabzon Hânedânından Maḥkeme-i Ticâret Re'isi Kâtib-zâde Hâcî Ömer
Efendi'niñ Terk-i Maḥkeme-i 'Ömr ü Ḥayât Eyledigine Dâ'ir Târîhdir.**

Mef'ûlû Fâ'ilâtün Mef'ûlû Fâ'ilâtün

Var ise ‘aql u fikriñ dünyâ-yı dūna yâ Hû
Zinhâr etme cân u dil ile meyl u raġbet

Yok verd-i gülşeninde bûy-ı beķâdan âşâr
Yok bülbül-i bahârında naġme-i şetâret

Hâcî ‘Ömer Efendi’yi etdi işte nâ-gâh
Aşhâb-ı şâliseden iken türâba da‘ vet

Rûyet ederdi haķķaniyetle kâr-ı halkı
Olmuşdu çün re’is ü şeh-bender-i ticâret

5. Sermâye-i necâta nâ’il ola İlâhî
Kurulduğunda bâzâr-ı ‘arşa-i kıyâmet

Olsun enîsi hûr u rûhu da şâd u mesrûr
Kabri daġı mekân-ı nûr u maķâm-ı cennet

Târîhini çıkıp dü evlâdı dedi Hilmî
Hâcî ‘Ömer Efendi buldu mekân-ı rahmet (1284)

-82- (112)

Giresunda Kâdr u İ’tibârı Ziyâde Beyâzid-zâde Veysel Efendi’niñ Târîh-i
İrtihâl-i Esef-i İstimâlidir.

Müstef’ilün Müstef’ilün Müstef’ilün Müstef’ilün

Ârâyış-i dünyâya kılma var ise ‘aqlıñ heves
Bir haymegâh-ı ‘âriyetdir çünki bu çarġ-ı zemîn

Yok ibtidâsında vefâ yok intihâsında beķâ
 Bunuñ nesinde var şafâ bak ‘ ayn-ı ‘ ibretle hemîn

İşte Giresun’da Beyâzid-zâdelerden âh kim
 Veysel Efendi’yi daķı etdi türâb içre defîn

Bir merd-i ğayret-kâr idi genc iken etdi irtihâl
 ‘ Afv eyle cürmün cennet ede ķabrini Rabb-i mu‘în

5. Bir hûri çıkıp Hilmî cennetden dedi târiķini
 Veysel Efendi’niñ ķarârgâķı ola ‘ adn-i berîn (1287)

-83- (113)

Trabzon Havâlisinde Seccâde-nişin-i İrşâd Olan Mürşid-i Târîķ Feyz-i Refîķ-i
 Nakşibendî Eş-şeyhü’l-Kâmil Meķmed Efendi Hâzretleriniñ Maķdûm-ı ‘ Âlisi
 ‘ Abduşşamed Efendi’niñ Vefâtına Dâ’ir Nakş-ı Şaķîfe-i İnşâd Olunan
 Târîķdir.

Mef‘ûlü Fâ‘ilâtün Mef‘ûlü Fâ‘ilâtün

Hâcî Muķammed-i baķr-i fażl u ‘ ilm kim ol
 Şeyh-i şefîķimizdir der-râh-ı Nakşibendî

Ma‘şûm iken bıraķıp bu hân-kâh-ı dehri
 Dâr-ı beķâyâ göçdü bir necl-i ercümendi

Tārīḥ-i fevtini gözyaşıyla yazdı Ḥilmī

Ƙıldı cināna rıḥlet ‘ Abdüşşamed Efendi (1287)

-84- (114)

Trabzon Ḥānedānından Fāriğ-i Murād-ı Dünyā Olan Murād Ḥān-zāde
İbrāhīm Beyiñ Ḥān-ı Ta‘ ziyetde Nüzül Eden Tārīḥ-i Vefātıdır.

Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün

Cihān zıll-i ḥayāl olduğunu fehm eyleyip yā Hū

Şaḳın ārāyiş-i yek-rūzesine eyleme rağbet

Trabzon ḥānedānından Murād Ḥān-zāde’ye baḳ kim

Bırağıp bunca mülkün eyledi ‘ uḳbāya dek rıḥlet

Ḥudā ‘ afv eyleyip cümle günāh u cürmünü etsin

Enisin ḥūr-ı ārāmgāh zātın sāḥa-i raḥmet

Dedi Ḥilmī hemān tārīḥ-i cevher-dārını ḥāmem

Murād Ḥān-zāde İbrāhīm Bey oldu revnaḳ-ı cennet (1284)

-85- (115)

Trabzon Tüccārından Olup Tārīḳ-i Ḥicāz-ı Ma‘rifet-tırāzda Lebīk-zen-i
‘Urefāt-ı İrtihāl Olan İshāḳ-zāde Ḥacī Ḥüseyin Ağanıñ Şülüş-i Mālından
Tesviyye-i Meşārifle İcrā Edilen Mā-i Lezīz İçin Söylenilen Tārīḥdir.

Mef‘ülü Fā‘ilātün Mef‘ülü Fā‘ilātün

İşhâk-zâdelerden Hâcî Hüseyin Ağa kim
Bir ehl-i cûdi idi haqqâ ki bu cihânıñ

Hacca ‘azîmetinde etmiş idi vaşiyet
Zü’l-mer‘adan revânın bu âb-ı cân-fezânıñ

Mâlından eyleyip seksen biñ ğuruş da ifrâz
Kesb eyledi rızâ-yı qudsîsini Hudâ’nıñ

Hâcî Memiş Ağa’yı nâzır edip bu hayra
İnkâr olunmaz içdâmı da be-haqq-ı anıñ

5. Bu hâl ile akıtdılar şuyu görmesinler
İkisi de İlâhî ‘atşan dem-i cezânıñ

Dedi hemân bir içim şu gibi iki târîh
Dü mısrâ‘ ile Hilmî kilik-i güher-feşânıñ

Bu âb-ı lezzet-efzâyı degme yaptı varsın
Rûhu maķâm-ı ‘adna Hâcî Hüseyin Ağa’nıñ

-86- (116)

Trabzon Nüfus Kâtibi Olup Bahren Tınaya Giderken Ğarîk-i Tûfân Vefât
Olan Tûfân Efendi’niñ Târîh-i İrtihâlidir.

Mefâ‘ilün Mefâ‘ilün Mefâ‘ilün Mefâ‘ilün

Şoñu mevt âhîri rıhlet iken bu dâr-ı dünyânıñ
Aña meyl u muhabbet pek haţâdır ey dil-i âgâh

Edip cūş işte deryā-yı ecel Tūfān Efendi'niñ
 Ğarīk-i mevc-i mevt etdi ḥayātı zevrākın nā-gāh

Trabzon' uñ nüfus kâtipliginden infişâliyle
Giderken Tuna' ya oldu ğarîķ-i baħr-i mevt eyvâh

Daha genç idi almamış idi kāmın şu ‘ālemdede
Na‘īm-i āhîretle eylesin merzûk anı Allah

5. Güher-veş atdı baħr-i hāme ʔaşra Ĥilmī tārīhin
Boğuldu baħrda Tūfān Efendi āh añā şad āh (1284)

-87- (117)

-88- (118)

Trabzon ‘Ulemāsından Karlıklı-zāde Hüseyn Efendi’niñ Neşr-i ‘Ulūm ve İfāza-i Mā’ü’l-hayāt-ı Fuhūm Etmekde İken Hübüb-ı tünd-bād-ı Ecel İle Sermāye-i Hayātınıñ Buz Gibi Eridigine Dā’ır Söylenilen Tārīh-i Esef-Mezāhirdir.

Mef’ulü Fā’ilātün Mef’ulü Fā’ilātün

Qıl cān tende iken taḥşīl-i zād-ı ‘uqbā
Etme şu lā-bekā dehr-i bī-vefāya raġbet

Karlıklı-zāde me’zūn-ı zū-fünūnuñ işte
Mānend-i berf eritdi ‘ömrün cihān-ı nekbet

‘İlmiyle ‘āmil olan bir ‘ālim idi ammā
Bulamadı tamāmıyla neşr-i ‘ilme fırsat

Genc iken oldu fāriġ güldeste-i hayātın
Mevlā ede turaġın bāġ-ı berīn-i cennet

5. Hilmī çıkıp yediler tārīhin etdiler yād
Oldu Hüseyn Efendi mevşül-i şahn-ı rahmet (1285)

-89- (119)

Feridūn-zāde Maḥmūd Efendi’niñ ‘Āzim-i Dār-ı Hülūd Olan Zevcesi Hacer Hanım’ıñ Tārīh-i Vefāt-ı Hüzün-nümūdudur.

Fā’ilātün Fā’ilātün Fā’ilātün Fā’ilün

Zevcesi Maḥmūd Efendi'niñ nihāl-i nev iken
Berg ü bār-ı ʿömrünü āh etdi pejmürde felek

Genç idi dünyā murādın almamışdı yā İlāh
Hem-celīs olsun aña cennetde ḥūrī vü melek

Cevher-i tārīhini rıdvān dedi Ḥilmiyā
Dār-ı ḥulde geldi Hacer Ḥānım Allah diyerek (1283)

-90- (120)

**Mūmā-ileyh Maḥmūd Efendi'niñ ẖīrān-sāz-ı Gülsitān-ı Cinān Olan Kerimesi
Vasfiyye Ḥānımın Şafḥa-i Esefe Edilen Tārīḥ-i İrtihālidir.**

Mefʿūlü Fāʿilātün Mefʿūlü Fāʿilātün

Maḥmūd Efendi'niñ bint-i nāzenīni ḥayfā
İki yaşında yaş ağıttı ana babaya

Ecdādına şefāʿ at için dem-i cezāda
ʿAzm eyledi şabī iken cennet-i aʿlāya

Ḥilmī gelip yediler tārīhin etdiler yād
Vaşfiyye Ḥānım uçdu ṭāʾir gibi beḳāya (1274)

-91- (121)

**Ṭrabzon Redīf-i Baḥri Miralayı Esbak Müteveffā Emīn Beg'in Mülāḳi-i
Rıdvān Olan Ḥalīlesi Emine Ḡilmān Ḥānım'ın Tārīḥ-i İrtihālidir.**

Mefʿūlü Fāʿilātün Mefʿūlü Fāʿilātün

Eryâle-i hümayûn Hâlid Beg'in bu duhtu
Terk-i cihân ile kıldı 'azm-i dâr-ı gufrân

Mîralay Emîn Beg zevce-i 'afîfi iken
Ayrıldı böyle bir mîr-i muhteremden el-ân

Bânû-yı beyt-i 'işmet idi İlâh-ı 'âlem
Kabrini bâğ-ı cennet ede refîkin îmân

Kendisi gitdi Hilmî dâr-ı sürûra ammâ
Evlâd u akrabâsı oldu melûl u giryân

5. Târîhini dedi güher gibi kîlk-i rıdvân
Şahn-ı cinâna hürî oldu Emîne Gilmân

-92- (122)

Trabzon 'Asâkir-i Zabtîyye Zâbıtasından Süleymân Lûtfî Ağa'nın Tevellüd
Eden Kerîmesi Sâra Hânım İçin 'Urûk-ı Benân-ı Şevke Sâri Olan Târîhdir.

Fâ'ilâtün Fa'ilâtün Fâ'ilün

Bak Süleymân Lûtfî Ağa'ya bu yıl
Verdi Hâk bir duhter-i gül-gonce-fem

İnşirâh-ı şadr-i vüshatle Hudâ
İkisini de vere 'ömr-i etem

Çıkdı Hilmî biri târîhin dedi
Sâre Hânım başdı dünyâya kadem (1286)

-93- (123)

Ḥazīnedār-zāde Müteveffā ‘Oṣmān Paşa Maḥdūmu Nūreddīn Beg Efendi’niñ
Nūr-ı ‘Uyūn u Meḥādim-i Necābet-Merhūnu Maḥzar-ı Reşd ü Zekā Maḥzar u
Āşaf-ı İklīm-i Vefā Āşaf Begleriñ Emr-i Mesnūn-ı Ḥıtānlarınıñ İcrāsı Eşnāda
Ḥazīne-i Ṭabī‘ atden Ḥuhūr Eden Tārīḥ-i Gevherīn-edādır.

Fā‘ilātūn Fā‘ilātūn Fā‘ilātūn Fā‘ilūn

Nūr-ı ḥurşīd-i necābet Mīr Nūreddīn kim
Ḥazret-i ‘Oṣmān Paşa’ya odur necl-i necīl

Sünnet-i peygamber-i zī-şāna edip imtişāl
Sünnet etdirdi iki maḥdūm-ı pākin öyle bil

Biri Maḥzar Beg ki el-ḥaḳ maḥzar-ı rüşd ü reşād
Biri ceddi gibi Āşaf olacaḳ tıfl-ı cemīl

Olalar ikisi de şavn-ı İlāhīde hemān
Vālideynin de mu‘ammer eyleye Rabb-i Celīl

5. Beyt-i ātīde dedi Ḥilmī de bā-şevḳ u sürūr
İki tārīḥ-i güher kim ola tebrīke delīl

Mīr Maḥzar āşaf-ı a‘ḳal ile bā-fevz-i Ḥaḳ (1289)
Eyledi de ’b-i ḥitānın pek nefis icrā bu yıl (1289)

-94- (124)

Giresun Ḳazāsı Ḳā’im-makāmı İken Ḳazā-i Ezeliye İnḳıyād İle ‘Āzim-i
Behişt-i Raḥmet-Ābād Olan ‘Oṣman Efendi İçin Söylenilen Tārīḥdir.

Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün

Giresun'da kemâl-i 'izz ile kı̇'im-maķâm iken

Ecel 'Oķmân Efendi'yi zemîne eyledi tedfîn

Trabzon hânedânından idi gezmişdi dünyâyı

Umûrunda enâma eylemişdi şıdkını tebyîn

Nihâyet şâlişe rütbesini iķrâz etmişdi

Ede kı̇at'-ı merâtib luķf-ı Bârî ile yevmü'd-dîn

Günâhın 'afv edip kı̇abrin ede ârâm-geh-i rahmet

Maķâmın gülşen-i 'adn eyleye zîb-efgen-i tekvîn

5. Dedi târîķ-i cevher-dâr-ı fevtin hâme-i Hilmî

Na'îmi eyledi 'Oķmân Efendi mesken-i temkîn (1290)

-95- (125)

Trabzon Muķâsebecisi Esbaķ Muķtafa Râşid Beg'in İrtihâline Dâ'ir Bi'l-
hesâb Meydân-ı Zuhûra İşâl Olunan Târîķ-i Esef-İntisâbdır.

Fâ'îlâtün Fâ'îlâtün Fâ'îlâtün Fâ'îlün

Eyleme ârâyîş-i dünyâya zînhâr i' timâd

Zıll-ı maķz u vehm-i hâlişdir şu'un-ı in ü ân

Kayd-ı 'ömrün şafha-i devrândan terkîn eder

Defter-i hestîye her kim etse naķş-ı nâm u şân

Olmuş iken hayli defterdârlıklarla benâm
İşte Râşid Beg Efendi etdi rihlet nâgehân

Sâha-i firdevsde kılsın Hudâ-yı lâ-yemût
Meskenin pür-nûr u bezm-i hûr u rûhun şâd-mân

5. Mağlaşı Hilmî dedi târîh-i hüzn-âşârını
Muştafâ Râşid Beg'e dâr-ı na'îm ola mekân (1289)

-96- (126)

**Ordu Kazâsına Tâbi' Ulubey Nâhiyyesi Hânedânından Alaybey-zâde Hâcî
Muştafa Ağaniñ Orada İnşâ-kerdeleri Olan Câmî'-i Şerîf İçin Haîb-i
Hâmeniñ Minber-i İnşâda İşâl Eyledigi Târîhdir.**

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün

Ulubey hânedânından Alay Beg-zâde kılmışdır
Rızâ-yı Haq için bu câmî'-i pâkîzeyi inşâ

Umûr-ı hayrda tab'ı ulu bir zât-ı muhsindir
Eder ordu-yı hayrâta alay-ı himmetin isrâ

Kılındıkça şalât-ı hamse rûz-ı haşre dek bunda
Ede kendisini ka' de-nişîn mağfîret-i Mevlâ

Hitâmiçün güher şarfıyla kilik-i Hilmî-i nâ-çîz
Çıkardı beyt-i âtîde iki târîh-i müsteşnâ

5. Şu resm-i evfağ üzre iş bu eşref câmi‘i el-ḥaḳ
Kılan iḳmāl Alay Beg-zāde Ḥacī Muştafa Ağa (1283)

-97- (127)

Ṭrabzon Ḥānedānından ‘Abbās Ağa’nıñ ‘Abā-pūş-ı Vefāt Olduğuna Dā’ir
Söylenilen Tārīḥdir.

Müstef’ ilün Müstef’ ilün Müstef’ ilün Müstef’ ilün

Fānī ile ‘ālem ‘adedde bir iken ‘inde’l-ḥesāb
Rabṭ-ı dil etmez ‘āleme bu nükteye vāḳıf olan

Mağrūr-ı rif’at olma kıl taḥşıl-i zād-ı āḫiret
Te’ḫīr-i mevte fā’ide vermez fer u cāh-ı cihān

Görmez misiñ ‘Abbās Ağa-yı muḫterem bulmuş iken
Dergāh-ı ‘ālī Ḳapıcıbaşılığıyla ‘izz ü şān

Erişdi eñ āḫir eccl verdi hebāya ‘ömrünü
Gülzār-ı cennet eyleye ḳabrini Rabb-i müste‘ān

5. Tārīḥ-i cevher-dārını ḥāmem eder Ḥilmī beyān
Ede ḳarār ‘Abbās Ağa dār-ı cinān içre hemān (1278)

-98- (128)

Ṭrabzon Redîf-i Ḳāim-maḳāmı Esbaḳ ‘İzzet Bey Maḥdūmu ‘Avni Efendi’niñ
Tevellūd Eden Kerīmeleri Faṭma Zehrā Ḥānım İçin Ṭārem-i Ṭabī‘atda Ṭālī‘
Olan Zühre-i Tārīḥdir.

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

Luṭf u ‘avn-i Ḥaḳ ile ‘Avnī Efendi’niñ bu yıl
Şulb-i pākinden olunca bir kerīme rū-nümūd

Bir mübeşşir Ḥilmiyā geldi dedi tārīhini
Oldu müjde Faṭıma Zehrā şeref-riz-i vücūd (1271)

-99- (129)

Ṭrabzon Gümrük Kātibi Ḥüseyin Efendi-zāde Emīn Efendi’niñ Sünnet
edildiği Eşnāda Midād-ı Tebrīk İle Tamğa Urulan Kālā-yı Tārīhdir.

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün

Puser-i Ḥüseyin Efendi ki o ma‘den-i edebdir
Pederiyle var ola tā denile zamān tükendi

Edip imtişāl ihlāş ile sünnet-i Resūle
Ne laṭif-i sünnet oldu gör o tıfl-ı dil-pesendi

Aña Ḥilmiyā bu tārīhini dedim mücevher-āsā
Veca‘-i hıtānı çekdin gülerek Emīn Efendi (1266)

-100- (130)

Tatar Ağası Ḥacī Meḥmed Ağanıñ Kaṭār-ı ‘Ömrünü Menzil-i Āhirete Sevḳ
Eden Maḥdūmu Sa‘īd Efendi’niñ Tārīh-i Vefātıdır.

Mefā‘ilün Fe‘ilātün Mefā‘ilün Fe‘ilün

Hâcî Muhammed Ağa'nın cenâb-ı peyk-i ecel
Bu tıfl-ı nevresini hâke eyledi pinhân

Dedi sirişk-i güher-rîz-i Hilmî târîhin
Sa'îd Efendi cenâh şaldı uçmağa el-ân (1266)

-101- (131)

**Bayburd Hânedânından İsmâ' il Begiñ Dâr-ı Âhireti Yurd Etmek Üzre Zebîh-i
Sekîn-i Ecel Olduğu Şırada Denilen Târîhtir.**

Fe'îlâtün Fe'îlâtün Fe'îlâtün Fe'îlün

Hânedânından olup memleket-i Bayburd'ıñ
Mîrû'l-hâc Memiş-zâde ki meşhûr idi pek

Kapıcıbaşı idi anıñ için 'âlemde
Eylemezdi fuķarâyı der-i cûdundan fek

Cûdu tayy etmiş iken Hâtem-i Tayy'ıñ nâmın
Hâtem-i 'ömrünü hakkâk-ı ecel eyledi hak

Âhiretde ola gülzâr-ı na'îme dâhil
Cürmünü 'afv ederek Hâzret-i Hallâķ-ı felek

5. Cevheriden dedi târîhini hâtif Hilmî
Vâşıl-ı ravza-i cennet ola İsmâ' il Beg (1265)

-102- (132)

Merkez-i Vilâyet Tahîrât Müdürü Hakkı Efendi'niñ min-Ḳable'l-Hakk
Gühvâre-i İcâda İḳ'âd Buyurulan Maḥdûmu Mehmed Tâhir Efendi'niñ Târiḥ-
i Vilâdetidir.

Fe'îlâtün Fe'îlâtün Fe'îlâtün Fe'îlün

Ḥazret-i Hakkı Efendi-i ḥaḳîkü'l-medḥe
Verdi Ḥakk ḥamd ola bir tıfl-ı nezâket-zâhir

Vâlideyniyle edip kesb-i şafâ-yı sıḥḥat
Şuleḥâdan ola hem fenn-i edebde mâhir

Dâyesi dedi iki ninni ile târiḥin
Girdi gehvâre-i hestîye Muḥammed Tâhir (1285)

-103- (133)

Ṭrabzon Ḥânedânından Alaybey-zâde 'Alî Efendi'niñ Alay Liḥye-i Şerîf-i
Miyâmın Redîfini 'Arşa-i Ruḥsâra 'Arş Eyledigine Dâ'ir Ḳumandan-ı
Ḥâmeniñ Nokṭa-i İnşâda Sevḳ Eylediḡi Târiḥdir.

Mefâ'ilün Fe'îlâtün Mefâ'ilün Fe'îlün

Alaybey OḒlu Cenâb-ı 'Alî Efendi kim
Bir ehl-i cerbezedir ḡayret anda mâder-zâd

Ḥükûmetiñ her umûrunda ḥüsn-i ḥıdmet eder
Şadâḳatin daḡı taşdıḡ eder 'umûm-ı 'ibâd

Verip şaḡalına ḥüsn-i güşāyiş-i ruḥṣat
Siyāh nūrdan ‘anḳā-yı vechi açdı ḳanād

Yuya o liḥye-i pākin miyāh-ı zemzem ile
Ziyāret-i ḥarem-i Ka‘be ile ola da şād

5. Teyemmünen dedi tāriḥ-i gevherin Ḥilmī
‘Ali Efendi-i pūr-himmet etdi liḥye-güşād (1283)

-104- (134)

Trabzon ‘Ulemāsından Re’isü’l-Müzehhibîn Ve Ya‘subu’l-Ḥāffāz u El-ḥattātîn Hâfız Ḥasan Rif‘at Efendi’niñ Şirāze-bend-i Nüşḥa-i Vücūd Olan Maḥdūmu Meḥmed Ṭāhir Efendi’niñ Tāriḥ-i Tevellūdüdür.

Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün

Ḥasan Ḥâfız Efendi’ye edip Ḥaḳ bir oḡul iḥsân
Efendi ki biter vaşf-ı kemāli belki bir cüzde

Füzūnî-i ḥayāt u ‘ömr ile mesrūr olsunlar
Hemân da‘vāt-ı ḥayr-āyâtını tekrār edevüz de

Yazılsın cevher-i tāriḥi Ḥilmī levḥa-i çarḥa
Meḥmed toḡdu mănend-i ḳamer babasına müjde (1271)

-105- (135)

Efendi-i Mūmā-ileyhiñ Kerimesi Nāciyye Ḥanımın Vilādet-i Pūr-Meymeneti İçin Tezhīb Olunan Nüşḥa-i Tāriḥdir.

Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün

Hasan Hâfız Efendi-i ma‘ârif-perverin el-hak
Bulunmaz nüsha-i vaşf-ı kemâlin şerhe imkânım

Meserret-sâz-ı âgûş-ı ümmîdi oldu bir duhter
Uzun ezmân ikisini de dâ‘im ede Yezdân‘ım

Zihî târîh-i cevher-dârını Hilmî dedim ben de
Şeref verdi hele iklim-i kevne Nâciyye Hânım (1275)

-106- (136)

Trabzon Tüccâr-ı Mu‘teberânından Nemli-zâde Hâcî Muştafa Efendi’niñ
Terk-i Ticâretgâh-ı Cihân İle ‘Uyûn-ı Müte‘allikâtını Nemnâk Eylediği
Âvânda Be-‘Târîkû’l-Ta‘ziyye Söylenilen Târîhtir.

Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün

Şoñu ‘âkıbet ‘ademdir şu cihân-ı bî-vefânıñ
İnanıp da iki günlük şerefine etme ragbet

Hani Nemli-zâde göçdü Hâcî Muştafa Efendi
Aña da bu çarh-ı dün etdi baksaña ihânet

Büyük ehl-i hayr idi ‘afv ede Hudâ haţâsın
Ede dâr-ı âhiretde yerini riyâz-ı cennet

Aña hüzün ü mâtem ile dedi kıl-ı Hilmî târîh
Hâcî Muştafa Efendi bula ‘adn içinde râhat (1284)

-107- (137)

Cebeci-zāde Maḳbūl-i Cümle-i Pîr ü Bernâ Hâcî Pîr Efendi'niñ Terk-i
Cübbeḡâne-i Dünyâ Eden Maḡdumu 'Oṡmân Efendi'niñ Târîḡ-i Vefâtıdır.

Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün

Cebeci-zāde El-hâc Meḡmed Pîr Efendi'niñ

Bu necl-i pâki añsız 'âzim-ı zîr-i zemîn oldu

Dem-i ḡıfzında Ḳur'ân-ı 'azîmi ṡâ'ir-i rûḡu

Hemân pervâz edip lâne-res-i 'arş-ı berîn oldu

Ede âbâsına Mevlâ ṡefî' -i âḡiret zîrâ

Ḥadîṡü's-sin iken ṡaḡrâ-yı raḡmetde defîn oldu

Dedi târîḡini kil-k-i güher-efzâsı Ḥilminiñ

Hemân 'Oṡmân Efendi dâr-ı cennetde mekîn oldu (1263)

-108- (138)

Ṳrabzon Vilâyeti Evrâḡ Müdürü Sâbıḡ Rif'atlü Tevfîḡ Efendi'niñ Devḡa-i
Ṳulbünden Peydâ-ger-i Evrâḡ-ı Vücüd Olan 'İffet Faṡma Ḥânımıñ Târîḡ-i
Vilâdetidir.

Fâ'îlâtün Fâ'îlâtün Fa'îlâtün Fâ'îlün

Ḥazret-i Tevfîḡ Efendi-i deḡâyıḡdâna Ḥaḡ

Eyledi tevfiḡ bir pâkîze bint-i pür-edeb

Kilk-i gevher-rîz-i Ḥilmî dedi târîḡin hemân

Verdi mehd-i câna 'İffet Faṡma Ḥânım ṡarab (1285)

-109- (139)

‘Emmim Olup Der-Sa‘âdetde İkâmet Eyledigi Hâlde Tekmîl-i Ömr Eylemiş
Olan ‘Ömer Efendi’niñ Târîh-i İrtihâlidir.

Mef‘ûlû Fâ‘ilâtün Mef‘ûlû Fâ‘ilâtün

Fânî ile berâber imiş ‘adedde ‘âlem
Olmaz cihânda anıñ için beķâyâ imkân

Hâcî Hüseyin-zâde işte ‘Ömer Efendi
Nâ-gâh etdi cismin teslim-i hâk-i ğufrân

‘Emmim idi İlâhî verme ğam-ı kıyâmet
Ķabrini cennet eyle sensin ‘amîmü’l-ihsân

Var ise cürmü ‘afv et luṭfuñ bilâ-nihâyet
Bir şey’ degil aña nisbetle günâh-ı insân

5. Etdi sünûh böyle târîh-i fevti Hilmî
Yâ Rab ‘Ömer Efendi cennetde ede iskân (1283)

-110- (140)

Fâ’ıķu’l-Emâşil Beyne’l-Halâ’ıķ Trabzon Tüccâr-ı Mu‘teberânından Hâcî
Hasan Ağâ-zâde Hâcî İbrâhîm Fâ’ıķ Efendi’niñ Zîb-i Mehd-i Vücûd Olan
Maḥdûmu ‘Abbâs Efendi’niñ Târîh-i Vilâdetidir.

Mefâ‘ilün Mefâ‘ilün Mefâ‘ilün Mefâ‘ilün

Yem-i dürr-i vefâ Fâ’ıķ Efendi-i vefâkâra
Hudâ-yı lem-yelid verdi bir ibn-i ma‘rifet-mâye

Mu‘ammer olarak dünyāda ola fā’ıku’l-emṣāl
Vere naḥl-i kemāli de riyāz-ı ‘āleme ṣāye

Siphr-i dilde ṭālī‘ oldu Ḥilmī necm-i tāriḥi
Tevellüd eyleyip ‘Abbās Efendi verdi nūr aya (1279)

-111- (141)

**Efendi-i Mūmā-ileyhiñ Diğer Maḥdūmu Yūsuf Ṣervet Efendi’niñ Vilādeti
İçin ve Fert-i Ṣervet-i Fikret İle İṣār Olunan Naḥdīne-i Tāriḥdir.**

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

Ḥacī İbrāhīm Efendi’yi yine
Eyledi mesrūr Mevlā-yı celīl

Sāḥa-i luṭfundan icād eyleyip
Verdi kendisine bir necl-i nesīl

Ṭaḥdık adın Yūsuf ‘ālemde bula
Ḥazret-i Yūsuf gibi ḥulḳ-ı cemīl

Mülmelinden Ḥilmī tāriḥin dedim
Cūy-ı ṣādī aḳarak mānend-i seyl

5. Geldi etdi iş bu ‘ālemde ḳarār
Yūsuf Ṣervet bula ‘ömr-i ṭavīl (1285)

-112- (142)

Hazinedâr-zâde Müteveffâ ‘ Abdullâh Paşanın Şülûs-i Mâlından Olarak Şamsun’da Yapılan Çeşme İçin Çeşme-i Karihanın Cereyân Etdirdiği Târîh-i Zülâl-nişandır.

Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün

Merhûm ‘ Abdullâh Paşa’nın ğarîķ-i nûr ola
Şülûs-i mâlından tecemmu‘ etdi bu şü çeşmede

Ķabrine cârî ola bârân-ı rahmet her zamân
Tâ ki bu mâ’-i muşaffâ ola memlû çeşmede

Da‘vet eyler mü’minîni beş vakit âbdest için
Lüleniñ penc olması yâ Hû şü süslü çeşmede

Rûh-ı Ķudsî-i Ķasan için okuyup FâtiĶa
Teşne gel def‘-i Ķarâret kıl bu dil-cû çeşmede

5. Ķilmiyâ mânend-i gevher söyledim târîĶini
Ķan şehîd-i Kerbelâ’nın ‘ aşķına bu çeşmede (1264)

-113- (143)

Şamsun’da Aşķâb-ı Ķayrdan Biriniñ Yaptırdığı Çeşme İçin İnşâd Olunan TârîĶdir.

Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fa‘ilün

Şuyun içdiler yediler dediler târîĶini
Adına dense becâdır çeşme-i âb-ı Ķayât (1280)

-114- (144)

Ġulū-zāde Mes‘ūd Efendi Maḥdūmu Rāşid Efendi’niñ Vefâtı İçin
Söylenilen Tārīḥdir.

Mef‘ulü Fā‘ilātün Mef‘ulü Fā‘ilātün

Mes‘ūd Efendi-zāde Rāşid Efendi kim ol

Bir nev-nihāl-i gülzār-ı ‘ālem idi ḥaḳḳā

Bir boğaz ağrısına düçār olup nihāyet

Oldu zebīḥ-i sikkīn-i dest-i mevt ḥayfā

Necm-i ümmīdi nā-mes‘ūd oldu ümmünün āh

Rāşid ki rüşde ermezden etdi terk-i dünyā

Ṭoymadı vālidesi ‘ālemde lezzetinden

Etsin cenāb-ı Bārī bāri şefi‘-i ‘uḳbā

5. Olur mi’eti seksen üç ile Ḥilmī tārīḥ

Rāşid Efendi’niñ ḳabrin cennet ede Mevlā (1283)

-115- (145)

Çārsū Cāmi-i Şerīfi Mü’ezzini Kerīmesi Ḥavvā Ḥānım’ıñ Tekbir-zen-i
Maḥfel-i Ecel Olduğuna Dā’ir Tārīḥdir.

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

Var iken dār-ı fenāda ‘āḳıbet mevt u ‘adem

‘Āḳile olmaz cihāna i‘timād etmek sezāy

Fâ'ide vermez hülûl etdikde hengâm-ı ecel
Âdeme ne kaçır-ı vâlâ-cây u ne muhkem serây

İşte Çârsû Câmî' -i pâki mü'ezzîn-zâdesi
Çekdi mihrâb-ı hayâtından nihâyet dest ü pây

Hal ede engüşt-i gufrân ile rûz-ı haşrde
‘Uğde-i cürm ü günâhın Hâzret-i müşkil-güşây

5. Cevher-i târîh-i fevtidir şu mışrâ‘ Hilmîyâ
Oldu Havvâ Kâmile Hânım taleb-kâr-ı Hudây (1273)

-116- (146)

Trabzon Merkez İdâre Meclisi A‘zâsından Eyüp-zâde ‘Ali Efendi’niñ Lihye-
güşâd Eyledigine Dâ’ir Çehre-i Kırtâs-ı Tebrîke Şaliverilen Târîhdir.

Mefâ‘ilün Fe‘ilâtün Mefâ‘ilün Fe‘ilün

‘Ali Efendi ki ser-defter-i ma‘ârifdir
Degil deķâ’yıķ-ı efkârı kâbil-i ta‘rîf

Dirâyetin eder ebnâ-yı memleket taşdıķ
Olur feţâneti zâtınca bâ‘ış-i talţîf

Şaķalın etdi güşâd imtişâl-i sünnet edip
Şaķallı göstere evlâdın aña Rabb-i laţîf

Güher-mişâl dedim Hilmî ben de târîhin
‘Ali Efendi’ye çünki yaķışdı rîş-i şerîf (1283)

-117- (147)

Bağum'da İstihkām Me'muru Kā'im-makām 'İzzetlü Şahāb Beg'in Şahāb-efgen-i Tārem-i Vücūd Olan Kerimesi İçin Söylenilen Tārīhdir.

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

Ḥazret-i Mīr-i Şehāb'ın şulb-i pākinden bu sāl

Müjde toğdu ay gibi bir duğter-i fiṭnat u sīm

Tūl-i 'ömr ile mu'ammer olarak ekvānda

Vālideynine bağışlasın ānı Rabb-i kerīm

Ḥilmiyā bir müjdecı dedi gelip tārīhini

Geldi Ziynet Ḥānım oldu şahn-ı dünyāda muḳīm (1288)

-118- (148)

Maṭba'a-i Vilāyet ve İşlāḥhāne-i Memleket Müdürü Fütüvvetlü Ḥasan Şabri Efendi'niñ Ta'ṭil-sāz-ı Dārü't-tıbbā'-i Ḥayāt Olan Zevce-i Muḥteremesi Emine Ḥānım'ın Tārīh-i İrtihālidir.

Mefā'ilün Mefā'ilün Mefā'ilün Mefā'ilün

Mu'arref Ḥacī Şāliḥ-zāde denmekle Trabzon'da

Ḥasan Şabri Efendi kim odur bir zāt-ı dil-āgāh

Dür-i deryā-yı 'işmet zevce-i pākizesin ammā

Kenār-ı mevte işāl eyledi mevc-i ecel nā-gāh

O merḥūme gürūh-ı şāliḥāna mülḥaḳ olmuştu

Günāhın mağfiret etsin beḳāda Rabb-i bī-eşbāh

Dedim târîh-i fevtin Hilmîyâ gâyet te'essüfle
Na'im olsun Emîne Hânım'a bâb-ı emānullāh (1288)

-119- (149)

Meclis-i İdāre-i Vilāyet Kâtib-i Şānisi Şakir Şevket Efendi'niñ Ziver-i
Gehvāre-i Şühūd Olan Ferzend-i Ercümendi Süleymān Āşaf Efendi'niñ
Şākiren Li'l-Bārī İnşād Olunan Tārîh-i Meserret-āşarıdır.

Mefā'ilün Mefā'ilün Mefā'ilün Mefā'ilün

Meh-i çarh-ı ma'ārif Hāzret-i Şevket Efendi'niñ
Semā-yı ğaybdan bak toĝdu bir maḥdūmu şan bir ay

Hudā 'ömrün füzūn etsin hem olsun dār-ı 'ālemde
Cenāb-ı vālidî gibi hūner-zāy u güher-efzāy

Sürūr-ı tām ile Hilmî dedim târîh-i tebrîkin
Süleymān Āşaf oldu maḥdemiyle rüzgār-ārāy (1288)

-120- (150)

Kemāh Kazāsı Eşrāfından Şāgar-zāde Necābetlü Kemāl Bey Efendi'niñ
Te'ehhül Eyledigine Dā'ir Techiz Olunan Tārîhdir.

Mefā'ilün Fe'ilātün Mefā'ilün Fe'ilün

Hulāşa-i şeref-i hānedān-ı şehr-i Kemāh
Kemāl Bey ki odur mecma'-ı sūtūde-ḥışāl

Simāt açıp o havālîde hānedānlıkda
Tenāvül etmekde ni' metlerin nisā vü ricāl

Bu cūd kendisine tā sülāleden mevrūs
Bu irş zātına mevhūb-ı İzid-i müte‘āl

Lebīb-i nükte-şinās ü edīb-i cümle-i nās
Cihān-ı rüşd ü hıredde bilā-şebīh ü mişāl

5. Kemāl’ı etse Kemāhī maḥall-i faḥr n’ola
Vücūdu başka ammā kendi nādirü’l-mişāl

Tenākūḥ emrini icrāya eyledi rağbet
Temessük eyleyerek sünnet-i resūle bu sāl

Ṭoğup da bir nice evlād-ı pāk u aḥfādı
‘Umūmen olalar aşḫāb-ı ‘ilm ü ḥilm ü cemāl

Ḥudā mübārek ede iş bu emr-i mesnūnun
Cihānda görmeye mir’at-i ṭab‘ı jeng-i melāl

Sülālesi olup eyyām-ı ḥaşre dek bākī
Selāsıl-i şerefī mūmted ola rüz u leyāl

10. Dedim kemāl-i sürūr ile Ḥilmī tāriḥin
Te’ehhül etdi eḥibbāyı müjde Mīr Kemāl (1290)

-121- (151)

Muṭāla‘a Eden İhvān-ı Dīnden Rūḥ-ı Pür-fütūḥu İçin Birer Fātiḥa-i Şerīfe
 Kıra‘at Buyurulmasını Müsted‘i Peder-i Bā‘işu‘l-vücūdum Müteveffā El-Ḥāc
 Muşṭafa ‘Ārif Ağa’nın İrtihāl-i Sūziş-i İştimāline Dā’ir İnşād Olunan
 Tārīḥdir.

Mef‘ūlū Fā‘ilātūn Mef‘ūlū Fā‘ilātūn

Zīb-i şımāḥ-ı cān edip şīt-ı irci‘iyi

Göçdü civār-ı Ḥaqq’a El-Ḥāc ‘Ārif Ağa

Düşmüşlere tamāmıyla nuşret etdiginden

Gitdi Trabzon’uñ yarısı denildi ḥālā

Mihmāna bābı açık bir zāt-ı mükrim idi

Ḥaşr oluna Ḥalilullāh ile yevm-i ‘uqbā

Āh vālidim diye çāk-ı sīne etmem

Mevtiyle āha ḳaldı kārım cihānda ḥayfā

5. Yandı ciger tūtuşdu dil nār-ı ḥasret ile

Deryālar edemezler sūz-ı derūnum itfā

Yatdığı cāyını cennet ḳabr-i pür-şafāsın

Ede ġarīḳ-i nūr-ı rahmet cenāb-ı Mevlā

Bir āh ile dedi tārīḥini Ḥilmī ḥāmēm

Rabbim ede maḳām-ı pākin behişt-i bālā (1268)

-122- (152)

Ümm-i Pederim Faṭma Ḥānım'ıñ Terk-i Ḥayāt-ı Müste'ār Eyledigine Dā'ir
Tanzīm Olunan Tārīḥ-i Esef-Āşārıdır.

Fe'ılātün Fe'ılātün Fe'ılātün Fe'ılün

İrci'î emrini gūş eyleyip ümm-i pederim
Eyledi Faṭma Ḥānım hani terk-i dünyā

Zevce-i pāki idi Ḥacî Ḥüseyin Ağa'nıñ
Gaferallahu Te'ālā lehümā yevm-i cezā

Öksüz anası idi Ḥaḳ'dan ümmīdimdir bu
Ede ārāmgehini ravza-i Firdevs-i a' lā

Lafz u ma' nāda müsāvī görünür tārīḥi
Hilmiyā mıṣrā' -ı ātiye bakınca ra' nā

5. Sene biñ ikiyüz altmış dokuz oldu bi't-tab'
Faṭma Ḥānım'a tārīḥ-i duḥūl-i ' uḳbā (1269)

-123- (153)

Bir Sene Mu'ammer Olduḳdan Şoñra 'Āzim-ı Dār-ı Ḥulūd u Evlād-ı
'Āciziden Eñ Evvel Mevlūd Olan Maḥdūmum Ḥālid'iñ Ḥin-i Vilādetinde
Söylenilen Tārīḥdir.

Fe'ılātün Fe'ılātün Fe'ılātün Fe'ılün

Cümle müstaḡraḳ-ı deryā-yı ' ināyātıdır
Ḥazret-i Ḥaḳḳ'a sezā ḥamd cemī' -i ḥāmid

Ḳuluna ḳıldı riyāz-ı kereminden ikrām
İş bu ferzend-i bürümendi Hudā-yı mācid

Ḥilmī mānend-i güher dedi ḳalem tārīhin
Dāḥil-i nehc-i vücūd oldu Muḥammed Ḥālīd (1266)

-124- (154)

Kezālik Bir Ḳaç Ay Yaşadıḳdan Soñra Sāḳi-i ‘Arşa-i ‘Araşat Olmak Üzre
Ṭayerān-sāz-ı Riyāz-ı Cennāt Olmuş Olan Maḥdūmum Yūsuf Ṣervetī’niñ
Çehre-nümā-yı Ken‘ān-ı Vücūd Olduḡu Şırada İnşād Edilen Tārīḥdir.

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

Ṭoḡdu bir oḡlum da adını deyince Ḥilmiyā
Düşdü tārīḥ-i vilādet aña Yūsuf Ṣervetī (1273)

-125- (155)

Ṭavvelallahu Te‘ālā ‘Umrehu Bi-Ḥürmetü’l-Ḥıẓr u İlyās Maḥdūmum İlyās
Efendi’niñ Hengām-ı Vilādetinde Bi’s-sürür ve’s-Şükrān Göñülden Ṭoğan
Tārīḥdir.

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

Ola dünyāda ‘azīz ü muḥterem ‘uḳbāda şād
Diye hep ḥaḳḳında ebnā-yı beşer ḥayr ḥalef

Geldi iki müjdeci Ḥilmī dedi tārīhini
Verdi İlyās’ım cihān iḳlīmine zīb ü şeref (1273)

-126- (156)

Maḥdūm-ı ‘Ācizī Meḥemmed ‘Āşım Efendi’niñ Tārīḥ-i Vilādetidir.

Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün

Tevellüd etdi bir ferzendim etsin Ḥazret-i Ḥālīk

Anı beyne’l-enām ‘ilm ü edeble fā’iḳu’l-aḳrān

Biri çıkıp dedi tārīḥini kendisine bi’z-zāt

Meḥemmed ‘Āşım olduñ dāḥil-i şaḥn-ı cihān el-ān (1277)

-127- (157)

Bir Kerīmemiz Tārīḥidir.

Müstef‘ilün Müstef‘ilün Müstef‘ilün Müstef‘ilün

Rāh-ı rızā-yı Ḥaḳ’da edip şarf-ı enfās-ı ḥayāt

Dünyāda farṭ-ı ‘iffet ü şıḥḥatle olsun dā’ima

Tārīḥ-i cevher-dārını Ḥilmī dedi kilik-i sürūr

Rabb eylesin sālin füzün toḡdu kerīmem Şā’ime (1269)

-128- (158)

Diger Bir Kerīmemiz Tārīḥidir.

Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilün

Olıcaḳ bir kızım ārāyiş-i şaḥrā-yı vüçüd

Oldu envā‘ -ı feraḥ-bādiye pīrā-yı vukū‘

Dedi üçler gelerek Hilmî bâña târîhin
Mihribân etdi bu gün mihr-i cihân gibi tûlû‘ (1271)

-129- (159)

Tüccâr-ı Mu‘teberândan Arnabud-zâde Hasan Hüsni Efendi’niñ Zevce-i ‘Afifesi Asiye Hânım’ıñ Bi’l-irtihâl Mülâkı-i Cenâb-ı Asiye Olduğu Şırada Söylenilen Târîh-i Hüzn-İştîmâldir.

Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün

Her gelen eyler ‘adem-âbâda lâ-büdd irtihâl
Kalmadı dünyâ tefekkür kıl cenâb-ı Âdem’e

Arnabud-zâde Hasan Hüsni Efendi’niñ dahî
Zevcesi genc iken olup mübtelâ derd ü ğama

Hastalıkla çok zamân yatıp döşekde ‘âkıbet
İrtihâl ile bıraĸdı akrabâsın mâteme

Ola cennetde cenâb-ı Âsiye ile celîs
Vâlideyni böyle yalvarsın Hudâ-yı erĸama

5. Ben de hüzn ile dedim târîh-i fevtin Hilmîyâ
Âsiye Hânım vedâ‘ kıldı vefâsız ‘âleme (1292)

-130- (160)

Liĸye-i ‘Âcizîniñ Güşâd Olduğuna Dâ’ir Bi’l-bedâhe Söylenilen Târîĸdir.

Fe‘ilâtün Fe‘ilâtün Fe‘ilâtün Fe‘ilün

Ḥilmī cevher gibi tārīḥ-i güşādıdır bu
Mâlik oldum şu iki telden ‘ibâret şakala (1273)

-131- (161)

Ḳılıfka Nām Ḳaryede Lâ-Cilü’t-tennezzüh Tecemmu‘ Eden Birkaç Eḥibbâ
Esâmîsiniñ Bi’l-Ḥisâb Tārīḥ İşâbet Eylemesi Hakkında İnşâd Olunan
Beyittir.

Mefâ‘ilün Fe‘ilâtün Mefâ‘ilün Fe‘ilün

Bu köyde cem‘imize ismimiz olur tārīḥ
Hüseyin Rüşdî Emîn Ḥilmī Behcetâ Vehbî (1265)

-132- (162)

Birâderim Aḥmed Efendi’niñ Şabî İken Terk-i Gehvâre-i ‘Âlem Eyledigine
Dâ’ir Denilen Tārīḥdir.

Mefâ‘ilün Fe‘ilâtün Mefâ‘ilün Fe‘ilün

Bu tıfl-ı nevresi el-Ḥâc ‘Ârif Ağa’ya
Şeffî‘-i âḥiret etsin cenâb-ı Ḥayy-ı Şamed

Dedim güher gibi tārīḥ-i fevtini Ḥilmī
Cân atdı kaşr-ı behişte birâderim Aḥmed (1267)

-133- (163)

Vâlî-i Vâlâ-şân Esbak Devletlü Es‘ad Muḥliş Paşa Ḥazretleriniñ ‘Aḳd-i
Cem‘iyyet-i Pür-Mes‘adinde Bi’l-bedâhe İnşâd Olunan Tārīḥ-i
Muḥlişânedir.

Mefâ‘ilün Mefâ‘ilün Mefâ‘ilün Mefâ‘ilün

Eder tārīḥ-i cevher-dār ile Ḥilmī hemān tebrik
Nigāḥın eylesin Tañrı Cenāb-ı Muñlişin eymen (1285)

-134- (164)

Trabzon Ḥānedānından ‘Abanus-zāde Maḥmūd Ağanıñ ‘Azm-i Civār-ı
Maḳām-ı Maḥmūd Eyledigine Dā’ir Tārīḥdir.

Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün

Şu‘ā‘-ı ‘ömrüñü maḥv etmeden nūr-ı ‘amel kesb et
Kimiñ şem‘i yanar şubḥa kadar meşkūt-ı dünyāda

Şaḳın aldanma dārāt-ı cihāna zıll-i vehm olmuş
Yazılmışdır bu kışşa böyle seng-i ḳabr-i Dārāda

Trabzon ḥānedānından ‘Abanus-zādeniñ işte
Ecel verdi gülistān-ı ḥayātın nāgehān bāda

Me‘āşīn-ı Ḥudā ‘afv eylesin de Ḥilmiyā varsın
Otursun cennet içre sāyelensin zıll-i tūbāda

5. ‘Abanus gibi dedi cevher tārīḥini ḥāmem
‘Abanus-zāde Maḥmūd Ağa ḳā’id oldu ‘uḳbāda (1271)

-135- (165)

Trabzon Vilāyeti Evraḳ Oḫası Kütübesinden İbrāhīm Ḥüsni Efendi’niñ
Mir’at-i Vücūda Ḥüsni Şüret Veren Maḥdūmu ‘Ali Rızā Efendi’niñ Tārīḥ-i
Tevellūdüdür.

Mefā‘ilün Fe‘ilātün Mefā‘ilün Fe‘ilün

Cenāb-ı Hüsniye verdi Hudā bir ibn-i edīb

Ola cihānda hüsni-i ‘amel ile halefi

Tevellüdüne budur Hilmī cevher-tārīḥ

‘Ali Rızā ile buldu cihān evi şerefi (1286)

-136- (166)

Trabzon Hānedānından Şātır-zāde ‘Abdülvāhid Begiñ ‘Āzim-i Raḥmetgāh-ı Rabb-i Vāhid Olan Zevcesi Hafīze Hānım’ıñ Tārīḥ-i Vefātıdır.

Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün

Cenāb-ı Mīr Abdülvāhid’iñ menkūhası işte

Yā var yā yog idi dünyāda oldu ḥāke baḳ mülḥaḳ

Civānlık ḥāletinde göçdü ḥüzn ile şu ‘ālemden

Makāmın cennet-i Firdevs ede anıñ Cenāb-ı Haḳ

Hurūf-ı cevherin tañşīf ile Hilmī dedim tārīḥ

Ḳarārgāhı behişt ola Hafīze Hānım’ıñ el-ḥaḳ (1276)

-137- (167)

Vaḳf-ı Kebīr Hānedānından Saḳa-zāde Ḳayın Pederim Ebūbekir Aḡa’nıñ Mülāḳi-i Sāḳi-i Ġufrān Olduḡuna Dā’ir Maḳām-ı Ta‘ziyetde Söylenilen Tārīḥdir.

Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün

Saḳa-zāde Bekir Aḡa ki mevcūd idi zātında

Ḥaşāilden ne kim var ise maḳbūl-i cihān oldu

Şalavat zuhru tekmil eyleyip kâ'id iken bir gün
Gelip peyk-i ecel bi'l-füc'eh 'uqbāya revān oldu

Ola müstağrağ-ı envār-ı luṭf u rahmet-i Bārī
Dinledikce kıyāmet kopdu vaḳt āḫir zamān oldu

Dedim tārīḫ-i cevher-dārını Ḥilmī bu tarz üzre
Ebūbekir Ağa sāy'-efgen-i cāy-ı cinān oldu (1270)

-138- (168)

**Peder Merḥūmuñ Bāb-ı Bāzār Maḥallesinde Vāḳi' Ḥāneleri Kapısında
İnşāsına Muvaffaḳ Olduğu Çeşme İçin Mecrā-yı Ḥāmeden Cāri Olan
Tārīḫdir.**

Fe'ilātün Fe'ilātün Fe'ilün

Pederim Ḥācī 'Ārif Ağadır
Merḳadi ola maḳām-ı Ġufrān

Cereyān etdiren iş bu ābı
İçine 'ayn-ı şifā ey 'atşān

Dilerim Ḥazret-i Bārī'den kim
Āb-ı rahmet ile ḳansın her ān

Şağlığında bunu etdi inşā
Şimdi tārīḫini etdim ityān

5. Biñ iki yüz sene ile Hilmî
Cevheriden ola lafz-ı cereyân (1263)

-139- (169)

**Trabzon Nüfus Nâzırı İken Defter-i Nüfus-ı Hayâtdan Terķin-i Nâm Eylemiş
Olan İmâm Ağa'nın Târîhidir.**

Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün

Trabzon hânedânından İmâm Ağa-yı eşher kim
Rikâb kapıcı başısı olup fer verdi dünyâya

Faķat verdi nüfus nâzırlığı hengâm-ı 'ayşında
Ecel kayd-ı hayatın defter-i dünyâda yağmaya

Geçirdi bād-ı ihlâş ile el-haķ keşti-i 'ömrün
Ümmîdim ola müstağrak yem-i elṭâf-ı Mevlâ'ya

Bu tarz üzre dedi târîḥ-i cevher-dârını Hilmî
İmâm Ağa küsüp dâr-ı fenâya geçdi 'uķbâya (1267)

-140- (170)

**Trabzon Tahrîr-i Emlāk Re'isi Zeki Paşa-zâde Besîm Beg'in Vech-i
Besîmine Liḥye-güşâd Eyledigi Şırada İnşâd Olunan Târîhdir.**

Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün

Zeki Paşa-yı vâlâ-himmetiñ maḥdûm-ı memdûḥu
Besîm Bey ki reh-i rüşd ü ḥiredde mazḥar-ı irşâd

Trabzon'da olup tahrîr-i emlâka reîs el-hâk
Kazandı râh-ı pāk-i istikâmetde büyük bir ad

Edip ikmâl-i hüsn-i hıdmet üslûb-ı nizâm üzre
Ola kām-âver-i lutf-ı şehenşâh-ı kerem mu' tād

Yuyup Zemzem ile riş-i laţîfin olmaya dil-rîş
Huşûl-i maţlabıyla dilerim ' âlemde olsun şād

5. Dedi üçler hemân tebrîk için târîhini Hilmî
Besîm Bey lihye-i pâkin güşād etdi mübârek bād (1283)

-141- (171)

**Şamsun'da Ticâretle Meşgûl İken ' Azm-i ' Uqbâ Eden ' Emmim ' Ali
Efendi'niñ Târîhidir.**

Mef'ûlû Fâ'îlâtün Mef'ûlû Fâ'îlâtün

Hâcî Hüseyin ' Alemdâr-zâde ' Ali Efendi
Geldi Trabzon ülkesinden buraya kendi

Dād u sited ederken bir muḳtezâ-yı taḳdîr
Sermâye-i hayâtı bu şehrde tükendi

Gurbetde oldu medfûn ḥâkdân-ı rahmet
Ecr-i şehâdetiñ ola Bârî behremendi

Târîh-i rihleti düşdü Hilmî cevheriden
' Azm etdi ṭâḳ-ı ḥulde ' emmim ' Ali Efendi (1277)

-142- (172)

Ordu Nām-ı Diğer Bucak Kaşabasında Kâim-Makâmı Rif'atlü Maḥmūd Bey
Delâletiyle İnşâ Olunan Cāmi'-i Şerîf İçin Minâre-i İnşâda Çıkarılan
Tārîḥdir.

Mefā'ilün Mefā'ilün Mefā'ilün Mefā'ilün

Bucak kâ'im-makâmı Mîr Maḥmūd El-ḥaşâ'ildir

Eden bu cāmi' in inşasına şarf-ı himem ḥaḳḳâ

Şevâbın defter-i a' mālîne kayd etdire İzid

Kılındıkça şalavât ḥamse anda ḥaşre dek îfâ

Zihî târîḥ-i tâmın ben de kıldım Ḥilmiyâ inşâd

Yapıldı ne güzel bu cāmi' -i ferḥunde-bâlâ (1280)

-143- (173)

Trabzon Müfettiş-i Hükâmı Esbak Fuzelâ-yı 'Aşrdan Fazîletlü Seyyîd Şerîf
Efendi Ḥazretleriniñ Maḥdûm-ı Fezâ'il-i İştimālî Müderrisinden Mekremetli
Remzî Bey Efendi'niñ Tārîḥ-i Te'ehhülüdür.

Mefā'ilün Mefā'ilün Mefā'ilün Mefā'ilün

Mevālîd-i şülüşe ḥükmünü icrâda oldukça

Mu'ammer olalar 'izz ü şerefle vâlid u mevlûd

Çıkıp da Ḥilmiyâ üçler dedi târîḥ-i tebrîkin

Tezevvüc kıldı Remzî Bey hemân Ḥaḳ eyleye mes'ûd (1286)

-144- (174)

Trabzon Nüfus Nâzırı ‘İzzetlü ‘Ali Rızâ Efendi ‘Uhdesine Rütbe-i Şâniyye
Tevcîh Buyurulduğu Şırada Defter-i Tebrîke Kayd Edilen Târîhdir.

Mefâ‘ilün Fe‘ilâtün Mefâ‘ilün Fe‘ilün

Kemâl-i şıdk ile hıdmetler etdiginden için

Ne türlü rütbeye nâ’il olur ise şâyân

Sürür birle dedim Hilmi ben de târîhin

‘Ali Efendi zihî aldı şâniyye ile şân (1286)

-145- (175)

Birâder-i Âcizî Bahâ Efendi’niñ Ziver-i Mehd-i Vücûd Olan Kerîme-i Gîrân-
bahâsı Âsiye Hânımın Târîh-i Vilâdetidir.

Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün

Verdi Hâk hâfız behâ-yı bî-behâya hamd ola

Bir kerîme kim ola evkât-ı ‘ömrün nâsiye

‘Ömrü geçsin inşirâh-ı bâl ü hüsn-i hâl ile

Vermesin kalbine miñnet şâ’ibât-ı kâsiye

Hilmi iki müjdecî geldi dedi târîhini

Âsiyâb-ı çarha verdi meh gibi zîb Âsiye (1286)

-146- (176)

Şamsun’da ‘Alâeddîn Nâmında Ser-nümâ-yı Gehvâre-i Zemîn Olan Bir Şabî
İçin Vuku‘ Bulan Taleb Üzerine Tanzîm Olunan Târîhdir.

Mefā'ılün Mefā'ılün Mefā'ılün Mefā'ılün

Ede a' lâ-yı dîne isminiñ hükmünce çok hıdmet
Bulup dünyâda ' ilm ü ma' rifetinde büyük behre

Gelip bir müjdecî mîlâdı için dedi târîhin
' Alâeddîn Efendi zîb ü zînet verdi bu dehre (1287)

-147- (177)

**Müzehhib-i Ca' fer Efendi'niñ Şirâze-bend-i Nüşa-i Vücûd Olan Ferzend-i
Edîbi Aḥmed Münîb Efendi'niñ Târîḫ-i Vilâdetidir.**

Fā'ılâtün Fā'ılâtün Fā'ılâtün Fā'ılün

Verdi Haḫ Ca' fer Efendi-i şanāyi' -pervere
Bir güzel ibn meger ki odur necl-i edîb

Ca' fer-i Tayyâr-âsâ ' ilme vâkıf olarak
Eyleye mümtâz ' âlemde anı Rabb-i Mucîb

Çıkıp üçler dediler târîhini Ḥilmî hemân
Kışver-i dehre Münîb Aḥmed Efendi verdi zîb (1286)

-148- (178)

**Eṭṭebbâdan Ṭrabzonî Süleymân Neş'et Efendi'niñ Eczaḥâne-i ' Âlemde
Taḥrîk-i Nabż-sâz-ı Vücûd Olan Maḥdûmu ' Ali Efendi'niñ Târîḫ-i
Tevellüdüdür.**

Fā'ılâtün Fā'ılâtün Fā'ılâtün Fā'ılün

Âşinâ-yı nabż-ı cism-i tıb Süleymân Neş'etiñ
Hikmet-ârâ-yı vilâdet oldu bir oğlu belî

Çok zamân ' âlemde ekl edip mu' âcîn-i hayât
Nüşâ-i eczâ-i ' ilm ü ma' rifet tutsun eli

Ben de Hilmî söyledim târîh-i cevher-dârını
Toğdu mânend-i kamer şahrâ-yı dünyâda ' Ali (1290)

-149- (179)

**Giresun Kazâsı Tahrîrât Kâtibi Beyâzîd-zâde ve Dirâyetî-zâde Şükrü
Efendi'niñ Lihye-güşâd Eyledigi İçin Teşekkürî İnşâd Olunan Târîhdir.**

Fâ' ilâtün Fâ' ilâtün Fâ' ilâtün Fâ' ilün

Ma' den-i rüşd ü edeb Şükrü-i dānā-dil bu sāl
Lihye-i pākin güşād etdi kemāl-i sa' d ile

Ben de Hilmî söyledim târîh-i tebrikin hemān
Şalıverdi lihyesin Şükrü Efendi mecd ile (1292)

-150- (180)

**İhrâc-ı Târîh Şoden Dendân-ı Mîr Nazîf-i Nezâfet-beyân Be-Ṭarîk-i Latîfe
Gofte Est.**

Mefâ' ilün Mefâ' ilün Mefâ' ilün Mefâ' ilün

Ṭayandı dişine diş ağrısının diş şıkıp ammā
Çekildi haşn-ı şabrının nihâyet dişine bir sedd

Anıñçün cānını dişine alıp da dişin çekdi
 Naẓîf Bey rişte-i sinn ü hayāta versin artık medd

Dedi kilik-i güher-zā Hilmiyā tārīh-i iḥrācın
 Naẓîf Bey çıkarıp dendānını çekdi elemden yed (1290)

-151- (181)

Ünye Hānedānından ‘Ali Rızā Efendi’niñ İrtihāl-i Dār-ı Bekā Eden Hālilesi
 ‘Āişe Hānım İçin İnşād Olunan Tārīhdir.

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

Ünye eşrāf-ı fütüvvet ittişāfından Rızā
 Kim odur etmiş meh-i ‘irfāndan kesb-i şu‘ā

Lākin ehl-i beyti taqdīr-i Hudā hükmünce āh
 Hābl-i hestī vü hayāta verdi nā-gāh inḳıṭā‘

Ehl-i ‘işmet idi olsun meskeni dār-ı Na‘īm
Vedḥulī emr-i celilin eylesin de istimā‘

Hāzret-i Zehrā şefā‘ at eyleyip kendisine
 Eylesin bu ni‘met ile āḥiretde intifā‘

5. Hilmī tārīhin çıkıp nuṭk etdi bir mürd-i ḥazīn
 ‘Ā’işe Hānım cihāna eyledi yā hū vedā‘ (1290)

-152- (182)

Mümā-ileyhiñ Terk-i Ālem-i Fānī Eden Kerīmesi Ḥabībe Ḥānım İçin İnşād Olunan Tārīḥdir.

Mefā'ilün Mefā'ilün Mefā'ilün Mefā'ilün

Ḳazā-i Ünye Eşref Ḥānedānından Rızānıñ āh
Nehār-ı şevḳi oldu zulmet-i mātem ile aḥşām

Yigirmi yaşına varmış iken bir duḡterin ḥayfā
Felek cānına kıyıp etdi anı dehrde bī-nām

Bırakdı öksüz Ahmed Nāzım isminde bir oḡlun āh
Buña raḥm ederek aḡlarsa lāyık cümle-i eytām

Yerin rāḥat günāhın maḡfıret ḳabrin der-i raḥmet
Enīsin ḥūr-ı cennet eylesin Rab şeb ü eyyām

5. Dedi tārīḥ-i fevtin Ḥilmiyā kıl-k-i güher-perdāz
Ḥabībe Ḥānım etsin Adn içinde Rabbenā ārām (1289)

-153- (183)

Ṭrabzon Tüccārından Pır Efendi-zāde Ḥācı İmam Efendi'niñ İnşā Eylediği Çeşme İçin Cāri Olan Tārīḥdir.

Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün

Ḥācī İmam ki Pır Efendi-zāde denmekle şehīr
Ḥayrı sever bir zātdır buña ise işte delīl

Yapdırdı işbu çeşmeyi şarf-ı nüķūd-ı hayr ile
Cüdā kazandı āhiret için büyük ecr-i cemīl

Āb-ı hayāt içmiş gibi dünyāda tursun çok zamān
Reyyān ede kendisini cennetde mā-i selsebīl

Ede İmām-ı A‘zam ve pīrānı bi’l-cümle şeff‘
‘Uķbāda bu Hācī İmāma Hāzret-i Rabb-i Celīl

5. Ben de dedim tārīķ-i ikmālin saña Hilmī gibi
Hācī İmām kıldıñ bu dil-ber çeşmeyi inşā bu yıl (1290)

İBTİDÂ-İ ĞAZELİYYÂT

Harfû'l-Elif

- 1 - (184)

Fâ'îlâtün Fâ'îlâtün Fâ'îlâtün Fâ'îlün

Zât-ı pāk u aḳdesiñ tâc-ı rü'ûs-i enbiyâ
Ḥāk-i pâyiñ kühl-i 'ayn-ı evliyâ vü aşfiyâ

Olmayaydıñ rüy-ı ḥilkat görmez idi kâ'inât
Ey nebî-i mazhar-ı fermân-ı levlâk-ı Ḥudâ

Ravza-i pâkin ziyâretgâh-ı ins ü cândır
Dergeh-i raḥmet-me'âbıñ merci'-i bây u gedâ

'Âlemîne 'ayn-ı raḥmetsin be-ḥaḳḳ-ı naşş-ı ḥaḳ
Ḥaḳ olunmuşdur vücûduñ raḥmeti'l-li-mâsivâ

5. El-amân etme ḳuluñ Ḥilmî'yi luṭfuñdan ba'îd
Ey şeff'-i 'âsiyân-ı arşa-i rûz-ı cezâ

- 2 - (185)

Fâ'îlâtün Fâ'îlâtün Fâ'îlâtün Fâ'îlün

Olmuş iken nabz-ı ehl-i 'aşḳa Loḳmân-âşinâ
Ne 'aceb derd-i dil-i bîmâra cânân-âşinâ

Meskenim semt-i ar b t-1 diy r-1   a  dır
C y-1 ma  m r istemez   n b m-1 v r n-  in 

H   olur mu giry -i  ad-s l-i hicr n n g r p
  nde-i yek-r z -i va la her ins n-  in 

Cevr   renci dir b t n   u    a evz    n sen n
Olmam   m dır   aceb  ab   n la i s n-  in 

5. Ben es r-i   l-i   anber-z s  iken  ilmiy 
Olmam  dı nok ta-i hest ye ekv n-  in 

- 3 - (186)

Mef  il n Fe il t n Mef  il n Fe il n

Verir tez   uf-1 end h u    r b ba a
Hem  e c nbi -i gerd n-1 n h   b b ba a

Uzatma silsile-i d zah  am n v     
  m-1 m selsel-i z lf  yeter   az b ba a

Ru -1  amerve ini  ap diye  perdim eger
Geleydi gizlice bir  eb o    -1   b ba a

M   r-i    ver-i fikrim tev bi   t-1 su an
Eder ves  et-i   memle intis b ba a

5. Hayāl-i buse-i la' linden olamam nevmīd
Bu hālet olmadadır Hilmī neş'e-yāb baña

- 4 - (187)

Meḥ'ülü Fā'ilātü Meḥā'ilü Fā'ilün

Şevk-i ruḥuñla şimdi kebāb-ı ciger baña
Hayru'l-ṭa'ām mā-ḥazer olsa yeter baña

Mil-i şafā-yı vuşlatıña düş olalı dil
Olmaz müfid-i kışsa-i dimāğ keder baña

Döksem ne gūne pāyına āb-ı sirişkimi
Vermez o naḥl-i işve yine bir şemer baña

Peyk-i şabāya muntazırem kūy-ı yārdan
Belki şemīm-i vuşlat-ı zülfü eser bāña

5. Tanzīr ederse Cāzim-i mu' ciz-beyān eger
Hilmī medār-ı fāḥr olacaḡ bu eşer baña

- 5 - (188)

Meḥ'ülü Fā'ilātü Meḥā'ilü Fā'ilün

'Āşık olalı ḡasta-dilim ey şanem saña
Vaşlın verir verir ise derd-i dile devā

Zîr-i külehde zülf-i siyâhıñ nihân edip
 ‘Uşşâkı baştan atma degildir saña revâ

Haṭṭıñ gelince şanma seni terk eder gönül
 Verir riyâz-ı dehre çemen başka bir şafâ

Her târ u mâr zülfüñ eder halkı tarmâr
 Verme o ef‘î-şûrete ruḥşat amân şehâ

5. Hilmî bırağıp ortaya bir nev-ğazel yine
 Nazm-âverân-ı ‘aşra yeñiden eder şalâ

Harfî’l-Bâ

- 6 - (189)

Meḥ‘ülü Fâ‘ilâtü Mefâ‘ilü Fâ‘ilün

Geldi o mâh meclise çün nâgehân bu şeb
 Aydınlık aldı dîde-i ‘uşşâk inan bu şeb

Çıkdı semâya hasret-i zülfüñle bâng-i âh
 Tutdu zemîni nâle-i çâpük-resân bu şeb

Vechiñ şu‘â-baḥş-ı cihân olduğun görüp
 Burc-ı hicâba girdi meh-i âsumân bu şeb

Bir müsteşār-ı pîr-i muğān olmuşam meger
 ‘ Aks-i piyāle sîneme düşdü nişān bu şeb

5. Hilmî bu nazmı o şeh-i hûbân-ı ‘ âlemiñ
 Var hâk-i pây-ı devletine ver hemân bu şeb

-7- (190)

Fe‘ilâtün Fe‘ilâtün Fe‘ilâtün Fe‘ilün

Dil-i nâ-şādımı inletmede mânend-i rübâb
 Sîne nağmegeh-i tanbûr u müjeñdir mızrâb

Bunca zaḥm-ı teber-i ḳahrını çekdim felegiñ
 ‘ Āḳıbet olamadım dehrde bir balṭaya şap

Dest-i iḥsāniñ ile *ba‘de ḥarābi’l-Başra*
 Nice yıkdıñ ise ḳaşr-ı dil-i vîrānemi yap

Sāḳiyā vermese ger şevḳ-i lebiñle neş’e
 Ağzıma alma degil yādıma gelmezdi şarāb

5. Ġam yeme aldı yürüdüyse de Hilmî cühelā
 Yine her mesnede aşḫāb-ı hünerdir erbāb

Ḥarfü't-Tâ

-8- (191)

Mef'ûlû Fâ'ilâtü Mefâ'ilü Fâ'ilün

Ṭavr-ı vasaṭda ey dil-i dānā zemīn gözet
Ne gözle şaff-ı na' li ne a' lā zemīn gözet

Sev ol büt-i yegāne-i bālā kıyāmīde
Ol mustazill-i sāye-i ṭübā zemīn gözet

Her ne edersen eyle de 'uşşāḳ-ı zārīñ
Bāğ-ı dilinde ey gül-i ra' nā zemīn gözet

Yer yer 'izār-ı yārda ki cāy-ı buseye
Şevḳ-i başarla eyle temāşā zemīn gözet

5. Düşmen tağallüb eylediği demde Hilmiyā
Ol reh-neverd-i semt-i müdārā zemīn gözet

-9- (192)

Fe'ilātün Fe'ilātün Fe'ilātün Fe'ilün

Dil olup ḥāmil-i sevdā-yı bütān-ı ğurbet
Bu da oldu baña bir bār-ı girān-ı ğurbet

Çekilir her ne ise renciş-i vādī-i vaṭan
Çekilir derd degil kûşe-i ḥān-ı ğurbet

Nice āh etmeyeyim bûlbûl-i ŝûrīde-miŝāl
Hîç açılmadı baña ğonçe-lebān-ı ğurbet

Acınır öyle geçen vaḳt-i melālet-āŝār
‘Ömre maḥsûb olunur ise zamān-ı ğurbet

5. Ṭayanırŝa yeri var ey meh-i burc-ı nāzım
Günbed-i arḥa firāḳıñla fiĝān-ı ğurbet

Ġazel ise yeter ey Ḥilmi ne ıṭnāb-ı suḥan
Kışşa olmak gerek ‘ālemde zebān-ı ğurbet

-10- (193)

Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün

Düşer Ḳāf-ı ḥuŝûle bāl-i Sîmurĝ-ı ümmīd elbet
Erer cürmünde ḥāke sâye-i evrāk-ı bīd elbet

Şabā yā vaŝldan yā hierden sevḳ-i peyām eyler
Peyām-ı nîk ü bedden boş degil cīb-i berīd elbet

El öpdürmezler eyyām-ı digerde kimseye ammā
Diriĝ bûse etmez meh-cebīnān rûz-ı ‘ıyd elbet

Alaydı ser-i keşkûl-i haķīkatden haber ey dil
Atardı Edhemāsā tāt-ı iķbālī Reşīd elbet

5. Ben ol baķr-i muķīķ-i miķnetim ki Hilmiyā bi'l-farz
Mişāl-i ķatredir nezdinde deryā-yı sefīd elbet

-11- (194)

Fe'īlātün Fe'īlātün Fe'īlātün Fe'īlün

Var ise kār-geh-i dilde metā' -ı ğam şat
Alan olmazsa varıp gūşe-i mey-ķāneye at

Eylemekden ise şık şık farazā ünsiyyet
Rāzīyım bir nıgeh-i nīmīne cānā çat pat

Böyle çekmekden ise renciş-i ķār-ı sitemiñ
Yegdir ölmek bize ey verd-i mu' atķar biñ ķat

Etmediñ şād beni ederek icrā-yı murād
Hecriñ etdi gözümüñ yaşını mānend-i Fırat

5. Kışa söz mu' teber-i maķżar-ı erbāb-ı hüner
Hilmiyā bes bu temādī-i edā-yı kelimāt

-12- (195)

Mef'ülü Fā' ilātü Mefā' ilü Fā' ilün

Etmek ümmid-i vuşlatıñ ey serv-kað ' abeş

Bālā-yı naḡle ḡaḡiṣ-i iṣāl-i yed ' abeş

Ḥaḡḡa sipāriş etmelidir ḡayr u şerrini

Ta' bîr-i ḡām-ı vāḡı' a-i nîk ü bed ' abeş

İnsāna kendi ma' rifetidir medār-ı feyz

Faḡr-i kemāl ü ma' rifet-i eb ü ced ' abeş

Başdan aşığa her neresinden bulursañ öp

Zîrā o tende bûseye ta' yîn-i ḡadd ' abeş

5. Oldu daḡîl-i ḡāk-i deriñ Ḥilmi-i nizār

Cānā gedā-yı bāb-ı ekārimde red ' abeş

-13- (196)

Mefā' ilün Fe' ilātün Mefā' ilün Fe' ilün

Ümmid-i vaşl-ı ḡaṡṡı dilde ihtimāl ' abeş

Sezā mı ḡaṡṡ-ı hümayûna ' arz-ı ḡāl ' abeş

Görünmez iken o meh-çehrede vefādan eşer

Ḥayāl-i vuşlatıdır maḡz-ı iştigāl ' abeş

Cihân bu dürlü düşürmedi fikret ‘abese
Görülse şafha-i ‘âlemdeki ma’al-‘abes

‘İle’l-temâdî esîr-i kemend-i zülfü olup
Güzâr-ı ‘ömr bu sevdâ ile hayâl ‘abes

5. Dedim bu nev ğazeli Hilmîyâ kibârâne
Ger olmaz ise pesendîde-i ricâl ‘abes

Harfû’l-Cim

-14- (197)

Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün

Şevk-i rüyundan usanmak gelmez ey meh câna hîç
Şem‘ in etmez sūzişinden iştikâ pervâne hîç

Cennet-i rüyundaki hâle esîrim neyleyim
Hâce inşâf eyle çok mu âdeme bir dâne hîç

Var iken bir âşinâ-yı şâdık in gönlüm gibi
Maḥrem-i vaşl in ola lâyıḳ mıdır bîġâne hîç.

Kâkülün âġūşa almak iştîyâkı olmasa
Sîne-i ‘aşık gibi şad-çâk olur mu şâne hîç

5. Çıkıldığını var mı ki çüp-ı ıa' n atarsın nâ-mağal
Esb-i ıab' -ı Hılmi-i dānā ile meydāna hıç

Harfü'l-Hâ

-15- (198)

Fâ' ilâtün Fâ' ilâtün Fâ' ilâtün Fâ' ilün

Bahş-i ' aşkıñ eyleyip cānā kitāb-ı cāna şerh
Şerh düşdüm metn-i hüsn ü ānıña āmmā ne şerh

Habbetü's-sevdā-yı hālîñ hasretiyle çekdigim
Derdi eylersem bî-câdır halka dāne dāne şerh

Hün-ı eşk ile yazıp ' aşkın kitāb-ı çehreye
Eyledim hālim midād-ı surh ile cānāna şerh

Ben de muhtāc-ı zekāt-ı hüsnüñüm lutf eyleyip
Nām-ı istiḥkākım eyle defter-i iḥsāna şerh

5. ' Arz eyler derdini dīvāne dil dīvānıña
Hılmi-i kemter de bu bahşı eder dīvāna şerh

Harfü'l-Ha

-16- (199)

Meclis-i İdāre-i Vilāyet Kātib-i Şānisi Şakir Şevket Efendi'yle Müşterekdir.

Mef' ulü Fâ' ilâtü Mefâ' ilü Fâ' ilün

- H. Bir nāzenīn-i zümre-i hūbāndır o şūh
 Ş. Bir nev-resīde verd-i gülistāndır o şūh

 Ş. Her bir cihetle hūsnünü teslīm eder gören
 H. Ġāyet güzel bir āfet-i devrāndır o şūh

 H. Hūsnün görüp de aña göñül vermemek muḥāl
 Ş. Bir dil-firīb-i memleket-i āndır o şūh

 Ş. Temlīk etdi mülket-i Mısr-ı melāḥati
 H. Lāyık denirse Yūsuf-ı Ken‘ āndır o şūh

 5. H. Halk-ı cihān silsile-i zūlfüne esīr
 Ş. Temlīk-sāz-ı gerden-i insāndır o şūh

 Ş. İṣrāb ederse zevk-i şarāb-ı viṣālını
 H. Denir o demde menba‘-ı iḥsāndır o şūh

 H. Serbest eyler ‘ālemi şahbā-yı şöḥbeti
 Ş. Neş’e-fezā-yı meclis-i rindāndır o şūh

 Ş. Ben ağlayınca gūşe-i sicn-i firākda
 H. Gülünç edip bu ḥāleti ḥandāndır o şūh

 Hilmīyi etdi çeşm-i füsūñ-sāzı pek zebūn
 Şevket ne çāre bir büt-i fettāndır o şūh

Ḥarfü'd-Dāl

-17- (200)

Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün

Riyāz-ı hüsnüñe sebz-i ḥaṭ oldu 'ārız ey gül-ḥad

Bu eşnâda degil zevk-i çemenzâr eylemek eb'ad

Olanlar seyr-i vechiñ dīde-i aġyârdan māni'

Çeker bî-şübhe İskender gibi Ye'cūca muḥkem sed

Hezār ef'î hemân ser kıldırır zîr-i külâhından

Ṭoḳunsam zülf-i 'anber-zāsınıñ bir müyuna şāyed

Kemāl-i māzî-i ecdād ile faḥr eylemek bâṭıl

Şeyâdetdir tevārüş eyleyen ancak ibā'ın ced

5. Teġāfûl etme tîr-i âh-ı Ḥilmî gibi nāfîzdir

Erer evc-i sipihre eyleyince dūd-ı âhım med

-18- (201)

Müstef' ilün Müstef' ilün Müstef' ilün Müstef' ilün

Ġāyet perîşānım ġamıñla ey perîşānım Reşîd

Sevdâ-yı zülfüñ başa başka bir belâ cānım Reşîd

Ḥüsnüñ gören ḥayrân olur 'âşıqların giryân olur

Bülbül gibi nālân olur ey verd-i ḥandānım Reşîd

Rūyuñ meh-i burc-ı behā güneş gibi verir ziyā
Kim görse olmaz mübtelā ey necm-i tābānım Reşīd

Ġilmānı mısıñ cennetiñ cennetde midir hılqatiñ
Tūbā mı zībā kāmetiñ serv-i hırāmānım Reşīd

5. Dil zülfüne pāyestedir Hilmī bile āşüftedir
‘Aşkıñ gamıyla hıstadır ey derde dermānım Reşīd

Harfū’z-Zāl

-19- (202)

Mefā‘ilün Fe‘ilātün Mefā‘ilün Fe‘ilün

Teķātur eylese şehd-i lebiñ o rütbe lezīz
Dimāğ-ı ‘ālemi cānā eder hemān telzīz

Gelince hātırıma bezm-i meyde fikr-i lebiñ
Gelir demāğ-ı dile neş’e-i şerāb-ı nebīz

Başımdan aşdı şu‘ūrum irāde reft zi-dest
Kemend-i zülfüne ey dil-rübā olalı aḥīz

Ne guşşa şabrımı yağma eder ise ‘aşkıñ
O şāh mülküne her ḥükmünü eder tenfīz

5. Ma‘lūm kütüb-i fen-i şi‘irim ey Hilmī
Yanımda nev-hevesān-ı zamānedir tilmīz

Ḥarfü'r-Râ

-20- (203)

Mef'ûlû Fâ'ilâtü Mefâ'ilü Fâ'ilün

Ḥâl-i sürûr u ḥüzn demâdem gelir gider
Rûz-ı mezâ vü leyle-i muzlim gelir gider

İnsân-ı kâmil arar iseñ nâdir ey gönül
Gerçi cihâna muttaşıl âdem gelir gider

Bak farkı var mı sâye-i şâh-ı hayâlden
Ezhâr-ı bâğ-ı sâha-i 'âlem gelir gider

Ey ḥâce tapma sîm ü zere hüşyâr iseñ
El kiri kalır âdeme dirhem gelir gider

5. Tecdîd-i ḥüzn-i ḥâdişe-i Kerbelâ için
Şahrâ-yı kevne mâh-ı Muḥarrem gelir gider

Ey ḥüzn etme böyle taḳarrür-i fu'âdda
Züvvâr-ı pâk-i beyt-i mûkerrem gelir gider

Ben diyemem o mehveşe Hilmî vefâsı yok
Gel semt-i kûy-ı vuşlata dersem gelir gider

-21- (204)

Meclis-i İdāre-i Vilāyet Kātīb-i Şānisi Mümā-ileyh Şākir Şevket Efendi İle
Müşterekdir.

Meḥ'ülü Fā'ilātü Meḥ'ilü Fā'ilün

Ḥ. Hicr-i ruḥuñla zār u ḥazīn olduğum yeter

Ş. Bu şüret ile ḥādiṣe-bīn olduğum yeter

Ş. Çek pençe-i firākıñı cism-i zebūndan

Ḥ. Hem-naḳş-ı şadr-ı fass-ı nigīn olduğum yeter

Ḥ. Bāb-ı sarāy-ı vuşlatı aç dest-i luḫ ile

Ş. Künc-i firāk u ğamda mekīn olduğum yeter

Ş. Bildim ki yokdur ehl-i mürüvvet zamānede

Ḥ. Şāhid bu ḥāle ehl-i yakīn olduğum yeter

5. Ḥ. Yetmez mi bunca cev̄ ü cefā ey melek-liḳā

Ş. Nāle-resā-yı 'arş-ı berīn olduğum yeter

Ş. Çıkmaz hemīşe bīm-i firākıñ ḥayālden

Ḥ. Bu fikret ile ser-be-zemīn olduğum yeter

Ḥ. Söz var mı Ḥilmi fiṭnat-ı tab' -ı belīgime

Şevket benim de böyle faṭīn olduğum yeter

-22- (205)

Ferîkân-ı Kirâmdan Şâhib-i Divân Sa‘âdetlü Eşref Paşa Hazretlerinin Ğazel-i Belâgat-‘ünvânlarına Nazîredir.

Mef‘ûlü Fâ‘ilâtü Mefâ‘ilü Fâ‘ilün

Ne devlet ü ne hey’et ü ne in ü ne ân bozar

İşi bozarsa bil kader-i âsumân bozar

Pâk eyle dūd-ı ḥabb-ı sevādın derūnuñu

Naḳş-ı büyütü dūde-i saḥt-ı duḥân bozar

Mânend-i bûm meskeni virâneler olur

Her kim ki dest-i ğadr ile bir âşiyân bozar

Sen ḳat‘-ı rāh-ı şıdk ile Dāvūd-ḥaslet ol

Cālûtu yoḥsa bir ḥacer-i nâ-tüvân bozar

5. Mağrūr olup güşāyiş-i iḳbāle alma āh

Zībendegī-i gülşeni bād-ı ḥazân bozar

Bünyād-ı ḳaşr-ı ülfeti bozmaḳ ise ğaraż

Aḥbāba eyle anı ḥavāle hemân bozar

Seyr-i biḥār-ı sa‘yi ḳoyup ḳalma kârdan

Ḳalır yolundan ol gemi kim bād-bân bozar

Dü zen olursa gözleme bir ḥânedede düzen

Zirâ eviñ niḳāmını cem‘-i zenân bozar

Tervīc-i kâra medhali yok deme rüşvetin
Da‘ vâyı reng-i âhere kor armağan bozar

10. Çār-sûya uymaz evdeki bâzârı ‘âlemiñ
Anı hezâr mâni‘ olur nâgehân bozar

Nağd-i vişâliñ edeli zâyi‘ gönül melûl
Keyfîn ticâret ehliniñ elbet ziyân bozar

Çıkıdı bahâya kâle-i hüsnüñ o rütbe kim
‘Âlem yoluñda bak saña hep nağd-i cân bozar

Alây-ı hüsn ü âna dehâlet edip henüz
Tabur-ı şabrı bir nefer-i nev-cevân bozar

‘Uşşâk bend-i vuşlatı bozsa ‘aceb degil
Gümrükde bend-i kâleyi hep dide-bân bozar

15. Naẓm-ı cenâb-ı Eşrefe derdim naẓiredir
Hilmî ne çâre zihnimi ‘acz-i beyân bozar

-23- (206)

Trabzon Meclis İdâresi Kâtib-i Şânisi Şevket Efendi Ğazeline Naẓire Olmak
Üzre Şu‘arâdan Tıflî Efendi İle Müştereken İnşâd Olunan Ğazeldir.

Mefâ‘ilün Mefâ‘ilün Mefâ‘ilün Mefâ‘ilün

Ğ. Gönül dānende-i mağz-ı mu‘ammā-yı muḥabbetdir

Ṭ. Ḥayālīm maḥrem-i rāz-ı ḥafāyā-yı muḥabbetdir

- T. Eşer yok jeng-i ğamdan çünkü mazhar-ı şüret-i şıdka
 H. Zāmīrim öyle mir'at-i muşaffā-yı muḥabbetdir

 H. İki ebrûsu yâriñ şafḥa-i menşûr-ı ḥüsnünde
 T. Şani' -i kilik-i kudret çifte tuğrâ-yı muḥabbetdir

 T. Nice taḥlīs-i dāmen edebilsin bu yūsuf-ı ṭab' ım
 H. O şuḥ-ı Mısr-ı behcet kim Zelīḥā-yı muḥabbetdir

 5. H. Olur dil hemçü Vāmık reh-neverd-i vādī-i miḥnet
 T. Bu ḥāle bā' iş olan şevk-i ' Azrâ-yı muḥabbetdir

 T. N'ola her bār-ı luṭfu bār-ı cennet olsa cānāniñ
 H. Ki ḥüsnü bâğ-ı Adn ü kaddi ṭübā-yı muḥabbetdir

 H. Nazāire ' addedersem n'ola Ḥilmī Şevket-i ' asra
 O da Tıflī gibi ser-ceyş-i ālāy-ı muḥabbetdir

-24- (207)

Ġazel-i Bilā-nuḳāt

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

Derd-i dildir ādeme her kār-ı dehr

Gül-i ekdāra maḥaldir dār-ı dehr

Sāde ' ālemde degil gönüm melûl

Herkese vāşıl olur ekdār-ı dehr

Degme âmâle heveskâr olma ki
Hâmil-i âlâmdır edvâr-ı dehr

Görmedim ‘ömrümde ahvâl-i sürûr
Her melâle dâl olur imrâr-ı dehr

5. Maḥv olur ‘âlem kürûr-ı devr ile
Ḥilmi olma mâ’îl-i a’ mâr-ı dehr

-25- (208)

Mef’ûlû Fâ’ilâtü Mefâ’ilü Fâ’ilün

‘Aşkıñ ferâğat eyleyemem cân ki tendedir
Senden vedâ‘ vaqt-i libâs-ı kefededir

Fülk-i ümmîde bir gün olur bād-ı feyz eser
Şabr eyle mevc-i miḥnete dāyin dümendedir

Ḥaṭṭı gelince öp leb-i meygûn-ı yârdan
Bir neş’esi de nûş-ı şarâbıñ çemendedir

Maḳṭûl-i tîğ-i ‘aşkı olup da o mehveşiñ
Şoñra şikâyet etme kabâḥat ölendedir

5. Hep muḳtezâ-yı şîve-i ḥükm-i ḳader imiş
Bu inḳılâb yoḥsa ne sende ne bendedir

Olup esîr-i silsile-i târ-ı kâkülün
Düştüm kemend-i miñnete boynum resendedir

Söz yok kemâl-i ‘aqlıma ‘âlemde Hilmîyâ
Çünkü olanca fikrim o ğonce-dehendedir

-26- (209)

Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün

Cân ü dil cânâ seni ğâyet sever
Sende ise yok vefâdan hîç eşer

Seyl-i derd etsin te‘âkub ba‘d-ez-în
Şuya düşen eylemez havf-ı maţar

Seng-i ta‘na hep kemâlimdir sebeb
Tutulur taşâ dıraht-ı pür-semer

Bâr-ı ‘aşkıñ ‘âşıkâ gelmez girân
Vermedi ğammâla ağırlık semer

5. Biñ kazâ Hilmî şavar meşhûrdur
Görmedim bilmem gibi olmaz siyer

-27- (210)

Trabzon Defterdârı Esbak Müteveffâ Râşid Efendi Ğazeliniñ Nazîresidir.

Mefâ‘ilün Mefâ‘ilün Mefâ‘ilün Mefâ‘ilün

Göñül gülzâr-ı kûy-ı yârda meyl-i mekân şağlar
Kafesde bülbül elbet ârzû-yı âşiyân şağlar

Ne bahş-i Kevşer ü ne ârzû-yı âb-ı Hızr eyler
O kim ümmîd-i la' liñ şîned e mânend-i cân şağlar

Şemîm-i kâkülûñ beyhûde hıfz eyler şabâ şanma
Meşâm-ı âhuvân-ı deşt-i Çîn'e armağân şağlar

Şu'âl etmek ne hâcet gülşen-i rûyunda hâlindan
O gül-ruh bâğ-ı hüsnünde Habeşden bağbân şağlar

5. Olur ser-geşte hâl-i maḥv ü işbât-ı kazâ elbet
O kim müsvedde-i hâtırd a kayd-ı nâm ü şân şağlar

Kerem-cüyân-ı hân-ı vuşlatıñ red etme sultânım
Gelen mihmânı zirâ yer yemez her mîzbân şağlar

Naẓîre add olunsa nazm-ı pāk-i Rāşid'e Hilmî
Bu nazmım merkez-i tahsînde nazm-âverân şağlar

-28- (211)

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

Dîde-i cânım nîgeh-bân-ı kenâr-ı intizâr
Gelmez oldu gitdi hengâm-ı bahâr-ı intizâr

Rağbet-i teşrîf kıl semt-i vişâle sevdigim
Tutmasın âyîne-i çeşmim ğubâr-ı intizâr

Qaldı gitdi feth-i fem etsin diye ol ğonçe-leb
Bülbül-i dil gülşen-i hayretde zâr-ı intizâr

Âteşin ruhsârının hicriyle yandı şabr-ı dil
Nârdan çünkü eşedd imiş şerâr-ı intizâr

5. Kül olurdum külhan-ı hasret-keşî-i yârda
Âb-ı çeşmim olmasa Hilmî medâr-ı intizâr

-29- (212)

Defterdâr-ı Esbak Müteveffâ Câzîm Efendi'nin Bir Ğazeline Nazîredir.

Fâ'îlâtün Fâ'îlâtün Fâ'îlâtün Fâ'îlün

Râh-ı Hâk'da şem' -i mîşbâh-ı Hüdâdan çok ne var
Görünür güneş gibi necm-i semâdan çok ne var

Nâşihîñ bilmem ki darb-ı kürsî-yi va' z etmede
Niyyetinde ahref-ı cerr-i ğidâdan çok ne var

Zahmnâk-ı tîğ-i müjgânîñ olalı dil-berâ
'Âşık-ı dil-ğastede meyl-i devâdan çok ne var

Qalbi ħubb-i mâ-sivâdan kim ederse tahliye
Feyz-i pîrân-ı haķâyık-âşinâdan çok ne var

5. Sen hemân şarf-ı zer ü sîm eyle bu bâzârda
Kâle-i rengîn vaşl-ı dil-rübâdan çok ne var
- Başka sürme sürmege yok ihtiyâcım dideye
Hâk-pây-ı yâr tek kühl-i şafâdan çok ne var
- Sözün tanzîr ile diz silk-i nazma Hîlmiyâ
Şî' r-i Câzim'de dür-i rengîn-edâdan çok ne var

-30- (213)

Fe'îlâtün Fe'îlâtün Fe'îlâtün Fe'îlün

- Etme bir vech ile tahrib-i bînâ-yı hâtır
Kâ'il olmaz buña bânî-i serây-ı hâtır
- Anı anıp da te'âkub eder envâ'-ı keder
Hâsıl olsa baña bir kerre şafâ-yı hâtır
- Şu iki harfdır olan bādî-i ifsād-ı umûr
Birisi tâ-yı taraf biri de ta-yı hâtır
- Âteş-i 'aşkıyı itfâya nedir bu ibrâm
Kimse söndürmez ocağını berây-ı hâtır
5. Hîlmi-i gam-zedeniñ yıkma ki beyt-i kalbin
Kâ'il olmaz buña bânî-i sarây-ı hâtır

-31- (214)

Mefā'ilün Fe'ilâtün Mefā'ilün Fe'ilün

Nihâl-i şevke ne neşv ü ne inkisâr gelir
Dem-i hazân geçer mevsim-i bahâr gelir

Gelir dehânıma cânım vedâ' edercesine
Ne dem ki fikre hâtıra fikr-i leb-i nigâr gelir

Ziyâret etmişe beñzer şabâ bu şeb kûyun
Meşâm-ı câna yine bûy-ı zûlf-i yâr gelir

Yañâğının berekâtıyla neş'emiz artar
Ne dem ki bezme o sâki-i gül-izâr gelir

5. O mihr-i burc-ı vefâ gelmez oldu semtimize
Diyâr-ı 'âleme bunca şeb ü nehâr gelir

Şerâre-pâş-ı ğam-ı 'aşkıñım ki hâtırına
Ne fikr-i sūziş-i dūzağ ne bîm-i nâr gelir

Ĥased-girândan etme keder şağın Ĥilmî
Çok olsa müşterî kâlâya iştiḥâr gelir

-32- (215)

Ĥâlâ Kaşamonu Celîlesi Mutaşarrıfı Sa'âdetlü 'Abdü'n-nâfi' Efendi
Ĥazretleriniñ Bir Ġazel-i Bî-bedellerine Naẓıredir.

Mef'ûlü Fâ'ilâtü Mefâ'ilü Fâ'ilün

Eşkim aşarsa pâyine şâyân degil midir
Ol şûh-ı nâz-ı serv-i hırâmân degil midir

Fahr et bu gûne keşretine ‘âşıkânıñ
Cünd-i keşir-i pâdişeh şân degil midir

Etme irâ’e-i çeşm-i rakîbe ‘izârıñı
Müjgân-ı çeşmi hâr-ı muğaylân degil midir

Hicr-i ‘izâr-ı lâleveşi âh o gülfemiñ
Dâğ-ı derûn-ı ‘âşık-ı sūzân degil midir

5. Cevr eyleyip de halkı uşandırma lutf kıl
Nev‘-i enâm bende-i ihsân degil midir

Ol şâh-ı taht-ı naḥvetiñ iklîm-i ḥüsnünü
Ḥıfz eyleyen ‘asâkir-i müjgân degil midir

Ḳaldı belâ-yı ḥasret-i zülfüñle bî-mecâl
Ḥilmî bu derdi nice çeke cân degil midir

-33- (216)

Trabzon Ḳâdîsı Esbak-ı Şudûr-ı ‘Azâmdan Semâhatli Muştafa ‘Âşım Efendi
Ḥazretleriniñ Bir Ğazel-i Me‘ârif-İştîmâline Söylenilen Nazîredir.

Mefâ‘ilün Mefâ‘ilün Mefâ‘ilün Mefâ‘ilün

Eder kând-i nebât-ı baḥş-ı la‘liñ ‘âşıkân ezber
‘Aceb mir’âtdır ḥüsnüñ kim eyler tûṭiyân ezber

Ḥuẓu'l-‘ilme min efvāhi'r-ricālī aḥẓ edip gūyā
Fem-i gülden eder ders-i nevāyī bülbulān ezber

Ṭutardı Bīsūtūn-ı ‘aşqda rüsvālīgim fā’iḳ
Edeydi kışşa-i Ferhādı ol şīrīn-zebān ezber

‘İzārında ḥuṭūṭ-ı ḥaṭṭını ezberlerim şimdi
Ederdim nüṣṣa-i ḥüsnüñ egerçi bir zamān ezber

5. Bu nazmım Hilmiyā reşk-āver-i Nābī olur elbet
Ederse ‘Āşım-ı ser-defter-i nazm-āverān ezber

-34- (217)

Fā‘ilātūn Fā‘ilātūn Fā‘ilātūn Fā‘ilūn

Olsun isterse ḥarāb ‘ālemde nem var nem gider
Şu yıkılası cihān-ı ğamda nem var nem gider

Eylesem ol serv-i nāzīñ pāyine her dem revān
Yaşdan özge dīde-i pūr-nemde nem var nem gider

Mā-melekden başka naḳd-i cānı bile sevdiğim
Rāh-ı ‘aşkıñda fedā etsem de nem var nem gider

Geçsin isterse zemīn-i maḥva baḥr-i kā’ināt
Fülk-i sāmānımı ya o yemde nem var nem gider

5. Ben hemān ümmīd-i vuşlat eylerim de Hilmiyā
Himmet etmezse o ğonca-fem de nem var nem gider

-35- (218)

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

Fırķatiñ bādi-i envā‘-ı hümūm-ı rūzgār
Rāhatım ķaldırdı hicriñle ğumūm-ı rūzgār

Kim ki ğavġā-yı enāniyyet eder bu ‘arşada
Şaff-ı ‘ünvānın bozar bir ğün hücūm-ı rūzgār

Uġradiysa her kimiñ ārāmġeh-i iķbāline
Şimdi yeller esdirir şūm-ı ķudūm-ı rūzgār

Faħr ederdi ol ki şu vīrān olası ‘āleme
Gör terennümler eder mülķünde būm-ı rūzgār

5. Etmeyince Hılmi yıldızım o mehle imtizāc
Hāke düşşün gökden isterse nücūm-ı rūzgār

-36- (219)

Fe‘ilātün Mefā‘ilün Fe‘ilün

Derd-i ‘aşķıñ ki cāna gelmededir
Eşk-i çeşmim revāna gelmededir

Başdan aşdı ta‘ addiyâtı diye
Kākülün çok lisāna gelmededir

Haṭlarıñ mū-be-mū zuhūr edişi
Naḳş-ı hūsne bahāne gelmededir

Hicr-i ğonca-lebiñle ey gül-i nāz
Bülbül-i dil fiğāna gelmededir

5. Baḥş-i la‘ liñde sevdigim bilseñ
Ḥâtırıma daha ne gelmededir

Dehre ḥāmem gibi güzīde suḥan
Ḥilmiyā pek yegāne gelmededir

-37- (220)

Dīvān-ı Temyiz-i Vilāyet Mümeyyizânından Müteveffā Zühdü Efendi İle
İştirāken İnşād Olunan Ğāzeldir.

Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün

Ḥ. Bu şeb bilmem enīs-i cāma ḥāb-ı vuşlatıñ kimdir

Z. Celīs-i bezm-i germā germ-i cām-ı şoḥbetiñ kimdir

Z. Egerçi nūş-ı zehr-i fırqatiñle dil-ḥarābım ben

Ḥ. ‘ Aceb kim zā’ik-i tiryāk-ı ke’s-i ülfetiñ kimdir

Ḥ. Esīr-i ḥalka-i zülf-i siyeh-kārıñ biziz ammā

Z. Çerāğ-ı bāb-ı luṭfuñ şādmān-ı himmetiñ kimdir

- Z. Saña ey şūḥ küstāḥāne bir ‘arz u niyāzım var
 H. Bu ḥüsn ü ān ile bādi-i şān u şöhretiñ kimdir
- H. Ḥarīm-i vaşlıña lâyıḳ degilse Ḥilmi-i nā-kām
 Z. Bu Zühdī ‘āşıkıñdan ğayrı cānā niyyetiñ kimdir

-38- (221)

Şu‘arādan Şāhib-Dīvān Bayburdī Müteveffā Hācī Zihnī Efendi İle
 Müştereken Söylenilen Ğazeldir.

Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilün

- Z. Dili gül mevsimidir şād edecek günlerdir
 H. Bülbülü ğuşşadan āzād edecek günlerdir
- H. Mazḥar-ı neşv ü nemā oldu riyāz-ı ‘ālem
 Z. Bülbül-i ğamzede feryād edecek günlerdir
- Z. Geldi ta‘mire yine ‘ālemi mi‘mār-ı bahār
 H. Bāġ-ı şehir-i dili ābād edecek günlerdir
- H. N’ola ‘azm eyler ise gülşene ol serv-i ḥırām
 Z. ‘Āşık-ı ğam-keşe imdād edecek günlerdir
5. Z. Pīşgāh-ı çemeni döşedi ferrāş-ı şabā
 H. ‘Andelībāna o gül dād edecek günlerdir
- H. Bün-i gülde mey-i gül-fām içelim ey sākī
 Z. Bezm-i cām-ı Cemi bünyād edecek günlerdir

- Z. Rāyet-i kilki dikip şahın-ı bahāra Zihnī
 H. Hilmi bu ‘arşada bir ad edecek günlerdir

-39- (222)

Trabzon Zabtīye Kātibi Sābık Alaybey-zāde Mehmed Hülūşī Efendi’yle
 İştirāken İnşād olunan Gāzeldir.

Mef’ūlū Fā‘ilātū Mefā‘ilū Fā‘ilūn

- H. Sürmez daḳıka vaḳt-i meserret gelir geçer
 H. Durmaz be-ḳadr-i şāniyye sā‘at gelir geçer
- H. Vaḳtiyle eyle dāmen-i tedbiri der-miyān
 H. Mānend-i ebr ḫālet-i fırşat gelir geçer
- H. Olma kemāl-i ḫüsnüñe maḡrūr sevdigim
 H. Senden bu ḫüsn ü ān ile şöhret gelir geçer
- H. Zülf-i ‘abir-i dil-keşine olalı esir
 H. Semt-i ḫayāle her dem o āfet gelir gider
5. H. Görsem o serv-ḳāmeti vaḳt-i ḫırāmda
 H. Dilden ḫayāl-i hevl-i ḳıyāmet gelir geçer
- H. Sen muḳtedā-yı cāmi‘-i ḫüsn ü melāḫat ol
 H. Miḫrāb-ı ‘aşḳa ḫayli cemā‘at gelir geçer
- H. Būs-ı lebiñden olalı nevmid ey peri
 H. Seyl-i sirişk-i dide-i ḫasret gelir geçer

Ḥ. Teşne isem de gerçi zülâl-i vişâliñe

Ḥ. Fikr-i lebiñle ḥâl-i ḥarâret gelir geçer

Ḥ. Verir damâğa gerçi biraz çâşni-i zevk

Ḥ. Etmez karar lezzet-i vuşlat gelir geçer

Ḥ. Zîr-i felekde böyle bulundukça Ḥilmiyâ

Ḥ. Serden Ḥulûşî nice felâket gelir geçer

-40- (223)

Meḥ'ulü Fâ'ilâtü Meḥâ'ilü Fâ'ilün

Her kim cihân-ı cûdda Ḥâtem şebîh olur

Ṭayy eyleyip merâtib-i rif'at nezîh olur

Teşbîh ederse vechiñe her kim ki bi'l-vücûh

Mihr-i münîr-i 'âlemi vech-i vecîh olur

Fâḥîş degil mi kâle-i dünyâyâ naḥd-i cân

Ḳadr-i metâ'a göre tedâvülde fîh olur

Elbet esîr-i zülfüññ ey Leyli-i zamân

Mecnûn-şîfât güzergeh-i şahrâ vü tîh olur

5. Ta'n-ı sefâhat etme kapûdana Ḥilmiyâ

Nûnuñ sukûṭı ile sefine sefîh olur

-41- (224)

Mefā‘ilün Fe‘ilātün Mefā‘ilün Fe‘ilün

Zamāne halkı refiķiñ işe yararsa arar
Ceriha-i bedeniñ şanma ki yararsa şarar

Teşādüm-i ğaraż erbābını eder berbād
Sefine sāhil-i sengine ger çatarsa batar

Nifāk olur ‘uluv-engiz iħtilāl-i bilād
Harik kangı maħalle şerer atarsa yaķar

Verir müdāvimine neş’e-i hayāt-efzā
Müdām ‘aşk-ı haķikīyi kim çağırsa yaşar

5. Tarik-i ma‘rifet-i Hak’dadır huşul-i felāh
Hevā-yı nefis-i haṭā-kāra kim taparsa şapar

Revācı hileniñ ol rütbe cārī olmada kim
Şarāba pīr-i muġān bile şu katarsa şatar

Şaķın mezālik-i iķdām olan ‘aķā’idden
Kişi uçuruma elbet ayak başarsa kayar

Egerçi var ise de cüz’-i medħali sa‘yiñ
Binā-yı maṭlabı ancak kader yaparsa yapar

Devā verir marāz-ı albe mürşid-i kāmīl
Lüdūĝ-ı ‘arebi izni olan yalarsa şavar

10. Hāṭī’a kilik-i nedāmetle maḥv olunmalıdır
Kelāmı sehiv ile kātib ĝalaṭ yazarsa azar

Verir ḥumār ṭam‘ -ı ādeme fütūr ancak
Mey-i anā‘ati Ḥilmī o kim ṭatarsa anar

Ḥarfū’z-zā

-42- (225)

Erzurum Defterdārı Esba Sa‘ādetlū Emin Efendi Ḥāzretleriniñ Ğazellerine
Nazīredir.

Fe‘ilātūn Fe‘ilātūn Fe‘ilātūn Fe‘ilūn

Kimde ki rāyiḥa-i cennet-i ‘irfān olmaz
Ādem ıtlāına ādemcesi şāyān olmaz

Va‘d-i bī-ḥāşılı terk etse kibār-ı devlet
Ḥācet aşḥābına bundan büyük iḥsān olmaz

Hāl-i ibālde muḥliş geçinen çok ammā
Vat-i idbārda ḥāṭır şoran iḥvān olmaz

Ṭaleb-i şıda şaın düşme nifā ehlinden
alb-i şeyṭānda ma‘lūmdur īmān olmaz

5. Reh-i maṭlabda şitāb üzre bulunma zīrā
Her yorulduğı maḥalde kişiniñ ḥān olmaz
- Recebiyyūna şorulsa bile müştāk saña
Küm görüp de meh-i ruḥsārīña şa‘ bān olmaz
- Leb-i cān-baḥşı ki vermekdedir ‘uṣṣāka ḥayāt
Bundan özge ecele var ise dermān olmaz
- Żav’-i tedbīr-i zuhūr ile yanar şem‘-i umūr
Şeb zuhūr etmeyecek māh nümāyān olmaz
- Her ne maṭlūb olunur ise ḥuṣūlū me’mūl
Żamm ü tevsī‘-i ma‘āşa faḳaṭ imkān olmaz

10. Ğazel-i pāk-i Emīn-i hūner-efzāyı Emīn
Baña tanẓīre cesāret gibi bir şān olmaz

-43- (226)

Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün

Riyāz-ı cennet olsa ārzū gelmez baña sensiz
Beni terk etmesin düzeḥde da olsam Ḥudā sensiz

Diyār-ı kudsē rehber hıẓr-ı tevḫīkiñ olur yoḥsa
Varılmaz meslek-i ‘aşq u muḥabbetde saña sensiz

Veren hep ğulğule şevķ-i zuhūr-ı vird-i ħüsnüñdür
Çıķar mı baķ ğülüm ğülşende bülbulden şadā sensiz

Tevārüd eylemez āşār-ı neş'e bāde-nüşāna
Kurulsa 'ālem-i āb-ı muĥabbet sāķiyā sensiz

5. Ħayāl-i 'ārızıñ tesķin-i nār-ı hicr eder cānā
Yanardım yoĥsa ķalsam bir daķıķa ez-ķazā sensiz

Bahā-yı kāle-i vaşlıñ iken sermāye-i 'ömrüm
Geçer 'ālemde böyle ĥayf kim bād-ı hevā sensiz

Ġülisitān-ı cihān isterse olsun pür-ķarāb zīrā
Gerekmez Ħilmi-i ğam-dīdeye zevķ ü şafā sensiz

-44- (227)

Mefā'ilün Fe'ilātün Mefā'ilün Fe'ilün

Ne mācerā-yı dü 'ālem ne mā-sivā biliriz
Ġubār-ı dergeh-i pīriz der-i Ħudā biliriz

Biziz o tā'ife-i zevraķ-ı tevekkül kim
Cenāb-ı şeyĥi o keştīye nāĥudā biliriz

Ne ğüne eylese 'arż-ı sürādiķāt-ı beķā
Ķıbāb-ı çarĥı yine ĥayme-i fenā biliriz

Şorulsa kârgēh-i çār-sū-yı ʿālemde
Metāʿ-ı hüsünü ey mäh bī-bahā biliriz

5. N'ola zamīrimizi açsa Hilmī feyziyle
Cenāb-ı Hālid'i pīr-i reh-i şafā biliriz

-45- (228)

Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

Şāh-ı aşkız kaşr-ı ğamdır tahtgāh-ı şānımız
Kişver-i miḥnet ʿiṭāʿāt-perver-i fermānımız

Var o rütbe resm-i teşrīfāta raġbet bizde kim
Leşker-i ālām ile maḥşūrdur dīvānımız

Hep şehīd-i maʿnevī-i tīg-i müjgānıñ olup
Sevdigim böyle heder olsun mu her dem kânımız

Muṭrib-i devrān imsāk-ı naġam etse ne ğam
Toldu āvāz-ı melāmetle şimāḥ-ı cānımız

5. Sāyemend-i iltifātı biz dilerse olmasın
Hilmiyā vaşla o naḥl-i nāz ile imkânımız

-46- (229)

Mefāʿilün Feʿilātün Mefāʿilün Feʿilün

Reh-i muḥabbetiñ ey meh temāma dek gideriz
Bu yolda ḥadd-i ḥayātı ḥitāma dek gideriz

Düşünce hâtıra sevdâ-yı zülf-i müşgîniñ
 Degil diyâr-ı Habeş belki Şâma dek gideriz

Hep ârzû-yı mül-i la‘l-i cân-bağşîñ ile
 Piyâle-nüş olarak mülk-i Câm’a dek gideriz

Bugün at oynatamazsak hilâl-i cevriñde
 Seniñle ‘arşa-i rûz-ı kıyâma dek gideriz

5. Maţâf-ı zümre-i ‘uşşâk iken ser-i kūyuñ
 Ne hâcet ey perî beytü’l-ḥarâma dek gideriz

Semend-i ğayreti sür Hilmîyâ reh-i ‘aşka
 Ümmîd-i dergeh-i ser-i kūy-ı kâma dek gideriz

-47- (230)

Meḥ’ulü Fâ‘ilâtü Mefâ‘ilü Fâ‘ilün

‘Aşkıñ gönülde hurkatı bir şey’e beñzemez
 Hurkat içinde lezzeti bir şey’e beñzemez

Sırr-ı ğarîb u rehber-i envâr-ı ğaybdır
 Ehl-i sülûka himmeti bir şey’e beñzemez

Şıgmaz lisân-ı kâle ‘aceb özge hâldir
 Ta‘rif-i şekl ü hâleti bir şey’e beñzemez

Bilmem ne sır ki cümleye âşârı âşikâr
 Hâl-i ‘ ayānda ğıybeti bir şey’e beñzemez

5. Hilmî baķınca neş’e-i nev‘ -i mecāzına
 Zevķ-i mül-i haķīķati bir şey’e beñzemez

Harfû’s-sîn

-48- (231)

Mefā‘ilün Fe‘ilâtün Mefā‘ilün Fe‘ilün

Cebîni lem‘ a-resā-yı kevākib-i Künnes
 Beyāz gerdeni nūr-ı meṭālī‘ -i ħunnes

Metā‘ -ı sündüs-i ħüsnüne müşterilik eder
 Nükûd-ı necmini şarf ile târem-i atlas

Bu rütbe nāleme hicr-i ‘ izārıdır bādī
 Çıķar mı sîlī-i dest ermedikçe defden ses

Kerem kıl eyleme āzād kayd-ı zülfünden
 Esîriñ olayım ey şāh-ı kişver-i çerkes

5. Mülāyimāne ħübûb eyle ey nesīm-i seķer
 Biraz da bāĝ-ı ümmîd-i dil-i belā-keşe es

Tezellül eyleme Hilmî ekâbir-i ‘aşra
Kemâl-i luṭf-ı Hudâvende ilticâ saña bes

Harfî’ş-şın

-49- (232)

Ḳâfiyesi esâmî-i maḥall olmak ve diğ er ma‘ânî-i münâsebeyi muḥteṭî bulunmak üzere Dersa‘âdetde inşâd olunan bir ğazeldir.

Mefâ‘ilün Mefâ‘ilün Mefâ‘ilün Mefâ‘ilün

O şâh-ı ḥüsn kim şahrâ-yı Sulṭâniyyeden geç miş
Görünce anı ‘aqlım fark-ı ‘İrfâniyyeden geç miş

Cemâ‘ at şaşı rıp tekbîrini ḥayretde ḳalmış lar
Ḳaçan ol nûr-ı ‘aynım Nûr-ı Oş mâniyyeden geç miş

Süleymân-ı zamânım çignetip mûr-ı dil-i zârı
Nesîm-âsâ bu gün semt-i Süleymâniyyeden geç miş

Düş er yolsuz o mehden ârzû-yı mihr eden zîrâ
Vefâyı terke zâhib olmuş İḥsâniyyeden geç miş

5. Daha etmez tenzîl Hilmîyâ semt-i gedâyâna
O şâh-ı ḥüsn kim şahrâ-yı Sulṭâniyyeden geç miş

-50- (233)

Mefā'ılün Mefā'ılün Mefā'ılün Mefā'ılün

Ruḥuñ âteş-i teng âteş cemâliñ besbeter âteş
Ma' âzallah yandım senden üstüñ ser-te-ser âteş

Bağınca böyle şiddet üzre sūzān etmesi ḥalkı
Cehennem tābiş-i ' aşkıñdan almışdır meger âteş

' Azāb-ı nār-ı dūzaḥ baḥşini lâzım degil tekrār
Kıyāmetde bile şevkiñ baña cānā yeter âteş

Şoğuk bağışlarıñdır sevdiren hep âteş-i rüyuñ
Sever hengām-ı sermāda ṭabī' i her beşer âteş

5. Desem girdi ' aceb mi mezheb-i âteş-perestāne
Ki zülfüñ rüyuña secde eder ġāyet sever âteş

Ümmid-i la' l-i gülfāmıñla ḥurḳat vardır dilde
Ṭabī' idir mey-i ḥālişde olmak müstetir âteş

N'ola göñlüm ederse âteş-i ' aşkıñ ile ülfet
Semenderdir aña olmak gerek cāy u maḳar âteş

Yaḳar dünyāyı söyletme beni bir nebze şerḥ etsem
Derūnumda tecemmu' eylemişdir ol ḳadar âteş

Yanıp yakıldığım ol şūha te‘ şir etmedi gitdi
Eder mi Hilmî hîç âteş-mizâcâna eşer âteş

-51- (234)

Mefâ‘ilün Mefâ‘ilün Mefâ‘ilün Mefâ‘ilün

Yaşamazsın cihânı olsañ ey meh ser-te-ser âteş
Yağar meşhûrdur kim cürmü miqdârınca yer âteş

Ne hâşıl tütalım yakıp kül etseñ ‘ âşıkânıñ hep
Yağacak bulmasa bilmez misin kendiyi yer âteş

Alışma irtifâ‘ -ı şu‘ le-i iqbâl ile fahre
Söner çekse ne türlü ‘ âlem-i ‘ ulvîye ser âteş

Şerâr-ı fitneye toğunma kalsın hâl-i mahfide
Kıgılcımdan büyür tevsî‘ -i cem‘ iyyet eder âteş

5. Sen eyle sa‘ y edip kaṭ‘ -ı maḳâm hullet ‘ âlemde
Halîl-i Hâzret-i Bârî’ye vermez bir zarar âteş

Şerer-pâş-ı mekâyid olur elbet her dil-i düşmen
Zuhûr eyler derûn-ı sengden zîrâ ki her âteş

Teḳâbül görmese ḡayz-ı ‘ aduv Hilmî bulur hiffet
Hevânıñ olmasa imdâdı elbetde söner âteş

-52- (235)

Ba' zı Luġāt-ı Fārisiyye Ma' ānīsini müfıddir.

Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilün

Hıreniñ Türkçede ma' nāsı kafadır ser baş

Rūy yüz çeşm gözüñ adı sirişk olmuş yaş

Ruḥ yañaq surḥ kızıl alna pīşān denir

Tüy müydur müje kiprik adı ebrūdur kaş

Bulanık tıre vü hem bir kaşaba ismidir

Sırrı ızhār ile bir karyeniñ adı daḡi fāş

Ṭuz nemek ṭuzlu nemeknāk denilir etmege nān

Ḥorden oldu yemek hem yemek adıdır aş

5. Mihribān merḥameti olana derler Ḥilmī

Merd-i seng-dil o kimse ki ola yüregi taş

Ḥarfü'ş-şād

-53- (236)

Meḥ' ulü Meḥā' ilü Meḥā' ilü Fe' ulün

Bu ān ki bu ānda ola sāde saña maḥşūş

Gezmek yaraşır semt-i Vefāda saña maḥşūş

Aldıñ yürüdün arş ederek ser-ḥad-i ḥüsne

‘Arşa kadar âlây-ı fütâde saña maḥşûş

‘Uşşâkıñ olur muntazır-ı ni‘ met-i vuşlat

Ey şâh-ı cefâ-pîşe ‘irâde saña maḥşûş

Dil vâsıta-i âh ile verdikce ‘arîza

Luṭf eyle cevâb-nâme i‘âde saña maḥşûş

5. Aḥvâlimi Ḥilmî o şeh-i naḥvete ‘arz et

Üslûb-ı ḥakîmâne ifâde saña maḥşûş

Ḥārfü’ d-ḡād

-54- (237)

Fe‘ilâtün Fe‘ilâtün Fe‘ilâtün Fe‘ilün

Ḥaḡḡa maḡrûn degil zübde-i ma‘nâ-yı ḡaraż

Eylemez ‘âḡil olan fikret-i icrâ-yı ḡaraż

‘Āḡıbet şāribine derd-i ser eyler îrâş

Neş’e-baḡş olsa daḡi bâde-i ḡamrâ-yı ḡaraż

Ḳıyısından şaḡın ayrılma yem-i inşāfıñ

Batar engine düşen keşti-i deryâ-yı ḡaraż

Bulmadıkça yatamaz zīnet-i ḥüsn-i ta‘bīr
Ḥābgāhımda bile duḡter-i ru‘yā-yı ġaraż

5. Ḥilmi ol pā-zede-i sāḥa-i ḥaḡḡāniyyet
Mevki‘-i tehlikedir vādi-i şaḡrā-yı ġaraż

-55- (238)

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

Etme *er’-rıżku ala’l-lāhı* bilip tezkīr-i ġarż
Ķarşılık olsa daḡı lāzım degil tedbīr-i ġarż

Eskidir *el-ġarzu miḡrāzü’l-muhabbe* söylenir
Ķat‘ eder ḡabl-i metīn-i ülfeti şemşīr-i ġarż

Merci‘i lā-büdd olur dār-ı şifā-yı ıztırāb
‘Āḡıl etmez kendisin pā-beste-i zencīr-i ġarż

Ķatre-i nā-çīzesi semmden eşeddir eyleme
Mūriş-i ‘ayş u ḡayāt olsa da nūş-ı şīr-i ġarż

5. Cism-i medyūna verir bir lerziş-i bī-iḡtiyār
Ķürbe hey’et olsa da her dāyin olur şīr-i ġarż

Vāḡı‘ā ġarż-ı ḡasen ma‘dūddur iḡşāndan
Etmeyeydi ġarızı erbāḡ ile tekşīr-i ġarż

Hilmiyâ bir kimseniñ ‘ âlemde levh-i şînesin
Etmesin Rabbim nişāngāh-ı belâ-yı tîr-i qarz

Harfü't-tâ

-56- (239)

Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün

Çok emekle çıkdı rûy-ı yâra hâṭ
Şafha-i eyyâmı yara yara hâṭ

Seyr için çıkdı ruḥ-ı yâri velî
Açdı sînemde büyük bir yara hâṭ

Bir nişānı yoğ idi şimdiye dek
Gizlenirdi ġālibâ bir yara hâṭ

Yol bulunmazdı vişâle evvelâ
Şimdi bâri sen bir işe yara hâṭ

5. Çeşm-i maḥmûrunu ḥâb-ı nâzdan
Belki bir taḳrîb ile uyâra hâṭ

Uyarız belki o mehle ba‘d-ez-în
Hilmi giderse eger o yâra hâṭ

Hārfü'z-zā

-57- (240)

Meḥ'ülü Mefā'ilü Mefā'ilü Fe'ülün

Ḥaṭ-āver olaldan beridir dil-ber-i elfāz

Ṭab'ımca olur toğrusu şiveger-i elfāz

Bir ḥamlede tā etmeli ḫaṭ'-ı ser-i ta' rīz

Ol vech ile keskin gerek ḫançer-i elfāz

Mağrūs-ı yed-i kudret-i Bārīdir o şanma

Her bāğ-ı ṭabī' atda biter 'ar' ar-ı elfāz

Verdi ğazel adlı baña bir ḫaylice evlād

Kilkimle tezevvüc edeli duḫter-i elfāz

5. Ḥāmem ki eder neşr-i le'ālī-i belāğat

Engüştüme Ḥilmī yaraşır cevher-i elfāz

Hārfü'l-ayn

-58-(241)

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

El-vedā' ey ğonçe-i bāğ-ı leṭāfet el-vedā'

El-vedā' ey verd-i gülzār-ı melāḫat el-vedā'

Hicr-i la' liñle olalı cān ber-leb-āmede
 Buldu gūyā ki ḥayāt-ı ten nihāyet el-vedā'

Ayrılık çeşmesine döndü dem-i teşyī' de
 Akdı çeşmimden o rütbe eşk-i ḥasret el-vedā'

Ba' d-ez-īn vermez eṭibbānīñ ' ilācı fā'ide
 Ḥaste-i ' aşkı baña ümmīd-i şıḥḥat el-vedā'

5. Ḥilmi cān tende iken kıl celb-i zād-ı āḥiret
 Bir gün olur ki eder kālībdan elbet el-vedā'

Ḥarfü'l-ğayn

-59- (242)

Meclis-i İdāre-i Vilāyet Kātīb-i Şānisi Şevket Efendi İle Müştereken
 Söylenilen Ğazeldir.

Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilün

Ḥ. Edelim ḥāl-i dil-i zārı o şūḥa teblīğ
 Ş. Ola ki merḥametin etmeye bir laḥza dirīğ

Ş. Nāvek-i hicri degil sāde o kaşı yayıñ
 H. Ḥançer-i cevri deler sīnemi mānende-i tūğ

Ḥ. Tayanır sıklet-i āzāra raḳīb-i ḥar-ḥū
 Ş. Mūteḥammildir anıñ üstüne bār-ı ğamı yığ

Ş. Āteş-i ‘aşkıñ ile puhte olan ‘uşşāka

H. Ni‘met-i vuşlatı gösterme degil lâ’ıķ-ı çıĝ

5. H. Ğarķ-ı deryā-yı muhabbet olalı zevraķ-ı dil

Ş. Düşdü engine dirîĝā bulamaz bir yer sıĝ

Ş. Şevketā ‘arz-ı belāĝat eden ‘ālemde ola

H. Hilmî-i ‘aşr gibi şā‘ir-i hem-ţab‘-ı belîĝ

Harfü’l-fā

-60- (243)

Efendi-i Mūmā-ileyh İle Müşterektir.

Me‘ûlû Fā‘ilâtü Mefā‘ilü Fā‘ilün

H. Gönlüm hevā-yı kākülüne düşdü lâ-hilāf

Ş. Yok bu sözümde kıl kadar ey meh-liķā hilāf

Ş. Etsem ne rütbe ‘aşķdan izhār u beşş-i ‘acz

H. Da‘vā şahih lîk olur iştikā hilāf

H. Dārūsı var ise şabr-ı zarūrî degil midir

Ş. Olur denirse ‘illet-i ‘aşķa devā hilāf

Ş. Halvet-nişin-i tekke-geh-i ‘aşķ olalı dil

H. Serdim zemîn-i miħnete postu bilā-hilāf

5. H. Dū dīde şāhid işte huşul-i muḥabbete
Ş. Olmaz guvāhı var ise bir müdde‘ â ḥilāf

Ş. Eyler yemīn eşk-i terim farṭ-ı ‘aşkıñā
H. Ey nūr-ı dīde şanma ki bu mācerā ḥilāf

H. Haḳkımda etme ‘azvine aġyārın iltifāt
Ş. A‘ dā ne derse cümlesi ey dil-rübā ḥilāf

Ş. Öyle marīz-i ‘illet-i ‘aşkıñ ki sevdigim
H. Bundan ümmīd-i çāre-i şıḥḥat baña ḥilāf

H. Hilmī mişāl-i vākı‘ adır vākı‘ āt-ı dehr
Ş. Şevket hep īn u ān-ı cihān vākı‘ ā ḥilāf

Hārfü’l-kāf

-61- (244)

Efendi-i Mümā-ileyh İle Müşterektir.

Mef‘ūlü Fā‘ilātü Mefā‘ilü Fā‘ilün

H. Kıldım daḳīḳ-i fikr-i meyānı ne var ne yok
Ş. Bu baḥşde maḳāle-i şānī ne var ne yok

Ş. Vaşf-ı lebinde luṭf ile açdırma aġzımı
H. Ben lāl-i ‘aşḳa göre dehānı ne var ne yok

Ḥ. Terk et şu zıll-i maḥẓda varlık taṣavvurun

Ş. Bir zerre ol ki ‘âlem-i fânî ne var ne yok

Ş. Her kânde olsa yâda ḥayâl-i ‘adem gelir

Ḥ. Dilde vücûd-ı fikr ü nişânı ne var ne yok

5. Ḥ. Var mı felekde mihr-i ümmîdin gören ‘aceb

Ş. Görmüş bu yerde öyle kesânı ne var ne yok

Ş. Cevri füzûndur o bût-i nâzîñ fütâdeye

Ḥ. Raḥme gelince şorma ḥîç anı ne var ne yok

Ḥ. Ḥilmî bırak taṣavvur-ı hestî-i ‘âlemi

Ş. Şevket ko kıl u kâl-i cihânı ne var ne yok

-62- (245)

Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün

Ay ğurûb etmiş ise ruḥsâre-i cânâna bak

Güiyâ bedr-i felekdir lem‘a-i pîşâna bak

Nûrdan bir servdir güyâ kad-i nâzik-teri

Bu ne şan‘atdır yaratmış kudret-i Yezdân’a bak

Olma dünyânîñ ğam u şadıyla mesrûr u melûl

Çeşm-i ‘ibret açarak aḥvâl-i kabristâna bak

Tābī‘ yetle zuhūrāt-ı şu‘ ūn-ı ‘āleme
Ne zevāl-i kâdre ne terfî‘-i ‘izz ü şâna bak

5. Yanmadıkça şem‘a-i maşşûda vuşlat müsteḥîl
Kendisin anıñ için sūzân eder pervâne bak

Bu nüķüş-ı fāniye gözden geķer mānend-i ebr
Sen hemān sīneñde naķş-ı kuvvet-i imāna bak

Var mı bir gül ki ḥazān-ālūd olmaz Ḥilmiyā
İnkılāb-ı āb u tāb-ı gülşen-i devrāna bak

-63- (246)

Ḥicāz Vilāyet-i Celīlesi Mektūbcusu Sa‘ādetli Mehmed Behcet Efendiyle
Müştereken Ğazeldir.

Meḥ‘ülü Meḥā‘ilü Meḥā‘ilü Fe‘ülün

Ḥ. ‘Ālemde bir āhū-nigehiñ ‘aşkına çatdık

B. Şayd olmadı ammā nidelim çok kovalatdık

B. ‘Ömrüm diyerek şarmağa ol genc civānı

Ḥ. Vādī-i felāketde dil-i zārı kocatdık

Ḥ. Raḥm etmedi hiķ ḥālimize kuru kuruya

B. Būs-ı lebi ümmīdi ile ağzı şulatdık

B. Aşlā gözümüz yaşına bakmadı ammā

Ḥ. Biz bāb-ı tezallumda yine şuyuna yatdık

5. Ḥ. Açıldı bu şeb eski elem defteri Ḥilmī

B. Meyl-i dili Behcet yine bir şūḥa yamatdık

Ḥarfü'l-kāf

-64- (247)

Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilün

Nükhet-efzā-yı cihān olalı reyḥān zülfün

Oldu misk-i Ḥotene ğāliye-efşān zülfün

Ḳaplayıp ḳara bulut gibi ruḥ-ı tābānıñ

Oldu bak ḥā'il-i ḥurşid-i dıraḥşān zülfün

Yohsa şarkıldığımıñ vechi budur ey meh-rū

Oldu gönlüm gibi ruḥsārıña şa' bān zülfün

Ḥayli sevdā-zedeyi bağladı zencir-i cünün

Zir-i fesden olalı ḥalka nümāyān zülfün

5. Böylece ḳalbi siyeh ḳalmaz idi 'ālemde

Eylese āyet-i dīdārıña imān zülfün

Düşdü başdan başa bir ḳara ḥaber sevdāna

Mülket-i şāma olaldan beri sulṭān zülfün

Eyleyip silsile-i rāḥat-ı ḥalkı taḥrīk
 Kōmadı kimsede cem‘iyyet-i ezḥān zūlfūñ

Ejder-i şad-ser-i vādī-i belādır ‘aynı
 Hīlmi-i zāra hücūm etmede şa‘bān zūlfūñ

-65- (248)

Fe‘ilātūn Fe‘ilātūn Fe‘ilātūn Fe‘ilūn

Sevdim ol meh-veşi gāyetle pesend eyleyerek
 Gōñlümü ‘uḳde-i gīsūsuna bend eyleyerek

Baḥş-i la‘linde şeker çignetir olsam ne ‘aceb
 Tūṭi-i ṭab‘ımı perverde-i ḳand eyleyerek

Çekelim mümkün ise şafḥa-i vaşfa ḥüsnün
 Kilk-i ğayret-eşeri ğā’ilemend eyleyerek

Ḳıldı zencīr-i muḥabbetle dil-i zārı esīr
 Zūlfünü boynuma muḥkemce kemend eyleyerek

5. Hāb-ı nāzından o gül-rūyu uyandırır n’ola
 Hīlmiyā bülbul-i dil āh-ı bülend eyleyerek

-66- (249)

Mefā'īlün Mefā'īlün Mefā'īlün Mefā'īlün

‘ Aceb mi tutsa dil nār-ı ğamın ol şūh-ı me’nūsuñ

Degil mi şem‘ -i hıfz etmek için icādı fānūsuñ

Olunca mazhar-ı *el-ye ’sü ihda ’r-raḥateyn* elbet

Bulunmaz rāḥatı degme beşerde merd-i me’yūsuñ

Lisān-ı nāsda da‘ vāsı pek meşhūrdur ammā

‘ Aceb mi kaṅı meḥākimde verildi ḥūkmü nāmūsuñ

Degildir vākıf-ı ‘ aşk olmayan insāndan ma‘ dūd

‘ Adedde var mı daḥli bir ḥesāb et sıfr-ı ma‘ kūsuñ

5. Zuhūrundan gülün verir ḥaber maḥbūl olur bülbul

Olur vaḳt-i seferde i‘ tibārı merd-i cāsūsuñ

Bilinmez ma‘ nevī ğıll u ğıṣ-ı aḡrāzı a‘ dānıñ

‘ Uyūb-ı cismi nā-ma‘ lūmdur her şahş-ı melbūsuñ

N’ola feryād ederse sien-i hicrān içredir Ḥilmiyā

Ḥalāşıyçün becādır etmesi feryād maḥbūsuñ

Harfû'l-lâm

-67- (250)

Fâ' ilâtün Fâ' ilâtün Fâ' ilâtün Fâ' ilün

Ėam degil 'uŖŖāķa renciŖ etse o ruĖsār-ı gül

Bülbüle bâdi-i farṭ-ı Ŗevķdir āzār-ı gül

Böyle bürüd-ı gülistān-ı leṭāfet olduĖuñ

Ŗorsalar eyler lisān-ı ḥāl ile iķrār gül

Ṭa' n-ı aĖyār ārzū-yı 'ārızıñ maĖv eylemez

Māni' -i Ŗevķ-i hezār olmaz vücūd-ı ḥār-ı gül

Çehresi hem-reng-i ḥūn oldu civānım seyr kıı

'Ārızından eyleyip āŖūru Ŗerm ü 'ār-ı gül

5. Ḥilmi-i Ėam-dīdeniñ feryādına imdād eder

Yok mu yā Rab bāĖ-ı 'ālemde bir inŖāf-dār gül

-68- (251)

Fe' ilâtün Fe' ilâtün Fe' ilâtün Fe' ilün

Olan eŖķāl-keŖ-i bār-ı belāyā-yı emel

Çarḥ-ı mānend olur elbet ķaddi dū-tā-yı emel

Atlayıp ĖūŖe-i baṭṭāla berāt-ı maķŖūd

Olmadı gitdi gider ķābil-i ṭuĖrā-yı emel

Çārçabuk neyzeni kaşr-ı nefes himmet eder
Bir ferahnāk şadā verdigi dem nāy-ı emel

Düşürür âdemi gird-âb-ı belāya âher
Bâ‘ iş-i tehlikedir cûşîş-i deryâ-yı emel

5. Selb-i âsâyiş-i mûcib imiş ‘âlemde meger
Bir netîce veremez oldu kazâyâ-yı emel

Kime gösterdi ‘aceb şûret-i rengîn-i sūrūr
Rû-nümâ olalı mir’ât-i mücellâ-yı emel

Gözünü hâk-i siyeh mi tıoyurur insânîñ
Yohsa açık mı kalır dîde-i bînâ-yı emel

Bezm-i gerdūnda pūf-kerde-i ye’s olmağla
Yanmaz eşhâra kadar şem‘ -i ziyâ-zâ-yı emel

Ye’s ile tev’em iken boş yere zaḥmet çekerek
Olma pâ-beste-i zencîr-i temennâ-yı emel

10. ‘Arz-ı dîdâr ḥuşûl eylese de aḥyâna
Girmez âğûşa tamâmı ile ‘Azrâ-yı emel

Ḥilmiyâ pey-rev-i Şubḥî Bey Efendi olarak
Olalım vâşıl-ı şubḥ-ı şafaḳ-ârâ-yı emel

Ḥarfü'l-mîm

-69- (252)

Mefā'ilün Fe'ilātün Mefā'ilün Fe'ilün

Çevirdi mäh-ruḥuñ hemçü hâle dîdelerim

Yağar mı bir daḥi semt-i hilâle dîdelerim

Mesîregâh-ı ğazâlâna döndü deşt-i başar

Olalı mâ'il o çeşm-i ğazâle dîdelerim

Boyadı kana lebiñ ḥasret ile Ceyḥûnu

Edip dimâ'-ı sirişkim isâle dîdelerim

O serv-i nâziñ ağıdıp ayağına eşkin

Şu verdi şanki yine bir nihâle dîdelerim

5. Beyâzını çıkarıp ḥişşe seyr-i 'arızına
Sevâdını nazar-ı meşk-i ḥâle dîdelerim

Dirîğ olmadı dil-sîr-i seyr-i ruḥsârîñ

Dem-â-dem ağlamasın mı bu ḥâle dîdelerim

Yüzünü görmeyeli o cevân-ı meh-rûyuñ

Duş oldu ḥâb-ı leyâl-i melâle dîdelerim

'Uyûb-ı ḥalkı görür kendi 'aybı ḥaqqında

Nigâh-ı 'ibreti etmez ihâle dîdelerim

Naẓīre isteyip ihvān-ı ‘aşrdan Hilmī
Bu nazmı dizdi hıyāt-ı hayāle dīdelerim

-70- (253)

Mefā‘ilün Fe‘ilātün Mefā‘ilün Fe‘ilün

Marīz-i ‘illet-i ‘aşkı verem nedir bilmem
Ferāş-ı şıhḥata vāz‘-ı ḳadem nedir bilmem

Ḳatımda rütbe-i faḳr u ğınā müsāvīdir
Melāl-i zillet ü faḥr-ı ḥaşem nedir bilmem

Gelince ye’s ile tev’em ḥesāb-ı ebcedde
Emelden el çeker oldum elem nedir bilmem

Vücūdu var ise etmiş meger firār-ı ‘adem
Zamāneye göre lafz-ı kerem nedir bilmem

5. Bu dürlü ğā’ibe ḥükm eyleyip de yok yerden
O meh-cebīnime isnād-ı fem nedir bilmem

Ḥarīm-i ‘aşkıña ey büt-i deḥālet eyleyli
Ḥayāl-i Ka‘be vü beytü’s-şanem nedir bilmem

Celāl-i pür-hünere bu ğazel ile Hilmī
Ġazel naẓīre midir lā-cerem nedir bilmem

-71- (254)

Trabzon ‘Ulemāsından Ve Müderrisîn-i Kirâmdan Hammâmî-zâde
Mekremetlü Mehmed Fevzî Efendi’yle Müştereken Söylenilen Ğazeldir.

Fe‘ilâtün Fe‘ilâtün Fe‘ilâtün Fe‘ilün

H. ‘Ârızın dâ’ire-i bâğ-ı behâdır güzelim

F. Dehenin gonçe-i gülzâr-ı şafâdır güzelim

F. Zülf-i müşgîni bilmem neye teşbîh etsem

H. ‘Anber-i çîn desem belki hatâdır güzelim

H. Kahramânlıkda saña Rüstem-i ‘âlem diyemem

F. O da bî-tâb-ı gamın olsa sezâdır güzelim

F. Kipriğin ceyş-i saf-ârâ-yı nigâhındır kim

H. Çeşmin ol leşkere bir mîr-livâdır güzelim

5. H. Hilmi âşüftedir ey Leyli-i devrân saña

F. ‘Âşığın biri de Fevzi-i gedâdır güzelim

-72- (255)

Fe‘ilâtün Mefâ‘ilün Fe‘ilün

Tîr-i derd ü gama hedef gibiyim

Ya‘ni âmâc-ı her esef gibiyim

Şaklarım fikr-i dürr-i dendânın

Bu mezâyâda şan şadef gibiyim

Döndüm engüşt-i guşşada nāya
Seyl-i hūrī-i ğamda def gibiyim

Añladım hep le 'amet-i nefsi
Vākıf-ı sırr-ı *men 'aref* gibiyim

5. Hılmıyā hatt evvele düşmüş
Rezmğāh-ı elemde şaf gibiyim

-73- (256)

Mefā' ilün Fe' ilātün Mefā' ilün Fe' ilün

Güher-dehende feyiz-i zamānedir hāmem
Mücevheratı tükenmez hıżānedir hāmem

Yem-i le 'āl-i şemīn-i hüner devâtımdır
Sütün-ı fülk-i ma' ārif-nişānedir hāmem

Elimde men' -i hücūm-ı gürūh-ı hussāda
Medār-ı kuvvet olur tāziyānedir hāmem

Şarīri çıksa maķāmāt-ı şöhrete ne ' aceb
Meşīl-i nāy-ı hüseynī-terānedir hāmem

5. Olup da vaķ' a-nüvīs-i havādiş-i hüsñüñ
Beyān-ı kışsa-i ' aşķa bahānedir hāmem

O bir nişāne-i mevhūmdur alırsa baa
Kelām-ı a o dehāna daha nedir āmem

Baılsa dīde-i a-bīn ile eger ilmī
Edā-yı üsn-i suanda yegānedir āmem

-74- (257)

Fe‘ilātūn Fe‘ilātūn Fe‘ilātūn Fe‘ilūn

Sāar-ı far gibi cām-ı anā‘ at bulamam
ālet-i mav gibi ‘ālem-i rāat bulamam

īve-i add-i dil-āvīz ki nisbet cānā
Servde cūnbi-i āār-ı nezāket bulamam

Cümle elfā-ı teekkürden ‘ibāret āhım
‘Arzuālimde saa arf-i ikāyet bulamam

adalı lezzet-i gūftārıı ey īrīn-leb
Zev-i ehd-āb-ı muaffāda celāvet bulamam

5. İsterim dāne-i ümmīdi ögütmek ammā
Āsiyāb-ı emele kendime nevbet bulamam

ilmiyā pā-zede-i merkez-i ıd ol zīrā
İstiāmet gibi ‘ālemde selāmet bulamam

-75- (258)

Mefā'īlün Fe'īlātün Mefā'īlün Fe'īlün

Marīz-i 'aşkına elbet devā eder şanırim

Bu himmet olmaz o meh-rûya derd-i ser şanırim

Zekevât-ı bahşini takrîr eder iken nâşih

Ta'alluk eyledi dînâra harf-i cer şanırim

Azalmak üzre şi'âr-ı güzîn hubb u hûkûk

Şu kevgâhda günden günü beter şanırim

Gelip geçenlere semtiñden eyleme âzâr

Civâr-ı kûyuñu 'uşşâk için memer şanırim

5. Yazılsa Hilmî hüner-i nâme-i belâgatde

Bu nev-ğazel dañi bir âferîn deger şanırim

-76- (259)

Fā'īlātün Fā'īlātün Fā'īlātün Fā'īlün

Hîç o serv-ğaddiñ eşmâr-ı vefâsın görmedim

Sâyemend-i vuşlatı olup şafâsın görmedim

'Âlemiñ çok dil-berânıñ gördüm ammâ neyleyim

Sevdigim gibi cefâ-cû dil-rübâsın görmedim

Derdiñ envā' ı görülmekde eṭibbānıñ ise
Hāşıyet-baḥş-ı şifā olur devāsın görmedim

Müştekī-i vaz' -ı nā-bercāsıdır pâyānsız
Gerdişñ hoşnūd olur bir āşināsın görmedim

5. Hep ḥazān-ālūde ezhār-ı bahārı Ḥilmiyā
Gülistān-ı dehrīñ āşār-ı beḳāsın görmedim

Ḥarfü'l-nūn

-77- (260)

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

Derde düşdüm ārzū-yı sebz-i ḥaṭṭ-ı yārdan
Bir ṭutam ot uçurur çünkü deveyi yardan

Būy-ı zülfüñ miske beñzetdim meger 'anber imiş
Bir ḥaṭā etdim żarūrī pīciş-i efkārdan

Eylerim vaşl-ı meyānıñ mübrimāne ārzū
Müştehirdir ki emel ḥāşıl olur ısrārdan

Hep sükūtuñdur eden da' vet ümmīd-i vuşlatıñ
Çün sükūt eski meşeldir şayılır iḳrārdan

5. El urulmaz tār-ı zülfüñ misk-bār-ı yāre āh
Ḥilmī zīrā ḳorḳulur ḡāyet hücūm-ı mārđan

-78- (261)

Mef'ulü Fā'ilātü Mefā'ilü Fā'ilün

Düşmez hevā-yı kākülüne hūşyār olan

Başa çıkarmaz öyle belā 'aqlı var olan

Sevdā yeminde düşdü gönül kayd-ı zülfüne

Māra şarılır işte ğarīk-i bihār olan

Bilmem ümmīd-i şıhhat eder mi zamānede

Ġamzeñ okuyula ğam-zede-i rüzgār olan

Naşş-ı nedāmet eyler eger görse la'lini

Nüş-ı şarāb-ı neş'e-vere tövbe-kār olan

5. Ağyār veyl-i hicrde vaşl-ı ruḥuñ diler

Elbet ümmīd-i cennet eder ehl-i nār olan

Yok ğadr u zulm-i şem'ini iḳād edenleriñ

Nūr-ı çerāĝı tā-be-seḥer şu'le-dār olan

Var biñ esīri sādece mürĝ-i dilim degil

Dām-ı belā-yı kākül-i yāre şikār olan

Bir genci sevdi koca gönül ihtiyārsız

Ḳullanmasın mı elde 'aşā ihtiyār olan

Yazsın bu nazm-ı t̄azeyi evrāk-ı ğonçeye
 Hilmī dahīl-i ğülşen-i vaqt-i bahār olan

-79- (262)

Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilün

Țutup ol serv-i ğülsitān-ı sitiġnā etegin
 Țutdum 'ālemde bu taqrīb ile Țübā etegin

Ġül-ruĥa bāġ-ı muĥabbetde Țutarsam Țutarım
 Sen şeh-i nāz gibi bir ğül-i ra' nā etegin

Seni rıdvānına teşhīr edeyim nezrim ola
 Geçirince elime ravza-i me'vā etegin

Rūyı nūr-efgen-i ĥurşiddir ammā zülfü
 Boyadı reng-i sevāda şeh-i yeldā etegin

5. Şalıverdim şuya deryā-yı ġam-ı 'aşkıñda
 Bādbān-ı kühen-i keşti-i pervā etegin

Seni bu ĥüsn ü leȥāfetle ğöreydi Vāmık
 Şarılırdı şaña terk ederek 'Azrā etegin

Ġörelī ȥurre-i zülf-i siyehiñ Hilmī-i zār
 Der-meyān-ı dil ü cān eyledi sevdā etegin

-80- (263)

Fe'îlâtün Fe'îlâtün Fe'îlâtün Fe'îlün

Țutdu gönlüm yine ol dil-ber-i zîbâ etegin
Bülbül elbetde Țutar bir gül-i ra' nâ etegin

Ucun iħrâķ ede ħavfıyla şerâr-ı âhım
Baña öpdürmedi hîç ol meh-i ġarrâ etegin

‘Āķıbet çāk-ı ġirîbân-ı nedâmet etmez
Dermeyân eyleyen ‘âlemde müdârâ etegin

Mum zîyâ vermedigi pâyına emşâlden iken
Țutma beyhûdeye ol şem'-i şeb-ârâ etegin

5. Ĥilmiyâ eyleme ‘âlemde tezellül ħalkâ
Țut *tevekkeltü ‘ala’l-lâhü te‘âlâ* etegin

-81- (264)

Şu‘arâ-yı Be-nâmdan Bayburdî Müteveffâ Ĥacî Zîhnî Efendi İle İnşâd
Olunan Ġazel-i Müşterekdir.

Mef'ûlû Mefâ'ilü Mefâ'ilü Fe'ûlün

Ĥ. Ey ġamzesi cellâd seniñ yandım eliñden
Z. Ķan dökmede üstâd seniñ yandım eliñden

Z. Şeb tâ-be seġer âhımı eflâke yetirdiñ
Ĥ. Biñ dâd ile feryâd seniñ yandım eliñden

Ḥ. Göz yaşımı mănend-i Fırat eylediñ icrā
 Z. Belki şat-ı Bağdād seniñ yandım eliñden

Z. Pervāne-i dil yandı yeter şem‘ -i ruḥuñda
 Ḥ. Yetmez mi bu îkād seniñ yandım eliñden

5. Ḥ. Bir laḥza beni eylemediñ nā’ il-i vuşlat
 Z. Ey zālīm ü bī-dād seniñ yandım eliñden

Z. Etdiñ niḡeh-i nāz ile dil mülkünü berbād
 Ḥ. Etmez misiñ ābād seniñ yandım eliñden

Ḥ. Ḥilmīyi daḡī eylediñ āşüfte-i endūh
 Z. Ey Zihni-i nā-şād seniñ yandım eliñden

-82- (265)

Alaybey-zāde Meḥmed Ḥulūşī Efendi’yle Müşterek Ğazeldir.

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

Ḥ. Ḥāṭır-ı nā-şādımı luṭfuñla şād etmez misiñ
 Ḥ. Ḥālīme ey şāh ḥüsnüm raḥm ü dād etmez misiñ

Ḥ. Ḥaşr edip de germi-i ikrāmıñı aḡyāra hep
 Ḥ. Bendeñi bir kere luṭfuñ ile yād etmez misiñ

Ḥ. Hicr-i la‘ liñle Kızılıрмаğa döndü çeşmimiz
 Ḥ. Seyr-i seylāb-ı ḥūn-ālūd-ı murād etmez misiñ

Ḥ. Yandı cismim âteş-i ‘aşkıñla gel imdādıma

Ḥ. Ey gül-i nâzım bu ḥâle i‘timād etmez misiñ

5. Ḥ. Şüret-i endîşe-i âmâlimiz görseñ n’ola

Ḥ. Sîne-i âyîne-mânendiñ güşâd etmez misiñ

Ḥ. Tîğ-i müjgānıñla ağıyarı zaḥem-dâr eyleyip

Ḥ. Sevdigim hiç rağbet-i ecr-i cihād etmez misiñ

Ḥ. Müşterek vādide nâ-dīde Ḥulūşī nazm edip

Ḥ. Bu ğazelle Ḥilmī tenşit-i fu’ād etmez misiñ

-83- (266)

Mefā‘ilün Fe‘ilātün Mefā‘ilün Fe‘ilün

Riyâz-ı şevke verir feyz-i âb cū-yı vaṭan

Gül-i feraḥ bitirir ḥāk-i misk-bū-yı vaṭan

Mużif olalı şu miḥnet-serā-yı ğurbetde

Yer etdi ḥāne-i ḥâtırda ârzū-yı vaṭan

Arama sāğar-ı ğurbetde neş’e-i rāḥat

Şafā tereşşuḥ ederse eder sebū-yı vaṭan

Dimāğ-ı şevke ḥalel verdi telḥī-i devrān

Olalıdan beri maḥrūm-ı zevk-i sūy-ı vaṭan

5. ‘Arūs-ı hākini āgūşa alalım Hilmī
Nikāb-ı firqati ref‘ eyler ise rūy-ı vāṭan

Ḥarfū’l-vav

-84- (267)

Fā‘ilātūn Fā‘ilātūn Fā‘ilātūn Fā‘ilūn

Yoğ iken dest-i kemān-keşde kemān-ı ārzū
Sīne tīr-i ‘aşka olmuşdu nişān-ı ārzū

Gönlüm elhān-kāh-ı ṭanbūr-ı nevā-yı ‘aşk idi
Nağme-sāz olmazdan ‘ālemde kemān-ı ārzū

Gonçe-i ümmīd hayfā etmedi feth-i dehān
Bulmadı neşv ü nümāyiş gülistān-ı ārzū

Ḳaṅı vakt u hālden memnūndur bilmem göñül
Bir tükenmez devr-i dā’imde zamān-ı ārzū

5. Mālīnı tevsī‘-i mülke i‘tinā eyler yine
Kesb-i vüs‘at mi eder bilmem cihān-ı ārzū

Olma ḥābīde ferāş-ı ḡaflet-i eṣhār kim
Şāḡarın āzānına girmez ezān-ı ārzū

Ṭoḡmuyor çarḡ-ı ṭalebde Hilmiyā bedr-i ümmīd
Geçmede tārīki-i ḡamla şebān-ı ārzū

Harfî'l-hâ

-85- (268)

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün

O şûh-ı telh-gû ifrâṭ eyler cev̄r ü nâzında

‘ Aceb bilmez mi ki lezzet olur her şey’in azında

Olur nâm-ı hîredmendîsi sem‘ -i râza dek vâşıl

Şebât-ı himmeti olan zevâtın ketm-i râzında

‘ Acebdir söz ü sâz ile ferahnâk olmak ‘ âlemde

Ṭarab-âvâzı yokken muṭribân-ı nağme-sâzında

Olup şimdi ḥaḳîḳatsiz bir âhû-çeşme de mâ’il

Fezâ-yı ‘ aşkın ey dil ḳalmışım semt-i mecâzında

5. Bulunmaz şimdicek Ḥilmî gibi bir şâ’ ir-i mâhir

Aransa büsbütün ecnâs-ı nâsın şinf-ı Lâzında

-86- (269)

Şu‘arâdan Ṭrabzonî Merḥûm Ṭâlib Efendi’yle Müştereken Söylenilen
Ġazeldir.

Fe‘ilâtün Fe‘ilâtün Fe‘ilâtün Fe‘ilün

Ṭ. Şem‘ -veş ḥâlimi ol meh-veşe yandım bu gece

H. Hâlet-i sūziş-i pervâneyi aındım bu gece

Ḥ. Şubḥa dek ḥasret-i ḥurşid-i ruḥuñla cānā
 Ṭ. Seyr edip māh-ı müniri oyalandım bu gece

Ṭ. Başıma kayd-ı ‘azīm oldu hevā-yı zülfüñ
 Ḥ. Bir ‘acīb ‘uḳde-i zencire dolandım bu gece

Ḥ. Geh leb-i alnı geh ‘arızını yād ederek
 Ṭ. Sāğar-ı mey gibi her renge boyandım bu gece

5. Ṭ. Ṭalibiñ maẓhar-ı envār-ı fiyūzāt iken
 Ḥ. Ḥilmi ilhām-ı ilāhīyle inandım bu gece

-87- (270)

Ḥicāz Vilāyet-i Celilesi Mektūbcusu Sa‘ādetlü Meḥmed Behcet Efendi’yle
 Müştereken Ğazeldir.

Meḥ’ülü Fā‘ilātü Mefā‘ilü Fā‘ilün

B. Uyduḳ hevā-yı vuşlata Allah yol vere
 Ḥ. Düşdüḳ zihī ṭarīḳata Allah yol vere

Ḥ. Açdıḳ sūtün-ı zevrāḳ-ı maḳşūda bādbān
 B. Ser-menzil-i selāmete Allah yol vere

B. Çekdik zimām-ı keşmekeş esb-i ğafleti
 Ḥ. Uyduḳ reh-i ḥidāyete Allah yol vere

Ḥ. Etdik revān pāyına ol serv-i nevresiñ
 B. Seyl-i sirişk-i ḥasrete Allah yol vere

5. B. Gitdi havâdiş almak için kûy-ı dil-bere
 H. Peyk-i şabâ-yı himmete Allah yol vere

Biz kaldık ise merve-i hayretde Hilmiyâ
 Râh-ı şafâda Behcete Allah yol vere

-88- (271)

Mef'ûlû Fâ'ilâtü Mefâ'ilü Fâ'ilün

Dil verdimi söyleseñ ol dil-rübâmıza
 Belki bakardı hâl-i melâl-âşinâmıza

Seyl-âb-ı ye's sürsün anıñ hân mânını
 Her kim şu katmak ister ise mâcerâmıza

Olur maşûn-ı mevc-i keder keşti-i ümmîd
 Yâver olursa lûtf-ı Hudâ nâhudâmıza

Bir şâh-bâz-ı evc-i sitiğnaya şayd olup
 Tağdı ne çâre pençe-i cevriñ yakamıza

5. Maḥşûl-i bâğ neş'e-fezâ-yı hûlûşudur
 Söz var mı Hilmî bu ğazel-i nev-edâmıza

-89- (272)

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

Dil vişāl-i 'ârız-ı âlîñla ḥandān olsa da

Ġam yemezdim gülsitān-ı dehr vîrān olsa da

Seyre meyl etmez o şūḥ-ı lâle-ḥaddim neyleyim

Dâğ-ı sînem reşk-i ezhâr-ı gülistān olsa da

Bâri bir gün görsem ey meh-rû bu zulmet-ḥānede

Zülfüñ eṭrâf-ı 'izârîñda perîşān olsa da

Bende-i nâ-çîzi talṭîf eylemek bilmez misin

Rağbet eyler mûra ḳadrince Süleymān olsa da

5. Gūşuna girmez ḥased-kārān-ı Rûmuñ Ḥilmiyā

Şît-i nazmım ğulġule-baḥşā-yı Ġrān olsa da

-90- (273)

Mef'ûlü Mefā'îlü Mefā'îlü Fe'ûlün

Gördüm yine bir dil-ber-i zîbā-yı zamāne

Kiprikleri şemşîr-i belâyā-yı zamāne

Nûr-efgen-i pervîn-i felek vech-i münîr

Dense aña lâyıḳ meh-i ġarrā-yı zamāne

Bağ kâmetine serv-i gülistân-ı leâfet
Çeşm-i siyehi nergis-i şehlâ-yı zamâne

Havfım bu ki gönüm düşecek ‘aşkına Hilmî
Gördüm yine bir dil-ber-i zîbâ-yı zamâne

-91- (274)

Müderresinden Trabzonî Müteveffâ Hâcî Fehmî Efendi’yle Müstereken
Söylenilen Ğazeldir.

Mef’ûlû Fâ‘ilâtü Mefâ‘ilü Fâ‘ilün

F. Sevdim o şûh-ı muğpeçeyi her ne hâl ise

H. Oldum harîş-i vaşlı hayâl-i muhâl ise

H. Bâdi-i rif‘at oldu cehâlet zamânede

F. Güm-nâm-ı ‘âlem olmada ehl-i kemâl ise

F. Biñ cân fedâya nezr edeyim vaşlına eger

H. Şarmak o şûh-ı cılve-geri ihtimâl ise

H. İnkâr-ı ‘aşk-ı kâkülün edip de zâhidâ

F. Küfr etme öyle boynuma olsun vebâl ise

5. F. Çeşm-i füsûn-sâzı ile sihr-i ğamzesi

H. Aldı olanca ‘aqlımı bilmem ne âl ise

H. Aldıkça feyz-i terbiyet-i eşk-i dîdeden

F. Bir serv-i nâz-ı dehr olur ol nev-nihâl ise

Ḳaldım verā-yı bāb-ı temennāda Fehmiyā
Açılmaz oldu Ḥilmī serāy-ı vişāl ise

-92- (275)

Ṭıflī Efendi'yle Müşterek Ğazeldir.

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

Ḥ. La' l-i nābıñla ḳadeḥ mercān mercān üstüne

Ṭ. Şanki ḳonmuş la' lden fincān fincān üstüne

Ṭ. Ḳoç başıñçün ' aḳlı vermişken nedir bu ḳaşd-ı cān

Ḥ. Var mı şer' -i ' aşḳda ḳurbān ḳurbān üstüne

Ḥ. Ohşayıp zülfün miyānın aldım āḡūşa bu şeb

Ṭ. Ḳıl u ḳālsiz eyledim ' işyān ' işyān üstüne

Ṭ. Sāḡar-ı ḡülgūnu la' liñle görünce muttaşıl

Ḥ. Uçuşur meyḥānede rindān rindān üstüne

5. **Ḥ.** Bārekallah ḥüsn-i rūyuñ gibi ḥulḳuñ da ḡüzel

Ṭ. Eylemiş Mevlā saña iḥsān iḥsān üstüne

Ṭ. Mecma' -ı ḥübānı dil-i sā'il gibi keşḳül be-kef

Ḥ. Devr ile etmekdedir Selmān Selmān üstüne

Ḥ. Şevket-i dānāya pey-revlik edince Ḥilmiyā

Ṭ. Zıhn-i Ṭıflīye gelir ' irfān ' irfān üstüne

Ḥarfü'l-yâ

-93- (276)

Mef'ûlû Fâ'ilâtü Mefâ'ilü Fâ'ilün

Dönderdi şekl-i nokta-i mevhûmeye beni

Ol dâne-çîn-i ' işveniñ alnındaki beni

Bildim esâs-ı hilkatimi eyledim ibâ

Ey dil getirmiş ' âlem-i kevne beni meni

Tahşîl-i vaşla mâni' olur hâr-ı tâlî'im

Âgûşa almak istese gönlüm o gül-teni

Etmez o şüh-ı saht-derûna neden eşer

Âh-ı şerer-pâşım eridirken âheni

5. Ḥaşm-ı kavî-i cân u dilimdir zamânede

Sevmek degil lisânına cânâ alan seni

-94- (277)

Mefâ'ilün Fe'ilâtün Mefâ'ilün Fe'ilün

Ruḥı tutarsa meh-i târem-i berîn yerini

Tutar mı şâm-ı felek zülf-i ' anberîn yerini

Şikest-i mevce-i ' aşkıñ olup sefine-i dil

Yem-i muḥabbetiñiñ buldu eñ derîn yerini

Te‘ âķub-ı ŧeb ü eyyām-ı germ ü serdinden
Şu dehr-i pür-miķeniñ görmedik serin yerini

Maķām-ı dil-keş-i ‘ izzet eder Ĥudā-yı ‘ azīz
Ĥamiyyet ehli olan ‘ abd-i kemterīn yerini

5. Miyān-ı ehl-i suķanda yeter baña şu ŧeref
Ĥutarsa Ĥilmī bu nazmım bir āferīn yerini

-95- (278)

Fā‘ilātūn Fā‘ilātūn Fā‘ilātūn Fā‘ilūn

Gün yüzüñsüz zerre-i bī-nāb olaydım kāşķī
Yā vüçüda gelmeyip nā-yāb olaydım kāşķī

Bir kütük belki ķapardım cūşıŧ-ı devrāndan
Cūy-ı āmāle aķar seyl-āb olaydım kāşķī

Ėamzesi ķavfıyla görmekdense duş-ı bīmñāk
Kūşe-i çeşminde yāriñ ķāb olaydım kāşķī

Alabilmek üzre āĖūşā o tıfl-ı nevresi
‘ İydgehde ķurulan dolāb olaydım kāşķī

5. Ėaķ‘ -ı ŧāh-ı kāma ki ķudret bulunmaz destde
Ĥilmī bir keskin teberde ŧap olaydım kāşķi

-96- (279)

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

Böyle vaşf etsin ser-i hāmem o nāzik-meşrebi
Gūyiyā billūdan taşnī' olunmuş ğabğabı

Secde-i mihrāb-ı ebrūsun eder ta' līm halk
O büt-i nāzım ne hāl ise şaşırılmış mezhebi

Leb lebe verip de ağzın emmek isterdim faķat
Çignenilmez o lebi sekr-i demürden leblebi

Dāniş-i zātıdır insānıñ medār-ı rıf' ati
Yohsa vermez Hilmī evlāda şeref fażl-ı ebi

-97- (280)

**Kaşamonu Vilāyet-i Celīlesi Mutaşarrıfı Sa'ādetlü 'Abdünnāfi' Efendi
Hāzretleriniñ Ğazel-i Bī-bedellerine Nazīredir.**

Mef' ulü Fā' ilātü Mefā' ilü Fā' ilün

Hattı belirdi o peri hālā açılmadı
Şahn-ı çemende nergis-i şehlā açılmadı

Biñ dāğ açıldı sīnede mānend-i revzen āh
Bāb-ı ümmīd-i dār-ı süveydā açılmadı

Etdi harīm-i bezmde rindāna ' arz-ı rū
Baña gelince duĥt-i rez ammā açılmadı

Bilmem selefde ne kavî efsûn okundu kim
Kıfl-ı tılsım-ı genc-i ‘atâyâ açılmadı

5. Eyler hücum cünd-i müjeñ katl-i ‘âşıka
Sefk-i dimâ’a-i bir yeñi fetvâ açılmadı

Açma rakı̄b-i dīve sarāy-ı vişālīñi
Şeytāna bāb-ı cennet-i me’vā açılmadı

Hilmī cenāb-ı Nāfi‘ iñ uy meslegine kim
Şi‘ rindeki menāfi‘ -i mānā açılmadı

-98- (281)

Mūmā-ileyh Behcet Efendi’yle Müşterekdir.

Meḥ’ülü Fā’ilātü Meḥā’ilü Fā’ilün

B. Derd-i derūn şafḥa-i ta‘bīre şıgmadı
H. Harf-i merām nüṣḥa-i takrīre şıgmadı

H. Müşkil me’āl-i āyet-i nūr-ı ‘izār-ı yār
B. Bir vechile ḥulāṣa-i tefsīre şıgmadı

B. Bir ḥāl ile o sīm-teni şarmak istedim
H. Sīm-i murād büte-i tedbīre şıgmadı

H. Bir cevır ile ḥarāb u yebāb etdiğiñ gönül
B. Biñ mihr ile ne çāre ki ta‘mīre şıgmadı

5. **B.** Çok düřdüm ardına ben o āhū-yı vahřetiñ
H. Dām-ı emelde halka-i teshīre şığmadı

Derd-i derūnu Hilmī ne gūne edem beyān
Behcet beyāna gelmedi taħrīre şığmadı

-99- (282)

Mūmā-ileyh İle Eyzān Müřterektir.

Fe‘ilātūn Fe‘ilātūn Fe‘ilātūn Fe‘ilūn

- H.** Ne ğurūr etmeli ne kesr-i vaķār eylemeli
B. Kiři her vaz‘ da talťif ři‘ār eylemeli
- B.** Şābit-i dā‘ire-i himmet olup çūn pergār
H. Merkez-i şabr u mekānetde ķarār eylemeli
- H.** Dehrde tā ki tamām ola hilāl-i maķşūd
B. Ās-mān-ı emeli ğeşt ü ğüzār eylemeli
- B.** Sāķiyā kūnc-i ħarābāt-ı meyiñ rindānı
H. ‘ Acebā ķande varıp def‘ -i ħumār eylemeli
5. **H.** Şıfr-i zā‘id gibi ta‘ ħıl-i maķām etmeyerek
B. Ni‘am-i ĩzidi bir kerre řumār eylemeli
- Āħeri ‘ ālem-i kevniñ ki ‘ ademdir Behcet
Hilmiyā ħākde tevsī‘ -i mezār eylemeli

-100- (283)

Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilün

Geh dizer silk-i eķāvil-i güzāfi şūfī

Geh çözer rişte-i mecmū‘ a-i lāfi şūfī

Ḳadd-i ṭübā-şıfatūn ‘ar‘ ara etmiş teşbīh

Baḳ nice mürtekib olmuş şu ḥilāfī şūfī

Mübtelā-yı ‘ilel ‘ucb ü riyādır olamaz

Mazḥar-ı sırr-i şifā-ḥāne-i şāfī şūfī

Ka‘beye her ne ḳadar etse ta‘zīme ḳıyām

Bilmez esbāb-ı ri‘āyāt ṭavāfī şūfī

5. Ḥilmiyā eyleyemez ḳabzātı başta taḥvīl

Atmadıkça ḳadeḥ bāde-i şāfī şūfī

-101- (284)

Mefā‘ilün Fe‘ilātün Mefā‘ilün Fe‘ilün

Ne yerde serv biter ḳadd-i ser-bülendi gibi

Ne servde bulunur ṭūr-ı dil-pesendi gibi

Şaḳın cemā‘at-ı ehl-i dile ‘imāme ile

Teḳaddüm eyleme cāhil imām efendi gibi

Debîr-i kudret uşûlüyle meşk-i hüsnünde
 Hattın çıkarmağa ey meh-liķā özendi gibi

Ereydi şiti eger gûş-ı dehr-i pîrezene
 Tutardı bu ğazelim zād-ı ercümendi gibi

5. Uzatma kâmet-i dil-ber gibi sözü Hilmî
 Bu teng bâdiyede kâfiye tükendi gibi

-102- (285)

**İş Bu Kaşide Ğazeliyyâtın Tab‘ Olunduğunu Müte‘ âķib İnşâd Kılınmasından
 Nâşî Bu Maħalle Derc Olundu.**

Müstef‘ilün Müstef‘ilün Müstef‘ilün Müstef‘ilün

Etdi yine tekrâr hâl-i mes‘ adet sâl-i cedîd (1293)
 Mihr ü meh-i yümn ile versin çeşm-i ekvâna ziyâ (1293)

Te’yîd eder hengâm-ı şân u devlet ü iclâlini
 Tecdîd-i vaķt ile şeh-i ‘âlem-yegânîñ siyyemâ

Şâh-ı ‘inâyet-ihtivâ mäh-ı cihân-ı luţf u dâd
 Zıll-efgen fark-ı tavâ’if mâlik-i cûd u ‘atâ

Cüdâ ğarîķ-i kulzüm-i ‘adl-i celilidir enâm
 Cûda selâţiniñ şehir ü a‘zamıdır lâ-riyâ

5. Envâr-ı şems-i ref‘eti meşmûl-i aķtâr-ı cihân
 Envâ‘-ı rahm ü şefķati cümle şehirde rû-nümâ

Naşr-ı ‘azīze şām u rûz mazhar ede Perverdigâr
O tâc-dâr-ı eşheri rûy-ı zemîn durdukça tâ

Tenvîr etsin şems-i evc-i sa‘d ü yümn ile ilâh
Her yevm-i iclâlini tâ var ola arz ile semâ

Bâ-luţf-ı Hâk her şeb zamân-ı devletinde bedrveş
Necm-i zafer etrâfa envâr-efgen ola dâ’imâ

Şadr-ı cevādīde medâr-ı fahr her ehl-i hıred
Bukrâta olur fikr ü re’y aşvebi ğıbta-fezâ

10. Maḥmūd-ı emced şadr-ı a‘zam-ı Āşaf-ı vâlâ-şiyem
Destûr-ı ‘âlî-câh u kân-ı himmet u luţf-âşinâ

Ola mu‘îni Ḥazret-i Mevlâ cemî‘-i kârda
Tedbîr-i şâ’ib-i halk ede tab‘ında Īzid muţlaķa

Târîḥ-i cevher-dârını şıdk-ı derûn ile hemân
Terķîm kıldı hâme cümle mışrâ‘ında Ḥilmiyâ

Sâl-i huçeste-fâl-i hâli eylesin fî-küll-i ân
‘Abdüllazîz Ḥâna ziyâde sa‘d ile es‘ad Ḥudâ

RÜBA‘İYYÂT

-1- (286)

Ey beni yokdan eyleyen icâd (mef‘ülün mef‘ülün mef‘ülün fâ)
İhd kalbî ilâ-ṭarîḳ-i reşâd (mef‘ülün mef‘ülün mef‘ülün fâ)
 İşbî‘-ı kudretiñdedir çünkü (mef‘ülün mef‘ülün mef‘ülün fâ)
 İnķılâb-ı ḳulûb-ı cümle ‘ibâd (mef‘ülün mef‘ülün mef‘ülü fe‘ül)

-2- (287)

Mef‘ülü Fâ‘ilâtü Mefâ‘ilü Fâ‘ilün

İki cihânda ğonçe-i fevz u felâh açar
 Gülzâr-ı pâk-i dîn-i mübîn-i Muḫammedî
 Eyler meşâm-ı câna şemîm-i sa‘âdet ‘arz
 Verd-i güzîn-i şer‘-i metîn-i Muḫammedî

-3- (288)

Mef‘ülü Mefâ‘ilü Mefâ‘ilü Fe‘ülün

Şeyḫeyn-i ‘azîmeyne olan ḫürmetimizden
 Zann etme bizi ḫubb-i ‘Alîden ‘Acemîyiz
 Tertîb üzerine severiz Âl-i Resûlü
 Şanma bizi sen Şi‘î-ṭabî‘at ‘Acemiyiz

-4- (289)

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

Merhabâyıñ ey gül-i nâzik-ter-i güلزâr-ı ' aşk
 Şarılıp olmak diler göñül seniñle yek vücūd
 İş bu beytiñ evvel u âhîr hurūfun zamm eyle
 İsm-i maḳşūdum çıkar meydāna olur rû-nümūd

-5- (290)

Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilün

Harf-i ' aşkı yeñiden başlayalım i' lāle
 Dersimiz düşdü yine şerḥ-i kitāb-ı maḳşūd
 Kapanık kaldığına etme keder iḳbālîñ
 Açılır bir gün olur ki saña bāb-ı maḳşūd

-6- (291)

Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilün

' Ārif ol şekl-i mecāzide ḥaḳīḳat-bîn ol
 Mezra' -i sâḥa-i ' âlemde ma' ārif-çîn ol
 Emr-i ' âlîsine peygamber-i zî-şânıñ uyup
 Ḥāiş-i ' ilm ile ḥaṭve-res-i rāh-ı şîn ol

-7- (292)

Mefā'īlün Mefā'īlün Mefā'īlün Mefā'īlün

Temāşā-yı cemāl-i dil-beri men' etme ey vā' iz
 Neşāt ilkā edermiş sīneye vech-i ḥasen derler
 Demiş dün zümre-i 'uşşāka ben cevır eylemem ammā
 'Aceb ol tıfl-ı nāza Ḥilmiyā zālīm neden derler

-8- (293)

Fā'īlātün Fā'īlātün Fā'īlātün Fā'īlün

Şāḥ-ı ümmīd açmadı bu bāğda bir berg-i kām
 Vermedi hīç meyve-i maṭlab nihāl-i ārzū
 Leşker-i müjgānıñ etmiş ġālibā i' lān-ı ḥarb
 Rezmgāh-ı dilde var çünki cidāl-i ārzū

-9- (294)

Fe'īlātün Fe'īlātün Fe'īlātün Fe'īlün

Ḥüsn-i aḥvālim eder cümle eḥibbā işbāt
 Luṭf kıl anları taşdıķe efendim sen de
 Dāmen-i ḥālimi ālūde-i fışķ eyleme kim
 Yokdur āteşgede-i dūzaḥa ṭāķat tende

-10- (295)

Mefā'ilün Fe'ilātün Mefā'ilün Fe'ilün

Olur o şadr-nişîn-i sarây-ı dü 'âlem
 Der-i tevâzu' a her kim ki ittikâ eyler
 Zamân olur ki felek çâk eder girîbânın
 Bu gün o kimse ki fahr-i fer-i kabâ eyler

-11- (296)

Mef'ûlün Mef'ûlün Mef'ûlû Fe'ûl

Eger kelle kulağ dersẽ yerinde
 Benim senden nem eksikdir efendi
 Deyip ol şârih-i metn-i hamâkat
 Kıyâfet-nâmesin şerhe özendi

Evvelki Harfleri Hurûf-ı Hece Üzerine Müretteb Olarak İnşâd Edilen
Müfredât.

Harfî'l-elif

-1- (297)

Mef'ûlû Fâ'ilâtü Mefâ'ilü Fâ'ilün

Allah ederse bir kuluna luṭfunu refîḳ

Halk-ı cihân ögse lâ-büdd olur şefîḳ

-2- (298)

Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün

Eyle şikest-i ḫâfır-i dest-i cefâ 'âlemde kim

Olur imiş meşhûrdur yırtıcı kuşuñ 'ömrü az

-3- (299)

Mef'ûlû Mefâ'ilü Mefâ'ilü Fe'ülün

Ey dil varalım elde iken dâmen-i fırsat

Kul olalım ayağına sâḳi-i müdâminñ

-4- (300)

Mef'ûlû Mefâ'ilü Mefâ'ilü Fe'ülün

Esbâb-ı melâḫat o perî-rûda mükemmel

Ez-cümle güzel zülfünü gör kim kıl 'aybsız

-5- (301)

Fe'îlâtün Fe'îlâtün Fe'îlün

Evlenirseñ taşı tırma zenbîl

Böyle zaḥmetlidir işte zen bil

-6- (302)

Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün

Egerçi aldanıp Fındıkçık tûruna gitdiñse

Ne koz kırdıñ o hoş oğulan bilmem cevizlikde

(İsm-i maḥall)

-7- (303)

Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün

O âdem-zadeniñ sevdâ-yı zülf ü dâne-i ḥâli

Beni kendimden edip mübtelâ-yı dâm-ı derd etdi

-8- (304)

**Zât-ı Şevket Âyât-ı Ḥazret-i Pâdişâhîniñ Avrupadan Avdet Seniyye-i
Mülûkânelerinde İcrâ Olunan Şehrâyîn-i Leyle-i Tarab-fezâsında Hükûmet
Konağı Kapısına Ta'lik Olunan Levhaya Yazılan Beyt-i Ḥakikat-Edâdır.**

Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün

Olalı câlis-i taḥt-ı me'âlî baḥt-ı 'Oşmânî

Cihân 'Abdüllazîz Ḥân sāyesinde hep emînü'l-ḥâl

-9- (305)

Meʿūlü Fāʿilātü Meʿāʿilü Fāʿilün

İhlâş gerekdir âdeme bâb-ı niyâzda
Kulluk kılıkla olmaz efendi ne kıl u kâl

-10- (306)

Meʿāʿilün Feʿilātün Meʿāʿilün Feʿilün

Anı hıfz eylesin Allah nazardan dilerim
Elîfidir gözümün kâmetiñ ey serv-i revân

-11- (307)

Meʿūlü Fāʿilātü Meʿāʿilü Fāʿilün

Oldu melâl-i nükteye bak mühmel-i hilâl
‘Âlem bunuñçün oldu mu ekl-i hilâle lâl

-12- (308)

Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

Etme daʿvâ-yı beķâ dünyâda kim
Maḥkeme ķadıya mülk olmaz imiş

-13- (309)

Feʿilātün Feʿilātün Feʿilün

Uzununa enine çekmeyelim
Ḥaleb anda ise ârşın bunda

-14- (310)

Mefā'īlün Mefā'īlün Mefā'īlün Mefā'īlün

Aşındı gezmeden aşıklarımız kūy-ı ' aşkıında
' Āşık Paşada bir ma' şūka ey dil olalı ' āşık

-15- (311)

Mefā'īlün Mefā'īlün Mefā'īlün Mefā'īlün

Uruldum zūlfikār-ı ebrūvānına nedir çāre
' Alī nāmında görüp bir civānı semt-i Ḥaydarda

-16- (312)

Mef'ūlū Fā'īlātün Mef'ūlū Fā'īlātün

Oldum esīr-i zencīr-i zūlf ü çāh-ı ' aşkı
Zencīrli Kuyu semtinde bir büt-i zamānıñ

-17- (313)

Mefā'īlün Mefā'īlün Mefā'īlün Mefā'īlün

Elem etme o şūhuñ olmaz olmaz dediginden kim
Bu söz vaşla işāretdir fe-nefyü'n-nefyi işbāt

-18- (314)

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

İştiyāk-ı nokṭa-i ḥālī o şūḥuñ Ḥilmiyā
 'Āḳıbet ser-nāme-i erbāb-ı ḥāl eyler beni

-19- (315)

Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilün

Edelim mes'ele-i 'aşḳda Ḳays'a taḳlīd
 Mūcib-i feyz olur āşārına gitmek selefīñ

Ḥarfū'l-bā**-20- (316)**

Meḥ' ūlū Meḥ' ilū Meḥ' ilū Fe' ūlün

Perende-i şahrā-yı sefer olma ki zīrā
 Her ḳuş yuvasında öter 'ālemde meşeldir

-21- (317)

Meḥ' ūlū Fā' ilātü Meḥ' ilū Fā' ilün

Bāḳī ḳalırsa sende bu hafta güzelliği
 Ḥayli tırāş-ı 'aşḳ ola yosmam saña bu nāz

-22- (318)

Meʿûlû Meʿâʼilû Meʿâʼilû Feʿûlûn

Bağdım rağam-ı vaşlına ay çıkdı yekûnu
Sen sehv-i hesâb eyler iseñ işte ye günü

-23- (319)

Feʿilâtûn Feʿilâtûn Feʿilâtûn Feʿilûn

Bülbül-âsâ getirir ʿâşıkımı feryâda
Alarak pençe-i âzârına şâhin-zâde

-24- (320)

Fâʿilâtûn Fâʿilâtûn Fâʿilâtûn Fâʿilûn

Bağ nice ʿayn-ı hıyânetle nigâh eyler saña
Niʿmet-i seyr-i ruḥuñla seyr-i çeşm olan rağîb

-25- (321)

Feʿilâtûn Feʿilâtûn Feʿilûn

Peyi dün sende idi ey dildâr
Kırılıp üstüne kaldı dil-i zâr

-26- (322)

Feʿilâtûn Feʿilâtûn Feʿilâtûn Feʿilûn

Başma bezm-i ruḳabâya kâdem ey ʿarızı âl
Giydigiñ atlasa dil ola fedâ cân fesiñe

-27- (323)

Meḥ'ulü Fā'ilātü Mefā'ilü Fā'ilün

Bizler serā-yı 'aşqda a'zā-yı meclisiz

Vaşf eder tenāsüb-i a'zā-yı dil-beri

-28- (324)

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

Bent-i maṭlab kocadı ey ḥāl-i baḥt artık yetiş

Ḳız kocayınca düşer ğayret demişler dayıya

-29- (325)

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

Baḥş-i da'vā-yı ta'azzümde ne lāzımdır cedel

Yol geçer üstünden olsa ne kadar yüksek cebel

-30- (326)

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

Bir bebek gördüm Bebekde şan bebedir dīdede

Görmedi ehl-i Beşiktaş-ı cihān emşālini

-31- (327)

Mef'ülü Fā' ilātün Mef'ülü Fā' ilātün

Bir gūşesin yeni dünyāya deġişmez idim

Üstü bir eski dāрім olsaydı Üsküdarı

Ḥarfü'l-tā

-32- (328)

Mefā'ilün Fe' ilātün Mefā'ilün Fe' ilün

Türāb olunca yeri ākıbet her insānıñ

Ne için olmalı bilmem esiri dünyānıñ

Ḥarfü'l-şā

-33- (329)

Mef'ülü Mefā'ilü Mefā'ilü Fe'ülün

Şābit-kağem-i қаңара-i şer'-i mübīn ol

Bu yolda 'ubūr-ı pıl-i düzaḥdan emīn ol

Harfî'l-cim

-34- (330)

Meʿûlû Mefâʿilû Mefâʿilû Feʿûlûn

Cerrâh Paşa semtindeki ol kaşı kemânım

Ṭır-i nigehiyle cigerim eyledi mecrûh

-35- (331)

Meʿûlû Fâʿilâtü Mefâʿilû Fâʿilün

Cûy-ı sirişki pâyiña icrâ ʿabeş degil

Naḥle şu vermek ey kaddi bâlâ ʿabeş degil

-36- (332)

Feʿilâtün Feʿilâtün Feʿilün

Çekilip ḥaṭṭ-ı hümayûn ruḥuna

Yeñilenmiş mi berât-ı ḥüsnü

-37- (333)

Mefâʿilün Mefâʿilün Mefâʿilün Mefâʿilün

Çemenzâr-ı ümmîdi tâzelenmiş kesb-i fer kılmış

Emîrlerde görüp dil-beri ʿâşık yeşillenmiş

Harfî'l-hâ

-38- (334)

Fe'îlâtün Fe'îlâtün Fe'îlâtün Fe'îlün

Hâl ü aşlım şorar olursa cevâb-ı şâfî

Yerliyim cây-ı 'ademde vaţanım kûy-ı hayâl

Harfî'l-hâ

-39- (335)

Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün

Hırâm-ı nâz ile gülzâra cânânım buyursunlar

Edâ-yı resm-i istiqbâline cânım buyursunlar

-40- (336)

İreboluda vâki' İsrâ'il Nâm Ma' dene Giderken Fevke'l-'ğâye Bir Fırtına Ve
Boraya Teşâdüf Olunduğu Şırada Söylenilen Beyitdir.

Fâ'îlâtün Fâ'îlâtün Fâ'îlâtün Fâ'îlün

Hayli zahmetler çıkardık kân-ı isrâ'ilde

Görmesek bâri meşakkat dest-i 'Azrâ'ilde

Ḥarfü'l-dāl

-41- (337)

Meḥ'ülü Fā'ilātü Mefā'ilü Fā'ilün

Dil pāsbān-ı bāğ-ı cemāliñ degil de ne

Cān 'andelīb-i 'ārız-ı āliñ degil de ne

-42- (338)

Meḥ'ülü Fā'ilātü Mefā'ilü Fā'ilün

Deste alınca ḥāne-i mu' ciz-beyānı dil

Eyler kitāb-ı çehre-i yāre nüvişt-i 'aşk

-43- (339)

Mefā'ilün Mefā'ilün Mefā'ilün Mefā'ilün

Debistān-ı ğam-ı 'aşkıñda şakird eylemiş ḥalkı

Ḥāce Paşada bir üstād-ı fitne tıfl-ı ebced-ḥān

Ḥarfü'z-zāl

-44- (340)

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

Zā'ik-i cām-ı muḥabbet olmak isterseñ eger

At hemān bezm-i ḥayātbaḥş-ı haḳīkīye ayağ

Ḥarfü'r-rā

-45- (341)

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

Rūyuñu tavşīfe kudret yok dil-i ğam-gīnede
Zerreniñ ta' rīf-i ħurşīd etmesi emr-i muḥāl

-46- (342)

Fe'ilātün Fe'ilātün Fe'ilātün Fe'ilün

Rāzıyım bir nıgeh-i luṭfuña ben bir senede
Dāmen ol da bunu gel rabṭ edelim bir senede

Ḥarfü'z-zā

-47- (343)

Fe'ilātün Fe'ilātün Fe'ilātün Fe'ilün

Zīver-i gūşe-i gūş-ı dil ü cān olsa sezā
Nezd-i erbāb-ı me' ārifde güherdir suḥanım

Ḥarfü's-sīn

-48- (344)

Me'ülü Me'ā'ilü Me'ā'ilü Fe'ülün

Sevdim seni ben şu bu ne derlerse desinler
Ebnā-yı zamāna қо ne derlerse desinler

-49- (345)

Mefā'īlün Mefā'īlün Mefā'īlün Mefā'īlün

Siziñ seccāde-i rengīniñiz var ise ey şūfī

Bizim de ebruvān-ı yārdan mihrābımız vardır

-50- (346)

Mefā'īlün Mefā'īlün Mefā'īlün Mefā'īlün

Sebūdan şu teraşşūh eyler elbet bunda ma' zūrum

Benim nem var elimde hicrden nemnākdir çeşmim

-51- (347)

Mefā'īlün Mefā'īlün Fe'ūlün

Sen iylik et de at deryāya yā hū

Anı Hālīk bilir bilmezse balık

-52- (348)

Fā'ilātün Mefā'īlün Fe'ilün

Sevdi dil küfr-i zūlfünü bī-şekk

Müslümān dīni āşikāra gerek

-53- (349)

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

Seg raķibe ne gezersin burada dedim dedi

Kūy-ı cānānında ben dış kapınıñ mandalıyım

Harfû'ş-şim

-54- (350)

Fe'îlâtün Fe'îlâtün Fe'îlâtün Fe'îlün

Şevk-i la' liñ beni bend etse n'ola kākülüne

Şuya düşen kişi nā-çār yılana şarılır

Harfû'ş-şad

-55- (351)

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Fe'ülün

Şakın çıkma şirât-ı müstaķimden

Şirât üstünde zîrâ korkuluk var

-55- (352)

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün

Şıkılma duĥter-i rez maĥremâne 'arz-ı rû eyle

Ĥarîm-i bezmde ĥâzır olanlar cândandır hep

-57- (353)

Mefâ'ilün Fe'îlâtün Mefâ'ilün Fe'îlün

Şuvarmak isterim eşk-i dü çeşm-i pür-nemile

O naĥl-i kâmeti bâr-ı emel yetinceye dek

-58- (354)

Mefā'īlün Mefā'īlün Mefā'īlün Mefā'īlün

Şağın bir dāne için hırmen-i 'ālemde mūr-āsā
 Kapanıp pāyine nev devletānıñ āb-rū dökme

-59- (355)

Fā'īlātün Fā'īlātün Fā'īlün

Şīt-i hāmemdir eden celb-i 'aduvv
 Celb eder ağnāma kırdı çāk sesi

-60- (356)

Mef'ūlü Fā'īlātü Mefā'īlü Fā'īlün

Şarıgüzal'de şarı ünlüce bir güzel
 Hilmī şarartdı beñzimi derd-i firāk ile

Harfü'd-dād**-61- (357)**

Mefā'īlün Fe'īlātün Mefā'īlün Fe'īlün

Żarar ki vermeye nāmūs-ı ādemīye hālel
 Hacālet ile gelen kār u kesbden yegdir

Ḥarfü't-tā

-62- (358)

Mefā'ilün Mefā'ilün Mefā'ilün Mefā'ilün

Trabzon'da bir âfet şüretiñ meftûnudur bu kim
O şîrîn-i sitignâ-pîşeniñ mecnûnudur bu kim

Ḥarfü'z-zā

-63- (359)

Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün

Zâlimi her kim i'ânetle ederse temşîṭ
Haḡ eder anı o şahş üstüne elbet teslîṭ

Ḥarfü'l-ʿayn

-64- (360)

Mef'ûlû Fā'ilâtü Mefā'ilü Fā'ilün

ʿÂrız degil ki terk edelim mihr-i ʿârızıñ
Bu ârzûya düşdügümüz çok zamândır

-65- (361)

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

‘Aşkıña eşkim yeter şahid daha söz istemez
Eski sözdür görünen köye kılağuz istemez

-66- (362)

Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilün

‘Ālemi birden alıp şatsalar olmam mahzūn
Ne alanla alanım var ne şatanla şatanım

Ḥarfü'l-ğayn**-67- (363)**

Meḥ' ūlū Fā' ilātū Mefā' ilū Fā' ilün

Ġayrıñ zevāl-i ni' metini eyleme taleb
Çünkü ḥasūd olmadadır mazhar-ı ğazab

Ḥarfü'l-fā**-68- (364)**

Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilün

Fırqatıñ öylece âteşde bırağdı bizi kim
Ne gecemiz gece ne gündüzümüz gündüzdür

-69- (365)

Mefā'īlün Fe'īlātün Mefā'īlün Fe'īlün

Ḳabāyı ḳalb ile ketb eyleseñ beḳā mı olur

Sebeb ğurūr-ı libāsa bu mācerā mı olur

-70- (366)

Meḥ'ülü Mefā'īlü Mefā'īlü Fe'ülün

Feryādımızı diñlemez ol ğonçe-i zībā

Cırcır da ne cırcır öterek edelim efgān

-71- (367)

Fe'īlātün Fe'īlātün Fe'īlātün Fe'īlün

Feth-i bāb etmez imiş 'āşık efgendesine

O perī-çehre ki ārām-gehidir Fātiḥde

Ḥarfü'l-ḳāf**-72- (368)**

Fe'īlātün Fe'īlātün Fe'īlātün Fe'īlün

Ḳatl-i nefis eyleme 'ālemde şaḳın ey server

Beşşiri'l-ḳātile bi'l-ḳatli dedi peygamber

-73- (369)

Mefā'īlün Mefā'īlün Mefā'īlün Mefā'īlün

avuşmaz ise de şağ şağa insān avuşur derler
Umulmazken avuşdum o büte semt-i Cibālīde

-74- (370)

Fe'īlātün Fe'īlātün Fe'īlātün Fe'īlün

ande bir baldırı çıplağı görürse cān atar
O lebi andime söz aņlatamam genc begdir

-75- (371)

Fā'īlātün Fā'īlātün Fā'īlātün Fā'īlün

ıl ucu ta' rīf-i hālīnde haşa etmez idim
Hāřırım zūlfūñ hevāısıyla perīřān olmasa

-76- (372)

Fā'īlātün Fā'īlātün Fā'īlātün Fā'īlün

ılburun'da burnu kıllı rast gelip bir zāhide
Bařı-i zūlfūñde o řūhuñ eyledik çok ıl u āl

Ḥarfü'l-kāf

-77- (373)

Mefā'ilün Mefā'ilün Mefā'ilün Mefā'ilün

Gelir dām huşûle ârzû-yı dâne-i zerle
Vücûdu var ise ' anķā bile Ḳāf-ı sitignâdan

-78- (374)

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

Kimini ḥandān eder kimin giriftār baña
Bir bilinmez ḥâldir keyfiyyet-i ' âlem bu ya

-79- (375)

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

Kevkeb-i nâ-sa' dımıñ seyyi 'esi ḥükmüdür
Devr-i felekden çekilen bu felâket-i bütün

-80- (376)

Mef'ûlü Fā'ilātü Mefā'ilü Fā'ilün

Gönlüm mişāl-i külḥan olup pür-şerer meded
Yandım ceḥīm-i ḥasret Ḥammāmi-zādeye

-81- (377)

Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilün

Görmedim gerçi o meh-pāreyi nakle göre lîk
Oldum âşüftesi çün ğā'ibedir imānım

-82- (378)

Mef' ūlū Mefā' ilū Mefā' ilū Fe' ūlün

Geldi hıttı öp dāne-i hālinden o yāriñ
Hırmen şönu dervīşin olur eski meşeldir

-83- (379)

Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilün

Gel kerem kıl bize ey ğonçe-i nekşüfte diye
Hilmiyā diye diye kaldı güşāde femimiz

-84- (380)

Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün

Gedikpaşa'da ğāyetle güzel bir kūdek-i nāzik
Gedikli kayd olunduğ defter-i üftādegānında

Ḥarfü'l-lām

-85- (381)

Mef'ülü Fā'ilātü Mefā'ilü Fā'ilün

Lafz-ı harām-ı mühmelidir Ḥilmiyā merām

Herkes bunuñçün oldu şanırsıñ harāma rām

Ḥarfü'l-mim

-86- (382)

Mefā'ilün Fe'ilātün Mefā'ilün Fe'ilün

Müdīr-i dā'ire-i 'izz ü şān iken evvel

Çocuk lalasına döndük zamānede eyvāh

-87- (383)

Mefā'ilün Fe'ilātün Mefā'ilün Fe'ilün

Muşāḥabetde nedīm-i zamāne olsa kişi

Bulur ri'āyet-i aḥbāb imtizācı kadar

-88- (384)

Fe'ilātün Fe'ilātün Fe'ilātün Fe'ilün

Meşrebi serd ise de ğam degil ol māh-veşiñ

Ḳadri 'ālī olur eyyām-ı şitāda güneşiñ

-89- (385)

Mefā'īlün Fe'īlātün Mefā'īlün Fe'īlün

Muķārin et bizi yā Rab nūr-ı ihlāşa

Be-ḥakk-ı sūre-i nūr u sūreti'l-ihlāş

-90- (386)

Mefā'īlün Fe'īlātün Mefā'īlün Fe'īlün

Metā'-ı ḥüsnü behāsin hebāya vermeyelim

Kesād ererse de cem' iyyet-i mezādımıza

-91- (387)

Me'ūlü Mefā'īlü Mefā'īlü Fe'ūlün

Muşluk gibi göz yaşı döker çeşme-i çeşmim

Maşlak'da mülāsık olalı o perī-rūya

-92- (388)

Fā'īlātün Fā'īlātün Fā'īlātün Fā'īlün

Mıḥ-ı āhen gibi geçdi sīne-i mecrūḥuma

Tīr-i müjgānı o şūḥuñ ḥayf Çivizāde'de

Harfî'n-nûn

-93- (389)

Fâ'îlâtün Fâ'îlâtün Fâ'îlâtün Fâ'îlün

Naqd-i cânımla saña nem var ise olsun fedâ

Varını veren utanmamış demişler dil-berâ

-94- (390)

Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün

Nizâmından mıdır bey' i yed-i Vâhid ile bilmem

Ki ağıyar eylemiş kâlâ-yı vaşl-ı yâre vaz' ü'l-yed

-95- (391)

Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün

Niçin çekdiñ begim tüylü kâfife yüzüne perde

Ezel tüysüzden idi perde-i rûy-ı pür-envârıñ

-96- (392)

Fâ'îlâtün Fâ'îlâtün Fâ'îlâtün Fâ'îlün

Ne çiçekdir o çiçekli giyen âfet-i zamân kim

Yüzü gülmez oldu kaldı sitemiyle 'âşıkânıñ

Ḥarfü'l-vāv

-97- (393)

Mefā'ilün Mefā'ilün Mefā'ilün Mefā'ilün

Vefā semtinde meşy-i ḥaṭve-i iḥsānı terk etdik

Daha gezmez misiñ eṭrāf-ı İḥsāniyede cānā

-98- (394)

Mefā'ilün Mefā'ilün Mefā'ilün Mefā'ilün

Vefā ümmīdi ile dökme yaş ol servden ey dil

Dıraḥt-ı ḥuşke verseñ ne kadar şū feyz-yāb olmaz

-99- (395)

Mef'ülü Fā'ilātü Mefā'ilü Fā'ilün

Verdi hevāya rāḥatımı nārgil gibi

Mārbuccularda bir güzeliñ nār-ı 'aşkı āh

Ḥarfü'l-hā

-100- (396)

Mefā'ilün Mefā'ilün Mefā'ilün Mefā'ilün

Hücūm-ı mevce-i keyd-i 'adūdan pek şaḳın zīrā

Ḳapudāndır gemisin ḳurtaran ḍarb-ı meşeldir bu

-101- (397)

Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilün

Hele nā-merde temelluḡ ne belā ‘ālemde
Etmesin bir gözü dīger göze Mevlā muḡtāc

-102- (398)

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

Her kemāliñ bir zevāli var imiş meṣḡurdur
Bedr olunca naḡṣa meyl eyler hilāl-i āsumān

-103- (399)

Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün

Hüner yaldızı kimiñ sikke-i ṭab‘ında olmazsa
Eder tezyīn ṣekle kem-‘ıyārāne hemān iḡdām

Hārfü’l-yā**-104- (400)**

Mefā‘ilün Fe‘ilātün Mefā‘ilün Fe‘ilün

Yeter bu gūne tekāpū zamānede Ḥilmī
Varır maḡām-ı ḡumārīye farṭ-ı ḡilmiyyet

-105- (401)

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

Yād-ı sünbülden ser-i zülf-i mu' anberdir ğaraż

Vaşf-ı gülşenden ruĥ-ı zībā-yı dil-berdir ğaraż

-106- (402)

Mefā' ilün Fe' ilātün Mefā' ilün Fe' ilün

Yer etse küze-i gūşuñda n'ola bir ıatre

Sirişk-i çeşm saña naql-i mācerā eyler

MIŞRA‘ĀT

Ḥarfü'l-elif

-1- (403)

Müstef‘ilātün Müstef‘ilātün

El elden üstdür ‘arşa varınca

-2- (404)

Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilün

Ölü bizimdir okuruz anıñ için rahmet

-3- (405)

Mefā‘ilün Fe‘ilātün Mefā‘ilün Fe‘ilün

Eşek çamura düşünce çü diyeni çok olur

-4- (406)

Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün

İmām bildigin okur olsa cāmi‘ ne kadar ekber

Ḥarfü'l-bā

-5- (407)

Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün

Bu bir eski meşeldir görülür düş uykudan sonra

-6- (408)

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

Bir eliñ çıkmaz sesi al ittifāka herkesi

Ḥarfü'l-tā**-7- (409)**

Fe' ilātün Mefā' ilün Fe' ilün

Tövbe-kārîñ kuşûru ma' fûvdür

Ḥarfü's-sā**-8- (410)**

Mefā' ilün Mefā' ilün Fe' ülün

Şevāb ister iseñ ger kaç günehten

Ḥarfü'l-cim**-9- (411)**

Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilün

Çivi çiviği acı acıyı çıkarır imiş

Ḥarfü'l-hā**-10- (412)**

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

Ḥāl-i müşkildir mu' in olmazsa luṭf-ı girdgār

Ḥarfü'l-hā

-11- (413)

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

Hārsız gül var ise dildār ara ağıyārsız

Ḥarfü'l-dāl

-12- (414)

Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün

Dereye düşen etmez fi'l-meşel yağmurdan pervā

-13- (415)

Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün

Delālet eyle hayra ecr-i ihsān almak isterseñ

Ḥarfü'z-zāl

-14- (416)

Mef' ulü Fā' ilātü Mefā' ilü Fā' ilün

Zevk-i hayâtı haqqā muḥabbetde buldular

Ḥarfü'r-rā

-15- (417)

Mefā' ilün Fe' ilātün Mefā' ilün Fe' ilün

Rızā-yı Haqqdadır ancak huşul-i fevz ü felāḥ

Ḥarfü'z-zā

-16- (418)

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

Zür ile maḫşūda vuşlat müsteḥl

Ḥarfü's-sin

-17- (419)

Meḥ'ülü Fā' ilātü Meḥ' ilü Fā' ilün

Sevdim Vefālı bir güzeli kim vefası yok

Ḥarfü'ş-şin

-18- (420)

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

Şem' -i iḳbālîñ söner olsa ne deñli şu' le-dār

Ḥarfü's-şad

-19- (421)

Meḥ'ülü Fā' ilātün Meḥ'ülü Fā' ilātün

Şāğır için meşeldir iki ezān okunmaz

-20- (422)

Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilün

Şaḳınıp etme nifāḳ ehline keşf-i esrār

-21- (423)

Mefā'ılün Fe'ılātün Mefā'ılün Fe'ılün

Şabâh olunca lüzümü kalır mı mışbâhıñ

Harfü'd-dād

-22- (424)

Mefā'ılün Mefā'ılün Mefā'ılün Mefā'ılün

Żiyā verdigini kim gördü bilmem dibine mumuñ

Harfü't-tā

-23- (425)

Fā'ılātün Fā'ılātün Fā'ılātün Fā'ılün

Toğruluktur bâdi-i feyz ü selâmet âdeme

Harfü'z-zā

-24- (426)

Fe'ılātün Mefā'ılün Fe'ılün

Żālimiñ şem' i şubha dek yanmaz

Harfü'l-‘ayn

-25- (427)

Müstef'ılātün Müstef'ılātün

‘Adū ‘adū‘ ya okumaz Qur’ân

Ḥarfü'l-ğayn

-26- (428)

Mefā'ilün Mefā'ilün Fe'ülün

Ġarīb kuşuñ yuvasını yapar Ḥaḳḳ

Ḥarfü'l-fā

-27- (429)

Fe'ilātün Fe'ilātün Fe'ilātün Fe'ilün

Fülk-i iḳbāli ūkest etmede mevc-i idbār

Ḥarfü'l-kāf

-28- (430)

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

Ḳāḍı da' vācı olunca Tañrı yardımcı gerek

Ḥarfü'l-gāf

-29- (431)

Fe'ilātün Fe'ilātün Fe'ilün

Kişiye kendi işi aḳdemdir

Ḥarfü'l-lām

-30- (432)

Mefā'ilün Fe'ilātün Mefā'ilün Fe'ilün

Leb-i sükūt ile et ḥaşm-ı cāhili iskāt

Ḥarfü'l-mim

-31- (433)

Mefā'ilün Fe'ilātün Mefā'ilün Fe'ilün

Meme olmaz dediler ağlamayan eṭfāle

Ḥarfü'n-nūn

-32- (434)

Fe'ilātün Mefā'ilün Fe'ilün

Nerdübāna ḳadem ḳadem çıkılır

Ḥarfü'l-vav

-33- (435)

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

Varını veren utanmamış dediler fi'l-meşel

Ḥarfü'l-hā

-34- (436)

Fe'ilātün Fe'ilātün Fe'ilātün Fe'ilün

Her olur olmazı zann eyleme yār-i şādık

Ḥarfü'l-yā

-35- (437)

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

Yük bacından eksemez meşhūrdur

ŞARĖİYĀT

-1- (438)

Mef'ulü Mefā'ilü Mefā'ilü Fe'ulün

Bir ğonçe-fem-i bāĝce-i ŧive vü ānsıñ
 Gülzār-ı nezāket turreŧi tāze cevānsıñ
 Zībinde-edā ŧāhid-i ra' nā-yı zamānsıñ
 Hūri mi nesıñ rūḥ-ı muŧavver mi ne cānsıñ
 Ṭab'ımca benim ḥāşılı bir ŧūḥ-ı cihānsıñ

O nāz ile reftārıñā biñ cān ola ḳurbān
 Ḥayretde ḳalır ḥüsnüñü seyr eyleyen insān
 Bu beyti n'ola vird-i zebān eylese rıdvān
 Hūri mi nesıñ rūḥ-ı muŧavver mi ne cānsıñ
 Ṭab'ımca benim ḥāşılı bir ŧūḥ-ı cihānsıñ

Bu ḥüsn ile sen olalı zīnet-res-i dünyā
 Gitdi 'adem-ābāda ḳadar ŧöhret-i 'Azrā
 İfrāt-ı cemāl ile yaratmıŧ seni Mevlā
 Hūri mi nesıñ rūḥ-ı muŧavver mi ne cānsıñ
 Ṭab'ımca benim ḥāşılı bir ŧūḥ-ı cihānsıñ

Yok zümre-i ḥübānda emşāl ü nazīriñ
 Hurŧide mümāşil ruḥ-ı zībā-yı münīriñ
 Ḳıl merḥamet aḥvāline Ḥilmi-i ḥaḳīriñ
 Hūri mi nesıñ rūḥ-ı muŧavver mi ne cānsıñ
 Ṭab'ımca benim ḥāşılı bir ŧūḥ-ı cihānsıñ

-2- (439)

Muzıkadan Terennüm Olunmak Üzre Söylenilen Şarkıdır.

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

Vaşfını diñle ‘umūm leşker-i şāhāneniñ
Ya‘ni ecnād-ı celādet-peyker-i şāhāneniñ
Kuvvetin baķ ceyş-i nuşret aķter-i şāhāneniñ
Her biri ejder gibidir ‘asker-i şāhāneniñ

Zābıta nedir uşul-i ħarb u ğavġadan ħabır
Yedlerinde ķabza-i tıġ-i şecā‘atdır esir
Ĥamleler eyler şanırsıñ düşmene mānend-i şir
Her biri ejder gibidir ‘asker-i şāhāneniñ

Sıyyemā Çerkes bölügüdür ħişār-āsā metin
Arş edince ‘arşagāh-ı rezmd e titrer zemīn
Ola bu mışrā‘-ı terrāz levĥa-i ‘arş-ı berrīn
Her biri ejder gibidir ‘asker-i şāhāneniñ

Bunlar etdikce kaçan tertīb-i şaf vaķt-i sefer
Düşmeniñ ancaķ medār-ı nuķkudur eyne’l-mefer
Ĥilmiyā şanma şaķın sen anları ‘ādī nefer
Her biri ejder gibidir ‘asker-i şāhāneniñ

-3- (440)

Müstefîlün Müstefîlün

Biz bir alay ‘ askerleriz

El-ḥaḳ er oğlu erleriz

Ders-i ğazā ezberleriz

‘ Askerleriz ejderleriz

Şemşîrimiz ḥaşmı biçer

Ḳurşunumuz bağrın deler

Deşt-i şecā‘ atde gezer

‘ Askerleriz ejderleriz

Biz ki bulunduĳ ceyş-i dîn

Ḥaḳ’dır bize elbet mu‘în

Taḥdîş ile deriz hemîn

‘ Askerleriz ejderleriz

Āşār-ı nuşret sū-be-sū

Etmekde bize ‘ arz-ı rû

Ditrer şadāmızdan ‘ aduv

‘ Askerleriz ejderleriz

SONUÇ

19. yüzyılın ilk yarısında 1831 yılında Trabzon'da doğan Emin Hilmi Efendi, iyi sayılabilecek bir öğrenim gördükten sonra devlet kademelerinde çeşitli görevler almış, Meclis-i Mebusan'da Trabzon mebusu olarak bulunmuştur.

Kaynaklarda inşa alanındaki başarısıyla öne çıkarılan Emin Hilmi Efendi, aynı zamanda dönemin önemli sayılabilecek şairlerinden biri olarak görülebilir.

Geçmiş yüzyıllarda yetişen şairlerin ortaya koydukları özgün üslupların etkisinin gözlemlenebildiği şiirlerinde asıl olarak hikemi söyleyişin özelliklerinin var olduğu söylenebilir.

Kaside ve kıtalarında gazellerine oranla daha ağır bir dil kullanan şair, 15. yüzyılda ortaya çıkan atasözü ve deyim kullanma geleneğini etkin bir biçimde sürdürmüş, şiirlerinde yer yer Arapça ve Farsça unsurlara yer vermiştir.

Hacimli sayılabilecek divanında 20 kaside, 7 tahmis, 2 muhammes, 9 murabba, 144 kıta, 101 gazel, 11 rubai, 117 müfred, 35 mısra bulunmaktadır. Bu şiirlerde 18 farklı nazım biçimini kullanmıştır. Şiirlerinde ağırlıklı zengin kafiye kullanan şair, redif kullanımına önem vermiş; gazellerinde 7 farklı biçimde redif kullanmıştır.

Emin Hilmi Divanı'nda dikkat çeken unsurlardan biri de Trabzon ile ilgili sosyal ve siyasal olayların tarih manzumeleriyle kayıt altına alınmış olmasıdır.

Trabzon çevresindeki şairlerle yazdığı müşterek şiirlerle hem burada bir edebi muhit oluşmasına katkıda bulunmuş hem de bu şairleri edebi yönden etkilemeyi başarmıştır.

KAYNAKÇA

- AKSOYAK, İsmail Hakkı; “Emin Hilmi’nin Müşterek Şiirleri”, **TUBAR XIV. 2003 s.43**
- AKSOYAK, İsmail Hakkı; “Ordulu Tıfli Divanında Müşterek Gazeller”, **Trabzon ve Çevresi Uluslararası Tarih-Dil-Edebiyat Sempozyumu**, Trabzon, 2002.
- AKÜN, Ömer Faruk; “Divan Edebiyatı, **İslam Ansiklopedisi**, IX. Cilt, İstanbul, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1994, s. 329-427.
- BABACAN, İsrail; “**XIX. Yüzyıl Türk Edebiyatında Kaside Nazım Şekli**”, Ankara, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, 2001.
- BATİSLAM, Dilek, “Nedim’in Şiirleindeki Atasözleri ve Deyimler” **Türkoloji Araştırmaları 1997**, 107-123
- BOA DH.MKT 2269/70
- BOA A.MKT.MHM 286/50
- BOA A.MKT.MHM 428/61
- BOA A.MKT.MHM 449/77
- BOA İ.DH 690/48256
- BOA İ.DH 610/42530
- BOA DH.SAİD 2-86
- ÇENELİ, İlhan “Zati Divanı’nda Atasözleri ve Deyimler”, **Türk Kültürü 1973**, s.153-158
- DEVELLİOĞLU, Ferit; **Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat**, Ankara, Aydın Kitabevi Yayınları, 17. baskı, 2000.
- DİLÇİN, Cem; “Divan Şiirinde Gazel”, **Türk Dili Türk Şiiri Özel Sayısı II (Divan Şiiri)**, cilt LII, sayı 415-416-417, Temmuz-Ağustos-Eylül, 1986, s.78-248.
- GENÇ, İlhan; **Hoca Neş’et Hayatı, Edebî Kişiliği ve Divanının Tenkidli Metni**, İzmir, 2005
- GOLOĞLU, Mahmut; **Trabzon Tarihi: fetihten Kurtuluşa Kadar**, Ankara, Kalite Matbaası, 1975.

- İMAMOĞLU, Hilmi; “Trabzonlu Şair Emin Hilmi Efendi”, **Trabzon ve Çevresi Uluslararası Tarih-Dil-Edebiyat Sempozyumu**, Trabzon, 2002.
- İNAL, İbnülemin Mahmut Kemal; **Son Asır Türk Şairleri**, İstanbul, Dergah Yayınları, 1988.
- İPEKTEN, Haluk; **Eski Türk Edebiyatı Nazım Şekilleri ve Aruz**, İstanbul, Dergah Yayınları, 2002.
- İSEN, Mustafa, HORATA, Osman vd.; **Eski Türk Edebiyatı El Kitabı**, Ankara, Grafiker Yayıncılık, 3. Baskı, 2005.
- KAPLAN, Yunus “Sabit’in Şiirlerinde Atasözleri, Deyimler ve Halk Söyleyişleri”, **Turkish Studies 2009**, s.599-635
- KURNAZ, Cemal; **Hayâlî Bey Divânı’nın Tahlili**, İstanbul, Milli Eğitim Bakanlığı Yay., 1996.
- KURNAZ, Cemal, “Taşlıcalı Yahya Bey Divanında Atasözleri Ve Deyimler”, **Türk Kültürü Araştırmaları 1983**, s. 198
- MENGİ, Mine “Necati’nin Şiirlerinde Atasözlerinin Kullanımı”, **Erdem 1986**, s. 47-57
- OKUYUCU, Cihan; **Divan Edebiyatı Estetiği**, İstanbul, L&M Yayınları, 2004.
- PAKALIN, Mehmet Zeki; **Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü**, İstanbul, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, 2004.
- PALA, İskender; **Ansiklopedik Dîvân Şiiri Sözlüğü**, Ankara, Akçağ Yayınları, 3. Baskı, 1995.
- SAMİ, İlyas; “Şair-i Mahir Trabzoni Emin Hilmi Efendi”, **Tercüman-ı Hakikat Gazetesi**, 3 Muharrem 1301
- TAHİR, Mehmet; **Osmanlı Müellifleri**, İstanbul, 1972.
- TANYERİ, Mehmet Ali; **Örnekleriyle Divan Şiirinde Deyimler**, Ankara, Akçağ Yayınları, 1. Baskı, 1999.
- ÜNVER, İsmail; “XIX. Yüzyıl Divan Nazım ve Nesri”, **Büyük Türk Klasikleri**, VIII. Cilt. İstanbul, Ötüken Neşriyat A.S., 1988.
- YÜKSEL, Murat; **Trabzon Şairleri I Osmanlı Dönemi**, Trabzon, Yunus Dergisi Yayınları, 1993.

ÖZET

DUMAN, Muhammed. Trabzonlu Emin Hilmi, Hayatı, Eserleri, Edebi Kişiliği ve Divanın Metni, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2010.

Bu çalışmada Divan edebiyatının 19. yüzyıl temsilcilerinden Hilmi'nin divanının transkripsiyonu ve değerlendirmesi yapılmıştır.

Tezimiz üç bölümden oluşmaktadır. I. Bölümde Hilmi'nin hayatı ve edebi kişiliği kaynaklardan ve kendi şiirlerinden hareketle ortaya konulmaya çalışılmıştır.

II. Bölümde divanda yer alan şiirler nazım şekillerine göre incelenmiştir. Bu bölümde şairin vezin, kafiye ve redif kullanımı örneklerle ortaya konulmuştur. Hilmi'nin dili ve şiirlerinde kullandığı atasözü ve deyimler açıklanmaya çalışılmıştır.

III. Bölümde Hilmi Divanı'nın metni ortaya konmuştur.

Sonuç bölümünde Hilmi Divanı'nda karşılaşılan unsurlar genel hatlarıyla ortaya konulmuş ve çalışma tamamlanmıştır.

Anahtar Sözcükler

1. Hilmi
2. Divan Edebiyatı
3. Hilmi Divanı
4. Trabzon

ABSTRACT

DUMAN, Muhammed. The Life Of Emin Hilmi, Literary Personality And Text Of His Divan, Master of Arts Thesis, Ankara, 2010.

In this work, the transcription and analysis of Hilmi's Divan were introduced. Hilmi was a representative of the Classical Ottoman Poetry in 19th century.

This thesis had three parts. In the first part, it was mentioned about Hilmi's life and his literary personality thanks to the sources and his own poems.

In the second part, the poems in divan were examined according to their verse forms. In this part, his using of meter and rhyme were introduced with examples. The proverbs and idioms in his poems were explained.

In the third part, the text of Hilmi's divan was introduced.

In the concluding part, the elements in Hilmi's divan were explained in general terms and the work was accomplished.

Key Words

1. Hilmi
2. Classical Ottoman Poetry
3. Hilmi's Divan
4. Trabzon